

GODINA 1944.

V

FORMIRANJE 6. I 7. BRIGADE I DEJSTVA
DO KRAJA AVGUSTA

Vojno-politički događaji na teritoriji Jugoslavije 1943. godine bili su, može se reći, odlučujući za dalji razvoj narodnooslobodilačkog rata. U svim krajevima razvijala se bespoštredna borba protiv okupatora i narodnih izdajnika. Neprijateljski pokušaji kroz IV i V ofanzivu i zimske operacije 1943/44. (VI nepr. ofanziva), da uništi glavninu oslobođilačkih snaga, potpuno su propali, a NOV je iz njih izišla još jača i sposobnija. Posle kapitulacije Italije, razoružavanja 10 njihovih divizija, naoružano je oko 80 000 novih boraca NOVJ. Krajem novembra NOV Jugoslavije imala je 8 korpusa sa 26 divizija i više od 10 samostalnih brigada, 108 partizanskih odreda i veći broj drugih manjih jedinica, u ukupnoj jačini od blizu 250 000 boraca. Četnicima Draže Mihailovića su zadati odlučujući udarci, tako da oni više nisu predstavljali neku ozbiljniju vojničku snagu.

U ovoj godini dolazi i do čvršćeg dodira sa zapadnim saveznicima. Britanska Vrhovna komanda u martu upućuje jednu svoju delegaciju u Glavni štab Hrvatske, a u maju i u Vrhovni štab. U septembru u Vrhovni štab dolazi engleska vojna misija na čelu sa generalom Maklinom, u svojstvu političkog predstavnika predsednika britanske vlade i opunomoćenika komandanta savezničkih snaga za Srednji istok.

Opšta i posebno unutrašnja situacija omogućile su da se 29. novembra 1943. godine održi u Jajcu Drugo zase-

danje AVNOJ-a, na kome su od strane izabralih predstavnika ozakonjene tekovine trogodišnje borbe naroda Jugoslavije. Na zasedanju su donete dalekosežne odluke: o obrazovanju Nacionalnog komiteta, kao izvršnog organa narodne vlasti; o zabrani povratka u zemlju kralju Petru II i oduzimanju prava zakonitosti izbegličkoj vladu u Londonu; o izgradnji Jugoslavije na federativnoj osnovi i dr. Posebnom odlukom je Vrhovnom komandantu Josipu Brozu Titu dodeljeno zvanje maršala Jugoslavije.

Narodi Jugoslavije, a sa njima i narodi Vojvodine, posebno Srema, primili su ove odluke sa velikim oduševljenjem, jer je to bila garancija za njihovu bolju i srećniju budućnost. Narod Srema, pod rukovodstvom svoje Partije, je sa jasnim perspektivama ušao u 1944. godinu, ulazeći još veće napore u oslobođilačkoj borbi.

1. NEPRIJATELJSKE SNAGE

U toku 1944. godine u Sremu su dejstvovalе neprijateljske snage, koje su se po jačini i vrsti jedinica često menjale. Odlazak jednih i dolazak drugih zavisio je od opšte i konkretnе situacije u Sremu. Pored stalnih, koje su se takođe menjale, neprijatelj je u Srem dovodio nove i jače snage za izvođenje većih napada — ofanziva, a posle oslobođenja Beograda, kroz Srem se povlačila glavnina njegovih snaga sa Balkana, od kojih su neke zadržane na sremskom frontu.

Nemačke jedinice

- 173. rezervna divizija, sa sedištem štaba u Rumi.¹⁷⁸
- 606. puk za osiguranje, sa sedištem štaba u Rumi.¹⁷⁹

U sastavu puka su se nalazili 808, 811. i 812. bataljon za osiguranje železničkih pruga i 356. landesšicen bataljon.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Nema detaljnijih podataka o njenom formacijskom sastavu i dislokaciji. U januaru je dejstvovala u Sremu i Mačvi (VIG, br. 1/1953).

¹⁷⁹ VIG br. 1/1953.

¹⁸⁰ U 1944. godini sve železničke pruge u Hrvatskoj, u smislu osiguranja, bile su podeljene na odseke od A do F. Štab za osiguranje pruga nalazio se u Slavonskom Brodu, a sedište odseka »C« bilo je u Rumi. U sastavu ovoga odseka nalazio se 606. puk za osiguranje pruga na teritoriji Srema i to: 356. landesšicen bataljon do 27. marta na pruzi Batajnica — Vinkovci; 811. bataljon na pruzi

- 1. dobrovoljački policijski puk »Hrvatska«, na prostoriji Srem. Mitrovica — Ruma — s. Kuzmin — Čalma.
- 2. bataljon 2. dobrovoljačkog policijskog puka »Hrvatska«, u Srem. Karlovcima.
- 3. dobrovoljački policijski puk »Hrvatska«, na obezbeđenju železničke pruge Zemun — Otok.
- 1. samostalni policijski dobrovoljački bataljon u s. Krušedol kod Iriga.
- 4. samostalni policijski dobrovoljački bataljon na prostoriji Vinkovci — Županja.¹⁸¹
- 13. SS divizija »Handžar«, na prostoriji Vinkovci.¹⁸²
- Oklopni voz 64 u Rumi za osiguranje pruge i žetve.
- Pored toga pominje se još i jedan bataljon 262. nemačke divizije u s. Otok i 20. Flak (pa) divizija sa 7 pa baterija u N. Pazovi.

Ustaško-domobranske jedinice

7. posadni zdrug sa štabom u Srem. Mitrovici¹⁸³ i njegove bojne raspoređene u Srem. Mitrovici, Rumi, Zemunu, Petrovaradinu i Srem. Kamenici; 6. ustaška bojna sa satnjama u Ilok, Neštinu i Suseku; 8. lovačka pukovnija u Šidu; 3. lovački zdrug u Vinkovcima; delovi 5. lovačke

---

Indija — Petrovaradin, a 808. i 812. bataljon na teritoriji Srema. (Vojnoistorijski glasnik 3/1953, str. 97—98). 811. bataljon je u maju bio raspoređen na prugama Indija — Petrovaradin Indija — Ruma i Petrovaradin — Beočin. Početkom avgusta jedna četa 808. bataljona je bila dislocirana u s. M. Radinci kod Rume, a 812. bataljon u mestima: Vrdnik, Mandelos, Bosut i Čalma. 606. puk je u septembru ušao u sastav divizije »Štefan« koja je formirana 16. septembra i od kraja novembra branio je položaj Borovo — s. Sarvaš. (Vojnoist. glasnik 1. i 3/1953, Zbornik tom I, knj. 17, dok. br. 154).

Kao pretpostavljeni štab jedinicama 606. puka u dokumentaciji se pominje komandant područja osiguranja Srem — Istok, koji je bio potčinjen »Komandantu Srema« (Zbornik tom I, knj. 17, dok. br. 154, 155, 163). Takođe se pominje »Oblasni komandant Srema« (VIG br. 1/1953, str. 75) gde стоји да је ова команда постојала од proleća do jeseni 1944. godine i da је imala zadatku da osigurava saobraćaj u Sremu i da uz saradnju trupa i ustanova izvrši evakuaciju folksdojčera i njihove imovine u Nemačku.

¹⁸¹ Vojnoistorijski glasnik br. 3/1953, str. 97.

¹⁸² Vojnoistorijski glasnik br. 1/1953, str. 86—87.

¹⁸³ 7. posadni zdrug je drugom polovinom aprila 1944. godine u stvari preformiran iz Sremskog zdruga. (Zbornik L/17, dok. 152 i 156; VII, dok. 2966, k. 135).

pukovnije u s. Martinci; 2. doknadni lovački zdrug u Vin-kovcima, Zemunu, Srem. Mitrovici i Petrovaradinu; Zra-koplovna školska pukovnija, 18. topnički sklop i 2. dok-nadni topnički sklop u Petrovaradinu; Dočastnička škola tehničkih četa u Srem. Kamenici; lučka poglavarstva u Srem. Mitrovici, Zemunu i Petrovaradinu; delovi 4. oru-zničke pukovnije i druge manje jedinice, komande i usta-nove.

Oslobodenjem Beograda i prelaskom u Srem jedinica 1. i 12. korpusa NOV Jugoslavije, u Srem su, osim navedenih, došle i druge nemačke jedinice, bilo da su učestvo-vale u odbrani Beograda i povlačile se na zapad, bilo da su dovedene sa drugih strana radi obrazovanja sremskog fronta. Do kraja decembra 1944. godine nalazile su se u Sremu i sledeće jedinice:

— Divizija za naročitu upotrebu »Bether«, o kojoj nema detaljnijih podataka. Prema nekim podacima (VIG br. 1/1953, str. 94) ona je imala samo štab, a jedinice su joj dodeljivane prema potrebi. Imala je zadatak da re-kognoscira i utvrđuje položaje na prostoriji istočno od Rume. Kada su joj pridati 606. puk za osiguranje, 1. samostalni policijski dobrovoljački bataljon i dva bataljona 1. dobrovoljačkog policijskog puka »Hrvatska«, ona je od 26. do 28. oktobra branila položaje na liniji Srem. Mitrovica — s. V. Radinci, a 29. i 30. oktobra na liniji s. La-čarak — s. Čalma.

— 118. lovačka divizija — krajem oktobra je na položajima sela: Kuzmin — Martinci — Kukujevci — Ilok. Krajem decembra je izvučena sa sremskog fronta i prebačena za Mađarsku.

— 117. lovačka divizija — pošto je u borbama oko Beograda bila skoro uništena, ostaci su se probili prema Šapcu i početkom novembra prikupili oko Bijeljine i ušća r. Drine, odakle su, posle odmora, prebačeni na sremski front gde su poseli i branili odsek Vukovar — s. Otok.

— 5. SS policijski puk — po povlačenju iz Beograda do 8. novembra u odstupanju do s. Martinci, zadržavajući se kraće vreme kod Rume i s. Putinci.

— 3. bataljon 18. SS policijskog puka — od Beograda je u odstupanju kroz Srem preko Zemuna i Iriga. Od kraja

oktobra do 11. novembra nalazi se na položajima s. Erdevik — Čalma.

— 696. motorizovani poljski žandarmerijski bataljon — po oslobođenju Beograda odstupa kroz Srem.

— 303. oklopni željeznički voz — od oktobra je dejstvovao na pruzi Beograd — Slav. Brod.

— 2. puk »Brandenburg« — od oktobra do decembra je u sastavu 1. brdske divizije na ušću Drine i u Sremu u sastavu 34. armijskog korpusa.

— 92. motorizovana brigada — krajem oktobra i u novembru je u borbama u Sremu u sastavu 68, odnosno 34. armijskog korpusa.

— Puk za osiguranje železnica na teritoriji Srbije — odstupio je pravcem Beograd — Vukovar i Ruma — Srem. Mitrovica.

2. FORMIRANJE 6. VOJVODANSKE BRIGADE

Do 17. januara 1944. u Sremu su dejstvovali: 1. sremski odred sa tri bataljona, 2. sremski odred sa dva bataljona i Diverzantski bataljon. Ukupno oko 1000 boraca.

Prema Naredbi br. 1 Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine od 10. januara 1944. godine formirana je, 17. januara, u Bosutskim šumama 6. vojvodanska brigada sa dva bataljona. U sastav brigade su ušli: 2. bataljon i jedna četa 3. bataljona 1. sremskog odreda i jedan bataljon 2. sremskog odreda. Ukupno oko 400 boraca.

Kada je 3. marta formirana 36. vojvodanska divizija, u njen sastav je ušla i 6. brigada, s tim što je i dalje ostala da dejstvuje u Sremu. 1. bataljon ove brigade je 10 marta za vreme neprijateljske ofanzive na Bosutske šume, sa Glavnim štabom Vojvodine prešao u istočnu Bosnu i ušao u sastav 36. divizije, odnosno njene 5. brigade. Posle toga, krajem aprila i polovinom maja, brigada je popunjena sa dva bataljona iz sastava 1. sremskog odreda. 2. jula jedan bataljon je ušao u sastav novoformirane 7. vojvodanske brigade, tako da je 6. brigada opet imala dva bataljona. U julu je, posle toga, ponovo formiran 3. a polovinom avgusta i 4. bataljon. Krajem avgusta jedan bataljon ove brigade je upućen u Banat kao udarni bataljon Banatske

operativne zone. 6. brigada je dejstvovala u Sremu do 9. oktobra 1944. godine, kada je konačno prešla u Srbiju, u sastav 36. divizije.

Na traženje Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine u Srem je 28. januara 1944. prešla 4. vojvodanska brigada, koja je tu dejstvovala do 10. marta i doprinela uspešnijoj aktivnosti protiv neprijatelja.

U istočnoj Bosni je 3. marta 1944. formirana 36. vojvodanska divizija u čiji sastav su ušle 3, 5. i 6. vojvodanska brigada, dok su u sastavu 16. vojvodanske divizije ostale 1, 2. i 4. vojvodanska brigada.

Do formiranja 6. i prelaska u Srem 4. vojvodanske brigade, jedinice 1. i 2. sremskog odreda i Diverzantskog bataljona su uglavnom vršile napade na neprijateljski saobraćaj. Dolaskom brigade, odmah se prešlo u napade na neprijateljske garnizone, naročito u jugozapadnom Sremu, gde su dejstvovali 2. sremski odred, 4. brigada i delovi 6. brigade.

3. DEJSTVA DO POČETKA NEPRIJATELJSKE OFANZIVE NA JUGOZAPADNI SREM

(januar—mart)

A) 1. SREMSKOG ODREDA

Napad na voz na pruzi Ruma — Šabac

Delovi odreda su 4. januara, na drumu Zemun — Ruma, iz zasede napali i uništili jedan automobil, zarobili četiri neprijateljska vojnika i zaplenili tri ručna mitraljeza, a 5. januara su 2. i 3. bataljon odreda sa dve čete Diverzantskog bataljona izvršili napad na putnički voz na pruzi Ruma — Šabac, između s. Klenak i s. Platičevo, na mestu gde pruga prelazi kroz šumu Karakuša. Zadaci jedinica su bili: 2. bataljon (bez čete) da izvrši juriš na voz čim mina eksplodira; 3. bataljon i četa 2. bataljona da su na obezbeđenju od Klenka i Platičeva, a 2. četa Diverzantskog bataljona da minira prugu a kasnije da uništi voz.

Voz je naišao oko 11 časova. Od eksplozije mine lokomotiva i tri vagona su izbačeni iz koloseka. Dve čete 2. bataljona su odmah izvršile juriš i posle otpora od oko

15 minuta posada voza je likvidirana; ubijeno je devet nemačkih vojnika, devet folksdojčera i osam domobrana, od kojih su dva oficiri, a zarobljeno sedam domobrana. U voznu je među putnicima otkriveno nekoliko istaknutih petokolonaša i narodnih izdajnika, koji su po presudi narodnog suda streljani. Zaplenjen je 1 puškomitraljez, 20 pušaka, 3 pištolja, sva druga oprema ubijenih i zarobljenih, veće količine namirnica i izvesna suma novca.

Za vreme borbe neprijatelju je pritekla pomoć od Klenka i Platičeva. Jedinice 3. bataljona i četa 2. bataljona su ih spremno dočekale i delom odbile; neprijateljsku kolonu od s. Platičeva opkolile i delom uništile, a delom zarobile. Ubijeno je osam nemačkih vojnika, a zarobljeno osam domobrana. Zaplenjen je jedan puškomitraljez i devet pušaka. Jedan partizan je teško ranjen.

U celoj ovoj akciji neprijatelj je pretrpeo gubitke od 34 ubijena i 15 zarobljenih nemačkih vojnika, folksdojčera i domobrana. Zaplenjeno je ukupno 2 puškomitraljeza, 29 pušaka sa municijom, 3 pištolja i drugo.¹⁸⁴

Sutradan je na drumu Zemun — Ruma izvršen napad na još jedan automobil, koji je uništen a dva neprijateljska vojnika zarobljena; zaplenjene su dve puške. 18. januara jedna četa 1. bataljona nalazila se u s. Divoš. Kada je primičeno da u isto selo dolazi jača neprijateljska kolona, sastavljena od folksdojčera i ustaša iz s. Čalma i s. Binguša, četa je izašla iz sela i sa najpogodnijih položaja iz zasede izvršila napad. U borbi koja je trajala nekoliko časova četa je ubila osam, a ranila šest neprijateljskih vojnika, uz sopstvene gubitke od jednog ranjenog i jednog nestalog borca. Sutradan, jedna četa 2. bataljona je u zasedi na železničkoj pruzi Ruma — Šabac kod s. Budanovci, sačekala neprijateljsku patrolu od 27 domobrana iz sastava 2. satnije, 1. bojne Sremskog zdruga iz s. Nikinci. U pretvodnici patrole, na oko 300 metara ispred glavnine, kretala su se 3 vojnika, a isto toliko na oko 100 metara iza ovih. Četa je izvršila napad na obe patrole, ali nije na glavninu, jer je ova pobegla u s. Nikinci. Komandir čete

¹⁸⁴ Zbornik I/8, dok. 7, 8; I/17, dok. 143, 144.

— Stenograf, reg. 1—184/3, 1—50/3, — k. 1992.

U navedenim dokumentima se nalaze i imena ubijenih Nemača i ustaša.

je ovde pogrešio u rasporedu zasede i vremenu početka napada. Umesto da su slabiji delovi propušteni, a napadnutu glavninu, postupilo se obrnuto, jer četa je bila dovoljno jaka da likvidira čitavu neprijateljsku patrolu. Od šest zarobljenih domobrana petorica su pušteni, a jedan je po sopstvenoj želji ostao sa partizanima. Zaplenjeno je 6 pušaka sa 300 metaka. 27. januara jedna četa 1. bataljona je iz zasede na drumu Srem. Mitrovica — s. Mandelos napala grupu od 19 domobrana i stražara sremskomitrovačke kaznione. U borbi, koja je trajala svega 15 minuta, grupa je savladana. Ubijeno je 6 stražara, a 13 domobrana zarobljeno i razoružano. Zaplenjena su 2 ručna mitraljeza i 16 pušaka sa 600 metaka, kao i druga vojnička oprema. Četa nije imala gubitaka.

Zaseda između s. Šimanovci i s. Krnješevci

Grupa od oko 100 Nemaca, pripadnika SS policije iz Stare Pazove, na 17 zaprežnih kola krenula je 29. januara u jutarnjim časovima u s. Šimanovci radi pljačke i terora. U Šimanovcima se nalazio smešten (»baziran«) 2. bataljon 1. sremskog odreda. Pošto je seoska objavnica na vreme izvestila o nailasku neprijatelja, narod je imao vremena da se skloni ili izide iz sela, a i štab 2. bataljona da proceni situaciju na osnovu čega je doneo odluku da izvuče bataljon iz sela u pravcu s. Prhovo. Neprijatelj je kratko vreme posle toga ušao u selo i pristupio pljački. Štab 2. bataljona je tada doneo novu odluku: da skrivenim manevrom zaobiđe s. Šimanovci, izbije na drum Šimanovci — St. Pazova i u zasedi između s. Šimanovci i s. Krnješevci sačeka ovu neprijateljsku grupu.

Pošto je napunio kola opljačkanim stvarima i namirnicama, neprijatelj je krenuo prema St. Pazovi isturivši u prethodnicu grupu od oko 40, a ispred nje patrolu od 10 Nemaca, dok se glavnina kretala sa kolima.

Dve čete 2. bataljona su pustile patrolu da pride na oko 20 metara zasedi, kada su otvorile jednovremenu i snažnu vatru kojom je neprijatelj bio iznenaden. U borbi, koja je trajala više od jednog časa, čete su uspele da razbiju i delom unište neprijatelja, dok se veći deo izvukao

u pravcu s. Vojka, ostavljujući kola sa opljačkanim stvarima. Neprijatelj je pretrpeo gubitke od 20 ubijenih i 10 ranjenih Nemaca. Zaplenjena su 2 teška mitraljeza, 2 ručna mitraljeza, 10 pušaka, 4 pištolja, 6750 metaka i sva lična oprema ubijenih i zarobljenih. Preotete opljačkane stvari predate su mesnom narodnooslobodilačkom odboru s. Šimanovci i vraćene vlasnicima. Jedinice 2. bataljona su u ovoj borbi imale tri ranjena borca.¹⁸⁵

Manja grupa boraca je 2. februara upala u Ilok i u centru grada, iz zasede, izvršila napad na patrolu od pet nemačkih vojnika, od kojih su dva ranjena. U usputnom pretresu nekih petokolonaških kuća zaplenjene su tri puške. Sledeće noći ista grupa je u neposrednoj blizini Iloka zarobila šest domobrana i jednog nemačkog vojnika. 5. februara je izvršen napad na finansijsku stražu u s. St. Slankamen, gde je bez otpora zarobljeno svih devet stražara i zaplenjeno devet pušaka. 6. februara su delovi 1. bataljona izvršili napad na autobus Nemaca, ustaša i domobrana koji je saobraćao na liniji Šid — Ilok; posle kraće borbe ubijeno je pet a zarobljen jedan neprijateljski vojnik; zaplenjena je jedna puška i dva pištolja a autobus zapaljen. 7. februara je izvršen napad na devet mornara koji su obezbeđivali mornaričko skladište u blizini s. Srem. Kamenica; svih devet mornara su bez otpora zarobljeni i razoružani; zaplenjen je 1 puškomitraljez, 11 pušaka, 1370 metaka, 8 ručnih bombi, 27 čebadi i drugo. 9. februara je u s. Ašanja jedan neprijateljski vojnik ubijen, a jedan zarobljen i zaplenjene dve puške. 16. februara je na železničkoj pruzi između s. Pavlovci i s. Vrdnik, posećeno 40 TT stubova. 24. februara na pruzi između s. Kraljevci i s. Putinci jedan vod 2. bataljona je naišao na zasedu od 10 nemačkih vojnika; u jednočasovnoj borbi, iako u povoljnijem položaju, neprijatelj je razbijen i pretežno uništen. Ubijeni su jedan oficir, jedan podoficir i šest nemačkih vojnika, a zaplenjen jedan puškomitraljez, jedan ručni

¹⁸⁵ Zbornik I/8, dok. 19 i 20; I/17, dok. 146.

— Stenograf, reg. 1—52/4, k. 1992

Neprijatelj (u navedenim dokumentima) ne navodi svoje tačne gubitke; to su gubici iz izveštaja 1. sremskog odreda i Glavnog štaba Vojvodine.

mitraljez, šest pušaka, tri bombe i drugo. Vod je imao tri poginula (od kojih jedna partizanka) i dva ranjena borca.

Jedinice 2. bataljona su 28. februara između s. Grabovci i s. Obrež iz zasede napali vod nemačke policije, jačine 40 vojnika, koji je sprovodio transport hrane iz s. Grabovci u uporište Obrež. Iznenadnom i efikasnom vatrom u polučasovnoj borbi neprijatelj je potpuno razbijen; ubijeno je 11, ranjeno 15, a zarobljena 2 nemačka policajca. Ostatak se spasao zahvaljujući brzom dolasku pojačanja zbog čega se 2. bataljon i povukao. Zaplenjeno je 3 puškomitraljeza, 13 pušaka, 800 metaka, 6 bombi, 1 pištolj i drugo; bataljon nije imao gubitaka. Takođe 28. februara, između s. Jazak i Pavlovci iz zasede su ubijena dva neprijateljska vojnika; u blizini s. Beočin zarobljena su 2 folksdojčera i oslobođena grupa od 36 povojničenih radnika iz beočinske fabrike cementa; na ulazu u Srem. Mitrovicu zapaljene su dve stražarnice. Sutradan u s. Beočin zarobljena su još dva domobrana. 1. marta je izvršen ponovni upad u selo Beočin i zapaljena opštinska zgrada sa arhivom, zarobljena 3 stražara i prihvачeno 13 domobrana koji su stupili u partizane. 7. marta, između Rume i Vrdnika, izvršen je iz zasede napad na dva kamiona sa nemačkim vojnicima; tri vojnika su ubijena, a pet ih je zarobljeno.

Jedinice 1. sremskog odreda su, pored navedenih, izvršile i veći broj manjih akcija: upada u naseljena mesta, zaseda, zarobljavanja pojedinih ratnih zločinaca i narodnih izdajnika. Tako su upale u s. Jakovo, gde su zaplenile veće količine nafte; napale motornu železničku dresinu između Srem. Mitrovice i Vognja, gde je ranjeno nekoliko vojnika i posećeno 20 TT stubova; napale kamion između Rume i Iriga; spalile opštinsku arhivu i zaplenile 4 puške u s. Maradik; upale u s. Čerević; zapalile železničku stanicu Ledinci na pruzi Beočin — Novi Sad; posekle 300 TT stubova između s. Beška i s. Krušedol; izvršile jedan upad u s. Surčin i dva u uporište Vrdnik; zarobljeno je ili ubijeno više neprijateljskih vojnika, ratnih zločinaca, petokolonaša i drugih narodnih izdajnika.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Zbornik I/8, dok. 19, 21, 22, 25, 33, 34; I/17, dok. 143, 146, 147, 148.

— Vojnoistorijski institut, dok. 39—1, k. 212.

Na teritoriji 1. sremskog odreda više akcija su izvršile i jedinice Pogranične čete, Bačko-baranjskog odreda, sremskomitrovačke i rumske komande područja. Tako je: s. Krušedol; napadnuta opštinska straža u s. N. Banovci, gde je zarobljeno 11 stražara i zaplenjeno 11 pušaka; izvršen upad u Vrdnik gde su zarobljena tri neprijateljska vojnika i jedan oficir; u s. Rivici zarobljena su tri neprijateljska vojnika koji su došli u selo da pljačkaju i zaplenjene četiri puške; izvršen napad na neprijateljsku patrolu na pruzi Ruma — Vrdnik, gde je ubijen jedan, a ranjeno šest neprijateljskih vojnika; spaljena opštinska arhiva i raspuštena vlast okupatora u s. Sot; miniran i porušen električni stub dalekovoda Novi Sad — Beočin; razoren deo žel. pruge Ruma — Vrdnik, gde je posećeno i 14 TT stušova itd.

B) DIVERZANTSKOG BATALJONA

Diverzantski bataljon je u ovom periodu izvršio veći broj diverzija i napada na neprijateljski saobraćaj, samostalno ili sadejstvujući drugim partizanskim jedinicama, sa težištem dejstava na železničku prugu Beograd — Zagreb. 2. januara je izvršen upad u stanicu Putinci i uništeni svi TT i drugi uređaji. 3. januara, između Srem. Mitrovice i s. Laćarak, uništena je lokomotiva i 4 vagona transportnog voza i razoren deo pruge, a saobraćaj prekinut 12 časova; 7. januara, između s. Kukujevci i Martinci, iz koloseka je izbačen brzi voz; 8. januara, između s. Kukujevci i Bačinci, dignut je u vazduh transportni voz, uništena lokomotiva i jedan vagon, oba koloseka oštećena, te saobraćaj prekinut za osam časova; 9. januara, između N. Pazove i Batajnica, iz koloseka je izbačen transportni voz sa ratnim materijalom, uništena lokomotiva i pet vagona, a saobraćaj prekinut za četiri časa. Istoga dana, između Šida i s. Kukujevci, razoren je deo pruge. 10. januara, između s. Tovarnik i s. Ilača, razoren je deo pruge i posećene TT veze; uništena je jedna patrola koja je naišla na zasedu i ubijena četiri neprijateljska vojnika. 13. januara je između s. Kraljevci i s. Putinci, uništena lokomotiva i pet vagona putničkog voza, a pruga razorena na dužini od 30 metara. 15.

januara je između s. Šidski Banovci i s. Ilača, izbačen iz koloseka transportni voz s ratnim materijalom, uništena lokomotiva i jedan vagon; 16. januara, između Rume i s. Kraljevci, dignut je u vazduh teretni voz, lokomotiva uništena, a šest vagona oštećeno; 20. januara je između Nove Pazove i Batajnice uništena lokomotiva i nekoliko vagona teretnog voza sa ratnim materijalom; 31. januara, između s. Laćarak i Srem. Mitrovice, izbačena su iz koloseka dva vagona transportnog voza, zbog čega je saobraćaj bio prekinut šest časova; 6. februara, između s. Laćarak i s. Martinci, izbačen je iz koloseka brzi voz sa vojskom i uništena lokomotiva i tri vagona, a saobraćaj obustavljen 12 časova; 12. februara, između s. Putinci i s. Golubinci, uništena je lokomotiva i tri vagona teretnog voza, a pruga razorena na dužini od 30 metara. Istoga dana, između s. Martinci i s. Laćarak, izbačena su iz koloseka dva štitna vagona brzog voza; prekid saobraćaja trajao je sedam časova; 17. februara, između s. Kraljevci i Dobrinci, uništena je lokomotiva i tri vagona transportnog voza sa ratnim materijalom; 19. februara, između s. Martinci i Laćarak, izbačen je iz koloseka transportni voz sa ratnim materijalom, uništena lokomotiva i šest vagona; 25. februara, između s. Gibarac i Bačinci dignut je u vazduh transportni voz sa ratnim materijalom i uništena lokomotiva i osam vagona. Istoga dana su u blizini Vinkovaca izbačena iz koloseka dva štitna vagona transportnog voza. 26. februara, između s. Bačinci i s. Kukujevci, izbačeni su iz koloseka lokomotiva i jedan vagon teretnog voza, a deo pruge razoren. 28. februara, između s. Martinci i s. Laćarak, izbačen je iz koloseka transportni voz, uništeni lokomotiva i šest vagona a pruga oštećena i zakrčena.

Pored ovih, na pruzi Beograd — Zagreb, Diverzantski bataljon je izvršio i više drugih diverzija i akcija i imao više sukoba sa neprijateljskim obezbeđenjima na prugama.

Druga četa ovog bataljona, sa kojom se nalazio i komandant bataljona, bila je 25. februara iznenadljena od neprijatelja u s. Popinci, gde se zadržala da predani. Izvla-

čeći se pod vatrom neprijateljskih tenkova (bila su ih dva) poginula su 3 borca. Ovo se desilo zbog krajnje nebudnosti i neodgovornosti sastava čete, a posebno rukovodilaca, jer nisu pridali važnosti izveštaju o nailasku neprijatelja, pa nisu ni postavili izviđače.¹⁸⁷

C) 4. I 6. VOJVODANSKE BRIGADE I 2. SREMSKOG ODREDA

U zapadnom Sremu dejstvovale su jedinice 2. sremskog odreda, od 17. januara 6. vojvodanska, a od 28. januara i 4. vojvodanska brigada. Sve tri jedinice, pored samostalnih, izvršile su nekoliko zajedničkih akcija, uglavnom napada na veće i utvrđenije neprijateljske garnizone. Sadejstvo jedinica u tim napadima bilo je uglavnom uspešno.

Napad na s. Vrbanja i s. Soljani

Jedinice 6. vojvodanske brigade, sa jednom četom 2. sremskog odreda, 21. januara su izvršile napad na s. Vrbanja i s. Soljani, i to: dve čete 1. i jedna četa 2. bataljona napadale su na Vrbanju, a dve čete 2. bataljona na Soljane; jedna četa 1. bataljona i četa 2. sremskog odreda su obezbeđivale pravac od s. Drenovci, odnosno Brčkog. Kada su jedinice ušle u s. Vrbanja, stiglo je neprijateljsko pojačanje preko s. Drenovci iz Brčkog, koje je od četa na obezbeđenju bilo odbijeno, ali kada je stigao oklopni voz i dva tenka, čete nisu izdržale pritisak i neprijateljsko pojačanje je stiglo do sela. Tenkovi su otvorili vatu i prešli u napad. Iznenadene jedinice brigade su se morale pod borbom povlačiti, nanoseći neprijatelju velike gubitke,¹⁸⁸ ali su i same pretrpele gubitke od osam poginulih i devet ranjenih boraca. U samom selu Vrbanji ubijeno je dva,

¹⁸⁷ Vojnoistorijski institut, dok. 1, 12, 15, 18, 19, 25, 26, 32, 40 42, 58—1, 37—2/1, 37—4/4, k. 212.

— Zbornik I/8, dok. 3, 7, 13, 18, 25, 29, 34, 42, 43, 51, 54, 90; I/17, dok. 143, 144, 146, 147, 149.

¹⁸⁸ Prema izveštaju štaba 6. brigade (VII, dok. 45 i 46—1, k. 212) ubijeno je i ranjeno oko 30 neprijateljskih vojnika.

ranjeno dva i zarobljeno pet ustaša i folksdojčera. Zaplenjeno je šest pušaka.

Čete koje su vršile napad na s. Soljani ušle su u selo bez otpora, pošto ga je neprijatelj napustio neposredno pred napad.

Rušenje železničke pruge Vinkovci — Brčko

U vezi sa zapovešću Vrhovnog štaba od 12. decembra upućene svim jedinicama, da se u odnosu na tešku situaciju u kojoj se nalazila glavnina NOV zbog tzv. VI neprijateljske ofanzive, pojačaju napadi na neprijatelja, Glavni štab NOV i PO Vojvodine je izdao, u januaru, naređenje odredima i Diverzantskom bataljonu da pojačaju aktivnost, naročito na neprijateljski saobraćaj.

U vezi s tim jedinice 6. vojvođanske brigade, 2. sremskog odreda i Diverzantskog bataljona su 24. januara priступile obimnom rušenju i zaprečavanju pruge Vinkovci — Brčko, da bi se neprijatelju sprečilo upućivanje pojačanja na sektor Tuzla — Zvornik gde je 16. divizija vodila teške borbe. Na delu pruge između Vrbanje i Spačve, na dužini od oko 200 metara, šine su izvađene, a pragovi zapaljeni. Pored toga zapaljeno je 19 vagona i 3 vagoneta sa drvima, koji su premešteni sa sporednog koloseka na glavni, čime je pruga potpuno zakrčena ostacima ovih vagona, a šine se od toplove iskrivile. Na istom mestu je posećeno 130 TT stubova, čašice polupane a žica skupljena i bačena u vatru. 25. januara iste jedinice su ponovo razrušile ovu prugu na dužini od oko 500 m, a 27. januara na dužinu od oko 80 metara. Time je ova pruga bila onesposobljena za saobraćaj za duže vreme.¹⁸⁹

Napad na s. Nijemci

Odmah sutradan po prelasku u Srem, 29. januara, štab 4. vojvođanske brigade je procenivši situaciju u zapadnom delu Srema odlučio da izvrši napad na s. Nijemci. Pod operativnom komandom štaba ove brigade u napadu su uče-

¹⁸⁹ Zbornik I/8, dok. 15, 18, 21, 25.

— Vojnoistorijski institut, dok. 34—1, 45—1, k. 212.

— Stenograf, reg. 1—186/2, k. 1992.

stvovalo i jedinice 6. vojvodanske brigade i 2. sremskog odreda.

Početak napada je bio određen za 21 čas, s tim da napad izvrši 4. brigada sa manjim delovima 6. brigade i 2. sremskog odreda a glavnina 6. brigade da obezbeđuje napad od Šida i s. Otok. Predviđeno je da napad počne jednovremeno sa svih strana, da se neprijatelj razbije po delovima i brzo likvidira, ali tako nije i izvršeno i zbog toga napad nije uspeo. Po predviđenom planu dejstvovao je samo 3. bataljon 4. brigade, koji je na vreme stigao na jurišni položaj, odmah izvršio napad na posadu mosta na r. Bosut, proterao je i upao u selo. Kako ostale jedinice 4. i 6. brigade nisu stigle u vreme zakazano za početak napada, to je i ovaj bataljon posle upada u selo stao i čekao njihov dolazak. Zakašnjenje ostalih jedinica je usledilo zbog slabih vodiča, koji su zalutali, pa su sa napadom počele tek posle ponoći. Neprijatelj je za to vreme prikupio po selu svoje snage, skoncentrisao se u utvrđenu zgradu škole i odatle pružio odlučan otpor. I pored nekoliko juriša i ubacivanja ručnih bombi u školu, uporište nije likvidirano. Neprijateljski gubici su bili samo: 14 ubijenih i 1 zarobljen. Jedinice 4. brigade su imale 13 ranjenih boraca.

Napad je, dakle bio pripremljen na brzinu, nisu predviđeni svi elementi sadejstva i umesto uništavanja iznenadenog neprijatelja po delovima, razvile su se teške borbe sa skoncentrisanim i dobro utvrđenim neprijateljem.

1. februara je izvršen napad na s. Tompojevci gde se nalazila mesna straža, jačine oko 25 domaćih Nemaca i ustaša, kao i nekoliko vojnika na odsustvu koji su bili obavezni da izvršavaju naređenja mesne komande. Štab 2. sremskog odreda je odlučio da razbije mesnu stražu, koja nije ni organizovala plansku odbranu sela ili pojedinih zgrada u selu, verovatno zbog toga što je selo Tompojevci prilično udaljeno od osnovnih baza jedinica NOV i PO i što je na »bezbednom« mestu, u ravnici između Dunava i pruge Beograd — Zagreb.

Zadatak je poveren 2. četi 1. bataljona koja je upala u selo sa više strana, odmah pristupila pretresu predviđenih kuća, hvatanju i razoružavanju stražara i vojnika na odsustvu. Jedna grupa partizana je upala u opštinu, spa-

lila arhivu i zaplenila kancelarijski i drugi materijal i novac. Oružani otpor je pružan samo iz kuće jednog podo-ficira, koja je zajedno s njim zapaljena. Četa je zarobila tri nemačka vojnika koji su bili na odsustvu i pet ustaša, a dvojica ustaša su ranjena u bekstvu. Zaplenjeno je 7 pušaka sa 245 metaka, 6 pištolja i druga vojnička oprema i pribor.

Sl. 23 — Smotra delova 2. sremskog odreda pred napad na s. Morović februara 1944. godine.

Napad na s. Morović

Neprijateljsko uporište u s. Morović je ponovo predstavljalo veliku smetnju i narodu ovoga kraja, i jedinicama NOV koje su u tome rejonu dejstvovale, jer je služilo kao polazna baza za napad kako za neprijateljske jedinice koje su tu bile stacionirane, tako i za one iz Šida s kojim je s. Morović neposredno vezano. Radi ovoga štabovi 4. i 6. vojvođanske brigade, sa štabom 2. sremskog odreda odlučili su da se 4. februara neprijatelj u Moroviću likvidira ili bar iz njega protera, dajući jedinicama sledeći zadatak za napad:

— 1. i 2. bataljon 4. vojvođanske brigade da neposredno napadnu uporište;

— 6. (2 bataljona) i 3. bataljon 4. vojvodanske brigade da postave zasedu na žel. pruzi i drumu između Šida i Morovića;

— 4. bataljon 4. brigade u rezervi, radi pretresa sela;

— delovi 2. srrenskog odreda da izvrše konfiskaciju i evakuaciju neprijateljske imovine.

Početak napada određen je za 19.00 časova.

Neprijatelj je s. Morović branio sa oko 150 ustaša i žandarma, imajući jače obezbeđujuće debove na mostovima na rekama Bosutu i Studvi; zatim, utvrđenu žandarmerijsku stanicu, i, kao glavno uporište, kasarnu na »tvrđavi«.

Napad je počeo tačno prema utvrđenom planu. Jedinice 4. vojvodanske brigade su prvo izvršile juriš na neprijatelja koji je branio mostove i brzo ga likvidirale, a zatim, takođe jurišem, zauzele žandarmerijsku postaju. Čitava posada neprijatelja se tada koncentrisala u »tvrdavi«, koja je bila dobro organizovana za odbranu. Nastala je žestoka borba za ovo poslednje neprijateljsko uporište i trajala sve do 5.00 časova ujutro 5. februara. Ni posle nekoliko uzastopnih juriša bataljona 4. brigade neprijatelj nije likvidiran. U borbama za uporište naročito su se hrabrošću i upornošću istakli borci 1. bataljona.

Da bi se izbegle frontalne borbe sa neprijateljskim pojačanjima, štab 4. brigade je doneo odluku da se jedinice povuku u 5.00 časova a u isto vreme i neprijateljske jedinice su napustile s. Morović.

U borbama za s. Morović neprijatelj je pretrpeo gubitke od 10 ubijenih (1 žandarm i 9 ustaša), 12 ranjenih (2 žandarma i 10 ustaša) i 3 zarobljena. Zaplenjeno je 18 pušaka, 1 puškomitrailjez, veće količine municije i razne druge vojničke opreme. Jedinice 4. vojvodanske brigade pretrpele su gubitke od 8 poginulih i 13 ranjenih boraca i rukovodilaca.

Povlačenjem iz s. Morović jedinice 4. i 6. brigade su onesposobile za saobraćaj prugu Šid — Morović i miniranjem delimično porušile most na r. Bosut. Istoga dana, 5. februara, neprijateljski oklopni voz je dolazio iz Šida do mesta gde je pruga bila razrušena, a dvoja oklopna kola su oko 16 časova sa oko 150 vojnika došla u s. Morović ali su se uveče vratila u Šid. Sutradan su u Morović ušli 2.

i 3. bataljon 4. vojvođanske brigade i odmah nastavili sa rušenjem mostova na r. Bosut koje su potpuno onesposobili za saobraćaj. 4. brigada je posle ovoga izvršila sledeći raspored svojih jedinica: 1. bataljon u s. Morović, 2. bataljon u s. Soljani, 3. bataljon u s. Jamena, a 4. bataljon u s. Batrovci.

Par dana posle oslobođenja Morovića, Glavni štab NOV i PO Vojvodine dobio je podatke da neprijatelj priprema novu ofanzivu na ovaj deo Srema. Radi blagovremenog preduzimanja mera koje bi onemogućile iznenadenje jedinica, Glavni štab, je 7. februara izdao naređenje kojim se kaže da operativno rukovodstvo i dalje zadržava štab 4. vojvođanske brigade, a da jedinice zauzmu sledeći raspored;

- 6. vojvođanska brigada na liniji s. Bosut — Višnjićev — Morović;
- 4. vojvođanska brigada na liniji s. Batrovci — s. Strašinci — s. Jamena;
- 2. sremski odred, prema nahođenju komandanta Operativnog štaba i komandanta odreda.

Zadatak jedinica bio je da zatvore sve pravce koji vode u unutrašnjost branjene teritorije, u kom cilju je trebalo postaviti potrebne snage za obezbeđenje, raditi prepreke protiv oklopnih vozila, razviti izviđanje i obaveštajnu službu. U slučaju neprijateljskog napada primiti borbu, napad odbiti ili neprijatelja zadržati do evakuacije pozadinskih komandi i ustanova. Pored toga, određena su mesta prelaza preko r. Save za sve jedinice, ako bude potrebno da se prebacuju u istočnu Bosnu. I najzad, da jedinice i dalje vrše akcije, ali saobražavajući ih navedenim zadacima.

Ovaj raspored jedinica je kasnije u toliko izmenjen što se u s. Morović ponovo smestio 1. bataljon 4. vojvođanske brigade.

Nakon oslobođenja s. Morović 4. vojvođanska brigada je nastavila sa napadima i na druge garnizone. Tako je 2. bataljon ove brigade 12. februara napao seosku stražu u s. Posavski Podgajci, koja se odmah razbežala ostavljući oružje. Zaplenjeno je 12 pušaka sa 250 metaka, 18 čebadi i drugo. 3. bataljon brigade je 14. februara napao nemačko-ustašku posadu u s. Račinovci. U borbi od oko

45 minuta bataljon je razbio i proterao neprijatelja. Zarobljena su 25, a ubijena 2 neprijateljska vojnika. Zaplenjeno je 25 pušaka i druge opreme. Na obnovljenu i pojačanu posadu u istom mestu 3. bataljon je ponovio napad 26. februara. Neprijatelj je sada bio dobro utvrđen i pružio odlučan otpor, pa ni posle dvočasovne borbe i nekoliko juriša bataljon nije uspeo da ga savlada, a pretrpeo je gubitke od četiri poginula i sedam ranjenih boraca.

1. bataljon je 22. februara izvršio napad na neprijateljsku posadu u s. Martinci, jačine 25 žandarma, smeštenih u žandarmerijskoj stanici i 5 finansa u finansijskoj postaji. Finansi su se odmah predali, a žandarmi su savladani posle kraće borbe. Zarobljeno je 15 žandarma, 5 finansa i 1 domobran, a zaplenjen 1 puškomitrailjez, 22 puške, oko 5000 metaka, 30 bombi, sva vojnička oprema zarobljenih i drugo.¹⁹⁰

Posle svih navedenih i drugih uspešnih napada i akcija 4. brigada, odnosno njen 1. bataljon, doživela je i jedan težak, a nepotreban poraz.

Štab brigade, na traženje štaba 1. bataljona, dao je načelnu saglasnost da bataljon 26. februara pređe u Srbiju i napadne neprijateljsko uporište kod s. Ravnja. Napad je trebalo izvršiti pod uslovom ako je neprijateljska posada onakve jačine, kako su to ranije obaveštajni podaci dali, pa je komandant bataljona izvestio da su podaci provereni i da se posada u s. Ravnje sastoji od 25 nedicevaca i nešto četnika. Komandant brigade je tada dao konačnu saglasnost za izvršenje napada.

Štab 1. bataljona je u napad poveo dve čete sa pet puškomitrailjeza i jednom PT puškom, ali svi predviđeni čamci za prebacivanje preko r. Save nisu stigli, pa je prebacivanje vršeno samo jednim čamcem i trajalo od 20 do 23 časa. Prebacivši se na desnu obalu Save bataljon se rasporedio za napad; jedna desetina sa puškomitrailjezom ostala je na navozu da obezbedi prebacivanje bataljona u povratku; jedna četa imala je zadatak da izvrši napad na neprijateljsku posadu; ostali delovi bataljona postavljeni

¹⁹⁰ Zbornik L/8, dok. 41 i 45.

— Stenograf, reg. 1—7/5, k. 1993.

su na obezbeđenju od s. Bogatića i s. Zasavice, s tim da pretresu okolne kuće u kojima su stanovali nedićevci i četnici.

Neprijateljska posada je bila na severnoj ivici, s. Ravnje, u kasarni opasanoj rovovima, bunkerima i žičanim preprekama. Vod 1. bataljona koji je napadao kasarnu, išao je sa dva pravca: sa severne i sa jugozapadne strane. Napad je otpočeo u 23.30 časova a borba je trajala sve do zore. Vod je vršio uzastopne juriše, ali nije postigao uspeh jer se neprijatelj uporno branio koristeći utvrđene objekte i žičane prepreke. U četiri časa ujutro, kada je ocenio da se kasarna ne može likvidirati, a da bi se bataljon na vreme prebacio preko r. Save, komandant bataljona je naredio prekid borbe, povlačenje i pokret prema navozu. Naređenje za povlačenje nije regulisano uočljivim znakom, već je prenošeno kuririma, što je zahtevalo vremena. U međuvremenu, jedna neprijateljska motorizovana kolona je od Bogatića upala u s. Ravnje i presekla put, kako kuririma koji su išli u jedinice, tako i jedinicama na obezbeđenjima. Nastala je prava pometnja. Nije moglo biti govora o planskom povlačenju, već su se borci najkraćim putem probijali do Save. Neki delovi bataljona su uspeli da se prebace preko reke bez sukoba sa neprijateljem, drugi su to uspeli tek posle žestokih borbi, a jedan deo jačine voda, ostao je odsečen i bio uništen od neprijatelja. Vod sa navoza, na levoj obali reke, otvorio je vatru iz mitraljeza na neprijatelja, ali nije mnogo pomogao onim borcima koji su ostali na desnoj obali.

U ovoj borbi 1. bataljon 4. vojvođanske brigade je izgubio 39 boraca, 2 puškomitraljeza, 1 PT pušku i više pušaka. Koliki su bili neprijateljski gubici nije ustanovljeno.¹⁹¹

Ovaj težak poraz je posledica propusta učinjenih od strane štaba bataljona i štaba 4. brigade. U fazi pripreme ove akcije nije se dovoljno vodilo računa o mogućnostima neprijatelja kako u s. Ravnje, tako i u njegovoј okolini odakle mu je brzo moglo doći pojačanje. U tome je obaveštajna služba potpuno podbacila. Štab 1. bataljona je uporno insistirao na izvršenju akcije iako se objekat na-

¹⁹¹ Zbornik I/8, dok. 46 i 47.

pada nalazio na teritoriji Srbije odakle se teško moglo dobiti sigurno obaveštenje u tako kratkom vremenu. Za prevoženje preko Save na raspoloženju je stajao samo jedan čamac, jer ostali nisu stigli. Umesto da, i samo zbog toga, odgodi akciju, štab bataljona je nastavio prevoženje koje je trajalo čitava tri sata, ne obezbeđujući sredstva prevoza za povratak. Štab bataljona je naredio prekid napada tek u četiri časa ujutro, kada je bilo sasvim kasno i to bez ugovorenog znaka za povlačenje. Pri povlačenju štab bataljona nije ispoljio skoro nikakav uticaj za sadejstvo jedinica. Uzeto u celini, štab bataljona je vrlo neodgovorno i lakomisleno poveo bataljon u akciju, pa je zbog toga i pretrpljenog poraza odmah po povratku bio smenjen. Štab 4. brigade takođe je snosio deo odgovornosti za ovo, jer se nije dovoljno angažovao u pripremi akcije, dajući saglasnost za akciju na osnovu nesigurnih i nedovoljnih podataka.

Jedinice 2. sremskog odreda, pored navedenih zajedničkih akcija sa 4. i 6. brigadom, izvršile su i više samostalnih akcija. Tako je 2. i 3. februara izvršen upad u s. Apševci i s. Lipovac, gde su razbijene seoske straže i zaplenjeno nekoliko pušaka; 3. februara je izvršen upad u s. Privina Glava i vatreni napad na s. Šidski Banovci; 4. februara je kod s. Tovarnik, uništen jedan kamion; 6. februara je izvršen upad u s. Bapska Novak, gde je ubijeno dvojica i ranjeno takođe dvojica ustaša i zaplenjeno 6 pušaka; 8. februara je izvršen upad u s. Lovas, gde je razbijena seoska straža, zarobljen 1 domobranski oficir i zaplenjeno 9 pušaka, 3 pištolja, 50 konja, 45 goveda i drugo.¹⁹²

12. februara su uništene TT veze, na pruzi Beograd — Zagreb, između s. Tovarnik i s. Bačinci; između s. Bačinci i s. Gibarac posećeno je 18 TT stubova i zapaljena jedna stražara; između Šida i s. Gibarac posećeno je 26 TT stubova; u napadu na bunker kod žel. stanice Gibarac ubijena su dva, ranjen jedan neprijateljski vojnik. Između Šida i s. Tovarnik posećeno je 60 TT stubova i zapaljena jedna stražara. U isto vreme je miniranjem pruge između Šida

¹⁹² Zbornik I/8, dok. 32 i 34; I/17, dok. 145 i 147.
— Stenograf, reg. 1—80/5, k. 1992.

i Tovarnika uništena lokomotiva i tri vagona transportnog voza, pa je saobraćaj na tom delu pruge bio obustavljen pet časova. 15. februara je izvršen upad u s. Kuzmin, gde je spaljena opštinska arhiva i zarobljen jedan folksdojčer.

Jedinice 1. bataljona su se 17. februara zatekle u s. Lipovac na odmoru i sređivanju. I pored zadatka da se dobro obezbedi od eventualnog nailaska neprijatelja iz pravca s. Vrbanja, bataljon je bio iznenaden upravo odatle. Neprijatelj je toga dana u podnevnim časovima krenuo sa glavnim kolonom, u čijem sastavu se nalazio 1 tenk i dvoja oklopna kola, iz Šida, a sa pomoćnom, jačine oko 250 nemackih vojnika, iz s. Vrbanja, preko s. Lipovac i s. Batrovci u pravcu s. Morović. Obezbeđenje 1. bataljona prema Vrbanji bilo je zbog nebudnosti odbačeno, a samim tim i čitav bataljon iznenaden, jer je neprijatelj oko 14 časova upao u selo. Dok se bataljon snašao i rasporedio za borbu, pola sela je već bilo zauzeto. Nastala je žestoka borba za svaku kuću koja se produžila i noću sve do pet časova ujutro.

Bataljon je, čim se sredio, preuzeo energičan protivnapad upućujući pre toga delove izvan sela da zaobiđu neprijatelja i da udare u njegov desni i levi bok. Članovi štaba bataljona su se rasporedili po ovim delovima, a komandant bataljona je ostao u selu sa delom koji je napadao u centru položaja. Do pada mraka bataljon je uspeo u žestokim borbama da potisne neprijatelja na zapadnu ivicu sela i tu ga opkoli. Neprijatelj se uspešno branio u okruženju. U međuvremenu je bataljonu stiglo pojačanje od jedne čete iz 4. vojvodanske brigade, ali i pored žestoke borbe koja je trajala čitavu noć, bataljon nije uspeo da likvidira neprijatelja, pre svega zato što nije располagao težim naoružanjem i što se neprijatelj, naoružan automatskim oružjem i minobacačima, nalazio na vrlo pogodnom mestu za odbranu.

Dugotrajna i žestoka borba po jakoj zimi prilično je iscrpla borce bataljona, potrošeno je mnogo municije, a približavao se i dan kada se povećavala mogućnost da neprijatelju stigne pojačanje. Sve je to uslovilo da komandant bataljona naredi dizanje blokade i povlačenje u 5.00 časova ujutro. Neposredno po povlačenju bataljona i po-

vratku u s. Lipovac, neprijatelj je napustio položaje i selo i otišao u pravcu Vrbanje.

U ovoj borbi neprijatelj je pretrpeo gubitke od 8 ubijenih i 16 ranjenih nemačkih vojnika. Zaplenjene su 2 puške sa 150 metaka. 1. bataljon 2. sremskog odreda je imao 1 poginulog i 16 ranjenih boraca, od kojih 2 teže.

U isto vreme neprijateljska glavna kolona, jačine oko 500 vojnika, koja je pošla iz Šida, izvršila je napad na 1. bataljon 4. vojvodanske brigade u s. Morović. Bataljon je sačekao neprijatelja na obali r. Bosut i nije mu dozvolio sve do sutradan, 18. februara do 10 časova da uđe u Morović. U žestokim borbama bataljon je, naročito nastupanjem dana, trpeo snažnu vatru neprijatelja (tenkova, artiljerije i minobacača), zbog čega je imao velike gubitke i morao se povući. Povlačenjem bataljona neprijatelj je ušao u Morović, zadržao se u toku dana, a sledeće noći ga napustio. Po njegovom odlasku u Morović se smestio 2. bataljon 4. vojvodanske brigade.

U ovoj borbi neprijatelj je pretrpeo gubitke od svega dva ubijena (jedan podoficir i jedan oficir) i 1 tenk mu je oštećen. 1. bataljon 4. vojvodanske brigade je imao 7 poginulih i 12 ranjenih boraca.

Po oslobođenju s. Morović 6. vojvodanska brigada je, prema naređenju Glavnog štaba, razmeštena u rejonu sela Višnjićevo, Srem. Rača, Bosut, odakle se posle nekoliko dana prebacila u Frušku goru i razmestila u rejonu sela Divoš, Ležimir i Grgurevci, gde je izvršila nekoliko uspešnih akcija: 18. februara 1. bataljon je napao pustaru Inocenc (severoist. od s. Sot) i Principovac (južno od Iloka), a iz zasede kolonu od 30 neprijateljskih vojnika u blizini s. Sot. Na pustarama je razoružana straža i zapaljeni svi utvrđeni građevinski objekti, a iz zasede ubijeno 10, ranjeno 7 i zarobljeno 10 neprijateljskih vojnika. Zaplenjeno je: 2 puškomitrailjeza, 2 poluautomatske puške, 30 pušaka, preko 3000 metaka, 72 konja, 73 goveda i veće količine drugog materijala i opreme. U isto vreme je na drumu između Iloka i Šida, i Iloka i Erdevika posećeno oko 150 TT stubova.¹⁹³ Bataljon je imao jednog poginulog i dva ranjena borca.

¹⁹³ Zbornik L/8, dok. 42, 50 i 66.

Dva bataljona su 22. februara kod s. Divoš napala jaču neprijateljsku kolonu, koja se kretala od s. Čalma ka Erdreviku. Ubijeno je osam neprijateljskih vojnika i jedan oficir. Brigada je imala jednog poginulog borca.

4. OFANZIVA 13. SS DIVIZIJE NA JUGOZAPADNI SREM

Po polovinom februara prebačena je iz Nemačke u Srem specijalno obučena za borbu protiv partizana 13. SS legionarska divizija »Handžar«. Koncentracija divizije izvršena je duž železničke pruge Beograd — Zagreb, od Srem. Mitrovice do Vinkovaca i u širem rejonu Županje. Sastav divizije bio je: 27. i 28. brdski puk od po tri bataljona, 13. artiljerijski puk, pet samostalnih bataljona i nekoliko četa; ukupna jačina divizije bila je oko 19 000 ljudi. Komandant divizije (general Saubercvajg) i komandni kadar divizije uopšte bili su Nemci, a vojnici su bili ustaše — muslimani i Hrvati (većinom sa teritorije Bosne i Hercegovine) i delom Šiptari. Divizija je imala zadatku da izvrši čišćenje jugozapadnog Srema i uz sadejstvo mornaričkih delova iz Srem. Mitrovice, koji će blokirati reku Savu, da opkoli i uništi jedinice NOV i POJ, a potom da forsira r. Savu i produži sa napadom na 3. korpus i 16. vojvodansku diviziju u istočnoj Bosni. Po ovlađivanju Semberijom Posavinom i Majevicom, jedan od glavnih zadataka divizije je bio da sprečava pokušaje prodora jedinica NOVJ u Srbiju.¹⁹⁴

Delovi 13. SS divizije su 2. marta otpočeli s nasilnim izviđanjem i upadima na oslobođenu teritoriju. Tako su snage do jednog bataljona iz s. Vrbanja upali u s. Jamena, ubile oko 15 ljudi (žena i dece), zapalile nekoliko kuća, a zatim produžile za s. Račinovci i s. Drenovci. Jedan bataljon 4. vojvodanske brigade povukao se iz tog sela ne prihvativši borbu.

U skladu sa dobivenim zadatkom, a prema razrađenom planu, jedinice 13. SS divizije, zajedno sa posadama iz

¹⁹⁴ Vojnoistorijski glasnik br. 1/1953, str. 86—87.
— Zbornik I/8, dok. 46.
— Stenograf, reg. 1—81/5, k. 1992
— 1941—45, I, str. 194—198.

Srem. Mitrovice, Vinkovaca, Šida i drugim, 10. marta su otpočele sa linije Srem. Mitrovica — Vinkovci — Brčko napad na jugozapadni Srem sledećim pravcima:

- 28. brdski puk sa ojačanjima pravcem Vinkovci
- Otok — Brčko;
- 27. brdski puk sa ojačanjima pravcima: s. Kuzmin
- s. Bosut — s. Sremska Rača, Šid — s. Adaševci — s. Morović, s. Tovarnik — s. Ilini — s. Lipovac, s. Vrbanja — s. Strašinci — s. Jamena, s. Račinovci — s. Jamena.

Na teritoriji jugozapadnog Srema u ovo vreme su se nalazili: Glavni štab NOV i PO Vojvodine, 4. vojvodanska brigada, 1. bataljon 6. vojvodanske brigade, 2. sremski odred i jedna četa 1. sremskog odreda (ovde se zatekla u pratnji jednog transporta za istočnu Bosnu). Pošto su pre početka ofanzive bile procenjene namere neprijatelja, a zbog njegove velike nadmoćnosti u ljudstvu i naoružanju, kao i zbog podataka o pojavi novih neprijateljskih snaga u Sremu, Glavni štab Vojvodine je doneo odluku da se, sprečavajući delom snaga brz prodor neprijatelja prema r. Savi, sve jedinice još naredne noći prebace u istočnu Bosnu. Jedinice su odmah zauzele određeni raspored i, uz jače zaštitnice zadržavajući neprijatelja na uzastopnim položajima, glavninom izvršile pokret prema Savi za prebacivanje u istočnu Bosnu. Zaštitnice 4. brigade branile su pravac Vinkovci — Brčko i s. Morović — s. Soljani, a 1 bataljon 6. brigade i 2. sremskog odreda pravac Srem. Mitrovica — selo Bosut — Višnjićevo — Srem. Rača — Jamena. Prebacivanje je vršeno na ranije pripremljenim čamcima i skelama čitavu noć 10/11. marta kod sela Jamena, Domuskela i Srem. Rača. Štab 2. sremskog odreda je, da bi sačuvalo što više ljudi, obavestio stanovnike okolnih sela o situaciji i pozvao ih da sa jedinicama pređu u istočnu Bosnu, što je veliki broj i učinio. U selima su, u stvari, ostali samo starci, starice i mala deca, koji nisu bili sposobni da izdrže napore pokreta jedinica. U toku noći sve jedinice i pozadinske ustanove su se neometano prebacivale. Za vreme prebacivanja nije došlo do jačih borbi zaštitnica sa neprijateljem. Bilo je samo nekoliko manjih sukoba.

Odmah po prelasku u istočnu Bosnu jedinice 4. brigade, 2. sremskog odreda, 1. bataljona 6. brigade i čete 1. sremskog odreda zaposele su položaje od s. D. Crnjelovo do ušća r. Drine u Savu. Sutradan, 11. marta, neprijatelj je izbio na levu obalu r. Save i u toku sledećih dana vršio pretres Bosutskih šuma i sela zločinački ih pustošeći. 28. puk 13. SS divizije je 12. marta stigao u Brčko, a 27. puk se do 13. marta zadržao u Sremu.

Pošto je izvršio pregrupaciju svojih snaga neprijatelj je otpočeo napad na područje istočne Bosne i to: 14. marta ujutro 27. puk uz prethodnu artiljerijsku pripremu forsirao je r. Savu kod Sremske Rače, a istovremeno je 28. puk vršio pokret sa dve kolone iz rejona Brčkog. Pošto su jedinice NOVJ u istočnoj Bosni bile obaveštene o namerama 13. SS divizije, one su raspoređene na određene odbrambene položaje. Jedinice 2. sremskog odreda pokušale su da spreče neprijatelju forsiranje r. Save kod Sremske Rače, ali su uspele samo da ga zadrže 2—3 sata, posle čega je neprijatelj brzo zauzeo Bosansku Raču, pretrpevši znatne gubitke. 2. sremski odred je imao četiri poginula i jednog ranjenog borca.

Posle toga, sve do polovine juna, jedinice 3. korpusa, 16. i 36. divizije, kao i partizanski odredi u istočnoj Bosni, vodili su teške odbrambene borbe i 13. SS diviziji i ostalim nemačkim, ustaško-domobranskim i četničkim snagama naneli velike gubitke.

Prebacivši se zajedno sa jedinicama u istočnu Bosnu, Glavni štab NOV i PO Vojvodine je napravio krupnu grešku, jer je ne samo Srem, već i čitava Vojvodina nekoliko meseci ostala bez svog najvišeg vojnog rukovodstva. Odluka o prebacivanju Glavnog štaba je prvenstveno rezultat pogrešne procene situacije da će ofanziva 13. SS divizije biti kratkotrajna i da će kroz nekoliko dana biti moguć povratak u Srem. Nisu iskorišćene povoljne mogućnosti za prebacivanje u Frušku goru i jugoistočni Srem neposredno pre početka ofanzive. A kada se već našao u istočnoj Bosni, Glavni štab je ponovio grešku jer se nije vratio sa 2. sremskim odredom, čija se prva grupa 20. marta, druga 21. marta, a čitav odred i četa 1. sremskog odreda do kraja marta već prebacili u Srem. Kada je Glavni štab konačno početkom aprila doneo odluku da se

prebaci, bilo je kasno jer je neprijatelj blokirao r. Savu i onemogućio kasnije pokušaje prebacivanja.

Da bi se greška donekle ublažila, Glavni štab je odlučio da se u Srem prebaci zamenik komandanta sa zadatkom da se poveže sa štabovima svih jedinica, postavi im zadatke i da u ime Glavnog štaba rukovodi jedinicama i vojnim pozadinskim organima i ustanovama do povratka ovoga u Srem. Pošto je planirano prebacivanje za 4. april bilo odloženo, zamenik komandanta Glavnog štaba Vojvodine sa šefom engleske misije uspešno se par dana kasnije prebacio noću od s. Trnova u s. Sremska Rača. Ovde je našao člana Glavnog štaba Jovana Beljanskog, koji ga je upoznao sa situacijom u ovom delu Srema i merama koje je već preuzeo.

Sl. 24 — Jovan Beljanski-Lala nad gomilom kostiju spaljenih stanovnika s. Sremska Rača krajem marta 1944. godine.

Situacija je bila vrlo teška. Po prelasku 13. SS divizije u istočnu Bosnu, neprijatelj je napustio skoro sva mesta koja je u toku ofanzive zaposedao. U toku svog kratkog boravka u ovim mestima 13. SS divizija je počinila zločine koji se mogu uporediti samo sa onim što je u svoje vreme izvršila 1. kozačka divizija. U Sremskoj

Rači, Bosutu i Jameni esesovci su poubijali, poklali ili spalili sve živo što su našli, a zločini su bili utoliko stršniji, što se ovde radilo uglavnom o nemoćnim starcima, ženama i nejakoj deci. Samo u Sremskoj Rači je pobijeno oko 220 ljudi, žena i dece, praktično sve što je u selu ostalo sem 2—3 starca; selo je skoro potpuno spaljeno. U Bosutu je na isti način poubijano oko 250 lica, u s. Batrovci 17 osoba zaklano. U s. Jamena poubijano je 30 ljudi i selo spaljeno. I ostala sela Srema nisu bila pošteđena, naročito od pljačke i pustošenja.

Sutradan po dolasku u Sremsku Raču, zamenik komandanta Glavnog štaba Vojvodine, Jovan Beljanski i šef engleske misije, major Davidson, obišli su selo i videli zločin koji se teško mogao zamisliti. Selo u ruševinama i zgaristi pružalo je jezivu sliku. Stanovništvo koje se vratilo bilo je obavijeno žalošću za izgubljenim članovima porodice. Nađen je čovek, jedan od dvojice-trojice prezivelih, koji je zločin fašista gledao svojim očima. Psihički rastresen, nije mogao da priča, već je samo pokazivao tragove zločina. Žena mu je ubijena udarcem sekire u glavu. U jednoj sobi video se razmešten krevet sav u krvi, u kome su ležali zaklani majka i dete. U jednom dvorištu videla se gomila pepela, iz koga vire ostaci lobanje, kostiju i nagorele dečje cipelice. Tu je bilo spaljeno devet žena i troje dece. U drugom dvorištu pored ograde mitraljezom je ubijeno oko 15 lica. Ostala je samo lokva krvi. Nedaleko odatle je gomila od 10 ženskih leševa, isečenih u komade. Svuda krv, zgarista i pustoš! Najzad, čula se jeziva i dirljiva priča jedne devojčice.¹⁹⁵ Iz njenih nerazumljivih i još uvek strahom obavijenih reči moglo se rekonstruisati sledeće:

Ona je, u opštem pokolju, koji su fašistički zločinci vršili, bila udarena u glavu ušicom sekire, ali je od udara samo momentalno izgubila svest. Kada se osvestila, osetila je da na njoj leži neko telo u kome je prepoznala svoju majku. Pošto je postojala opasnost da je neki od zlikovaca primeti ako se pokrene, ona je, iako mala i polumrtva, bila toliko svesna i razumna da se ne sme micati do pada mraka, a onda se izvukla i sakrila u obližnju šumu.

¹⁹⁵ Mislim da se zove Slavica Crnić.

Posle izvršenog pokolja Nemci su na teritoriju Srema iz aviona bacili letke, pod krupnim naslovom »Grozan pokolj u Rači« i potpisom: »Branioci prave slobode«, na kojima je pisalo:

Kada su dobrovoljci muslimani iz Bosne dospeli do sela, ukazao im se jeziv prizor od stotine poklanih ljudi. Samo nekolicina Jevreja uspela je da pobegne zajedno sa partizanima. Pokazan je pravi lik komunističkog ratovanja. Dole komunizam. Živila Srbija!

Ne zaboravite da će patnje i beda bolesti i smrt nevinih žrtava da traju sve dok se ne iskorenji komunistička nemam.

U svim nastradalim selima odmah po dolasku jedinica NOVJ i članova mesnih NO odbora preduzete su potrebne mere za raščišćavanje ruševina i zgarišta i sahranjivanje poubijanih. Najvažnije je bilo obezbediti stanovništvo hra-

Sl. 25 — Jedan od preživelih stanovnika Sremske Rače iznosi strahote protekle ofanzive 13. SS divizije članu GSV Jovanu Beljanskom i šefu engleske vojne misije pri GVŠ majoru Bazilu Devidsonu

nom, u kom cilju su odmah organizovane kolektivne kuhinje za nastrandale. Pretila je opasnost da je i voda zagađena, pa su preduzete mere da se svi bunari ispitaju i dovedu u ispravno stanje.

Okupator je i posle ove, kao i ranijih ofanziva, objavio da su partizani uništeni, što su demantovale kako akcije delova 2. sremskog odreda u severozapadnom Sremu još za vreme ofanzive, tako i celog odreda po njegovom povratku iz istočne Bosne na teritoriji zapadnog Srema. Tako je 13. marta izvršen upad u s. Čakovci (13 km jugoist. od Vukovara), a 20. marta u s. Mikluševci; 24. marta je na pruzi Beograd — Zagreb, između s. Tovarnik i s. Ilača, iz zasede napadnuta neprijateljska patrola od osam vojnika od kojih su tri ubijena, jedan ranjen, a jedan zarobljen.

Dok su u ovoj ofanzivi partizanske jedinice pretrpele neznatne gubitke i po povratku na svoj teren bile potpuno sposobne da produže i pojačaju aktivnost, narod je okolnih sela, zbog ogromnih gubitaka i neprijateljskih zverstava, bio delimično pokoleban do povratka jedinica. S druge pak strane, on je bio ogorčen na okupatora, pa je želja za osvetom nadvladala bol i žalost za izgubljenima što je, pored ostalog, i doprinelo da su preziveli brzo prionuli na rad za NOP, bili sa svojom vojskom, nastojeći da se okupatoru što pre zadaju uništavajući udarci.¹⁹⁶

5. DEJSTVA 1. SREMSKOG ODREDA I DIVERZANTSKOG BATALJONA DO KRAJA MARTA

Da bi vezale posade neprijateljskih garnizona i ometale saobraćaj na komunikacijama, jedinice 1. sremskog odreda i Diverzantskog bataljona su, za vreme ofanzive 13. SS divizije na jugozapadni Srem izvršile više uspelih napada na neprijatelja. Tako je jedna četa 10. marta upala u jako ustaško uporište Srem. Kamenicu gde je u napadu na stražu kod pošte ubijeno 3, zarobljeno 2 neprijateljska vojnika i zaplenjeno 5 pušaka sa 300 metaka; 28. marta je izvršen iz zasede kod s. Maradik napad na 16 domobrana iz sastava 3. bojne Sremskog zdruga, koji su obezbeđivali

¹⁹⁶ Vojnoistorijski institut, dok. 25/4, 28/4a, — k. 9; dok. 12/7, — k. 153 B—I (Referat o 13. SS diviziji »Handžar«); dok. 3—1, k. 212 (Izveštaj Glavnog štaba Vojvodine).

— Stenograf, reg. 1—81/5, k. 1992; 1—8 i 2—1/7, k. 1993.

— Zbornik I/17, dok. 151.

prevoz namirnica iz s. Beška u Krušedol. Ubijeno je 10 domobrana a 2 su teško ranjena. Zaplenjeno je 12 pušaka i ostala oprema. Istoga dana su miniranjem porušena dva električna stuba dalekovoda Beočin — Novi Sad. 29. marta je između Iloka i s. Erdevik posećeno 290 TT stubova; 30. marta je izvršen napad na grupu Nemaca u s. Divoš, gde su došli da pljačkaju i terorišu narod. Posle kraće borbe Nemci su proterani iz sela bez opljačkanih stvari koje su vraćene narodu. Ubijeno je 10 a ranjeno 5 nemачkih vojnika.

Pored toga, jedinice odreda su u ovom vremenu napale železničku stanicu Platičevo, na pruzi Ruma — Šabac; upadale u s. Hrtkovci, Irig, Staru Pazovu i druga mesta; iz zasede napadale manje neprijateljske patrole, pri čemu je izbačeno iz stroja preko 10 neprijateljskih vojnika.

Diverzantski bataljon se u ovom vremenu orijentisao na kočenje saobraćaja na pruzi Beograd — Zagreb. Tako su 10. i 11. marta dignuta u vazduh dva teretna voza u rejonima koncentracije 13. SS divizije: prvi između s. Martinci i s. Laćarak, a drugi između Srem. Mitrovice i Vognja. Uništena je 1 lokomotiva i 10 vagona, a 1 lokomotiva oštećena. 14. marta je ponovo između s. Martinci i s. Laćarak iz koloseka izbačen teretni vojni voz, gde je uništena lokomotiva, dva vagona, pruga oštećena, dva neprijateljska vojnika ranjena. 16. marta je uništena lokomotiva i šest vagona teretnog voza. 29. marta, između s. Đeletovci i s. Orolik, izbačen je iz koloseka vojni voz i uništena dva vagona, a pruga oštećena i zakrčena. 30. marta između Srem. Mitrovice i Rume uništena je lokomotiva i dva vagona brzog voza.

Pored toga diverzanti su 10. marta porušili dva mosta na drumu Ruma — Šabac, 18. marta jedan električni stub na dalekovodu Beočin — Novi Sad, a 31. marta, između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci na pruzi Beograd — Novi Sad, izbačen je iz koloseka teretni voz sa ratnim materijalom i uništena lokomotiva i osam vagona, zbog čega je saobraćaj bio u prekidu 20 časova.

U ovom tromesečnom periodu (januar — mart 1944. godine) u kome su jedinice NOV i PO Vojvodine u Sremu izvršile preko 200 raznih akcija, neprijatelju su naneti gu-

bici od oko 600 vojnika izbačenih iz stroja: 220 ubijenih i 280 zarobljenih. Pored ovoga likvidirano je i oko 70 špijuna, petokolonaša i narodnih izdajnika. Zaplenjeno je: 23 razna mitraljeza, oko 310 pušaka, 20 000 metaka, 28 pištolja, 90 ručnih bombi i veće količine raznog drugog ratnog materijala i opreme.

U oko 62 diverzije izvršene na železnički, drumski i TT saobraćaj, najvećim delom na pruzi Beograd — Zagreb, neprijatelju je naneta ogromna materijalna šteta, a gubitkom vremena u prevoženju trupa i ratnog materijala ometana i otupljivana njegova operativna zamisao. Pored ostalog, u ovom periodu je uništeno ili oštećeno oko 23 lokomotive, 122 vagona, 8 kamiona i automobila i 1 tenk, a posećeno preko 1200 TT stubova. Železničke pruge su razarane na više mesta, porušeno je nekoliko mostova i stražarnica.

Gubici jedinica NOV i PO u ovom periodu su iznosili oko 75 pогинулих и 68 ranjenih boraca.

6. DEJSTVA U PERIODU APRIL — MAJ

Posle ofanzive 13. SS divizije na jugozapadni Srem 4. vojvodanska i bataljon 6. vojvodanske brigade ostali su u istočnoj Bosni, a 2. sremski odred i četa 1. sremskog odreda su se do kraja marta vratili u Srem. Tako su u ovom periodu u Sremu dejstvovali 1. i 2. sremski odred, 6. vojvodanska brigada i Diverzantski bataljon.

6. vojvodanska brigada je do kraja aprila imala samo jedan bataljon, kada je, po naređenju Glavnog štaba Vojvodine, izvršena u Fruškoj gori reorganizacija; brigadi je pridat 1. bataljon 1. sremskog odreda kao 2. bataljon brigade, a polovinom maja brigadi je pridat još jedan bataljon 1. sremskog odreda kao 3. bataljon brigade.

Početkom 1944. godine, po direktivi OK KPJ za podrinjski okrug, iz istočne Bosne u Srem je prešao Rade Kušić sa jednom desetinom Mačvanskog odreda (koji je formiran 1943. god. u okviru 16. vojvodanske divizije) sa zadatkom da uspostavi vezu sa Srbijom i organizuje sigurne kanale za prihvatanje novih boraca iz Beograda i okoline od kojih bi se formirale jedinice koje bi se u povoljnijem momentu prebacile u Srbiju. Tako su, od ljudstva

koje je prešlo iz Beograda i okoline, u Sremu formirana dva posavsko-támnavska bataljona: Prvi, 6. aprila (u koji je kao borbeno jezgro ušla desetina Mačvanskog odreda koja je prešla iz istočne Bosne), a Drugi, krajem maja. Pored toga formirana je i 3. četa Mačvanskog odreda. Ove su jedinice sticale potrebno borbeno iskustvo u Sremu koje im je mnogo koristilo za odlučujuće borbe u prebacivanju u Srbiju. Jedan bataljon se prebacio kod Umke u Srbiju u avgustu i ušao u sastav 2. šumadijske brigade,

Sl. 26 — Grupa političkih i vojnih rukovodilaca Vojvodine i Srbijskih bataljona na savetovanju u s. Popinci krajem maja 1944. godine.

a drugi se nešto kasnije, prebacio u Banat pa tek odatle preko Kovina u Srbiju. Ovaj bataljon je po prebacivanju kod Kovina imao oko 300 dobro naoružanih boraca. Od njega i Kosmajskog odreda formirana je u septembru Kosmajska brigada.

3. četa Mačvanskog odreda prebacila se u ist. Bosnu u sastav odreda, a odatle u Srbiju.¹⁹⁷

¹⁹⁷ Zbornik I 8, dok. 27 i 64.

— Izveštaj štaba 1. srem. odreda (VII, dok. 38—2, k. 213).

U odnosu na puni razmah NOP-a u ovoj godini i nastanak više novih jedinica i komandi koje su dejstvovale jednovremeno na istoj teritoriji nastala je potreba da se pismenim naređenjem reguliše nadležnost pojedinih štabova i komandi. Ovo je dotle rešavano, uglavnom, usmenim naređenjima prema konkretnoj potrebi. Glavni štab Vojvodine je zbog toga, 5. maja (kada su u Sremu dejstvovale 6. vojvodanska brigada, 1. i 2. sremski odred, Diverzantski bataljon i vojnopožadinske komande i jedinice), izdao naređenje, po kome štab brigade predstavlja operativni štab sektora na kome se nalazi.¹⁹⁸ Ako bi se na nekom sektoru našao štab odreda i 1—2 člana štaba brigade, odluke se donose zajednički. Kasnije, kada je djestovalo više brigada i odreda, Glavni štab je pitanje nadležnosti regulisao prema potrebi i konkretnoj situaciji. Nekim zajedničkim akcijama i borbama, gde je učestvovalo više od jedne brigade, rukovodio je Glavni štab ili jedan od štabova brigada, a od 22. jula i štab Sremske operativne zone.

A) 6. VOJVODANSKE BRIGADE I 2. SREMSKOG ODREDA

Na teritoriji zapadnog Srema u toku aprila dejstvovali su jedan bataljon 6. vojvodanske brigade i dva bataljona 2. sremskog odreda a u prvoj polovini maja samo 2. sremski odred, da bi u drugoj polovini maja opet došli delovi 6. brigade.

Jedinice 2. sremskog odreda, odmah po povratku iz istočne Bosne, nastavile su sa napadima na neprijatelja. Tako je 2. bataljon 5. aprila upao u s. Lovas (19 km jugoist. od Vukovara) i u pretresu kuća domaćih Nemaca i petokolonaša zaplenio 13 pušaka i veće količine raznog materijala. U napadu na posadu ovog mesta bataljon je nije likvidirao ali joj je naneo osetne gubitke, uz sopstvene gubitke od jednog poginulog i dva ranjena borca. Jedna četa 1. bataljona je 8. aprila na pruzi između s. Kuzmin i s. Kukujevci napala iz zasede neprijateljsku patrolu jačine 14 vojnika, razbila je i nateralu u bekstvo. Četa je dočekala i neprijateljsko pojačanje, koje je odlučnim jurišem takođe odbila. U ovoj borbi ubijena su

¹⁹⁸ Zbornik I/8, dok. 77.

četiri neprijateljska vojnika i zaplenjen jedan puškomitsraljez, puška, pištolj, tri bombe i drugo. Istoga dana je izvršen upad u s. Martinci gde su zarobljena dva finansa.

Da bi obezbedio evakuaciju svojih ranjenika iz istočne Bosne, prolaz i snabdevanje svojih jedinica, neprijatelj je naročito nastojao da obezbedi komunikacije Kuzmin — Bosut — Srem. Rača i Šid — s. Morović, za šta mu je bilo potrebno da ovlada selima Bosut i Srem. Rača (gde su se nalazili delovi 2. sremskog odreda) i Morović (gde se nalazio 1. bataljon 6. vojvodanske brigade) i da ih drži u svojim rukama. Selo Morović, zbog svog položaja koji je u stvari predstavljao ključ za ulazak u Bosutske šume i za napade na oslobođenu teritoriju, bilo je za neprijatelja od posebnog značaja, zbog čega je preduzimao napade da ga ponovo pretvori u svoje uporište. Međutim, i bataljon 6. vojvodanske brigade, preduzimajući sve mere obezbeđenja, s obzirom na blizinu Šida i pruge Beograd — Zagreb, nije bio iznenaden. Neprijatelj je pokušao da zauzme ovo mesto 14. aprila, pošto je 13. aprila oklopnim vozom prebacio tri tenka iz Šida u Adaševce, gde ih je iskrcao. Ujutro u 6.30 časova 14. aprila pokušao je da sa tenkovima izvrši iznenadni upad u selo. Na vatru iz topova od mosta na r. Bosut, delovi bataljona 6. brigade odgovorili su vatrom iz PT pušaka i uspeli da jedan tenk unište, a jedan oštete. Neprijatelj je trećim tenkom odvukao izbačene tenkove iz stroja do s. Adaševci i dalje za Šid, a od artiljerijske vatre neprijatelja ranjena su dva partizana.

Nekoliko dana kasnije neprijatelj je ponovo pokušao da zauzme s. Morović, ali sada napadajući sa više pravaca i angažujući jače snage. Cilj napada bio je prvenstveno da obezbedi komunikacije s. Kuzmin — Bosut — Srem. Rača i Šid — Morović. Ovu svoju akciju neprijatelj je najavio 16. aprila artiljerijskom vatrom po selima Višnjićevo, Bosut i Srem. Rača, sa vatrene položaja na nasipu kod Bosanske Rače.

Sutradan, 17. aprila u zoru, uz podršku artiljerije, jedna neprijateljska kolona jačine oko 200 vojnika, krenula je od s. Kuzmin prema s. Bosut da bi ga zauzela. Patrola 2. sremskog odreda sačekala je neprijatelja na ivici šume Klještevice, između s. Bosut i potoka Vrtić, samo pripucala i povukla se. Neprijateljska kolona je pro-

dužila pokret i napala s. Bosut gde se nalazila 1. četa 1. bataljona 2. sremskog odreda, koja je zauzela položaje na mostu preko r. Bosut i u kućama oko reke. Neprijateljska kolona je otvorila snažnu vatru iz minobacača i izvršila juriš. Četa je ovaj napad spremno dočekala i odbila ga. Nastala je tročasovna borba, posle koje je četa bila primorana da se povuče na položaje kod Bosutske železničke stanice i bare Jaruge, a neprijatelj je ušao u s. Bosut i produžio za Srem. Raču.

Odmah po povlačenju iz Bosuta štab 2. sremskog odreda je odlučio da glavninom odreda obezbedi prebacivanje nekih pozadinskih delova Glavnog štaba, ljudstva komande mesta Šid i izbeglog naroda iz Semberije za Frušku goru, a jednom četom da izvrši napad na s. Ilinci. 18. aprila oko 22 časa četa je u napadu brzo uspela da razbije neprijatelja i prodre u selo Ilinci. Zarobljena su dva neprijateljska podoficira, a ranjeno šest vojnika i dva oficira. Zaplenjena je jedna puška, 2000 metaka, dva pištolja, jedna radio-stanica i druga razna vojnička oprema.

Glavnina odreda je noću 17/18. aprila krenula za Frušku goru. Na 1,5 km od pruge Beograd — Zagreb, između s. Kukujevci i s. Bačinci, naišla je na neprijateljsku zasedu, razbila je i produžila ka pruzi. Tu je kolonu odreda sačekao neprijateljski oklopni voz i nova zaseda neprijatelja duž pruge. Odred je ponovnim jurišem delom kolone uspeo da se probije, dok je glavnina bila primorana da se vrati. U ovoj borbi poginula su četiri borca.

Sledeće noći izvršen je ponovo pokušaj prebacivanja za Frušku goru, ali drugim pravcem, između s. Ilinci i s. M. Vašica. Kolona je opet naišla na neprijateljsku zasedu koju jurišem razbija, prelazi prugu i drum između Šida i Tovarnika, gde je naišao oklopni voz, ali ovog puta nije sprečio kolonu da konačno stigne u Frušku goru.

Dok su jedinice 2. sremskog odreda vodile borbe s neprijateljem u rejonu Srem. Rača — Bosut, bataljon 6. vojvodanske brigade se nalazio u s. Morović. Oko 16.30 časova 18. aprila iz pravca Šida došla su dva tenka do mosta preko r. Bosuta. U pokretu preko mosta prvi tenk je naišao na minu, koja je eksplodirala pod gusenicom i tenk onesposobila. Drugi tenk je odmah okrenuo prema Šidu, ali se povratio i odvukao oštećeni tenk. Istoga dana oko

18.30 časova došao je do Morovića i oklopni voz od Šida i otvorio artiljerijsku vatru na selo, od koje su ranjena tri borca.

Odlaskom glavnine 2. sremskog odreda u Frušku goru, na području Bosutskih šuma je ostao 1. bataljon 6. brigade i jedna četa 2. sremskog odreda. Ove male snage su, zbog stalnih napada neprijatelja, bile primorane da vode teške odbrambene borbe u situaciji kad je trebalo štititi oko 140 izbeglica iz Semberije koje nisu uspele da se prebace u Frušku goru sa 2. sremskim odredom. Neprijatelj je 21. aprila krenuo u napad pravcem sela: Morović — Batrovaci — Lipovac. Bataljon 6. brigade se nalazio na logorovanju u šumi kod starog navoza preko r. Studve. Obezbeđenja, isturena u vidu manjih zaseda na ivici šume, sačekala su neprijatelja i privremeno ga sprečila da uđe u šumu. U tim prvim borbama ubijena su četiri neprijateljska vojnika. Ali ponovnim napadom sa svih pravaca, neprijatelj je prodro u šumu i došao do r. Studve. Da bi zaštitile izbegli narod, partizanske jedinice su prihvatile borbu i uspele da odbace neprijatelja nanoseći mu gubitke od četiri ubijena i šest ranjenih vojnika. Bataljon 6. brigade je imao jednog poginulog borca.

Sutradan, 22. aprila, neprijatelj je kolonama krstario po istočnom delu Bosutskih šuma, dolazeći do mesta zvanog Jabučje i žel. stanice Bosut na pruzi Šid — Sremska Rača, ali do sukoba nije došlo. Narednog dana, pošto je sve svoje snage skoncentrisao u s. Morović, neprijatelj je, snagama od oko 800 vojnika, 6 haubica i oklopног voza, pošao u napad na položaje bataljona 6. brigade. Istureni izviđački delovi bataljona 6. brigade su na vreme otkrili pokret neprijatelja, bataljon je na vreme zauzeo položaje na ivici šume prema s. Morović i kad je neprijatelj naišao, iznenada je izvršio udar u njegov bok, zbungio ga i poko-lebao. Neki vojnici neprijatelja počeli su i da se predaju, ali su starešine brzo intervenisale i neprijatelj je prešao u ponovni napad. Nastala je tročasovna borba u kojoj su gubitke trpele i jedna i druga strana. U jednom od juriša jedna četa iz 6. vojvodanske brigade je zaplenila teški mitraljez sa 4000 metaka, ali ga je neprijatelj u protiv-napadu povratio. Videći da ne može probiti položaje bata-

Ijona 6. brigade, a pretrpevši velike gubitke, neprijatelj se povukao i vratio u Morović. U ovoj borbi neprijatelj je imao 11 ubijenih i 30 ranjenih vojnika i oficira. Zaplenjene su 2 puške i 250 metaka. Bataljon 6. vojvodanske brigade imao je pet ranjenih boraca. Dok se vodila borba, neprijatelj je iz artiljerije stalno tukao prostoriju gde se nalazio izbegli narod i pozadinski delovi brigade, od čega su poginula dva, a ranjen jedan borac.

Po završetku borbe štab brigade je dobio izveštaj da neprijatelja nema na području sela: Jamena, Strašinci i Soljani, te je tamo odmah uputio delove Majevičkog odreda, koji su zbog ofanzive 13. SS divizije privremeno prešli u Bosutske šume, i izbegli narod iz Semberije, koji su se konačno 25. aprila prebacili preko r. Save u istočnu Bosnu.

Za vreme boravka u Fruškoj gori delovi 2. sremskog odreda su 19. aprila, izvršili upad u s. Neštin, gde su naneli neprijatelju gubitke od 10 ubijenih i 12 ranjenih vojnika, a sami su imali dva poginula i jednog ranjenog borca; 21. aprila su iz zaseda kod Erdevika i na drumu Šid — Ilok izvršili napade na neprijateljske patrole, u kojima je ubijeno 11, a ranjena 4 neprijateljska vojnika; sopstvenih gubitaka nije bilo. U povratku na svoj teren iz Fruške gore delovi odreda su, 2. maja, upali u s. Kukujevci, na pruzi Beograd — Zagreb, i u borbi sa neprijateljskom posadom ubili 3 vojnika i zaplenili 1 ručni mitraljez, 13 pušaka, 400 metaka, 5 radio-aparata i drugo; zapalili su opštinu sa arhivom i ustaški tabor. Posle toga, 6. maja, neprijatelj je iz Šida izvršio upad u s. Lipovac, gde se nalazilo pet boraca, od kojih su u borbi dva poginula. Još dok se neprijatelj nalazio u selu, jedna četa 1. bataljona ga je napala, razbila i proterala iz sela. 10. maja izvršen je napad na grupu od osam četnika koja se prebacila iz istočne Bosne u Bosutske šume kod s. Jamena. Posle kraće borbe ubijen je jedan četnik, a grupa razbijena i proterana. Poginuo je jedan partizan. 13. maja izvršen je ponovni upad u s. Kukujevci, i posle kraće borbe neprijatelj se povukao na železničku stanicu. Istoga dana jedna četa 2. bataljona je na železničkoj pruzi Šid — Srem. Rača,

u blizini stanice Bosut, napala iz zasede neprijateljsku kolonu jačine jednog voda i potpuno je razbila nanevši joj gubitke od 3 ubijena i 29 ranjenih vojnika i oficira, uz sopstvene gubitke od 1 poginulog i 1 ranjenog borca.¹⁹⁹

Neuspeo napad na s. Bosut

U obnovljenom neprijateljskom garnizonu u s. Bosut posadu su sačinjavali delovi 7. posadnog zdruga jačine 4 voda sa ukupno 148 vojnika i oficira, naoružanih jednim teškim minobacačem i sa 6 mitraljeza. Posada neprijatelja je imala zadatak da brani s. Bosut, a naročito most i ustavu na r. Bosutu pa je u tom cilju i rasporedila svoje vodove: severni deo s. Bosut, na levoj obali reke, branila su dva voda, sa delom na mostu kanala Vrtić prema s. Kuzmin; jedan vod je branio selo sa južne strane, a jedan bio u rezervi. Teški bacač je bio postavljen u sredini odbrambenih položaja kako bi mogao dejstvovati po potrebi na sve strane.

Štab 2. sremskog odreda je, prikupivši podatke o jačini neprijatelja u Bosutu i okolnim garnizonima, odlučio da 17. maja izvrši napad na s. Bosut, likvidira neprijateljsku posadu i time ponovo proširi slobodnu teritoriju. Za napad, pored jedinica odreda, predviđen je 1. bataljon 6. vojvodanske brigade i Majevički odred koji se tu privremeno našao. Prema naređenju štaba 2. sremskog odreda jedinice su napadale u sledećem rasporedu:

— 1. i 2. bataljon odreda posadu mosta na Vrtiću obezbeđujući se od Šida, odnosno od s. Martinci.

— Ojačani 1. bataljon 6. vojvodanske brigade neprijateljsku posadu kod mosta na desnoj obali r. Bosut, u s. Srem. Rača obezbeđujući prelaz preko r. Bosuta u slučaju povlačenja onih jedinica koje se nalaze na levoj obali.

— Majevički odred kontroliše navoz na r. Savi kod Domuskele i Lisnika i pravac od s. Jamena.

Početak napada je određen za 3.00 časa ujutro.

¹⁹⁹ Zbornik I/8, dok. 84, 91, 94.

Iako su sve jedinice dobole zapovest na vreme i imale vremena za pripreme i dolazak na polazne i jurišne položaje, one nisu stigle na vreme (navodno greškom vodiča) i napad je zakasnio 40 minuta. Jedinice odreda i brigade su u prvom naletu odbacile neprijatelja sa prvih položaja, ali ih je ovaj protivnapadom ponovo zaposeo i jedinice više nisu uspele da postignu neki uspeh. Dobro utvrđen i naoružan, neprijatelj je odoleo svim napadima, odbio ih i što se više bližila zora, bio sve odlučniji, očekujući pomoć. Bezuspešna borba trajala je do 8.30 časova ujutro, kada su se — zbog nekorisnosti produžavanja napada i mogućnosti nailaska neprijateljskog pojačanja — sve jedinice povukle. Gubici neprijatelja, prema njegovim izvorima, bili su sedam ranjenih i jedan zarobljen vojnik. Jedinice 2. sremskog odreda i 6. vojvodanske brigade imali su 6 poginulih i 13 ranjenih boraca.²⁰⁰

Mogli bi se izneti i neki razlozi zbog kojih ovaj napad nije uspeo. Jedinice su neopravdano zakasnile sa početkom napada, a zatim ga vršile po delovima, što je neprijatelju omogućilo da se uspešno brani. Pored toga, štab 2. sremskog odreda, koji je trebalo da rukovodi napadom, nije na vreme stigao na određeno mesto, te nije ni mogao imati jedinice u rukama.

Istoga dana, kada su se jedinice vratile u logor na Lisniku i kada je veći broj boraca prao rublje na otkrivenom prostoru, naišao je jedan avion, bacio nekoliko bombi i mitraljirao od čega su dva borca poginula, a pet ih je ranjeno. Dva dana posle napada na s. Bosut 1. bataljon je posle kraće borbe razbio neprijateljsku grupu koja je pljačkala i palila salaše u ataru s. Ilici nanevši joj gubitke od dva ubijena i tri zarobljena vojnika. Zaplenjene su 3 puške sa 40 metaka.

Pošto je 20. maja razorio deo pruge između Šida i Adaševaca, na dužini od 500 metara, 1. bataljon je 21. maja, napao neprijateljsku posadu u s. Tovarnik (kod Šida) jačine oko 130 Nemaca, žandarma i seoskih stražara, raspoređenih u četiri jaka uporišta. Bataljon je jednovremenno napao na sva četiri uporišta, ali ovako podeljene snage nisu bile dovoljne da likvidiraju neprijatelja, pa se

²⁰⁰ Zbornik I/8, dok. 85, 86, 94, 96; I/17, dok. 156.

ovaj iz dva uporišta izvukao, a dva održao do zore kada se 1. bataljon morao povući da bi prešao prugu Beograd — Zagreb i stigao na oslobođenu teritoriju. U protivnom bi se našao u vrlo teškoj situaciji. Neprijatelj je imao 8 ubijenih i nekoliko ranjenih vojnika; zaplenjene su 4 puške sa 230 metaka i zapaljena dva uporišta. Bataljon je imao dva ranjena borca. 25. maja 1. bataljon je napao i protjerao neprijateljsku posadu u s. Tompojevci (15 km jugoist. od Vukovara), nanevši joj znatne gubitke. Delovi 2. bataljona su istoga dana, na drumu između s. Drenovci i Soljani zarobili tri i ranili jednog neprijateljskog vojnika i zaplenili četiri puške. Istoga dana je neprijatelj napao 2. bataljon u s. Strašinci, pri čemu je pretrpeo gubitke od 10 ubijenih i nekoliko ranjenih vojnika. Bataljon je imao samo jednog ranjenog borca i povukao se kada je neprijatelju stiglo pojačanje. 27. maja neprijatelj je napao logor jedne čete 2. bataljona na Crkvištu u Bosutskim šumama. Izvlačeći se pod borbom pогinula su dva, a ranjen jedan borac, dok je jedan neprijateljski vojnik ubijen. 29. maja 1. bataljon je napao neprijateljsku posadu u s. Deletovci koja se posle kraće borbe razbežala. Ubijena su 2 neprijateljska vojnika, zaplenjeno 5 pušaka, 300 metaka, 3 radio-aparata i drugo. Istoga dana bataljon je ponovo napao s. Tompojevci, ali se neprijatelj na vreme izvukao pretrpevši male gubitke.

Pošto se, u drugoj polovini maja, prebacio na teritoriju jugozapadnog Srema, 1. bataljon 6. vojvodanske brigade je izvršio nekoliko akcija među kojima se ističe razaranje dela železničke pruge između Šida i Tovarnika na dužini od 150 metara: uništio lokomotivu i nekoliko vagona transportnog voza, zbog čega je saobraćaj prekinut 23 časa. 30. maja bataljon je napao ustašku posadu u s. Ilača, ubio oko 25 vojnika, dok se ostatak povukao na železničku stanicu, pod zaštitu nemačke posade. Zaplenjen je 1 ručni mitraljez, 5 pušaka, 250 metaka, 1 pištolj i drugo. Bataljon je imao dva poginula i jednog ranjenog borca.²⁰¹

²⁰¹ Zbornik I/8, dok. 95 i 96.

Jedinice 1. sremskog odreda, dejstvujući po bataljonom i četama u istočnom Sremu, izvršile su veći broj akcija: 5. aprila je na pruzi između Zemuna i Nove Pazove posećeno preko 200 TT stubova; 6. aprila je na pustari kod Iloka zapaljeno nekoliko vagona kukuruza; 7. aprila 1. bataljon odreda odbio je neprijateljski pokušaj da prodre u Frušku goru; 9. aprila izvršen je upad na pustaru Gladnoš (10 km ist. od Iriga) gde su zarobljena dva zrakoplovna

Sl. 27 — Štab 1. sremskog odreda u s. Obrež u proleće 1944. godine

oficira i jedan vojnik iz Petrovaradina i zaplenjene veće količine raznog materijala i izvestan broj konja i goveda, a 11. aprila u sanatorijum na Iriškom vencu, gde su zaplenjene veće količine sanitetskog materijala i lekova, zaprobljen jedan žandarmerijski oficir i ubijen jedan vojnik koji je pružio otpor; dva upada u Vrdnik: 13. aprila za-

robljena dva domobrana, a 14. aprila jedna četa neopaženo je stigla do centra i iz zasede napala patroli od 20 vojnika: pet ubila, tri ranila i zaplenila jedan avionski i jedan ručni mitraljez. Četa je imala jednog poginulog i jednog ranjenog borca.

21. aprila dve čete 2. bataljona odreda postavile su zasede na železničkoj pruzi između s. Klenak i s. Platičevo. Naišle su dve jače neprijateljske patrole, ali je vatrica otvorena prerano na prethodnicu od četiri domobrana i glavnine su se odmah vratile ne stupajući u borbu. Zarobljena su 4 domobrana i zaplenjene 4 puške sa 300 metaka. 24. aprila su na r. Savi, blizu Makiša, potopljena tri broda, a jedan zapaljen. Na brodovima su zaplenjene veće količine raznog materijala i novca. Posade brodova su puštene, osim dva Nemca. 24. i 25. aprila ubijena su dva poznata zločinca, Nemci Rudolf Tojs i Robert Sorg. 26. aprila je izvršen upad u s. Dobanovci i zarobljena četiri nemačka vojnika. 4. maja vatrenim napadom su uz nemiravani delovi 3. bojne 7. posadnog zdruga u Vrdniku.

c) NEPRIJATELJSKA AKCIJA ČIŠĆENJA JUGOISTOČNOG SREMA
(6. — 16. MAJA)

Sa maksimalnim ciljem da opkoli i uništi jedinice NOV i PO na teritoriji jugoistočnog Srema, a minimalnim da ih potisne sa te teritorije kao polazne baze za napade na njegove garnizone i saobraćaj i da putem terora i pljačke zastraši i pokoleba tamošnji narod, nemačka komanda se odlučila na akciju čišćenja te teritorije, koju je nazvala poduhvat »Maikafer und Mira«. Neprijatelj je za ovo angažovao delove 606. puka i 3. dobromiljačkog policijskog puka »Hrvatska«, 4. četu 1. policijske oblasti, posade garnizona na napadom obuhvaćenoj teritoriji, nekoliko oklopnih izviđačkih kola i artiljeriju. Napad je izvođen u nekoliko grupa, od kojih je glavna, »Knirlberger«, nastupala pravcem Stara Pazova — s. Vojka — s. Simanovci — s. Karlovčić — s. Ogar — s. Grabovci — s. Klenak, kontrolišući r. Savu patrolnim čamcima.

U vreme početka neprijateljskog napada, na ovom terenu su se nalazili 2. bataljon 1. sremskog odreda i Mačvanski bataljon, prikupljeni u šumi između s. Ogar i s. Gra-

bovci, gde se nalazilo još i oko 1200 nenaoružanih boraca iz Beograda, Zemuna i okoline. U Kupinskim livadama se zateklo oko 3000 ljudi (većinom iz Zemunskog i Staropatzovačkog sreza) koji nisu uspeli da se na vreme vrate u svoja mesta posle prvomajske proslave sa jedinicama, kao što su to učinili oni iz obližnjih mesta. Dobivši 6. maja, obaveštenje da je neprijatelj već stigao u sela: Subotić, Karlovčić, Ašanja i Progar, štab 1. sremskog odreda sporazumno sa štabovima pomenuta dva bataljona, iako su postojale mogućnosti da se jedinice prebace u Frušku goru odlučio je da deo 2. bataljona ostane u bazama sela D. Tovarnik, Ogar i Obrež i dejstvuje neprijatelju u leđa, a ostale snage, sa nenaoružanim borcima i narodom, da se rasporede po grupama u rejon Kupinske livade i Vitojevačke grede.

Pošto je 6. maja dostigao liniju sela: Subotić — Karlovčić — Ašanja — Progar i zaposeo kanal Jarčina, neprijatelj je 7. maja rano ujutro produžio sa nastupanjem i u toku 8. maja konačno stegao obruč na liniji: sela Kupinovo — Obrež — Grabovci — r. Sava. Sve do 10. maja neprijatelj je prolazeći kroz sela hapsio, terorisao i pljačkao narod; delimično zapalio s. Kupinovo i s. Obrež i pretresao šumu Lošinci, Baradinci, Visoka, Karakuša i druge.

U toku 11. maja je pretresao rejon Grede, za što je upotrebio i grupu od 42 konjanika. U sukobu sa manjim obezbeđujućim delovima odreda ubijena su dva nemačka policajca. Krajem dana neprijatelj je suzio obruč oko Obedske bare i Kupinskog kuta. Od 12. do 15. maja neprijatelj je izviđao Obedsku baru upotrebljavajući gumene čamce i konjicu pokušavajući da prodre u nju, što mu je delimično i uspelo. Pokušaji prebacivanja manjih neprijateljevih delova iz Srbije bili su presećeni.

Za sve to vreme jedinice 1. sremskog odreda, zajedno sa narodom bile su u vrlo teškoj situaciji, kako zbog nestanka hrane, tako i zbog boravka na močvarnom zemljištu. Neprijatelj je slao emisare i poručivao narodu da se preda, da se nikom neće ništa desiti, što je kod manjeg dela izazvalo kolebanje. Nekoliko stotina je izašlo i predalo se, da bi odmah potom bili ubijeni ili oterani u logor. U situaciji koja je svakim časom postojala sve kritičnija štab odreda je doneo odluku da se deo snaga čamcima za-

baci neprijatelju za ledja i sa delovima izvan obruča počnu sa napadima i omoguće proboj iz okruženja delu koji će ostati sa narodom. Deo snaga odreda se čamcima iskrcao izmađu sela Kupinova i Progora, a manje grupe i na drugim pogodnim mestima i napali neprijatelja iz pozadine, što su oni u obruču iskoristili i sa pretežnim delom naroda se probili.

Neprijatelj se 16. maja povukao u polazne garnizone, čime se i završila njegova akcija čišćenja uspevši samo da opljačka i delimično zapali sela kroz koja je prolazio, kao i ubije ili odvede u logor one koje je na prevaru zarobio. Jedinice odreda su ostale neoštećene i odmah produžile sa napadima.

Ova neprijateljska akcija nameće zaključak da je partizanska obaveštajna služba zakasnila sa otkrivanjem prikupljanja i namere neprijatelja. To je i uslovilo da štab odreda doneše odluku da jedinice sa velikim brojem ne-naoružanih boraca i naroda, ostanu u obruču. Bilo je mogućnosti da se bar deo toga po grupama izvuče iz obruča pre njegovog zatvaranja, ali se cenilo da će neprijateljeva akcija vremenski biti kratka.²⁰²

Za ovo vreme delovi 6. vojvodanske brigade i 1. sremskog odreda su izvršili nekoliko diverzija, a 14. maja napad na ustaško-nemačku posadu u naselju Žarkovac (Solnok — 10 km ist. od Rume) i s. Putinci. 2. bataljon 6. brigade je napao Žarkovac, uz obezbeđenje jedne čete 1. sremskog odreda od Rume, koja je vršila demonstrativni napad minobacačkom vatrom na s. Putinci. Napad je počeo 14. maja u 23.00 časova i posle jednočasovne borbe neprijatelj je potpuno savladan. Ubijena su 33 neprijateljska vojnika, među kojima nekoliko poznatih zločinaca i zaplenjeno 16 pušaka i veće količine raznog materijala i opreme: sopstvenih gubitaka nije bilo. Na povratku iz Žarkovea 2. bataljon je vatrom minobacača tukao železničku stanicu Pavlovci, na pruzi Vrdnik — Ruma.

Delovi 1. sremskog odreda i 6. vojvodanske brigade, koji su dejstvovali na sektoru Fruške gore, 13. maja su

²⁰² Zbornik I/17, dok. 155.

— Vojnoistorijski institut, dok. 35/3a, k. 76a.

— Stenograf, reg. 1—57/4, k. 1992.

razorili železničku prugu između s. Beočin i s. Ledinci, na dužini od 350 metara i porušili most između s. Ledinci i s. Kamenica. Istoga dana je razorena pruga između Rume i s. Pavlovci, na dužini od 500 metara i posećeno 250 TT stubova.

Dok su jedinice 1. sremskog odreda, posle neprijateljske akcije čišćenja, do kraja maja izvršile više manjih akcija i diverzija, naročito na TT saobraćaj, delovi 2. bataljona 6. vojvođanske brigade su 28. maja napali neprijatelja u bunkerima na raskrsnici žel. pruge Ruma —

Sl. 28 — Slušaoci kursa OK SKOJ-a za Ist. Srem u s. Obrež u proleće 1944. godine.

Vrdnik i putu Irig — s. Bešenovo. Bunkeri su bili ograđeni sa dva reda bodljikave žice. Zbog brisanog prostora bunkeri nisu mogli biti likvidirani bez teškog naoružanja. Pretrpljeni su gubici od četiri ranjena borca.

3. bataljon 6. brigade je 31. maja napao uporište u s. Jakovo, koje je branilo oko 150 ustaša iz nekoliko utvrđenih i rovovima i bunkerima okruženih zgrada. Posada

nije savladana ni posle dvočasovne borbe, kada se bataljon povukao. Neprijatelju su naneti gubici od 26 ubijenih i 18 ranjenih vojnika, a bataljon je imao 7 poginulih i 16 ranjenih boraca.²⁰³

D) DIVERZANTSKOG BATALJONA

Diverzantski bataljon je u ovom periodu bio vrlo aktivran. Njegova dejstva po neprijateljskom saobraćaju širom čitavog Srema nisu mogle sprečiti nikakve neprijateljske protivakcije. Diverzantske jedinice su za neprijatelja bile neuništiva sila, koja se provlačila i kroz njegove najgušće koncentracije, obezbeđenja i zasede, postavljalala mine, rušila pruge i mostove i uništavala mu saobraćajna sredstva. Svakodnevno su leteli u vazduh vozovi na pruzi Beograd — Zagreb, što je naročito bilo značajno u vreme neprijateljskog napada na jedinice u jugozapadnom Sremu u aprilu i jugoistočnom Sremu u maju. Već 2. aprila je na ovoj pruzi, između Šida i Tovarnika, dignut u vazduh transportni voz i uništена lokomotiva i četiri vagona, a pruga oštećena; 5. aprila su, između s. Djeletovci i s. Jankovci, uništene 2 lokomotive i 12 vagona, oštećena oba koloseka, ubijen 1, a ranjena 4 nemačka vojnika; 6. aprila između s. Tovarnik i s. Ilača zapaljena je jedna stražara; 7. aprila između s. Putinci i s. Kraljevci uništена je lokomotiva i 1 vagon transportnog voza, pruga razorenata na dužini od 15 metara, ubijena 2 a ranjena 4 neprijateljska vojnika; 12. aprila između Srem. Mitrovice i s. Voganj uništena je lokomotiva i jedan vagon putničkog voza sa vojskom; 17. aprila između s. Putinci i Kraljevci uništena je lokomotiva i dva vagona teretnog voza; 19. aprila između Nove Pazove i Batajnica uništena je lokomotiva i nekoliko vagona transportnog voza sa vojskom; 25. aprila između s. Martinci i s. Laćarak uništena je lokomotiva i dva vagona transportnog vojnog voza. Sledeće noći na istoj relaciji uništena je lokomotiva i oštećena dva vagona teretnog voza.²⁰⁴

²⁰³ Zbornik I/8, dok. 95 i 96.

²⁰⁴ Zbornik I/8, dok. 91; I/17, dok. 151 i 153.

— Stenograf, reg. 1—191 i 192/2, k. 1992.

27. aprila između s. Golubinci i s. Putinci uništeno je lokomotiva i nekoliko vagona transportnog voza sa ratnim materijalom. Istoga dana između Srem. Mitrovice i Vognja izbačen je iz koloseka oklopni voz i oštećeno pet vagona; 28. aprila između Srem. Mitrovice i s. Laćarak uništena je lokomotiva i sedam vagona transportnog voza; 30. aprila između s. Putinci i s. Kraljevci uništena je lokomotiva i nekoliko vagona putničkog voza sa vojskom; 2. maja između s. Laćarak i s. Martinci uništena je lokomotiva i dva vagona teretnog voza; 4. maja između Srem. Mitrovice i s. Laćarak uništena je lokomotiva i nekoliko vagona putničkog voza sa vojskom; 5. maja između s. Putinci i s. Golubinci uništena je lokomotiva i šest vagona transportnog voza; 6. maja je na istoj relaciji uništena lokomotiva i četiri vagona teretnog voza. Istoga dana između Srem. Mitrovice i s. Laćarak uništena je lokomotiva i četiri vagona transportnog voza sa vojskom; 14. maja između Rume i s. Kraljevci uništena je lokomotiva i dva štitna vagona teretnog voza sa cisternama; 15. maja između Šida i s. Tovarnik uništena je lokomotiva i pet vagona transportnog voza sa raznim materijalom; 16. maja između s. Orolik i s. Slakovci izbačen je iz koloseka teretni voz sa ratnim materijalom, uništena lokomotiva i 12 vagona; 17. maja između Rume i Vognja oštećen je jedan vagon transportnog voza sa vojskom, jedan neprijateljski vojnik ubijen, a dva ranjena.²⁰⁵ 20. maja između Šida i Tovarnika uništena je lokomotiva i tri vagona transportnog voza; 21. maja između s. Gibarac i s. Bačinci uništena je lokomotiva i šest vagona vojnog transportnog voza i porušen jedan most. Istoga dana između s. Kukujevci i s. Kuzmin uništena su dva vagona transportnog voza; 24. maja između Srem. Mitrovice i Vognja, oštećena su tri vagona transportnog voza; 26. maja između s. Bačinci i s. Kukujevci oštećeno je 9 vagona i razoren 50 metara pruge. Istoga dana, između Šida i s. Gibarac uništena je lokomotiva i sedam vagona transportnog voza sa ratnim materijalom; 27. maja između Šida i s. Tovarnik oštećena je lokomotiva i dva štitna vagona teretnog vojnog voza; 28. maja između Šida i s. Gibarac uništena je lokomotiva i pet vagona trans-

²⁰⁵ Stenograf, reg. 1—192, 193, 194, 195, i 196/2, k. 1992.

portnog voza sa ratnim materijalom. Istoga dana između Rume i s. Kraljevci uništena je lokomotiva i nekoliko vagona; 30. maja na relaciji Šid — s. Kukujevci izbačena su iz koloseka dva voza — jedna lokomotiva i osam vagona uništeno, a jedna lokomotiva i šest vagona oštećeno. Na ove je naišao i treći voz, čija je lokomotiva u sudaru iskočila iz šina i oštećena. 31. maja između s. Putinci i s. Golubinci, uništena je lokomotiva i nekoliko vagona.

Pored ovih na pruzi Beograd — Zagreb, izvršeno je više diverzija i na ostalim prugama, drumovima i TT saobraćaju. Tako je 10. aprila porušen železnički most na r. Brežica, na pruzi Vinkovci — Brčko, zbog čega je saobraćaj bio prekinut duže vremena; 29. aprila su porušena dva betonska mosta, jedan na drumu između Stare Pazove i s. Vojka, a drugi između s. Surčin i s. Bećmen; 30. aprila između Srem. Mitrovice i Ležimira, na minu su naišli jedan tenk, jedna oklopna kola i kamion i uništeni; 9. maja, porušen je gvozdeni most na drumu s. Pećinci — Subotiće; 14. maja između Petrovaradina i Srem. Kamenice razoren je pruga na dužini od oko 30 metara i porušena 3 propusta; 16. maja na pruzi između Vinkovaca i s. Nuštar izbačen je iz koloseka brzi voz, uništena lokomotiva i 10 vagona; 21. maja porušen je most preko r. Bosuta, na drumu između s. Batrovci i M. Vašica; 22. maja posećeno je više TT stubova i prekinuta TT linija na pruzi Vukovar — Šid, u blizini s. Čakoveci; 26. maja porušena su dva mosta na pruzi Vinkovci — Brčko, jedan na r. Spačva a drugi na r. Brežica.

U ovom periodu je u preko 110 raznih akcija neprijatelj imao gubitke od oko 170 ubijenih, 130 ranjenih i 32 zarobljena vojnika. Zaplenjeno je 6 mitraljeza, 90 pušaka, oko 4500 metaka, nekoliko pištolja, više bombi i veće količine drugog raznog ratnog materijala i opreme. U oko 60 izvršenih diverzija na železnički, putni, rečni i TT saobraćaj uništeno je ili oštećeno oko 33 lokomotive, 170 vagona, 4 tenka, 4 broda, 2 kamiona; porušeno 12 mostova, posećeno preko 700 TT stubova i razoren blizu 2000 metara železničke pruge. Partizanske jedinice su u ovom periodu imale oko 39 poginulih i 64 ranjena borca.

7. DEJSTVA U PERIODU JUN — AVGUST

Ovo je period opsežne, ali i poslednje neprijateljske ofanzive, kojoj je prethodila pojačana aktivnost jedinica NOV i PO, naročito Diverzantskog bataljona. Samo u prvoj polovini juna izvršeno je preko 45 akcija, pretežno na neprijateljski saobraćaj. Težište akcija bila je pruga Beograd — Zagreb: 1. juna između s. Putinci i s. Golubinci izbačen je iz koloseka putnički voz, oštećena lokomotiva i 5 vagona, pruga razorena na dužini od 30 metara i ranjeno 7 neprijateljskih vojnika; između Rume i s. Voganj uništена je lokomotiva i nekoliko vagona. 3. juna između Šida i s. Tovarnik izbačen je iz koloseka teretni voz, a njegovu pratnju napala jedna četa 2. sremskog odreda i u kraćoj borbi zarobila 10 domobrana i zaplenila 9 pušaka sa 100 metaka. Kompozicija voza od lokomotive i 10 vagona je zapaljena i uništена a pored toga porušen je i jedan most; 4. juna na istoj relaciji su dva vagona transportnog voza uništена i dva oštećena. 5. juna između Srem. Mitrovice i Rume razorena je pruga na dužini od preko jednog kilometra. 5. juna između s. Kukujevci i s. Bačinci uništена je lokomotiva i dva vagona; 6. juna između s. Šidski Banovci i s. Ilača uništена je lokomotiva i 12 vagona transportnog voza sa vojskom. Sutradan su na istoj relaciji uništena jedna motorna kola sa četiri neprijateljska vojnika. U isto vreme je razoren deo pruge između Rume i s. Kraljevci, a između s. Golubinci i s. Putinci posećeno je 40 TT stubova; 10. juna kod s. Tovarnik uništена je lokomotiva i jedan vagon transportnog voza; 11. juna između s. Bačinci i s. Kukujevci uništена je lokomotiva i devet vagona transportnog voza, ubijeno i ranjeno više neprijateljskih vojnika; 13. juna između Šida i s. Kukujevci oštećena je lokomotiva i 20 vagona transportnog voza koji je izbačen iz koloseka.

U prvoj polovini juna Diverzantski bataljon je organizovao kurs obučavajući nove borce za popunu bataljona. Na završetku kursa štab bataljona je organizovao diverziju na pruzi Beograd — Zagreb (radi provere stečenog znanja) koja je 8. juna izvršena jednovremeno na relaciji Srem. Mitrovica — Voganj i Srem. Mitrovica — Laćarak. Uz pomoć starih diverzanata kursisti su postavili mine na 17

mesta i na dat znak ih aktivirali. Rezultat je bio razorena pruga na dužini od 880 metara. Zbog snažnih eksplozija, sremsko-mitrovački garnizon je odmah stavljen u pravnost. Novi diverzanti su uspešno položili završni ispit.²⁰⁶

Na ostalim prugama takođe je izvršeno više diverzija: 1. juna razorena je železnička stanica Čakovci, na pruzi Vukovar — Šid; 2. juna porušen je most u blizini Beočina, na pruzi Novi Sad — Beočin; 4. juna između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci izbačen je iz koloseka transportni voz, uništena lokomotiva i nekoliko vagona. Istoga dana porušena su dva mosta na pruzi Vinkovci — Brčko, između

Sl. 29 — Sekretar PK KPJ Vojvodine Jovan Veselinov Žarko i član GŠV Jovan Beljanski Lala u s. Popinci maja 1944. godine.

železničke stanice Vrbanja i Spačva; 6. juna ponovo između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci uništena je lokomotiva i dva vagona transportnog voza, a u blizini Srem. Karlovaca porušen jedan most. Istoga dana na pruzi Šid —

²⁰⁶ Vojnoistorijski institut, dok. 29 2—3, k. 213.

— Stenograf, reg. 1—198, 199, 200, 21/2, k. 1992.

Srem. Rača, između s. Adaševci i Šida, razoren je oko 300 metara pruge, a u blizini Rume porušen most dužine 12 metara.

Pored napada i diverzija na železnički saobraćaj, jedinice 6. brigade, 1. i 2. sremskog odreda su izvršile i više napada na neprijateljske garnizone i patrole: 1. juna 1. bataljon 6. brigade je napao posadu od oko 110 Nemaca u s. Kuzmin, koja se nalazila u utvrđenoj školskoj zgradi. Bataljon se neopaženo privukao zgradi i bombaši jednovremeno ubacili bombe kroz prozore sa svih strana. Izne-nađeni Nemci su pretrpeli velike gubitke, ali uspeh nije bio potpun, jer su neki delovi bataljona odmah prodri u zgradu i onemogućili da se i dalje ubacuju bombe. Neprijatelj se sredio i pružio odlučan otpor nanoseći bataljonu znatne gubitke. Procenivši da dalji napadi neće doneti uspeha, a da iz Srem. Mitrovice ili Šida neprijatelju može stići pojačanje, čime bi se i onako veliki gubici mogli samo povećati, štab bataljona je naredio povlačenje. Gubici neprijatelja su bili oko 50 ubijenih i 10 ranjenih vojnika, a bataljon je imao 1 poginulog i 24 ranjena borca.

Istoga dana 2. bataljon 6. brigade je na železničkoj pruzi između Beočina i Srem. Kamenice napao iz zasede jaču ustašku patrolu i posle kraće borbe ubio 11, a ranio 6 ustaša. Zaplenjeno je 5 pušaka sa 250 metaka, nekoliko bombi i druga oprema. Bataljon nije imao gubitaka.

Zaseda kod s. Karlovčić

Oko 60 Nemaca je 2. juna upalo u s. Karlovčić, kada su se u rejonu s. Mihaljevci nalazili 3. bataljon 6. vojvođanske brigade i delovi 1. sremskog odreda. Bataljon, pojačan četom iz 1. sremskog odreda, odmah je krenuo da postavi zasedu na putu s. Karlovčić — s. Šimanovci i napadne neprijatelja, ali na raskrsnici puteva s. Karlovčić — s. Šimanovci — s. Mihaljevci nailazili na neprijateljsku zasedu. Štab bataljona je razvio samo manje snage za borbu sa ovom zasedom, a glavninom je zaobišao i postavio zasedu prema s. Karlovčić. Čim je čuo borbu, neprijatelj je napustio Karlovčić i sa opljačkanim stvarima pohitao u pomoć obezbeđenju na raskrsnici. U pokretu je naišao na partizansku zasedu, gde se razvila žestoka borba koja je

trajala oko dva časa. Bataljon je potpuno razbio neprijatelja i naneo mu gubitke od 33 ubijena i 3 zarobljena vojnika. Jedan od zarobljenih je bio Nemac Šmit, poznati zločinac i organizator terora u Sremu. Zaplenjeno je: 1 teški i 3 ručna mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 15 pušaka, 2000 metaka, 1 pištolj i razna druga oprema, a opljačkane stvari su vraćene vlasnicima. Bataljon brigade i četa 1. sremskog odreda su pretrpeli gubitke od tri poginula, među njima i Vladimir Obradović Kameni, komandant 3. bataljona²⁰⁷ i pet ranjenih boraca.

Jedinice 6. brigade su 2. juna na pruzi između Srem. Mitrovice i Vognja iz zasede napale neprijateljsku patrolu i pet vojnika ubile, a tri ranile; 5. juna jedan vod 2. bataljona je upao u Vrdnik i razoružao domobransku stražu kod cisterni sa benzinom. Ova straža, od 13 vojnika, bila je utvrđena u tri bunkera opasana minskim poljima i bodljikavom žicom. Do bunkera se moglo doći samo jednim prolazom na kome se stalno nalazio stražar. Za upad u ovo utvrđenje iskorišćena su tri domobrana Slovenca, koji su od ranije bili u vezi sa štabom brigade (jedan od njih se u momentu napada nalazio na straži) i omogućili da vod neopaženo dođe do bunkera, zarobi i razoruža posadu: 9 domobrana sa oficirom komandirom straže. Pomenuta tri domobrana Slovenca su odmah pošla s partizanima. Zaplenjeno je: 3 mitraljeza, 1 ručni mitraljez, 9 pušaka, 10 000 metaka, 2 pištolja, 24 ručne bombe i druga oprema. Uništene su veće količine benzina i ulja. 6. juna u blizini s. Šašinci, neprijatelj je iz zasede napao jednu četu 6. brigade u pokretu. Posle kraće borbe četa je naterala neprijatelja na povlačenje zaplenivši 1 teški mitraljez sa 2000 metaka.

2. bataljon 6. brigade i delovi 1. bataljona 1. sremskog odreda su 8. juna napali neprijateljsko uporište, pustaru Grabovac između s. Grgurevci i s. Mandelos. Za vreme snažnog otpora neprijatelja ubijeno je oko 40, ranjeno 15 i zarobljeno 4 neprijateljska vojnika, uz sopstvene gubitke od 4 ranjena borca. Zaplenjeno je: 2 puškomitraljeza i 14 pušaka. Istoga dana neprijatelj je iz Šida napao 1. bataljon 6. brigade u s. Morović. Bataljon je spremno sačekao napad

²⁰⁷ Proglašen za narodnog heroja.

i prinudio neprijatelja na povlačenje nanevši mu gubitke od šest ubijenih i nekoliko ranjenih vojnika i oštetivši mu jedan tenk, a sam je imao jednog poginulog borca. 8/9. juna 2. bataljon 6. brigade u pokretu iz Fruške gore za jugozapadni Srem naišao je između s. Gibarac i s. Bačinci na neprijateljsku zasedu, koju je posle kraće borbe razbio i produžio sa maršem. Ubijena su 4 i zarobljen 1 neprijateljski vojnik, a zaplenjen 1 teški mitraljez sa 2000 metaka. Bataljon je imao jednog poginulog i jednog nestalog borca.

Pored zajedničkih akcija sa 6. brigadom delovi 1. sremskog odreda su 2. juna napali jedan bunker u Vrdniku gde su ubili dva, a ranili četiri neprijateljska vojnika. 4. juna je izvršen iznenadni napad na stražaru u blizini Srem. Mitrovice, gde je posle kraće borbe ubijeno 13, a ranjen 1 neprijateljski vojnik; 7. juna između s. Obrež i s. Grabovci iz zasede je izvršen napad na neprijateljsku patrolu, gde je ubijen jedan nemački oficir i tri vojnika, a zaplenjen jedan puškomitraljez, dve puške i jedan pištolj.

Jedinice 2. sremskog odreda su u isto vreme imale nekoliko borbi sa neprijateljem na teritoriji jugozapadnog Srema. Tako je 1. bataljon ovoga odreda 6. juna odbio pokušaj neprijateljskog upada u s. Lipovac, a 2. bataljon pokušaj upada istog neprijatelja, ojačanog sa tri tenka, u s. Morović. Bataljoni su naneli neprijatelju gubitke od oko 47 ubijenih i ranjenih vojnika, bez sopstvenih gubitaka. Istoga dana delovi 1. bataljona su upali u s. Gibarac, zarobili četiri opštinska stražara, zaplenili četiri puške i jedan pištolj i spalili opštinsku arhivu. Posle ovoga neprijatelj je 8. juna iz s. Vrbanja napao jednu četu 1. bataljona koja je branila prilaze ka s. Lipovac. Četa se posle tročasovne borbe povukla nanevši neprijatelju gubitke od 15 ubijenih i 10 ranjenih vojnika, dok je sama imala 6 poginulih i 5 ranjenih boraca.²⁰⁸

I jedinice vojnopožadinskih komandi su izvršile više akcija, u kojima je ubijeno preko 10 i ranjeno 13 neprijateljskih vojnika; zaplenjen 1 ručni mitraljez i nekoliko pušaka.²⁰⁹

²⁰⁸ Zbornik I/8, dok. 99 i 101.

²⁰⁹ Vojnoistorijski institut, dok. 2—2, k. 213 (Izveštaj komande Sremskog područja).

8. PODUHVAT »KORNBLUME« — (ZITNI CVET)
(14. juna — 6. avgusta)

Partizanske jedinice u Sremu su u proteklim mesecima ove godine stalno pojačavale aktivnost, sa težištem dejstva na neprijateljske komunikacije i saobraćaj u celini, a posebno na železničku prugu Beograd — Zagreb. Sada se približavalo i vreme žetve. Na čitavoj teritoriji, naročito oslobođenoj, odvijao se intenzivan rad organizacije NOP, vojnoteritorijalnih organa i jedinica na mobilizaciji novih boraca i prikupljanju hrane i drugih potreba za NOP. Zbog toga, a i zbog sve nepovoljnijeg razvoja situacije po neprijatelja na svim frontovima u Jugoslaviji i van nje, Srem je dobijao sve veći značaj. Neprijatelj je zbog toga protiv jedinica NOV i PO planirao i preduzeo obimnu operaciju. Cilj ove operacije u prvom redu je bio da razbijanjem i uništenjem partizanskih snaga omogući držanje Srema i nesmetan saobraćaj komunikacijom Beograd — Zagreb, i da obezbedi pljačku žetve i spreči mobilizaciju za NOVJ, a samim tim i dalji razvoj partizanskih jedinica.

Ovakav i sličan cilj neprijatelj je postavljao i u ranijim ofanzivama, a nikada nije uspeo. Ovoga puta, korišteci se ranijim iskustvom, on je organizovao ofanzivu korigujući dotadanju neuspelu taktiku borbe protiv partizana. On je zamislio da Srem podeli na četiri operativna područja: Frušku goru, severoistočni, jugoistočni i jugozapadni Srem. Na svako područje da izvrši posebno ofanzivu i temeljito čišćenje, s tim da se ofanziva odvija sinhronizovano — i vremenski i u izvođenju akcija. Planom je predviđeno da se s napadom na jedno područje istovremeno posednu i blokiraju svi putevi, prolazi i prilazi na ostala područja, čime bi se onemogućio partizanskim jedinicama manevar, drugim rečima — primorati ih na frontalne borbe, što bi uslovilo njihovo okruženje i uništenje. Naročito je trebalo dobro zapošesti prelaze ka zapadnom Sremu zatvarajući ih od Save do Dunava, jer su se sa toga područja partizanskim jedinicama pružile mogućnosti manevra u raznim pravcima. Angažovanjem snaga sa strane i maksimalnim aktiviranjem već postojećih snaga na pojedinim područjima, neprijatelj je težio blagovremenom otkrivanju pokreta partizanskih jedinica, njihovom razbij-

janju i uništenju po delovima. Vreme trajanja ofanzive predviđeno je od polovine juna do početka avgusta. Čitava operacija je nazvana »Kornblume« (»žitni cvet«) i podeљena u četiri etape-faze. Za izvršenje operacije predviđene su sledeće jedinice: 606. puk (za obezbeđenje železničkih pruga); 1, 2. i 3. dobrovolski policijski puk »Hrvatska«; delovi 7. posadnog i 3. lovačkog zdruga; delovi 13. SS divizije »Handžar«, 6. i 16. ustaška bojna; Zrakoplovna školska pukovnija, kao i posada garnizona Irig, Vrdnik, Erdevik, Šid, Beočin i Srem. Kamenica. Ukupna jačina oko 10 000—15 000 vojnika.

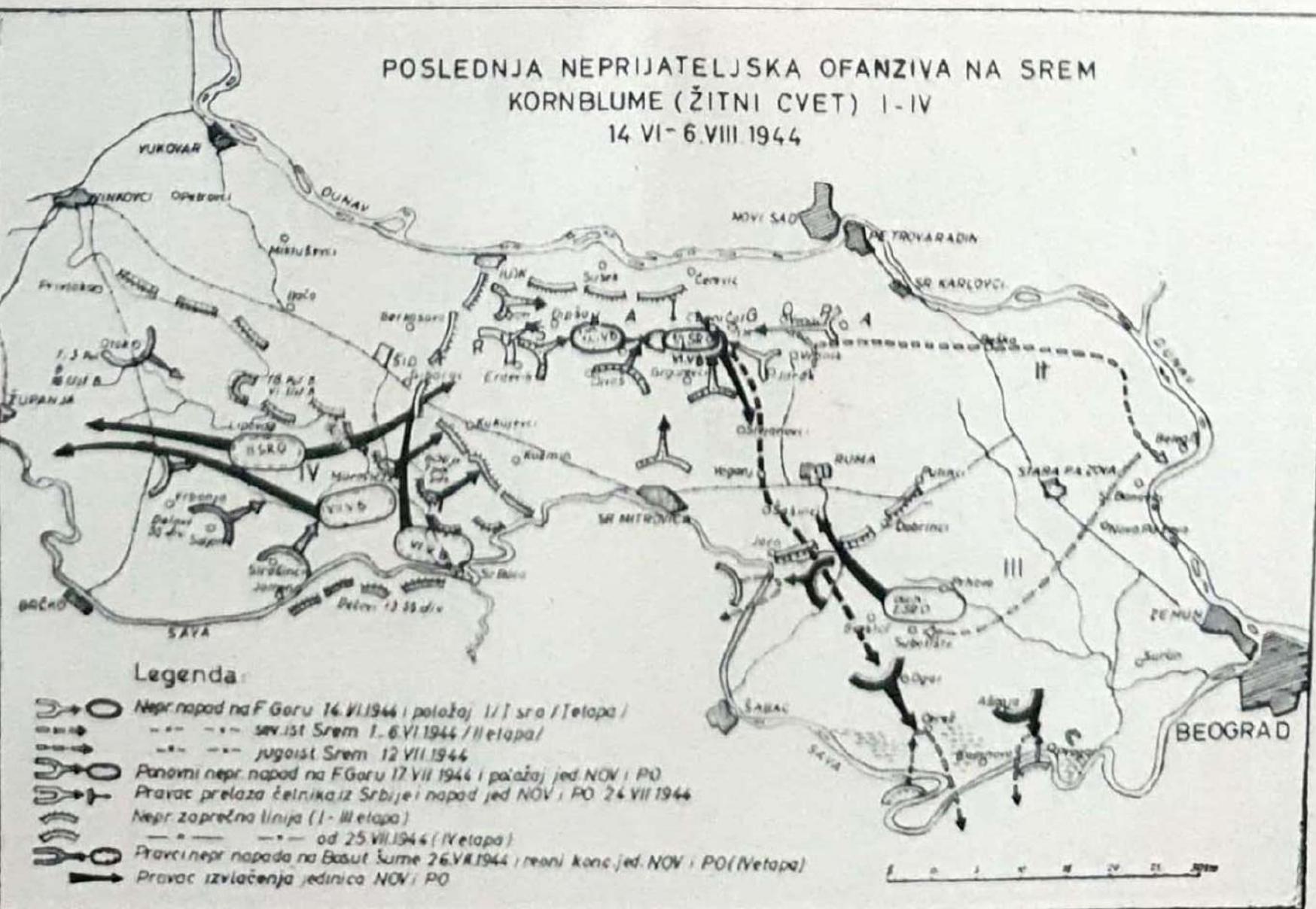
Za sve vreme trajanja operacije »Kornblume« jedinice NOV i POJ (6. brigada, 1. i 2. sremski odred) orijentisale su se na izvlačenje ispod udara jakih neprijateljskih snaga, zabacile se za njihova leđa i napadima iz pozadine na manje delove uništavale ih.

Izvođenje prve etape, napad na Frušku goru, neprijatelj je pripremao u strogoj tajnosti, pa je od 10. do 12. juna koncentrisao samo manje snage, a glavninu je prikupio uoči samog napada, 13. juna, u mestima Beočin, Čerević, Banoštar, Susek, Neštin, Đipša, Vizić, Erdevik, Čalma, Mandelos, pustara Grabovo, V. Radinci, Stejanovci i Vrdnik.

U to vreme u Fruškoj gori se nalazio samo 1. bataljon 1. sremskog odreda, raspoređen od s. Rakovac do Divoša. Dva dana ranije, 8/9. juna, sa ovog terena se u Bosutske šume prebacila 6. brigada prateći transport novih boraca.

Neprijatelj je 14. juna, podeljen u dve glavne grupe (istočnu i zapadnu), sa istoka i zapada otpočeo napad. Delovi 606. puka su prethodno zaposeli liniju od r. Save preko kanala Vrtića, Jelisavetinog kanala, železničke pruge i druma Kukujevci — Šid i Šid — Ilok do Dunava i time odsekli zapadni od istočnog sektora. *Istočna grupa* dejstvovala je: Zrakoplovna školska pukovnija, jedinice iz Petrovaradina i posade garnizona Sremski Karlovci i Irig pravcem: Iriški Venac — Crveni čot (tt. 539) — Letenka (k. 454); delovi 3. dobrovolskog policijskog puka »Hrvatska« i posada garnizona Vrdnik pravcem Vrdnik — Crveni čot — Letenka. *Zapadna grupa* dejstvovala je: posade garnizona Šid i Erdevik pravcem s. Vizić — Đipša i dalje na istok; 6. ustaška bojna postavila se u zasedu na liniji

POSLEDNJA NEPRIJATELJSKA OFANZIVA NA SREM
KORNBLUME (ŽITNI CVET) I-IV
14 VI - 6 VIII 1944

Sk. 10.

s. Neštin — s. Susek — s. Banoštar. Snage iz rejona sela: Bešenovo, Šuljam, Grgurevci, Ležimir, Šišatovac i Divoš, dejstvovali su ka severu, a delom se postavile u zasede.

Istočna grupa je prvog dana napada pretresla teren od druma Srem. Kamenica — Iriški venac do linije s. Rakovac — s. Vrdnik, kada je poginulo šest boraca 1. bataljona 1. sremskog odreda, koji su pronađeni u skloništima — bazama. Sledećeg dana ova grupa je produžila pretres do linije Beočin — Jazak, gde se ukopala i na tim položajima ostala do završetka operacije.

Zapadna grupa je pretresla teren od druma Ilok — Erdevik do linije s. Divoš — s. Susek, deo po deo Fruške gore, po čitavoj njenoj širini, sve do linije s. Jazak — s. Beočin, gde se 22. juna spojila sa Istočnom grupom. Sporo napredovanje neprijatelja, na koje je pored ostalog, uticala i kiša, omogućilo je 1. bataljonu da se izvuče iz obruča i prebaci u jugoistočni Srem.

Štab 6. brigade dobivši obaveštenje da u zapadnom i centralnom delu Fruške gore nema neprijatelja, uputio je 22. juna svoj 2. bataljon u Frušku goru sa zadatkom da uništi ili protera zaostale neprijateljske delove. Na pojavu bataljona neprijatelj je brzo reagovao; do 29. juna izvršio je ponovni pretres od linije s. Divoš — s. Neštin do linije s. Jazak — Rakovac, posle čega je otpočeo sa izvođenjem II etape svoje operacije. On je 1. i 3. jula pretresao Frušku goru od Vrdnika do s. Krušedol, a do 6. jula i rejone sela: Maradić, Čortanovci, Beška, Krčedin, Šiškamen, Surduk i Belegiš, gde se zaustavio i zadržao. Pošto na ovom sektoru nije bilo partizanskih jedinica, to se sve svelo na pretres, pljačku i teror stanovništva tih sela.

U prve dve etape neprijateljske operacije nije dolazilo do jačih sukoba, ali su gubici partizanskih jedinica u ljudstvu i materijalu bili prilični: 1. sremski odred izgubio je 16 boraca, komande mesta sa tog područja više novih nenaoružanih boraca, sanitetski kurs 7 bolničarki i nekoliko ranjenika. Neprijatelj je iz otkrivenih baza odneo i nešto municije, eksploziva i drugog materijala. Baze su provaljivane uglavnom uz pomoć kukavica koje je neprijatelj zarobio. Ovo je bilo upozorenje da baze treba povravati što manjem broju i to dobro proverenih ljudi.

Prelaskom neprijateljskih snaga na teritoriju severoistočnog Srema, Glavni štab Vojvodine je naredio da se 6. brigada prebaci u Frušku goru, a 2. sremski odred napadne neprijatelja na Jelisavetinom kanalu, u cilju dezorientacije njegove glavnine pri izvođenju III etape planirane operacije.

Napad na Jelisavetin kanal izvršili su 1. i 2. bataljon 2. sremskog odreda noću 4/5. jula na dva odseka: 1. bataljon na odseku druma s. Kuzmin — s. Morović — kanal Vrtić a 2. bataljon levo od njega do raskrsnice puteva s. Kukujevci, s. Morović, Višnjićevo. Na odseku 1. bataljona neprijatelj je iz bunkera pružio snažan otpor i bataljon je ovladao istima tek posle dvočasovnih borbi u kojima su ubijena četiri neprijateljska vojnika, zaplenjen 1 puškomitraljez i 3 puške, a gubici bataljona: 1 borac poginuo i 16. ranjeno. 2. bataljon je uspeo u prvom naletu da odbaci neprijatelja, ali je ovaj zaposeo naredne položaje na kojima se zadržao do kraja napada. Naročito žestoka borba vodila se za most između Kuzmina i Morovića koji je bataljon zauzeo tek posle duže borbe i naneo neprijatelju gubitke od 21 poginulog i oko 25 ranjenih vojnika, a imao 2 poginula i 1 ranjenog borca. Iste noći pri prebacivanju 6. brigade za Frušku goru 2. bataljon je na pruzi Beograd — Zagreb, između s. Gibarac i Bačinci, naišao na neprijateljsku zasedu koju je posle kraće borbe razbio. Ranjena su 3, a zarobljen 1 neprijateljski vojnik; zaplenjen 1 teški mitraljez, 2 puške i oko 1500 metaka. Bataljon je imao jednog ranjenog i jednog nestalog borca.

9. FORMIRANJE 7. VOJVODANSKE BRIGADE

U međuvremenu dok je neprijatelj izvodio ofanzivu na Frušku goru i severoistočni Srem, u Bosutskim šumama, između sela Batrovci i Lipovac po naređenju Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine formirana je 2. jula 7. vojvodanska brigada.²¹⁰ Uslovi za formiranje ove brigade, kako politički tako i materijalni, postojali su i ranije. U prvoj polovini 1944. godine u Sremu su dejstvovala dva odreda,

²¹⁰ Stenograf, reg. 1/8, k. 1993.
— Zbornik L/8, dok. 102.

jedna brigada i Diverzantski bataljon, koji su brojno stalno narastali, prilivom novih boraca, pa se nametala potreba da se formira nova brigada. Razvoj situacije (koncentracija neprijatelja u jače garnizone) je zahtevao više udarnih formacija koje će uspešnije voditi borbu protiv takvog neprijatelja, pa je i ranije razmatrano pitanje formiranja ove brigade. Štab 36. divizije je još 3. marta predložio Glavnom štabu Vojvodine da se formira ova brigada, ali zbog čestih neprijateljskih napada i ofanziva, stalne borbe angažovanosti partizanskih jedinica, a još više zbog dužeg odsustva Glavnog štaba sa teritorije Srema sa ovim se zakasnilo.

U momentu formiranja 7. vojvođanska brigada je imala tri bataljona: 1 bataljon 6. vojvođanske brigade, debove 2. sremskog odreda i dve čete crvenoarmejaca prebeglih iz nemačkih jedinica ili logora, sa ukupno 600 boraca; a početkom septembra formiran je i 4. bataljon. Naredbom Glavnog štaba Vojvodine od 11. septembra iz brigade je izdvojen 2. bataljon i ušao u sastav 9. brigade, a štab 7. brigade mesto njega odmah formira novi bataljon. 16. oktobra 7 brigada je imala 1228 boraca, od kojih je bilo 111 drugarica. 26. oktobra 7 brigada po naređenju Glavnog štaba prelazi u Novi Sad, gde 1. novembra ulazi u sastav novoformirane 3. odnosno 51. vojvođanske divizije.

Odlukom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. jula 1944. godine u istočnoj Bosni je formiran 12. Korpus NOVJ (Vojvođanski), u čiji sastav su ušle 16. i 36. vojvođanska divizija.²¹¹

Dok je neprijatelj napadao na Frušku goru i istočni Srem, sve neobuhvaćene jedinice razvile su maksimalnu aktivnost kako bi olakšale situaciju jedinica vezanih neprijateljskim napadima. Tako je Diverzantski bataljon 15. juna minirao žel. prugu između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci i oštetio lokomotivu i dva štitna vagona. 23. juna zapaljena je železnička stanica Šidski Banovci i razoren deo pruge između s. Ilača i s. Šidski Banovci, zbog čega je neprijatelj obustavio noćni saobraćaj na ovoj pruzi. U isto vreme porušen je most kod s. Srem. Laze i skret-

²¹¹ Rat 1941—45, II, str. 207.

nice kod s. Slakovci. 25. juna u stanicu s. Čakovci zapaljen je jedan vagon natovaren kukuruzom; 2. jula na pruzi s. Ilača — s. Tovarnik izbačen je iz koloseka brzi voz, oštećena lokomotiva i četiri vagona; 3. jula porušena su tri mosta na pruzi s. Nikinci — s. Platičevo; 5. jula na istoj relaciji je razorena pruga na dužini od 500 metara. Istoga dana na pruzi između s. Putinei i s. Golubinci razoren je deo pruge i oštećena dva vagona putničkog voza; 8. jula porušen je most na pruzi Šid — Srem. Rača između Morovića i Adaševaca; 11. jula porušen je i jedan železnički most između Šida i s. Adaševci. Osim toga 2. jula na internacionalnom putu između Nove Pazove i Batajnica su oštećena jedna oklopna kola, posle čega je grupa diverzantata upala u s. Novi Banovci, ubila tri i zarobila sedam Nemaca i zaplenila osam pušaka. Neprijateljsko pojačanje je iznenadilo ovu grupu diverzanata, koja se samovoljno duže zadržala u selu, i u borbi koja je nastala jedan diverzant je poginuo, a dva ranjena.

U zapadnom Sremu 2. sremski odred je pored drugih akcija 23. juna napao neprijateljsku posadu od 29 domobrana i 5 Nemaca na železničkoj stаници Slakovci. Napad je počeo u 22.00 časa i iznenadeni neprijatelj je brzo savladan. Svih 29 domobrana je zarobljeno, dok su Nemci pružili kratak otpor u kome su dva ubijena a trojica uspela da pobegnu. Zaplenjeno je: 3 puškomitraljeza, 2 ručna mitraljeza, 33 puške, 2 pištolja, 16 000 metaka, 12 ručnih bombi, 15 čebadi i sva druga nađena oprema. Železnička stanica je zapaljena. Četa koja je bila na obezbeđenju od Vinkovaca, razbila je jednu jaču patrolu i zarobila jednog vojnika. 9. jula je 1. bataljon ovog odreda ponovio napad na Jelisavetin kanal, gde je posle duže borbe naneo neprijatelju gubitke od osam ubijenih i više ranjenih vojnika. Bataljon nije imao gubitaka.²¹²

Odmah po formiranju 7. vojvodanska brigada je počela sa napadima na neprijatelja u zapadnom Sremu, a narednih dana je vodila žestoke borbe sa delovima 13. SS divizije »Handžar«: 5. jula je 2. bataljon ove brigade postavio zasedu na drumu između Šida i s. Mala Vašica i s. Ilinici i s. Nijemci, imajući jednu četu u s. M. Vašica kao

²¹² Vojnoistorijski institut, dok. 29/2—3, 12—1, 16—1, k. 213.

rezervu. Na zasedu je u pet časova naišao jedan kamion sa ustašama. Na blizini od oko 50—60 metara zaseda je otvorila iznenadnu vatru iz celokupnog naoružanja, nanela neprijatelju velike gubitke, a kamion uništila. Odmah posle ovoga naišla su još četiri kamiona sa oko 110 ustaša, koji su se brzo iskrcali i prešli u napad. Štab brigade je odmah uveo u borbu i četu iz rezerve, te se razvila borba koja je trajala do 13 časova. Pokušaji neprijatelja da opkoli bataljon nisu uspeli, a oko 13 časova bataljon se povukao u selo Batrovci i poseo položaje na desnoj obali r. Bosut. Odmah zatim se i neprijatelj povukao, pošto je pretrpeo gubitke od 10 ubijenih i 8 ranjenih ustaša. 2. bataljon je imao četiri poginula, tri lako ranjena i jednog nestalog borca.

Četa koja je postavila zasedu između s. Ilinči i s. Nijemci i s. Apševci i s. Podgrađe, razbila je jednu neprijateljsku kolonu i naterala je u bekstvo.

Delovi 13. SS »Handžar« divizije, razmešteni u rejonu sela: Strašinci, Soljani, Drenovci i Vrbanja, agresivno su pokušali da prođu na partizansku teritoriju (naročito Filipovim putem) prema s. Morović, što je štab 7. vojvođanske brigade osujetio postavljenom zasedom u rejonu Rakitnjača — Crkvište, istočno od s. Strašinci. 6. jula je neprijatelj jednom grupom vršio nasilno izviđanje, koju je 1. bataljon primorao na povlačenje, a 7. jula je krenuo snagama od oko 300 vojnika. Kada je glavninom ušao u zasedu, koja je postavljena u obliku potkovice, bataljon je otvorio iznenadnu vatru i naneo neprijatelju znatne gubitke, ali se ovaj brzo sredio i primio borbu. Posle tročasovne borbe bataljon je razbio neprijatelja i naterao ga u panično bekstvo, ali, ne preduzevši gonjenje, nije iskoristio mogućnost da mu nanese još veće gubitke, koji su već iznosili 20 ubijenih, više ranjenih i 1 zarobljen; zaplenjeno je 7 pušaka.

Istoga dana neprijatelj je preuzeo napad kod s. Batrovci, na severnoj strani Bosutskih šuma, u kome su se tada nalazili štab 7. brigade, Okružni komitet KP i bolnica, a 2. bataljon brigade bio je na položajima ispred sela. Neprijateljske jače snage, sa tri haubice i oklopnim kolima, krenule su iz Šida sa namjerom da jedinice brigade nabace na delove 13. SS divizije, koji su napadali od s. Strašinci

i s. Soljani. Međutim, 2. bataljon je posle višečasovne borbe naterao neprijatelja na povlačenje u Šid nanevši mu gubitke od tri ubijena i više ranjenih vojnika, uz sopstvene gubitke od četiri lakše ranjena borca. Sutradan su delovi 13. SS divizije pokušali da probiju položaje 1. bataljona, ali su posle kraće borbe opet naterani na povlačenje sa osetnim gubicima; 1. bataljon je imao jednog poginulog i dva ranjena borca.²¹³

Štab 7. vojvodanske brigade je posle toga odlučio da 9. jula napadne delove 13. SS divizije jačine oko 200 vojnika u s. Strašinci. Uporište je napadao 1. bataljon 7. brigade, a obezbeđenje od sela Račinovci, Drenovci i Soljani vršio je 2. bataljon 2. sremskog odreda. 1. bataljon je otpočeo napad u ponoć i uspeo da protera spoljna obezbeđenja, a čitavu posadu da sabije u nekoliko utvrđenih zgrada u centru sela, iz kojih je ova pružila odlučan otpor. Kada ni posle dva i po časa nije postignut uspeh štab brigade je naredio povlačenje. Za vreme napada 1. bataljona brigade na uporište, 2. bataljon odreda je vodio borbu sa neprijateljskim pojačanjem koje je pošlo prema s. Strašinci i primorao ga na povlačenje. U ovim borbama neprijatelju su naneti znatni gubici, a 1. bataljon 7. brigade je imao jednog poginulog i četiri ranjena borca.²¹⁴

Sutradan, 10. jula, došlo je do ponovnog sukoba jedne čete 2. bataljona 7. brigade i delova 13. SS divizije, između s. Nijemci i s. Ilini. Posle jednočasovne borbe neprijatelj je primoran na povlačenje, uz gubitke od tri ubijena i tri zarobljena vojnika.

Dolaskom u Frušku goru 6. vojvodanska brigada je prešla u napad na neprijatelja: jedan bataljon je 7. jula napao posadu neprijateljskog bunkera na železničkoj pruzi Ruma — Vrdnik. Kako se zbog utvrđenosti bunker nije mogao zauzeti, jedinice brigade i delovi 1. sremskog odreda su 8. jula napali pustaru Grabovac, između s. Mandelos i s. Grgurevc, koja je predstavljala jako neprijateljsko utvrđenje na južnim padinama Fruške gore i stalnu

²¹³ Vojnoistorijski institut, dok. 5—1 (izveštaj štaba 7. vojvodanske brigade) i 9—1 (izveštaj Gl. štaba Vojvodine), k. 213.

²¹⁴ Zbornik 1/8, dok. 103.

— Vojnoistorijski institut, dok. 29/2—3, 12—1, 16—1, k. 213.

— Stenograf, reg. 1/8, k. 1993.

smetnju jedinicama NOV i PO koje su operisale na ovom sektoru. Da bi se uporište likvidiralo sa što manje gubitaka, štab 6. brigade je odlučio da se prethodno postavi zaseda na drumu s. Mandelos — Srem. Mitrovica i s. Mandelos — Pustara, kojim se neprijatelj svakog dana kretao za Srem. Mitrovicu radi snabdevanja.

Sl. 30 — Omladinska radna brigada sela Bešenovo u prvoj polovini 1944. godine.

U zasedi su bile jedinice 1. sremskog odreda, a jedinice 6. brigade su se rasporedile za napad, predviđen u momentu kada deo neprijateljskih snaga napusti uporište i zasede stupe u dejstvo. Glavni zadatak je bio likvidacija delova posade van uporišta, a napad na samo utvrđenje bi se izveo u granicama mogućnosti. U 8 časova ujutro dočekano je vatrom iz zasede oko 25 neprijateljskih vojnika sa kolima, u pokretu ka Srem. Mitrovici, koji su pretrpeli osetne gubitke. Ubrzo posle ovoga sa pustare je stigla grupa od oko 30 ustaša i odmah stupila u borbu, ali su posle kraće borbe prinuđeni na povlačenje. Jedna desetina neprijatelja, zaštitnica glavne grupe, kada je čula borbu, htela je da se vратi u pustaru, ali je naišla na zasedu između s. Mandelos i pustare i bila razbijena. Gubici nepri-

jatelja u ovim sukobima bili su 13 ubijenih, 11 ranjenih i 8 zarobljenih ustaša. Zaplenjeno je: 2 puškomitraljeza i 17 pušaka sa dosta municije. Jedinice 1. sremskog odreda su imale osam lako ranjenih boraca.

Koristeći uspeh zaseda jedan bataljon 6. vojvođanske brigade je otpočeo sa napadom na pustaru, ali je u njoj ostalo još dovoljno neprijateljskih vojnika, koji su se uspešno branili iz utvrđenih objekata. Pored toga, neprijatelju je pristizalo i pojačanje iz Srem. Mitrovice i Čalme, pa je štab brigade naredio bataljonu prekid napada, u kome ni jedna strana nije imala gubitaka. Štab brigade je, s obzirom da je glavni zadatak bio uspešno izvršen, smatrao necelishodnim prihvatanje frontalnih borbi, što bi prouzrokovalo velike gubitke.²¹⁵

6. brigada i delovi 1. sremskog odreda su 11. jula napali neprijateljsko uporište s. Čalma, koje je branila posada Nemaca i ustaša. Napad na samo uporište je vršio 1. bataljon dok su 2. bataljon brigade i 1. bataljon 1. sremskog odreda obezbeđivali pravac od Srem. Mitrovice, s Erdevika i železničke pruge Beograd — Zagreb. 1. bataljon brigade iznenadio je neprijatelja; posle kraće borbe likvidirao je spoljna obezbeđenja, probio se do glavnog uporišta u školskoj zgradi, kojim nije uspeo da ovlada ni do pet časova ujutro, kada se po naređenju štaba brigade povukao. Neprijatelju su naneti gubici od 16 ubijenih (8 Nemaca i 8 ustaša), 3 ranjena i 10 zarobljenih (1 Nemac i 9 ustaša). Zaplenjen je 1 ručni mitraljez, 13 pušaka i druga oprema. Bataljon je imao 3 lakše ranjena borca.

Jedinice 1. sremskog odreda su, osim ovih zajedničkih akcija i borbi sa 6. brigadom, i samostalno izvele nekoliko akcija: na drumu s. Jakovo — s. Boljevci sačekan je u zasedi i uništen automobil, a u njemu jedan ubijen i jedan teško ranjen ustaški oficir; napad na s. Jakovo; napad na stražu u Vrdniku i dr.

U pripremama za izvršenje III etape »Kornblume« neprijatelj je poseo kanal Jarčina (od s. Jarak do s. Petrovci) i deo pruge Beograd — Zagreb i Ruma — Šabac.

²¹⁵ Zbornik I/8, dok. 106, 133; I/17, dok. 161.

— Stenograf, reg. 1—74/4, k. 1992.

Uočavajući neprijateljske pripreme za napad na jugoistočni deo Srema, delovi 1. sremskog odreda i jedna četa 6. vojvođanske brigade su se 6/7. jula prebacili za Frušku goru, ostavljajući na ovom terenu samo manje delove. U pokretu od s. Sibač ka s. Šašinci razbili su neprijatelja na kanalu Jarčina, nanoseći mu gubitke od devet ubijenih vojnika. Zaplenjen je 1 teški minobacač, 1 teški mitraljez, 7 pušaka, 2000 metaka i drugo. Partizanske jedinice su imale jednog poginulog i dva ranjena borca.

12. jula neprijatelj je otpočeo sa pretresom jugoistočnog Srema, uglavnom policijskim formacijama na čelu sa poznatim zločincem Bauerom, svodeći svoje operacije na teror i pljačku stanovništva. Imajući podatke da su se jače partizanske snage prebacile u Frušku goru, neprijatelj je odmah po završenom pretresu jugoistočnog Srema ponovo organizovao iznenadni napad na Frušku goru, s ciljem da uništi jedinice NOV i PO koje se tamo nalaze. Formirao je dve glavne grupacije (jednu oko 4000 i drugu oko 2000 vojnika) sa divizionom artiljerije i minobacača i nekoliko oklopnih automobila.

Da bi postigao iznenadenje, neprijatelj je svoje snage na polazne položaje prebacio na sam dan početka napada, 17. jula u zoru, i to: prvu grupu²¹⁶ od Rume na liniju s. Grgurevci — s. Bešenovo sa zadatkom da napada pravcem Letenka (k. 454) — Crveni čot (tr. 539) i u sadejstvu sa snagama iz garnizona Vrdnik i Beočin okruži jedinice NOV i PO u rejonu Crveni čot (tr. 539), Letenka (k. 454), Hajdučki breg (k. 452); drugu grupu od Sremske Mitrovice na liniju s. St. Divoš — s. Ležimir sa zadatkom da napada pravcem Matorce (tr. 285) — Vučetinac i u sadejstvu sa delovima iz Šida i Erdevika okruži jedinice NOV i PO između komunikacija Ležimir — Svilos i Ilok — Erdevik.

Tada su se u Fruškoj gori nalazili Štab 6. vojvođanske brigade sa 1. i 2. bataljonom, štab 1. sremskog odreda sa 1. bataljonom, razne vojnopolazinske jedinice i ustanove, kao i veći broj nenaoružanog ljudstva — u rejonu Cer

²¹⁶ Ova grupa, jačine oko 4000 vojnika, verovatno je bila u sastavu: 606. puk za obezbeđenje i 3. policijski puk »Hrvatska« drugu grupu, jačine oko 2000 vojnika, činio je verovatno 1. policijski puk »Hrvatska«. Ovo se iz postojeće dokumentacije nije moglo tačno utvrditi.

(k. 435), Letenka (tr. 454), Varmečki čot (k. 426), Terazije, Ravan, Hajdučki breg (k. 452) — na pravcu dejstva jače grupe neprijatelja; 1. bataljon 6. brigade je 16. jula sa oko 500 novih boraca krenuo u Bosutske šume, pa se 17. jula ujutro zatekao severno od sela St. Divoš i manastira Kuveždin, na pravcu napada slabije neprijateljske grupe.

Štabovi 6. brigade i 1. sremskog odreda, pošto su dobili izveštaj o pokretu neprijatelja ka Fruškoj gori, odmah su rasporedili svoje jedinice 2. bataljon brigade na liniju Glavica — Paprenja — Vetrenjača — k. 203, a 1. bataljon odreda u širi rejon Crvenog čota upućujući naredenje 1. bataljonu brigade da se preko Letenke vrati u sastav brigade.

Sa linije s. Grgurevci — s. Bešenovo neprijatelj je 17. jula ujutro oko 6 časova, krenuo u napad sa težištem na pravcu s. Bešenovo — Vetrenjača — Cer (k. 435). Uz podršku artiljerije i minobacača napad je usmeren na položaje 2. bataljona, koji je spremno dočekao i odbio prvi juriš, a posle vodio teške borbe odbijajući dalje juriše neprijatelja.

U isto vreme grupa od Sremske Mitrovice, pravcem s. St. Divoš — Kunyat — Struge i uz podršku artiljerije, napala je položaje 1. bataljona 6. brigade, koje je ovaj poseo neposredno pred napad, na liniji: Matoree (tr. 285) — severno od man. Kuveždin — Čakalovo — Šugina ledina (k. 357). I ovde je bataljon odbijao juriše neprijatelja, a svojim protivnapadom uspeo da neprijatelja primora na povlačenje. U međuvremenu je neprijatelj otpočeo napad vencem Fruške gore ka k. 312. Štab 1. bataljona je naredio četi na ovom pravcu da zadrži neprijatelja dok bataljon izvrši pokret obilazeći Letenku, u čemu je četa uspela, a onda i sama produžila pokret za glavninom bataljona.

Posle više odbijenih napada glavne neprijateljske grupe, štab 6. brigade je odlučio da u 17 časova 2. bataljonom i delovima 1. bataljona odreda izvrši protivnapad, ostavljujući jednu četu u rejonu Crvenog čota da štiti glavninu. Protivnapad je izvršen na oba boka glavne neprijateljske grupe, zapadno od s. Bešenovački Prnjavor i to: 2. bataljon brigade na levi, a delovi 1. bataljona odreda na desni bok. Snažnim jurišem 2. bataljon je razbio neprijatelja i goneći ga naneo mu velike gubitke; 1. bata-

ljon odreda je prodro do artiljerijskih položaja i zaplenio dva topa. Međutim, neprijatelj je u međuvremenu snagama oko jednog bataljona obišao levo krilo 1. bataljona odreda severno od s. M. Remeta, izbio na venac Fruške gore i napao štab 6. brigade. Tada su se i glavne neprijateljske snage sredile i ponovile napad u cilju spajanja sa snagama koje su napadale sa istoka. Štab 6. brigade je doveden u vrlo tešku situaciju i sa obezbeđujućim delovima krajnjim naporima uspevao da zadržava neprijatelja. Komandant brigade je ranjen, a 1. bataljon odreda izgubio zaplenjene topove. I u krajnje kritičnoj situaciji stigao je 1. bataljon brigade, koji je iz pokreta izvršio juriš u bok i leđa neprijatelja, omogućujući i ostalim snagama da pređu u protivnapad. Potpuno iznenađen, neprijatelj je počeo da odstupa, što se ubrzo pretvorilo u bekstvo.

U zapadnom delu Fruške gore neprijatelj je produžio sa napadima. Odlaskom 1. bataljona 6. brigade u ovom rejonu su ostale jedinice Komande područja, koje su branile pravce od sela: St. Divoš i Svilos i Ležimir uspevajući da spreče brzi prodor neprijatelja u šumu i nanoseći mu znatne gubitke.

U toku noći jedinice brigade i odreda su se sredile i pred zoru opet zauzele ranije položaje. Neprijatelj je i 18. jula pokušavao da prodre u šumu, ali je svaki put bio odbijen. Poslednji pokušaj, jačim snagama, bio je između s. Grgurevci i s. Šuljam, prema Varmečkom čotu. 1. bataljon brigade sačekao je u zasedi ovu neprijateljsku grupu, iznenadio je, razbio i primorao na povlačenje nanoseći joj velike gubitke i uništivši i jedan oklopni automobil. Posle ovoga neprijatelj nije više preuzimao napad, već se 19. jula povukao u polazne garnizone.

U svim navedenim borbama, teškim ali uspešnim, neprijatelju su naneti gubici od oko 250 ubijenih i 270 ranjenih vojnika. Zaplenjeno je: 4 teška i 2 ručna mitraljeza, 8 pušaka, 1 radio-stanica i drugo. Jedinice 6. vojvodanske brigade i 1. sremskog odreda imale su 24 poginula i 36 ranjenih boraca.²¹⁷

²¹⁷ Zbornik I/8, dok. 105, 109, 115, 133.

— Stenograf, reg. 2—7/7 do 2—11/7, k. 1993.

Koristeći zauzetost 6. vojvodanske brigade i 1. sremskog odreda borbom u Fruškoj gori, iz Srbije su u Srem prešle tri grupe četnika; glavna grupa, oko 150 ljudi, prešla je u s. Obrež. Cilj im je bio da organizuju četničke formacije. Štab 6. vojvodanske brigade je odmah reagovao uputivši svoj 2. bataljon, koji je 24. jula napao glavnu četničku grupu. Napad je izведен na taj način što se jedan vod kretao otkriveno drumom od s. Subotišta, preko D. Tovarnika i Ogara, ostavljući na četnike utisak da se radi o malim partizanskim snagama. Dve čete su, međutim, prikriveno kroz šumu opkoljavale selo Obrež ostavljajući prolaz jedino prema Obedskoj bari. Svi delovi bataljona su iznenadno i jednovremeno izvršili napad i zbunjeni četnici su dezorganizovano počeli da beže na sve strane. Najveći broj, kao što je i predviđeno, bežao je prema Obedskoj bari, gde se i podavio; 25 ih je zarobljeno, dok je svega oko 30 uspelo da prepliva Savu i vratiti se u Srbiju. Zaplenjeno je: 1 puškomitraljez, 1 ručni mitraljez i 15 pušaka. Bataljon je imao tri ranjena borca.

Druga, manja grupa četnika prebacila se kod s. Progar i smestila se u obližnjoj šumi. Nju je napala jedna četa Komande područja, razbila je i nanela gubitke od šest ubijenih i osam zarobljenih; četa je imala jednog ranjenog borca. Zaplenjen je 1 puškomitraljez, 5 pušaka i 10 ručnih bombi.

Treća grupa četnika se prebacila i smestila u ataru s. Jarak. Nju je napao ojačani vod iz 1. bataljona 1. sremskog odreda i posle kraće borbe razbio. Ubijeno je 5, a ranjeno 17 četnika.²¹⁸

Tako četnici ni ovoga puta nisu uspeli da ostvare svoje namere u razbijanju jedinstva naroda Srema.

Dok su se vodile borbe u Fruškoj gori i do početka IV etape »Kornblume«, 7 vojvodanska brigada i 2. sremski odred su dejstvovali u zapadnom Sremu. Oni su 16. jula napali s. Soljani u kojem je bilo 40—50 pripadnika ustaške pripremne bojne, i s. Strašinci, gde su se, kao i u Vrbanji i Drenovcima, nalazili delovi 13. SS divizije.

²¹⁸ Vojnoistorijski institut, dok. 3—2, 5—2, 29/2—3, k. 213.
— Stenograf, reg. 2—12/7, k. 1993.

Prema zapovesti štaba 7. brigade za napad na s. Soljani je određen 2. bataljon, a za obezbeđenje od s. Vrbanja i s. Drenovci 1. bataljon brigade. Da bi se onemogućila intervencija neprijateljske posade iz s. Strašinci, jedinice 2. sremskog i Majevičkog odreda dobole su zadatak da napadnu ovo mesto, s tim da jedna četa iz 2. sremskog odreda poruši most u blizini železničke stanice Spačva, na pruzi Brčko — Vinkovci.²¹⁹

2. bataljon 6. brigade je u 22.00 časa iznenadno upao u s. Soljani i posle kraće borbe razbio posadu; veći deo se razbežao i prikrio, a zarobljeno je 11 neprijateljskih vojnika i zaplenjen 1 teški mitraljez, 2 puškomitraljeza, 3 puške, 3000 metaka, 6 bombi, 40 čebadi, 2 radio-aparata, 1 motocikl i drugo. Bataljon je imao jednog poginulog borca.

U napadu na delove 13. SS divizije u s. Strašinci, 2. bataljon 2. sremskog odreda, ojačan jednom četom 1. bataljona, uspeo je u prvom naletu samo da razbije isturene obezbeđujuće delove, a kasnije u napadu na utvrđene zgrade, nije postigao veći uspeh, osim što je neprijatelju naneo gubitke od 28 ubijenih i više ranjenih vojnika. Jedinice odreda su imale 2 poginula i 10 ranjenih boraca.

Majevički odred, koji se nalazio na obezbeđenju, odbio je u toku napada jedan pokušaj neprijateljske intervencije iz pravca s. Drenovci. U isto vreme su porušena dva mosta na pruzi Brčko — Vinkovci.

20. jula jedinice 7. brigade su napale neprijateljsku posadu u s. Nijemci, koja je brojala oko 100 pripadnika nemačke policije, ustaša i seoske milicije. U okolnim mestima: Šidu, Tovarniku, Ilači, Šidskim Banovcima i Otoku nalazile su se takođe jake neprijateljske posade, pa je za napad određen jedan bataljon, a za obezbeđenje dva bataljona brigade i jedinice 2. sremskog odreda. 2. bataljon brigade otpočeo je napad na s. Nijemci u 23 časa i do 4 časa ujutro, 21. jula, uspeo da ovlada spoljnim bunkerima, (osim jednim) i uporištima unutar sela (osim škole). Štab brigade je naredio povlačenje u 4.00 časa, jer je po danu postojala mogućnost intervencije jakih neprijateljskih pojačanja sa kojima bi se moralo boriti u vrlo nepo-

²¹⁹ Zbornik L/8, dok. 107.

voljnim uslovima. Neprijatelj je pretrpeo velike gubitke, a 2. bataljon 7. brigade imao tri poginula i sedam lakše ranjenih boraca.

Jedinice 2. sremskog odreda su u ovom periodu izvršile još neke akcije: 13. jula napale su neprijateljsku patrolu na pruzi Borovo — Dalj i ubile četiri neprijateljska vojnika; 14. jula u sukobu sa jačom neprijateljskom grupom u blizini s. Jamena ubile su ili ranile 55 neprijateljskih vojnika; 15. jula napale su pustaru Grabovo (jugoist. od Vukovara) i proterale posadu zaplenivši razni materijal. Pored toga su zapalile železničke stanice Negoslavci i Grabovo, magacin sa sedam vagona pšenice i jednu vršalicu.

Diverzantski bataljon je u ovom vremenu takođe izvršio više akcija: 15. jula razrušena su oba koloseka na dužini od 60 metara između Ilače i Šidskih Banovaca i jedna stražara između Srem. Mitrovice i Vognja; 17. jula razrušena su oba koloseka na dužini od 150 metara između Srem. Mitrovice i Vognja, a između s. Slakovci i s. Mirkovci uništene dve skretnice; 19. jula razorena je pruga na dužini od 150 metara između Tovarnika i Ilače, a kod železničke stanice Martinci uništena lokomotiva i četiri vagona transportnog voza. Istog dana između Indije i Beške uništeno je nekoliko transportnih vagona i razorena pruga na dužini od oko 80 metara. 23. jula, između Srem. Mitrovice i Vognja, ponovo je razorena pruga na dužini od oko 50 metara; zapaljeno je skladište materijala na žel. stanici Čakoveci i porušena dva mosta između Morovića i Adaševaca; 24. jula kod železničke stanice Bačinci razoren je pruga na dužini od 30 metara.

Po završetku napada na Frušku goru neprijatelj je otpočeo sa pregrupacijom i preorientacijom snaga u cilju izvođenja IV etape operacije »Kornblume«, u rejonu Bosutskih šuma. Obaveštajna služba NOV i PO uspela je da dođe i do zapovesti (EK-e) neprijateljskog štaba operativne grupe za ofanzivu na Bosutskе šume. Zapovest je 21. jula Đorđe Simić iz Šida, dečak od 14 godina, ukrao od nemačkog majora, komandanta posadnog policijskog bataljona u Šidu, koji je dolazio kući Đorđevih roditelja. Podvig ovog hrabrog omladinca omogućio je Glavnom štabu Vojvodine da na vreme preduzme odgovarajuće mere.

Prema navedenoj zapovesti neprijateljske jedinice trebalo je da zaposednu polazne položaje do 25. jula, a 26. jula u 4.00 časa da otpočnu napad sa osnovnom idejom: zaposedanje r. Bosut od pruge Vinkovci — Brčko do ušća u r. Savu i onemogućavanje jedinicama NOV i PO izvlačenje i manevar prema Fruškoj gori, a sa glavnim snagama sa linije sela: Nijemci — Otok — Vrbanja — Račinovci potisnuti ih prema selima: Morović, Višnjićevo, Srem. Rača i Bosut i tu ih razbiti i uništiti.

Raspored neprijateljskih jedinica je bio:

— 606. puk i delovi 7. posadnog zdruga iz Srem. Mitrovice posedaju levu obalu reke Bosut od ušća u Savu do s. Morović sa zadatkom da onemoguće prebacivanje jedinica NOV i PO u Frušku goru;

— 18. policijski bataljon, policijski posadni bataljon iz Šida i 6. ustaška bojna, posedaju levu obalu reke Bosut od s. Morović do žel. pruge Vinkovci — Brčko sa zadatkom da onemoguće jedinicama NOV i PO manevar prema Fruškoj gori, i da vrše pritisak pravcem jug i jugozapad;

— delovi 1. i 3. dobromoljačkog policijskog puka »Hrvatska«, 16. ustaška bojna i policijski posadni bataljon iz sela Otok, dejstvuju sa linije reka Bosut — Vrbanja, između r. Bosut i r. Studva, pravcem sela: Lipovac — Batrovci — Morović sa zadatkom da potiskuju partizanske snage ka zaposednutoj liniji na r. Bosut i da čiste teren;

— jedan puk i jedan artiljerijski divizion iz 13. SS divizije sa polaznih položaja sela: Strašinci — Soljani — Vrbanja, dejstvuju ka selima: Morović, Višnjićevo i Srem. Rača sa zadatkom da nabace partizanske snage na r. Bosut i čiste teren.

— Drugi puk 13. SS divizije poseda desnu obalu reke Save od s. Crnjelovo do s. Bosanska Rača, a bataljon nedjevac od ušća r. Drine do ušća r. Bosut u Savu sa zadatkom da onemoguće prebacivanje jedinica NOV i PO preko r. Save u istočnu Bosnu, odnosno u Srbiju.

Ukupna jačina neprijateljskih snaga u ovoj etapi ofanzive je iznosila oko 15 000 vojnika.

Neprijatelj je zadržao određene snage i na zaprečnim linijama: na pruzi Beograd — Zagreb (od železničke stanice Srem. Mitrovica do Šida), Jelisavetinom kanalu i

drumu Šid — Illok u cilju sprečavanja manevra jedinica NOV i PO prema Fruškoj gori.

Neprijatelj je, dakle, ovu ofanzivu brižljivo pripremio i jedinice tako rasporedio da je skoro potpuno zatvorio prostor Bosutskih šuma između r. Save, r. Bosuta i pruge Vinkovci — Brčko. Neprijatelj je težio, znajući taktiku partizanskog ratovanja, da spreči izvlačenje jedinica NOV prema Fruškoj gori, zbog čega je i organizovao tri pregradne linije između Bosutskih šuma i Fruške gore; na reci Bosutu, Jelisavetinom kanalu i pruzi Beograd — Zagreb. Dejstvom jakih snaga sa linije žel. pruge Vinkovci — Brčko, neprijatelj je bio ubedjen da će jedinice NOV i PO u naznačenom prostoru sigurno biti uništene.

No, zahvaljujući dobivenoj zapovesti nemačke operativne grupe i u skladu sa njom blagovremeno preduzetim merama od strane Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine i štabova jedinica, neprijatelj je udario u prazno i pretrpeo i ovog puta potpuni neuspeh.

Na prostoriji jugozapadnog Srema (Bosutske šume) nalazile su se u ovo vreme sledeće jedinice NOV i PO:

— 6. vojvođanska brigada sa dva bataljona u rejonu sela Srem. Rača;

— 7. vojvođanska brigada sa tri bataljona u rejonu sela Morović — Strašinci;

— 2. sremski i Majevički odred u rejonu sela Lipovac — Batrovci.

— jedinice i ustanove Komande područja, Glavni štab NOV i PO Vojvodine sa prištapskim jedinicama i veći broj nenaoružanog ljudstva.

Procenjujući situaciju na osnovu zapovesti neprijatelja i savetujući se sa štabovima jedinica, Glavni štab NOV i PO Vojvodine je zaključio da se sve jedinice na vreme izvuku iz obruča, jer u protivnom preti opasnost uništenja, a u najmanju ruku da se pretrpe veliki gubici. Postavilo se pitanje da li će neprijatelj otkriti nestanak zapovesti i promeniti plan, pa se došlo do zaključka da će pokradeni major čuvati sebe i čutati. Znajući da će neprijatelj zaposesti polazne položaje od 23. do 25. jula, zaključeno je da se izvlačenje jedinica izvrši noću 22/23. jula.

U vezi sa takvom procenom i zaključcima, Glavni štab je 22. jula u 8 časova doneo odluku:

— Da se 6. vojvođanska brigada, 2. sremski odred, Glavni štab i većina nenaoružanog ljudstva u toku noći prebace u Frušku gori i tamo, sa jedinicama 1. sremskog odreda, razviju što snažniju aktivnost.

— Da se 7. vojvođanska brigada i Majevički odred, sa ostatkom nenaoružanog ljudstva, prebace preko železničke pruge Vinkovci — Brčko u širi rejon Županje i dalje u slavonske planine, vršeći uz put ofanzivna dejstva, a povezivanjem sa jedinicama 6. slavonskog korpusa da razviju što veću aktivnost.

— Da na teritoriji Bosutskih šuma ostane jedan obaveštajni oficir²²⁰ sa radio-stanicom, koji će izveštavati Glavni štab o situaciji.

Štabovi jedinica su u toku 22. jula preduzeli mere za izvršenje postavljenih zadataka i do 18 časova u Moroviću su se prikupili: 6. vojvođanske brigade, 2. sremski odred, Glavni štab NOV i PO Vojvodine i oko 600 nenaoružanih boraca. Oko 19 časova prešli su reku Bosut i produžili ka pruzi Beograd — Zagreb. Između železničkih stanica Gibarac i Bačinci naišli su na neprijateljsku zasedu. Pret-hodnica, a zatim i glavnina kolone, stupile su u borbu, razbile zasedu i jedan deo kolone preko pruge je nastavio pokret prema Fruškoj gori. Međutim, neprijatelj se brzo sradio i prešao u napad, pa je jedan deo partizanske kolone (2. sremskog odreda, dve čete 6. brigade, Glavni štab sa pratećom četom i deo nenaoružanog ljudstva) bio primoran da se vrati. U povratku preko reke Bosut naišli su na neprijateljske izviđačke delove sa dva tenka, koji su već izbili na reku. Zahvaljujući prisegnosti i hrabrom držanju boraca sa PT puškom,²²¹ grupa se čamcima prebacila preko reke i, sa jednim danom zakašnjenja, produžila za 7. vojvođanskom brigadom, s kojom se spojila u rejonu s. Bošnjaci i produžila marš prema Slavoniji.

7. vojvođanska brigada sa Majevičkim odredom i grupom nenaoružanog ljudstva se 22. jula prikupila u rejonu

²²⁰ Ostao je Vasa Vesović u ataru sela Ilinci i uspešno obavio zadatak sve do povratka Glavnog štaba Vojvodine na ovaj teren.

²²¹ Lazar Mišković je sa bliskog odstojanja uništio jedan tenk, posle čega se drugi tenk povukao nazad.

selo Batrovci, odakle se uspešno prebacila preko pruge Vinkovci — Brčko, napala i proterala neprijatelja iz sela Bošnjaci i tu se spojila sa kolonom Glavnog štaba. Razvijajući usput aktivna dejstva, kolona je nastavila pokret prema planini Dilj.

Iako je znao (jer su borbe vodene na oba pravca izvlačenja) da su se partizanske jedinice izvukle i prebacile na drugi teren, neprijatelj se držao zapovesti. Njegove su jedinice 25. jula zauzele predviđene položaje, a 26. jula u 4.00 časa, posle artiljerijske pripreme u prazno, krenule u napad. Pošto nisu nailazile na otpor, jedinice su se iz svih predviđenih pravaca već istoga dana oko 14 časova spojile i u toku narednih 10 dana pretresle Bosutske šume. Zbog pretrpljenog neuspeha neprijatelju nije ostalo drugo već da svoj bes ispolji na sela kroz koja je prolazio (Morović, Batrovci, Jamena i Sremska Rača), paleći ih i vršeći teror nad stanovništvom. Videći da je i ovoga puta izmanevrisan i da mu je akcija propala, neprijatelj 5. avgusta povlači svoje jedinice u polazne garnizone. Hvaleći moral svojih trupa u naređenju o povlačenju se pored ostalog kaže.²²²

Sa 6. 8. za trupe koje su stajale pod k-dom K-danta podr. za osig. Srem—Istok završeni su poduhvati Kornblume I do IV, koji su počeli još početkom juna.

Oficiri, podoficiri i vojnici su prilikom postavljenih zadataka... učinili sve što je bilo u njihovoј moći i u prkos stalnog borbenog dodira, danju i noću zalaganjem cele svoje ličnosti i najvećeg svog dobra, života postigli da su u pojedinim oblastima područja Srem—Istok grupe bandi potučene i velikim delom uništene...

A za sve vreme trajanja ove faze neprijateljske ofanzive jedinice NOV i PO nisu imale gubitaka.²²³

10. DEJSTVA U SLAVONIJI

Posle uspešnog izvlačenja iz obruča i zabacivanja neprijatelju za leđa, grupa sremskih jedinica na čelu sa Glavnim štabom 7. vojvodanskom brigadom razvila je

²²² Zbornik I/17, dok. 163.

²²³ Izveštaj Glavnog štaba Vojvodine (VII, dok. 13—5, k. 213).
— Izjave Vase Veskovića i Radovana Novića.

aktivna dejstva u županjskom srežu, gde su se vrlo retko pojavljivale krupnije partizanske jedinice. Time je dignut moral pristalica NOP, pa i čitavog naroda u tom kraju, terenskim radnicima je omogućeno da slobodnije deluju, a neprijatelj je primoran da oslabi svoje snage na drugim i orijentiše ih na ovu teritoriju. Najzad, pošto su vojvođanske jedinice bile sastavljene pretežno od Srba, a ovaj kraj nastanjen uglavnom Hrvatima, došlo je do međusobnog zbližavanja i razvijanja bratstva i jedinstva.

Dok je neprijatelj krstario u prazno po Bosutskim šumama, jedinice 7. vojvođanske brigade, 2. sremskog i Majevičkog odreda stupile su u aktivna dejstva na teritoriji Slavonije: 26. jula su napale neprijateljsko uporište u s. Babina Greda, gde se nalazilo oko 50 vojnika i posle kraće borbe neprijatelj je razbijen i proteran iz sela. Zarobljeno je pet ustaša i zaplenjene veće količine raznog materijala; partizanske jedinice su imale jednog poginulog borca. Po oslobođenju ovog mesta oslobođeni su i Slavonski Šamac i Gundinci. 27. jula jedinice 7. brigade, sa jednom četom 2. sremskog odreda, napale su posadu od 40 ustaša u s. Štitar. Posle žestoke borbe koja je trajala četiri i po časa, posada je delom uništena, delom proterana, a uporište zauzeto; 7. brigada je imala dva ranjena boraca. Zaplenjeno je: 1 mitraljez, 12 pušaka, 170 metaka, 7 bombi, 3 motocikla, 3 pisaće mašine i drugo.

Za vreme ovih napada 2. bataljon 7. brigade se našao na obezbeđenju, na liniji kanala Berava, između s. Gundinci i s. Beravci. Neprijatelj, jačine oko 200 vojnika, je u toku 27. i 28. jula izvršio više napada u cilju pružanja pomoći napadnutim garnizonima. Upornom odbranom 2. bataljon je uspeo da održi položaje uz gubitke od tri poginula i devet ranjenih boraca. U isto vreme 28. jula neprijatelj je napao položaje 1. bataljona 7. brigade, između Županje i s. Štitar, ali je i ovde bio odbijen.

Na ovu aktivnost vojvođanskih jedinica neprijatelj je počeo koncentrisati jače snage prema »ugroženoj« teritoriji županjskog područja, na što je Glavni štab Vojvodine odlučio da jedinice nastave prodor ka planini Dilj. Pokret je izvršen noću 29/30. jula i čitava grupacija se 30. jula našla u širem rejonu s. Trnova. Dolaskom na ovu teritoriju uspostavljen je kontakt sa Diljskim odredom i

komandom područja Pauče, a zamenik komandanta Glavnog štaba je uspostavio vezu sa štabom 6. korpusa, s kojim se dogovorio o zajedničkim dejstvima.

7. brigada, 2. sremski i Majevički odred ostali su na odmoru i sredivanju 3—4 dana u rejonu Levanjske Varoši i Slobodne Vlasti, gde je od dela 2. sremskog odreda, kao jezgra i nenaoružanog ljudstva, sa zaplenjenim naoružanjem formiran 4. bataljon brigade. Saglasno odluci Glavnog štaba Vojvodine i štaba 6. korpusa, 7. brigada se prebacila u rejon Orahovica — Čačinci — Feričanci sa zadatkom da obezbedi narod u obavljanju žetve od upada neprijatelja iz Donjeg Miholjca. (Za vreme ovih dejstava brigada je bila pod komandom štaba Istočne grupe odreda i zadržala se na teritoriji Slavonije do početka septembra, kada se vratila u Srem i 8. septembra stigla u rejon s. Lipovac i s. Batrovci. Glavni štab Vojvodine vratio se u Srem 12. avgusta, a 2. sremski i Majevički odred odmah za njim.

Neposredno po dolasku 7. vojvodanske brigade u rejon pl. Krndije 80 vojnika 9. jurišne bojne 18. stajaćeg ustaškog zdruga iz s. Feričanci napao je 8. avgusta položaje 1. bataljona u rejonu s. Crkvari (kod Orahovice). U jednočasovnoj borbi bataljon je imao jednog ranjenog borca. Zaplenjene su 2 puške sa 110 metaka.

Napad na s. Feričanci

Da bi se oslobodili daljeg uznemiravanja od strane neprijatelja iz s. Feričanci i sprečili pljačku žetve, štab 7. brigade je doneo odluku da 12/13. avgusta napadne ovo uporište, koje je branilo oko 200 dobro naoružanih ustaša i Nemaca. Napad je izvršio 1. bataljon i dve čete 3. bataljona, dok su ostale jedinice brigade obezbeđivale napad od okolnih neprijateljskih garnizona. U dvočasovnoj borbi (23.30—1.00) posle jačeg mestimičnog otpora, neprijatelj se uglavnom povukao u pravcu sela Đurđenovac ili razbezžao po okolini. Ubijena su svega dva neprijateljska vojnika. Zaplenjeno je: 1 puškomitraljez sa 10 punih okvira, 1 ručni mitraljez sa 3 okvira i druga vojnička oprema. Jedinice brigade nisu imale gubitaka.

Borba oko Orahovice

Odmah po napadu na s. Feričanci 13. avgusta neprijatelj je, reagovao protivnapadom. Sa oko 250 vojnika na kamionima, 2 tenka i 4 oklopna automobila, on je pokušao da prodre od s. Đurđenovac i s. Feričanci, preko s. Orahovica, ka s. Čačinci. Njega je na drumu Feričanci — Orahovica prvo sačekao jedan vod iz 3. bataljona, koji se tu nalazio na obezbeđenju i primorao ga da se razvije. U borbu su odmah stupile ostale jedinice 3. bataljona i od 11.00 do 16.00 časova neprijatelj je uporno pokušavao da zauzme ključni položaj na kosi Plavšićeve brdo. Kada je oko 16 časova jedna četa iz 1. bataljona udarila u bok neprijatelja iz pravca s. Crkvari, on se preko s. Feričanci i s. Zdenci povukao za Čačince. Gubici neprijatelja su bili oko 20 ubijenih i više ranjenih, a 1 oklopni automobil oštećen. Jedinice brigade su imale jednog poginulog i tri ranjena borca. Za vreme ove borbe oslobođena je grupa od 210 stanovnika Srema, koje je neprijatelj oterao za vreme ofanzive i ostavio u blizini sela Feričanci.

Napad na s. Obradovac

U Obradovcu i Paušincima nalazilo se 300 do 400 neprijateljskih vojnika, koji su ova sela pretvorili u solidna uporišta. Štab 7. vojvođanske brigade je odlučio da noću 20/21. avgusta jednovremeno napadne oba uporišta i to: 1. i 2. bataljon na selo Obradovac, a 3. i 4. bataljon na selo Paušinci. Međutim, neprijatelj se pred sam početak napada iz s. Paušinci povukao u s. Obradovac, pa je posada ovog sela bila udvostručena, a 3. i 4. bataljon ostali neangažovani. Štab 7. brigade nije imao vremena da ove bataljone prebaci do Obradovca, a i sam napad 1. i 2. bataljona nije bio dobro organizovan: bataljoni su zakasnili (1. pola, a 2. bataljon čitava dva časa). Tako je izostalo iznenadenje kao glavni elemenat u napadu. A kada je neprijatelju stiglo i pojačanje, napad je bio osuđen na neuspeh. Posle četiri časa žestoke borbe, procenjujući da se uporište neće moći likvidirati jer je i zora bila na domaku, štab brigade

je naredio povlačenje. Neprijatelju su naneti gubici od 18 ubijenih i oko 30 ranjenih vojnika i oficira. Uništena su dva neprijateljska teška mitraljeza. Jedinice brigade su pretrpele gubitke od jednog poginulog i osam ranjenih boraca.

Napad na s. Viljevo

Selo Viljevo, koje se nalazi između D. Miholjca i Podravske Moslavine, branilo je oko 60 neprijateljskih vojnika. Napad na ovo uporište noću 24/25. avgusta izvodili su 1. bataljon 7. brigade i Podravski partizanski odred. Posle četiri i po časa (23.00—3.30) borbe, jedinice brigade i odreda uspele su da ovladaju sa tri bunkera, ali dva centralna, opasana sa nekoliko redova bodljikave žice, neprijatelj je do kraja uspešno branio. Viljevu su u toku borbe iz D. Miholjca i Moslavine krenula pojačanja, ali su ih obezbeđujući delovi brigade prinudili na povlačenje. Ukupni gubici neprijatelja bili su 9 ubijenih, 35 ranjenih vojnika i oštećen 1 kamion; bataljon i odred su imali 5 ranjenih boraca.

Borba u rejonu s. Gradište — s. Bekteže

Odmah posle napada na s. Viljevo, a prema naređenju štaba Istočne grupe odreda, jedinice 7. brigade su se prebacile delom u rejon s. Gradište — s. Bekteže, a delom na obezbeđenje komunikacije Pleternica — Kutjevo — Orahovica i Gradište — Našice.

Na jedinice 1. bataljona koje su branile rejon s. Gradište — s. Bekteže, neprijatelj je 29. avgusta izvršio napad prvo sa 300, a kasnije i sa 1000 vojnika. Borba je otpočela u 4.00 časa ujutro i trajala do 12 časova, za koje vreme je svaka strana izvršila po tri juriša. Oko 12 časova, kada je brojna nadmoćnost neprijatelja zbog stalnih pojačanja bila i suviše velika, 1. bataljon i 1. četa 3. bataljona povukli se na položaje severno od s. Bekteže, u koje je neprijatelj upao, palio i pljačkao. Neprijatelj je pretrpeo gubitke od oko 100 ubijenih i ranjenih vojnika, a jedinice 7. brigade 18 poginulih i 30 ranjenih boraca.

Par dana posle borbe kod sela Bekteže štab 7. brigade je dobio naređenje Glavnog štaba Vojvodine da se sa brigadom prebaci u zapadni Srem i razmesti u rejon s. Lipovac — s. Batrovci. Prebacivanje je izvršeno od 2. do 8. septembra, kada se čitava brigada našla na toj prostoriji. Uoči pokreta, 1. septembra, jedinice brigade su izvršile rušenje žel. pruge Osijek — Đakovo, između s. Semeljci i s. Široko Polje, na dužini od oko 2 kilometra i posekle 200 TT stubova. Za vreme pokreta, četa 1. bataljona napala je 7. septembra bunker kod mesta preko reke Spačve i porušila prugu Brčko — Vinkovci na četiri mesta. Posle borbe koja je trajala svega 20 minuta, četa je obustavila napad na bunker i produžila pokret za glavninom brigade, obezbeđujući joj prelaz preko ove osetljive linije. Tako se završio boravak 7. vojvođanske brigade u Slavoniji, čija su dejstva bila vrlo uspešna, a pomoć jedinicama 6. korpusa značajna.²²⁴

U celini uzeto Glavni štab Vojvodine je u neprijateljskoj ofanzivi na Bosutske šume postupao saglasno taktici partizanskog ratovanja: izvukao snage ispod udara nadmoćnog neprijatelja, razvio vrlo uspešna ofanzivna dejstva, a po završetku ofanzive vratio jedinice na svoju teritoriju da bi nastavile sa još većom aktivnošću.

11. FORMIRANJE SREMSKE OPERATIVNE ZONE

Dok se izvodila operacija »Kornblume«, Glavni štab NOV i PO Vojvodine je, 22. jula, izdao naredbu²²⁵ o reorganizaciji odreda: od 1. i 2. sremskog formirana su tri odreda: Fruškogorski, Posavski i Bosutski sa po dva bataljona i oko 400 boraca, a Diverzantski bataljon je preformiran u Jurišni bataljon. Prema istoj naredbi formirane su operativne zone: Sremska, Bačko-baranjska i Banatska sa svojim štabovima kao rukovodećim organima. Pod komandu štaba *Sremske operativne zone* potpali su Fruškogorski, Posavski i Bosutski odred, dok su 6. i 7. vojvođan-

²²⁴ Zbornik I/8, dok. 109, 131.

— Vojnoistorijski institut, dok. 29/2—3, 24/1—3, 15—5, 1—2, 23—3, 22—3, 16—1, 17—1, k. 213.

²²⁵ Zbornik I/8, dok. 117.

ska brigada ostale pod direktnom komandom Glavnog štaba. Ova reorganizacija nije mogla biti izvršena odmah već po povratku Glavnog štaba iz Slavonije i završena je do 15. avgusta.

* * *

Od početka neprijateljske operacije u Bosutskim šumama pa do povratka 2. sremskog odreda na svoj teren, 6. brigada, 1. sremski odred i Diverzantski bataljon su razvili živu aktivnost u ostalim delovima Srema. Delovi 6. brigade su 1. avgusta upali u s. Dobanovci, 2. avgusta vodili kraću borbu na pruzi između s. Putinci i s. Kraljevci, a vod je 5. avgusta, između s. Sibač i s. Dobrinci, napao iz zasede 25 neprijateljskih vojnika. Posle jednočasovne borbe ubijeno je 7 nepr. vojnika. Vod je imao tri poginula borca.

Napad na s. Čerević

U toku žetve u Sremu neprijatelj je, u nastojanju da opljačka što više pšenice, rasporedio svoje snage po selima koje su obezbeđivale vršidbu, a na koje su napadale partizanske jedinice. Tako je 4. avgusta izvršen upad na puštaru Grabovac (između s. Mandelos i s. Grgurevci), gde je zapaljeno oko četiri vagona pšenice, jedna vršalica i veće količine slame, a 7. avgusta u 23.00 časa izvršen je napad na 60 ustaša, koji su obezbeđivali vršidbu u s. Čerević. Napad na selo, prema zapovesti operativnog štaba 6. brigade i 1. sremskog odreda, vršio je 1. bataljon odreda, dok je 1. bataljon brigade postavio obezbeđenje od fabrike cementa, manastira i sela Beočina, gde se u raznim objektima nalazilo oko 940 Nemaca i ustaša. U cilju vezivanja neprijatelja, ovaj bataljon je imao zadatak da demonstrira napad na ustašku posadu u Beočinskom manastiru. Počevši napad u 23.00 časa, 1. bataljon odreda je u prvom naletu prodro u selo i posle jednočasovne borbe razbio neprijatelja i proterao ga iz sela. Neprijatelj iz Beočina je, krenuvši u pomoć posadi u Čereviću, naišao na zasedu 1. bataljona brigade i iznenadnom vatrom bio primoran na povlačenje.

Pošto se sredio, ponovo je pokušao da se probije, ali je jurišem 1. bataljona potpuno razbijen i nateran u bekstvo. Bataljon je prešao u gonjenje i ovu neprijateljsku grupu delom uništio, delom naterao u Dunav, — a jedan deo je uspeo da se izvuče. Ubijeno je 22, ranjeno 10, a 12 neprijateljskih vojnika se sa oružjem utopilo u Dunav. Jedinice 6. brigade i 1. sremskog odreda su imale gubitke od dva poginula i četiri ranjena borca.²²⁶

Posle ovog napada jedinice 6. brigade su, postavljujući zasede, izvršile nekoliko uspešnih napada na neprijateljske delove u pokretu: 8. avgusta, na drumu između s. Čalma i s. Laćarak, ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika, zaplenjene 4 puške sa 160 metaka i 3 bombe; 10. avgusta na drumu između Rume i s. V. Radinci, u napadu iz zasede na grupu od oko 30 neprijateljskih vojnika ubijeno je 24, zaplenjen 1 puškomitraljez, 1 ručni mitraljez, 6 pušaka, 640 metaka i 3 pištolja, dok ostalo naoružanje nije pokupljeno zbog brzog dolaska neprijateljskog pojačanja na kamionima i tenkovima iz Rume. U ovom napadu poginula su dva borca, a četiri su ranjena. 11. avgusta ponovo na drumu između s. Čalma i s. Laćarak, napadnuta je grupa od oko 35 neprijateljskih vojnika i ubijeno 10, a ranjeno 15 vojnika; jedinice 6 brigade nisu imale gubitaka; 13. avgusta je na istom mestu zaplenjen jedan kamion i u njemu zarobljena dva Nemca.

Pošto su izvršili više napada iz zasede neprijateljske patrole i manje delove, delovi 1. sremskog odreda su 12. avgusta napali jače neprijateljske snage u selu Progar, koje su ovde upale s ciljem da napadnu pograničnu četu i Mačvanski bataljon. Upad u s. Progar neprijatelj je izvršio sa oko 200 Nemaca od s. Surčina, dvoje oklopnih kola od Kupinova i oko 100 Nemaca od s. Bečman, preko Ašanje, kanalom Jarčina. Iako se radilo o jačim neprijateljskim snagama, odlučeno je da se napadom omogući izvlačenje ugroženih jedinica. Pošto napad nije otpočeo jednovremeno (delom u 10.00, a delom u 13.00 časova) neprijatelju je pružena mogućnost da se uspešno brani. U žestokoj

²²⁶ Zbornik I/8, dok. 113.

— Vojnoistorijski institut, dok. 39—1/2, 12—2 i 29/2—3, k. 213.

— Stenograf, reg. 1—72/4, k. 1992.

borbi koja je trajala do 18 časova neprijatelju su naneti gubici od 20 ubijenih i oko 40 ranjenih vojnika, a 1 kamion je uništen. 1. sremski odred je imao 6 poginulih i 11 ranjenih boraca. Pred kraj borbe Mačvanski bataljon se sukobio sa neprijateljskim pojačanjem koje se kretalo od s. Boljevci prema Progaru. U žestokoj borbi ubijeno je ili ranjeno oko 30 neprijateljskih vojnika, ali je i bataljon imao 14 poginulih boraca.²²⁷

Diverzantski bataljon je u ovom periodu bio vrlo aktivan: od 26. do 30. jula porušio je most preko r. Bosut kod s. Podgrađe, dva mosta na železničkoj pruzi Vinkovci — Brčko i jedan most na pruzi između Šida i Morovića; 31. jula je na pruzi između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci izbačen iz koloseka teretni voz, uništena lokomotiva i 8 vagona, zbog čega je saobraćaj bio prekinut 20 časova; 3. avgusta na istoj relaciji izbačen je iz koloseka transportni voz sa ratnim materijalom, uništena lokomotiva i osam vagona. Istoga dana je, između s. Platićevo i s. Nikinci, razorena železnička pruga na dužini od oko 500 metara, zbog čega je saobraćaj bio prekinut u toku jednog dana; 12. avgusta razoren je deo pruge između Srem. Mitrovice i s. Voganj i na nekoliko mesta drum Srem. Mitrovica — s. Grgurevci; 13. avgusta, uz pomoć omladine iz s. Adaševci, razoren je preko 50 metara pruge između Šida i s. Adaševci, a 14. avgusta na pruzi između Srem. Mitrovice i Vognja, uništena je lokomotiva i jedan vagon teretnog voza i ranjeno pet neprijateljskih vojnika.

Od povratka Glavnog štaba iz Slavonije pa do nove reorganizacije, koja je usledila 11. septembra, sve jedinice su pojačale napade na neprijateljske komunikacije. U masovnom rušenju komunikacija, koje je počelo u noći između 31. avgusta i 1. septembra, Jurišni (Diverzantski) bataljon je izvršio više uspešnih diverzija: 16. avgusta razoren je deo železničke pruge između Srem. Mitrovice i Vognja; 17. avgusta na pruzi Vinkovci — Osijek izbačen je iz koloseka teretni voz i uništena lokomotiva, a oštećeno 10 vagona; 18. avgusta na istoj relaciji izbačen je iz kolo-

²²⁷ Zbornik I/8, dok. 131.

— Vojnoistorijski institut, dok. 31—11 m, 31—11, k. 1661.

— Stenograf, 1—77/4, k. 1992.

seka kontrolni voz, oštećena lokomotiva i šest vagona; 19. avgusta, između s. Laćarak i s. Martinci, porušen je jedan armirano-betonski most; 26. avgusta izvršen je vatreći napad iz minobacača i teško oštećena TT centrala na železničkoj stanici Srem. Mitrovica.

Napad na pustaru Grabovac i s. Mandelos

Jedinice NOV Srema izvršile su više napada na neprijatelja u garnizonima i pokretu. Tako je 6. vojvodanska brigada, u sadejstvu sa Fruškogorskim odredom, noću 22/23. avgusta napala neprijateljske posade u s. Mandelos i pustari Grabovac (između s. Mandelos i s. Grgurevci). Dok se posada u Mandelosu nalazila privremeno, pustara je predstavljala snažno uporište neprijatelja od početka rata. Iz njega je neprijatelj vršio česte ispade u Frušku goru i okolna sela, pljačkajući i terorišući narod, pa je bilo od izvanrednog značaja da se ovo uporište konačno likvidira. Neprijateljska posada je zgrade pustare pretvorila u prave tvrđave, opasane rovovima, s više redova bodljikave žice i minskim poljima.

Prema izdatoj zapovesti, napad na s. Mandelos je vršio 1. a na pustaru 4. bataljon brigade; 2. bataljon je postavljen na obezbeđenje od Srem. Mitrovice, 3 bataljon od s. Čalma i s. Erdevik, a jedna četa Fruškogorskog odreda od Rume. Napad je otpočeo u 21.45 časova.

— 1. bataljon, napadajući na Mandelos sa dve strane, naišao je na preciznu minobacačku vatru i pretrpeo velike gubitke. Među borcima je zbog toga zavladala nesigurnost, pa je štab bataljona morao još u početku da uvede četu iz rezerve. U borbi koja je trajala oko 3,5 časa jedna četa je uspela da prodre do centra sela, ali je neprijatelj protivnapadima, i uz zнатне gubitke, uspeo da se do kraja odbrani. Procenivši da se uporište neće moći zauzeti, štab brigade je naredio bataljonu da obustavi napad i povuče se na polazne položaje.

— 4. bataljon, napadajući pustaru Grabovac sa tri strane, zbog nedostatka teškog naoružanja, nije uspeo da prodre u uporište, jer se neprijatelj brzo snašao i pružio odlučan otpor. Otežavajuća okolnost za napad bataljona

bila je i ta što se odmah u početku zapalilo seno i slama oko pustare, te je neprijatelj iz utvrđenih objekata imao izvrstan pregled osvetljenog terena i bataljonu naneo velike gubitke. Jedan vod iz prve linije naišao je na minsko polje i tu pretrpeo znatne gubitke. Sve je to uticalo da se i ovaj bataljon povuče ne dovršivši napad.

Oko 23 časa neprijatelj je sa 2 tenka krenuo iz Srem. Mitrovice. Sačekan vatrom 2. bataljona, tučen iz PT pušaka i minobacača, neprijatelj je bio prinuđen na povlačenje.

Ostale jedinice na obezbeđenju nisu došle u dodir sa neprijateljem. 3. bataljon, koji je bio na obezbeđenju od sela Čalme i Erdevika, posekao je TT veze na dužini oko 2,5 kilometra.

U ovim neuspelim napadima neprijatelj je imao 24 ubijena i 36 ranjenih vojnika, a jedinice 6. brigade 17 poginulih i 68 ranjenih boraca. Neuspeh je prouzrokovani u prvom redu samim naređenjem da se napad izvrši na brojno jaku i utvrđenu posadu i u nedostatku teškog oružanja, bez koga se utvrđeni objekti nisu mogli likvidirati.

Odmah sledeće noći, 23. avgusta, štab 6. brigade je uputio jednu četu da demonstrira napad na pustaru Grabovac, ponovivši to i noću 24. avgusta. Neprijatelj je izgubio sigurnost i očekujući novi napad, 25. avgusta je napustio ovo uporište, te je tek tada krajnji cilj konačno i postignut.

Zaseda kod s. Divoš

Jedinice 3. bataljona 6. vojvodanske brigade postavile su 1. septembra zasedu na prilazima i u samom selu Divoš sa zadatkom da napadnu neprijatelja koji je svaki dan dolazio u to selo i odnosio opeku za pravljenje bunkera u s. Čalmu. Grupa od 25 vojnika pošla je prema Divošu. Četa u zasedi iznenadila je neprijatelja vatrom sa odstojanja od 10 metara, a druga četa istog bataljona ga napala u bok i leđa. Došlo je do borbe prsa u prsa. Neprijatelj je bio razbijen, delom uništen, a delom se izvukao u pravcu Čalme, uz gubitke od 12 ubijenih i 3 zarobljena. Zaple-

njeno je: 1 puškomitraljez, 1 ručni mitraljez, 6 pušaka, 1 pištolj, oko 2000 metaka i druga ratna oprema. 3. bataljon je imao 4 ranjena borca. 5. septembra je oko 200 neprijateljskih vojnika pošlo iz sela Čalma i Erdevik ka s. Divoš sa namerom da napadne 3. bataljon 6. brigade. Bataljon je izvršio napad pre no što je neprijatelj ušao u šumu i posle polučasovne borbe ga razbio nanevši mu osetne gubitke.²²⁸

I odredi su u ovom periodu izvršili više napada na neprijatelja.

Posavski odred: 15. avgusta je napao iz zasede neprijateljsku patrolu, na drumu između s. Surčin i s. Dobanovci; 16. avgusta sa Mačvanskim bataljonom, napao je na grupu četnika i nedićevaca, koji su prešli iz Srbije i utvrdili se u Kupinskom kutu, gde su im naneti znatni gubici; 21. avgusta napao je iz zasede nemačku patrolu i zarobio dva Nemca; 26. avgusta je upao u s. Nikinci i s. Hrtkovci gde su ubijena dva Nemca, ranjena tri i zaobljen jedan ustaški zločinac; 27. avgusta je napao s. Surčin u cilju uznemiravanja neprijatelja; 28. avgusta napao je grupu četnika na r. Savi, zarobio pet četnika i zaplenio šest pušaka.

Bosutski odred: 16. avgusta je na drumu između s. Kuzmin i s. Bosut iz zasede napao grupu od 20 neprijateljskih vojnika; 18. avgusta napao je domobransku patrolu u blizini Vukovara; 19. avgusta u blizini s. Tovarnik kod Šida napao je grupu seoske milicije; 21. avgusta je razorio oko 250 metara železničke pruge Šid — Srem. Rača; 24. avgusta napao je nemačku posadu u s. D. Novo Selo.

Fruškogorski odred: 17. avgusta je u blizini s. Beočin napao ustašku patrolu, ubio jednog i ranio dvojicu ustaša; 20. avgusta napao je nemačku patrolu između s. Erdevik i s. Kukujevci, ubio dva, a zarobio jednog vojnika; 25. avgusta, na drumu Srem. Kamenica — Iriški venac, kod mesta Parogovo, napao iz zasede grupu nemačkih vojnika koji su obezbeđivali 60 nenaoružanih Italijana na seći drva. Posle borbe od 15 minuta Nemci su likvidirani: ubi-

²²⁸ Zbornik I/8, dok. 141.

— Izveštaj štaba 6. vojvodanske brigade (VII dok. 26—3, k. 213).

jeno je 15, ranjen 1, a zarobljeno 10 nemačkih vojnika, dok je Italijana 7 ubijeno i 3 ranjeno. Zaplenjeno je: 3 puško-mitraljeza, 3 ručna mitraljeza, 13 pušaka, 6 bombi i druga oprema. Odred je imao tri poginula i četiri ranjena borca. 29. avgusta je izvršen upad u opštinsku zgradu u Staroj Pazovi i razoružana dva stražara, a u povratku je došlo do sukoba sa neprijateljskom patrolom na železničkoj pruzi. Istoga dana je na drumu Srem. Mitrovica — s. Mandelos uništen jedan kamion.

12. OFANZIVA NA NEPRIJATELJSKI SAOBRAĆAJ I VEZE

Situacija na savezničkim frontovima, približavanje Crvene armije granicama Jugoslavije, povlačenje nemačkih snaga preko Srema i sporazum Vrhovnog štaba NOV i POJ sa savezničkim komandama o saradnji njihovih jedinica, uslovili su naređenje Vrhovnog štaba od 17. avgusta o rušenju komunikacija na čitavoj teritoriji Jugoslavije, pa je Glavni štab NOV i PO Vojvodine, 27. avgusta izdao zapovest svim potčinjenim štabovima za rušenje komunikacija koje bi se izvelo od 1. do 7. septembra.

Sremskoj operativnoj zoni je naređeno rušenje komunikacija svake noći od 31. avgusta do 7. septembra, a jedinice su za svaku noć dobijale određene deonice pruge za rušenje: 6. vojvodaškoj brigadi određena je pruga Beograd — Zagreb i rušenje na deonici Srem. Mitrovica — Ruma, Srem. Mitrovica — s. Martinci, Ruma — Indija i Indija — Batajnica, kao i napadi na plovne objekte na r. Dunav. Posavskom odredu je naređeno da ruši prugu Beograd — Zagreb na deonici Zemun — Batajnica, Batajnica — Indija, Indija — Nova Pazova i pruga Ruma — Šabac na deonici s. Buđanovci — s. Klenak. Fruškogorski odred je dobio zadatak da ruši prugu Beograd — Novi Sad na deonici Petrovaradin — Srem. Karlovci, Srem. Karlovci — Beška, Beška — Indija, Indija — Nova Pazova i prugu Ruma — Šabac na deonici Ruma — Buđanovci. Bosutski odred je imao da ruši prugu Beograd — Zagreb na deonici Vinkovci — Vukovar i Majevički odred prugu Vinkovci — Županja. Jurišnom bataljonu je naređeno da formira šest

udarnih minerskih grupa, i da ih obezbedi alatom i materijalom da bi se mogle rasporediti na odrede i brigadu.

Glavni štab u naređenju daje uputstvo o rušenju gde kaže da bataljoni, dok minerske grupe ruše prugu (naročito mostove i propuste), vrše obezbeđenje i uništavaju TT veze. Mesta koja je neprijatelj zaposeo i utvrdio izbegavati i ne izlagati se nepotrebним gubicima. Štabovi jedinica su ovlašćeni da mesta rušenja mogu pomerati levo i desno od određenog, ali u okvirima datih pruga i deonica.

Naređenjem je predviđeno da bataljoni u svojim rejonima dejstva ruše mostove i postavljaju PT mine. I najzad:

Skreće se pažnja drugovima da su naše akcije u skladu akcija celokupne naše vojske u Jugoslaviji i da mi moramo dati sve od sebe da ne izostanemo iza ostalih naših jedinica u ovim najodlučnijim i najsudbonosnijim trenucima koje preživljava naš narod. Prema uspehu pojedinih jedinica pokazaće se njihova prava vrednost. Potrebno je stvoriti utakmicu između pojedinih bataljona, koji će bataljon porušiti najviše mostova, propusta, pruge.²²⁹

Sve jedinice su do 31. avgusta izvršile naređeni raspored i postavile se na polazne položaje. U isto vreme je štab jurišnog bataljona formirao minerske udarne grupe sa sredstvima i rasporedio ih po jedinicama. Noću između 31. avgusta i 1. septembra jedinice su otpočele sa ovom širokom akcijom rušenja komunikacija:

— 2. bataljon 6. vojvođanske brigade, sa pridatom minerskom grupom je četiri časa rušio prugu Beograd — Zagreb, između s. Golubinci i s. Putinci. Pruga je minirana na 32 mesta, i odmah razorenog oko 1200 metara i posećeno oko 60 TT stubova. Neprijateljski pokušaj intervencije iz sela Golubinci je odbijen.

— Dve čete 1. bataljona 6. brigade, sa minerskom grupom, rušile su prugu između Srem. Mitrovice i s. Voganj. Stalno uznemiravane od neprijatelja iz obližnjih bunkera, čete su razorile oko 1 kilometar pruge, a od toga 500 metara duplog koloseka.

— 1. bataljon Bosutskog odreda, sa minerskom grupom, je između železničkih stanica Kukujevci i Bačinci, za jedan sat na 9 mesta minama pokidal prugu, a zatim su

²²⁹ Zbornik I/8, dok. 126.

je borci ručnim sredstvima potpuno razorili, dobrom delom povadili šine zajedno sa pragovima i uklonili ih sa kolo-seka. Tako je potpuno onesposobljeno za saobraćaj 108 metara pruge i posečeno 50 TT stubova. Neprijatelj je po-kušao da interveniše od železničke stanice Kukujevci, ali ga je obezbeđenje bataljona iz zasede odbilo i prinudilo da se povuče.

Sl. 31 — Diverzantska akcija između Srem. Mitrovice i s. Voganj na željezničkoj pruzi Beograd — Zagreb.

— Dve čete Bosutskog odreda, sa minerskom grupom, su između železničkih stanica Otok — Vrbanja — Spačva, razrušile 150 metara pruge i posekle 10 TT stubova.

— Jedan bataljon Fruškogorskog odreda, sa minerskom grupom, je između železničke stanice Sremski Karlovci i Petrovaradin, razrušio oko 500 metara pruge i zapalio jednu stražaru. Tada je na postavljenu minu naišao teretni voz. Posle eksplozije bataljon je izvršio napad i zapalio ga, te je uništio tri lokomotive i devet vagona.

— Jedna četa iz Bosutskog odreda, sa minerskom grupom, je između s. Mirkovci i Jankovci razorila oba klošeka na dužini od 180 metara.

— Jedan bataljon Posavskog odreda, sa minerskom grupom, je razrušio prugu između Zemuna i Batajnice. Iako je neprijatelj intervenisao i tukao artiljerijom, pruga je minirana na 25 mesta i razorena na dužini od oko 500 metara; posećeno je 40 TT stubova. Drugi bataljon Posavskog odreda rušio je istu prugu između Batajnice i N. Pazove; porušeno je oko 500 metara pruge i posećeno 10 TT duplih stubova. Za vreme rušenja obezbeđujući delovi su odbili pokušaj neprijateljske intervencije iz Nove Pazove.

— Jedna četa Jurišnog bataljona je izvršila napad na putnički voz, na pruzi Ruma — Šabac, između Rume i kanala Jarčina; ranjena su dva domobrana.

Sledeće noći, 1/2. septembra, jedinice su nastavile rušenje, izvršavajući postavljeni plan.

Bataljon Fruškogorskog odreda je rušio — prugu Beograd — Novi Sad, između Srem. Karlovaca i Beške. Razoren je oko 400 metara pruge i posećeno 10 TT stubova, zapaljena je jedna stražara i porušen jedan bunker.

Bataljon Bosutskog odreda je rušio prugu Beograd — Zagreb, između s. Bačinci i s. Kukujevci — razoren je oko 150 metara pruge.

— Jedna četa 6. vojvodanske brigade napala je, 2. septembra na Dunavu između s. Čerević i s. Banoštar, motorni brod nizvodno na oko 60 metara od desne obale. Vatrom ručnog bacača i PT pušaka brod je pogoden i zapaljen. Istoga dana po podne, na istom mestu izvršen je napad na brod koji je vukao 3 šlepa; brod je teško oštećen, a jedan šlep — cisterna sa benzinom zapaljen. Sa ostalih šlepova neprijatelj je odgovorio vatrom mitraljeza od koje je ranjen jedan borac.

2/3. septembra jedan bataljon Bosutskog odreda je razorio 90 m pruge Vinkovci — Brčko, između s. Vrbanja i železničke stanice Spačva.

3/4. septembra 3. bataljona 6. vojvodanske brigade je razorio oko 1000 m pruge Beograd — Zagreb, između s. Martinci i s. Laćarak. Iste noći su delovi Jurišnog bataljona minirali na više mesta istu prugu između Indije i Stare Pazove i razorili je na dužini od oko 500 metara.

4/5. septembra jedan bataljon Posavskog odreda, sa delovima 6. vojvodanske brigade, razorio je prugu između Rume i s. Kraljevići i to oba koloseka na dužini od oko 600 metara. Iste noći jedan bataljon Fruškogorskog odreda je minirao prugu Beograd — Novi Sad između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci i u zasedi sačekao teretni voz i naručio ga posle eksplozije. Ustaška pratnja voza se odmah razbežala, a snage neprijatelja koje su intervenisale iz Srem. Karlovaca, bataljon je naterao na povlačenje, posle čega se i sam povukao. Ubijeno je nekoliko ustaša, uništena lokomotiva i nekoliko vagona. Delovi Jurišnog bataljona su na istoj relaciji razorili prugu na dužini od oko 180 metara, a između Indije i Beške na dužini od oko 420 metara. Jedna četa Bosutskog odreda je razorila oko 100 m pruge Beograd — Zagreb, između Tovarnika i Ilaje; i pokidale TT veze na dužini od oko 200 metara. Sledeće noći, ista četa je na istoj relaciji razorila još oko 40 metara pruge.

5/6. septembra dve čete Bosutskog odreda su razorile oko 150 m pruge Beograd — Zagreb, između Šida i Tovarnika, i posekle 20 TT stubova. Iste noći jedan bataljon Posavskog odreda je razorio oba koloseka pruge Beograd — Zagreb između s. Putinci i s. Kraljevići, na dužini od oko 200 metara. Jedan bataljon Fruškogorskog odreda je razorio oko 300 m pruge Beograd — Novi Sad, između s. Čortanovci i s. Beška.²²⁸ Jedna četa Posavskog odreda je razorila oko dva km pruge Ruma — Šabac, između s. Nikinci i Platičevo. Najzad, ove noći su delovi Fruškogorskog odreda uništili jedan kamion na drumu između Iloka i Neština.

Zbog učestalih napada na brodove neprijatelj je 2—4. septembra obustavio saobraćaj na Dunavu. Za to vreme je artiljerijom sa leve tukao sremsku obalu i prvi brod se posle toga pojavio 5. septembra između s. Čerević i s. Banostar. Jedna četa 6. vojvodanske brigade odmah je napala brod ručnim bacacima, pt puškama i mitraljezima, direktnim pogocima ga oštetila, zbog čega se morao zaustati.

²²⁸ Izveštaj Glavnog štaba Vojvodine br. 18 od septembra 1944. godine (VII, dok. 29/2—3, k. 213).

viti na »mađarskoj« strani. Mađari su bez rezultata tukli artiljerijom mesto sa koga je napad izvršen.

6/7. septembra delovi 6. vojvođanske brigade su rušili prugu Beograd — Zagreb i razorili: između Rume i s. Kraljevci oko 300 metara, a između Rume i Srem. Mitrovice oko 200 metara duplog koloseka.

Posle ovih i drugih diverzija koje su izvršene prema naređenju i planu Glavnog štaba Vojvodine, sve jedinice su, narednih noći produžile rušenje i ometanje železničkog i drumskog saobraćaja. 7/8. septembra jedan bataljon Posavskog odreda je razorio oko 70 m pruge između Zemuna i Batajnica; jedna četa Bosutskog odreda razorila je prugu između Šida i Tovarnika na dužini od oko 50 metara i posekla 15 TT stubova, a druga četa prugu Vinkovci — Brčko, između s. Otoka i Vrbanje, na dužini od oko 70 metara.

Delovi 6. vojvođanske brigade su 7. septembra na drumu između s. Neštin i s. Susek uništili jedan kamion, a delovi Jurišnog bataljona 8. septembra dvoja kola sa dva Nemca na drumu između s. Laćarak i s. Čalma; jedna četa Bosutskog odreda je 9. septembra razorila oko 30 m pruge Vukovar — Šid. 10. septembra su delovi 6. vojvođanske brigade razorili oko 30 m pruge duplog koloseka između Rume i Srem. Mitrovice i oko 200 m pruge Ruma — Šabac, između s. Budanovci i s. Nikinci.

U toku ofanzive na neprijateljski saobraćaj i veze, od 1. do 10. septembra jedinice NOV i PO Vojvodine su samo prema ovome što je zabeleženo: razorile oko 20 kilometara železničke pruge, posekle preko 250 TT stubova, uništile ili oštetile 4 lokomotive, 20 vagona, 2 kamiona i 1 šlep, srušile nekoliko mostova i stražara.

Zbog intenzivnog rušenja železničkih komunikacija, naročito pruge Beograd — Zagreb, neprijatelj je bio primoran da uloži velike napore angažujući danonoćno veliki broj radnika da bi što brže izvršio opravke porušenog. Međutim, to mu je teško polazilo za rukom; dok je on na jednom mestu opravljaо, na drugim mestima je rušeno. Jurio je po čitavom Sremu da bi brzim popravkama koliko-toliko omogućio saobraćaj preko ove, za njega toliko važne, teritorije. Pored materijalnih, neprijatelj je imao ogromne gubitke u vremenu pri transportu trupa i ratnog

materijala, što je bilo nenadoknadio u ovoj situaciji. Jednice NOV i PO Srema, usporavajući povlačenje i prebacivanje nemačkih snaga sa Balkanskog poluostrva na zapad, postigle su cilj i u granicama svojih mogućnosti izvršile naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Pored napada na neprijateljski saobraćaj i veze, jedinice NOV Srema su od 1. do 10. septembra izvršile i više drugih akcija: 3. septembra dve čete Posavskog odreda su napale iz zasede jaču neprijateljsku grupu između s. Ugričevci i s. Dobanovci, ubile 12 neprijateljskih vojnika i zaplenile jedan puškomitraljez, nekoliko pušaka i druge opreme, čete nisu imale gubitaka. 4. septembra 2. bataljon 6. vojvodanske brigade, uz sadejstvo jedinica Posavskog odreda, napao je grupu od oko 450 četnika, koja se 1. septembra prebacila iz Srbije u Srem i utvrdila u s. Boljevci. Napad nije potpuno uspeo zbog jake utvrđenosti četnika i nejednovremenog napada. Posle petočasovne borbe četnici su proterani i ubijeno je 13 i zarobljena 2 četnika. Zaplenjeno je 6 pušaka, 200 metaka i 7 ručnih bombi. Bataljon je imao tri pогinula i osam ranjenih boraca. 6. septembra isti bataljon 6. brigade i 2. bataljon Posavskog odreda napali su neprijateljsku posadu u s. Šimanovci i na drumu s. Šimanovci — Krnješevci. Na zasedu 2. bataljona Posavskog odreda naišlo je oko 40 neprijateljskih vojnika na putu po sledovanje hrane u Staru Pazovu. Posle polučasovne borbe neprijatelj je delom uništen, a delom se probio preko s. Krnješevci: ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika i zaplenjeno: 1 puškomitraljez, 13 pušaka, 600 metaka, 2 pištolja, 9 ručnih bombi i druga oprema. Bataljon Posavskog odreda je imao jednog ranjenog borca. Istovremeno je 2. bataljon 6. brigade izvršio napad na s. Šimanovci i brzo razbio neprijatelja: ubijeno 3 i ranjeno nekoliko neprijateljskih vojnika, a zaplenjene 3 puške, 80 metaka, 6 ručnih bombi i druga oprema.

Delovi Bosutskog odreda su od 1. do 10. septembra vršili upade u sela: Komletinci, Nijemci i druga mesta, gde su naneli neprijatelju znatne gubitke u ljudstvu i naoružanju.

Od meseca juna do 10. septembra gubici neprijatelja su bili: preko 1000 ubijenih, oko 455 ranjenih i 175 zarobljenih vojnika. Zaplenjeno je oko: 48 mitraljeza, 327

pušaka, 40 000 metaka, 20 pištolja i 100 bombi, velike količine vojničke opreme i raznog drugog materijala. U preko 100 izvršenih diverzija uništeno je ili oštećeno oko: 24 lokomotive, preko 120 vagona, 6 drumskih motornih vozila, 20 mostova, 3 broda, 1 šlep, 1 avion, 3 tenka, nekoliko železničkih stanica i stražara; posećeno preko 450 TT stubova i razoren preko 30 kilometara železničke pruge. U istom periodu jedinice NOV i PO su pretrpele gubitke od oko 93 poginula i 218 ranjenih boraca.

Sl. 32 — Omladinska radna brigada obavlja žetvu partizanskim porodicama u Karlovcu 1944. godine.

S obzirom na perspektivu skorog oslobođenja Srema, u ovoj žetvenoj sezoni nisu preduzimane akcije u cilju uništavanja žetve, već radi njene odbrane i otimanja od okupatora. Paljenje je vršeno samo onda kada je to bilo neizbežno. Tako je od okupatora oteto oko 350, a spaljeno 50 vagona žita.²³¹

²³¹ Zbornik I/8, dok. 131; I/17, dok. 162.

UKIDANJE PARTIZANSKIH ODREDA, FORMIRANJE
NOVIH VOJVODANSKIH BRIGADA I DEJSTVA
DO OKTOBRA

U prvoj polovini septembra 1944. godine počinje masovno prilaženje domobranksih i drugih kvislinških formacija na stranu NOV, što je uznemirilo okupatora, a oduševilo narod Srema, posebno, pripadnike NOV. Oni su i u tome videli skoru pobedu i oslobođenje zemlje od okupatora. Masovno prilaženje domobrana NOV u Sremu usledilo je posle poziva Predsednika NKOJ maršala Tita od 30. avgusta da se do 15. septembra priključe Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.²³²

Domobrani su i ranije predstavljali kolebljiv elemenat NDH, zbog čega je nad njima vršen stalni nadzor ustaša i Nemaca. Svakodnevni uspesi saveznika, a posebno Crvene armije, doprineli su da se kolebljivost domobrana poveća i pred sigurnom perspektivom skrog sloma okupatora, dostigne najveći stepen. Poziv maršala Tita je samo doprineo da se oni konačno odvoje od okupatora i masovno pređu u jedinice NOV — od kompletnih garnizona i jedinica do grupa i pojedinaca, kao: domobranski garnizon Petrovaradin (Zrakoplovna školska pukovnija, topnički sklop, topnička dočastnička škola i dr.); Sremske Mitrovice (600 domobrana i 30 oficira), Srem. Kamenice (dve satnije sa 155 domobrana, 66 podoficira i 5 oficira), domobranske jedinice i grupe iz Zemuna, Beočina, Vrdnika, Rume, Laćarka, Klenka, Nikinaca, Platičeva, Buđanovaca, St. Jankovaca i drugi. Ukupno se do 15. septembra predalo: 115 oficira i oko 2500 domobrana sa kompletnom opremom i naoružanjem.

Za što organizovaniji prihvata domobrana jedinice NOVJ su bile raspoređene na čitavoj teritoriji Srema, a njihovi štabovi stupali u kontakt sa komandama domobranksih jedinica, utvrđivali mesta prikupljanja, vreme pokreta, način obezbeđenja i drugo. S druge strane, Nemci i ustaše su, posle poziva maršala Tita, preuzeli vanredne mere budnosti i aktivnosti da bi sprečili predaju domo-

²³² Vojnoistorijski institut, dok. 192, k. 2.

brana. Delovi 6. vojvođanske brigade su osujetili intervenciju fašista iz Šapca koji su sa dva tenka pokušali sprečiti odlazak domobrana iz Klenka; jedan tenk je uništen, jedan oštećen.

Masovno prilaženje domobrana NOV donelo je ne male probleme — organizacione, nastavne, političke i druge prirode. Domobrane je trebalo uključiti u postojeće jedinice i približiti sredini u koju su došli. Kada se ima u vidu da je u ovo vreme bilo oko 6000 dobrovoljaca koji su čekali da se uključe u jedinice NOV, onda se taj problem povećao i zaoštio, jer je trebalo izbeći umanjivanje borbenе sposobnosti jedinica. Zbog toga je Glavni štab NOV i PO Vojvodine naredbom br. 28 od 11. septembra 1944. godine²³³ izvršio reorganizaciju partizanskih jedinica u Sremu: ukinuo partizanske odrede i formirao 8, 9, 10. i 11. vojvođansku brigadu. Domobrani i nenaoružani dobrovoljci ravnomerno su raspoređeni u novoformirane i postojeće (6. i 7.) brigade, vojnopožadinske jedinice i ustanove i sve njihove formacijske delove.

U Sremu su konačno ukinuti partizanski odredi, koji su se od 1941. godine, pod vrlo teškim uslovima, uspešno borili protiv nadmoćnijih snaga okupatora i njegovih slugu. Oni su istovremeno bili nepresušni izvor za formiranje novih brigada i neraskidiva veza sa borbenim narodom Srema, koji se njima ponosio.

8. vojvođanska brigada formirana je u Fruškoj gori (od dotadašnjeg Fruškogorskog odreda, nenaoružanog ljudstva i prebeglih domobrana), sa tri bataljona i ukupno 790 boraca: 20. septembra narasla je na 890 boraca, sa naoružanjem: 17 puškomitraljeza, 34 ručna mitraljeza, 6 lakih minobacača, 1 ručni bacač mina, 19 pištolja i 641 puška. Do 10. oktobra dejstvovala je u Sremu kada se, kod Belegiša i Surduka, prebacila preko Dunava u Banat i uspostavila vezu sa pristiglim jedinicama Crvene armije: 1. novembra ušla je u sastav novoformirane 3. vojvođanske divizije (koja 13. novembra menja naziv u 51. vojvođansku diviziju).²³⁴

²³³ Zbornik I/8, dok. 144.

²³⁴ Zbornik I/10, dok. 60.

— Stenograf, reg. 1—1/9, k. 1993.

9. vojvođanska brigada je formirana u Bosutskim šumama (od Bosutskog odreda, 2. bataljona 7. vojvođanske brigade, novoprdošlih boraca i prebeglih domobrana) sa tri bataljona i ukupno 700 boraca; 20. septembra je imala 711 boraca sa naoružanjem: 1 teški mitraljez, 28 puškomitraljeza, 17 ručnih mitraljeza, 1 teški i 8 lakših minobacača, 2 ručna bacača mina, 17 pištolja i 357 pušaka. Kasnije je od Županjske i Vukovarske partizanske grupe formiran 4. bataljon, a u oktobru i jedna artiljerijska baterija brigade. Do 16. oktobra narasla je na 1114 boraca. 2. novembra po naređenju Glavnog štaba Vojvodine, prešla je preko Dunava u Novi Futog, a zatim u Novi Sad, gde je ostala na obezbeđenju garnizona; početkom januara 1945. godine preformirana je u 1. vojvođansku brigadu KNOJ.²³⁵

10. vojvođanska brigada formirana je u jugoistočnom Sremu (od Posavskog odreda, novih dobrovoljaca i pridošlih domobrana) sa tri bataljona i preko 1000 boraca; 20. septembra je imala 1067 boraca sa naoružanjem: 19 puškomitraljeza, 55 ručnih mitraljeza, 10 lakih minobacača, 2 pt puške, 24 pištolja i 1540 pušaka. Do 16. oktobra narasla je na 1176 boraca i po naređenju Glavnog štaba Vojvodine u drugoj polovini novembra prešla je u Novi Sad.

11. vojvođanska brigada formirana je u Fruškoj gori, kao prateća brigada Glavnog štaba Vojvodine (od Pratećeg i Jurišnog bataljona i novodošlih dobrovoljaca). U sastavu brigade je bila artiljerijska pt baterija i mornarička četa. Pri formiranju brigada je imala dva bataljona sa ukupno 311 boraca; 20. septembra je imala 328 boraca sa naoružanjem: 2 teška mitraljeza, 13 puškomitraljeza, 29 ručnih mitraljeza, 9 lakih minobacača, 24 pištolja, 190 pušaka i 3 pt topa; 30. oktobra narasla je na 648 boraca sa naoružanjem: 3 teška mitraljeza, 28 puškomitraljeza, 68 ručnih mitraljeza, 3 pt topa, 9 lakih minobacača, 2 pt puške, 26 pištolja i 446 pušaka. Brigada je 31. oktobra prešla u Novi Sad i od 2. decembra bila pri Glavnom štabu Vojvodine, kada je ušla u sastav 36. vojvođanske divizije.²³⁶

U novoformirane i već postojeće brigade ušao je veliki broj domobrana: u 8. i 9. brigadi bilo ih je oko 60%, u 10.

²³⁵ Stenograf, 1—2/10, k. 1993.

²³⁶ Izvod iz operacijskog dnevnika 11. vojvodanske brigade (VII dok. 5—2/6, k. 213).

— Stenograf, reg. 1—1/11, k. 1993.

brigadi oko 50%, 6. i 7. brigada su takođe primile veći broj domobrana, te su na taj način brojno znatno narasle: 6. brigada na 1200 boraca (10% stari borci, 30% novi borci i 60% domobrani), a 7. brigada sa 50—60% domobrana. Jedini izuzetak u ovome je bio sastav 11. brigade u čijem se pratećem bataljonu nalazilo 50% starih i 50% novih boraca dobrovoljaca bez domobrana, a u Jurišnom bataljonu su bili uglavnom stari borci.

Prosečno se u jedinicama NOVJ Srema u ovo vreme nalazilo svega 20% starih boraca, 20—30% novih boraca i 50—60% bivših domobrana.

Odmah po formiraju novih brigada i rasporedu novih boraca, pristupilo se rešavanju problema koji nisu trpeli odlaganje. Razvijanje borbenosti i političke svesti bili su svakodnevni zadaci štabova jedinica, u čemu su imali veliku pomoć PK KPJ za Vojvodinu. Da bi se što pre rešio problem rukovodećeg kadra, Glavni štab Vojvodine je, naredbom od 19. septembra 1944. godine, formirao (u stvari obnovio staru) oficirsku i podoficirsku školu, a naredbom od 28. septembra i artiljerijsku podoficirsku školu. Oficirsku školu su uglavnom pohađali bataljonski i četni rukovodioci, a podoficirsku vodnici i desetari. Školovanje je trajalo 30 dana. Problem naoružanja, koji se naglim brojnim porastom jedinica povećao, rešavan je otimanjem od okupatora i traženjem od saveznika.²³⁷

Naredbom o formiraju novih brigada određena su im i operativna područja: 6. i 7. brigadi na teritoriji Fruške gore, 8. brigadi severoistočno od linije Zemun — Ruma — Srem. Kamenica, 9. brigadi područje zapadnog, a 10. brigadi jugoistočnog Srema. Do kraja septembra sve su brigade bile pod neposrednom komandom Glavnog štaba Vojvodine, a od tog vremena pa do kraja oktobra: 7. 9. i 10. brigada pod komandom Štaba sremske operativne zone, koji je naredbom Glavnog štaba od 1. novembra ukinut i već 2. novembra prestao da dejstvuje.²³⁸

²³⁷ Zbornik I/8, dok. 158, 177.

Izveštaj Gl. štaba Vojvodine od 21. IX 1944. (VII dok. 15—5, k. 213).

²³⁸ Prema postojećoj dokumentaciji:

Štab Sremske operativne zone je rasformiran naredbom Glavnog štaba Vojvodine od 11. septembra 1944. godine. Naredbom ovog

U ovo vreme dolazi do promene i u sastavu Glavnog štaba Vojvodine. Naredbom Vrhovnog štaba od 25. septembra²³⁹ za komandanta Glavnog štaba je postavljen general-lajtnant Kosta Nađ, koji krajem septembra dolazi u Srem i preuzima dužnost. Njegov dolazak na čelo Glavnog štaba doneo je ogromne koristi u vreme naglog porasta jedinica NOV i PO Vojvodine. Iskusan revolucionar i komandant znalački je komandovao brojnim snagama u završnim operacijama za konačno oslobođenje Vojvodine u sklopu završnih operacija NOVJ.

Pred perspektivom bliskog oslobođenja Srema Glavni štab NOV i PO Vojvodine je 9. septembra izdao naređenje svim svojim potčinjenim komandama, štabovima, ustanovama i drugim organima²⁴⁰ o postupku jedinica pri izvlačenju okupatora: uspostavljanje vojne vlasti u mestima koja napuštaju Nemci; onemogućavanje bekstva narodnih izdajnika i ustaških vojnika preobučenih u civilna odela (zbog čega uvesti kontrolu kretanja civilnih lica iz mesta); poziv stanovništvu da odmah preda oružje i ratnu opremu koju je neprijatelj ostavio u mestu; sprečavanje svakog pokušaja uništavanja oružja, opreme i raznih objekata; najzad, odmah po uspostavljanju vojne vlasti izvršiti popis celokupne pokretne i nepokretne vojne imovine bivših vlasti okupatora, narodnih izdajnika, petokolonaša i ustaša — sve u duhu zakona i naređenja Vrhovnog štaba i Nacionalnog komiteta. Ovo naređenje Glavnog štaba poslužilo je štabovima jedinica u rešavanju samo nekih pitanja, a niz drugih problema ostalo je da rešavaju vojne komande prema konkretnim uslovima mesta gde se nalaze.

U drugoj polovini 1944. godine, kada su jedinice NOV izvodile obimnije napade na neprijatelja, pojavio se i problem zarobljenika. Zahtevala se posebna organizacija koja će se o njima starati prema postojećim propisima. Glavni

---

štaba od 6. oktobra formirana je 3. vojvodanska divizija (7. 9. i 10. brigada), ali je naredbom od 13. oktobra stavljena van snage naredba od 6. oktobra. Znači, štab Sremske operativne zone nije ni prekidao kontinuitet do 2. novembra.

²³⁹ Vojnoistorijski institut, dok. 3—5, k. 1661.

²⁴⁰ Zbornik I/8, dok. 143.

štab je, prema uputstvima Vrhovnog štaba NOVJ, 21. septembra naredio formiranje zarobljeničkih logora pri komandama Fruškogorskog i Bosutskog područja, gde će se obavezno upućivati svi zarobljeni neprijateljski vojnici. »Sa vojnicima u logoru mora se postupati pristojno... Zarobljenici se mogu upotrebiti za razne poljske radove...«

Sl. 33 — Članovi Glavnog NO odbora Vojvodine u s. Surduku u prvoj polovini 1944. godine.

Ako neki od zarobljenika, posle izvesnog vremena provedenog u logoru, izrazi želju da se bori na strani NOV, treba mu to dozvoliti...« — stoji, između ostalog, u pomenutom naređenju.

1. NASTAVLJA SE OFANZIVA NA NEPRIJATELJSKI SAOBRAĆAJ I VEZE

Reorganizacijom jedinica NOVJ u Sremu pojačani su napadi na neprijateljski saobraćaj i veze: 6. brigada je razrušila: 11/12. septembra oko 100 metara oba koloseka pruge između s. Martinci i s. Laćarak, 13/14. septembra

takođe oko 100 m oba koloseka između Rume i s. Voganj i oko 200 m pruge Ruma — Šabac, između s. Budanovci i s. Nikinci; 16/17. septembra je ponovo srušeno preko 2 km pruge Ruma — kanal Jarčina i s. Klenak — s. Nikinci. Jedan bataljon 8. brigade je 12. septembra razorio žel. prugu na dužini od oko 100 metara između s. Ledinci i s. Beočin. Jedna četa 9. brigade je 15. septembra ministrala prugu Vinkovci — Županja, između Županje i s. Građište, oštetila lokomotivu i četiri vagona transportnog voza; odmah po zaustavljanju voza četa je napala posadu i ubila sedam neprijateljskih vojnika. 16/17. septembra 2. bataljon 9. brigade je razrušio oko 150 m oba koloseka pruge Beograd — Zagreb, između Šida i s. Kukujevci, i posekao 24 TT stuba. Odmah sledeće noći delovi 9. brigade su ponovili rušenje pruge između Šida i s. Tovarnik, razorili oba koloseka na dužini od oko 120 metara i posekli 12 TT stubova, a između s. Kukujevci i s. Kuzmin porušili 70 metara duplog koloseka i posekli 7 TT stubova.

Da bi se onemogućila evakuacija garnizona Vrdnik prugom Vrdnik — Ruma, Jurišni bataljon 11. brigade noću 13/14. septembra porušio ju je na dva odseka u ukupnoj dužini od oko 1000 metara. U isto vreme su delovi ovog bataljona napali bunker kod železničke stanice Pavlovec i teško oštetili. 14/15. septembra dve čete Jurišnog bataljona su porušile most na drumu između Iriškog venca i Srem. Kamenice, a ujutro 15. septembra oko 7 časova, iz zasede napale oko 50 neprijateljskih vojnika koji su sa Iriškog venca pošli da oprave most. Potpuno iznenaden neprijatelj nije ni stigao da pruži neki otpor i grupa je bila skoro potpuno uništena: ubijeno je 45 vojnika, a zaplenjeno: 3 puškomitraljeza i oko 40 pušaka. Sledeće noći ove čete su na istom mestu napale novu jaču neprijateljsku grupu i u prvom naletu ubile 10 neprijateljskih vojnika, a onda se bez gubitaka povukle. Između ova dva napada porušena su još dva mosta na istom drumu, a 11. septembra delovi Jurišnog bataljona su porušili i jedan most preko kanala Jarčina na pruzi Ruma — Klenak.

Razvoj dogadaja u našoj zemlji, sve veći uspesi saveznika, posebno Crvene armije koja se približavala granicama naše zemlje, krupne operacije NOV u Srbiji i Makedoniji zbog čega su se nemačke snage stalno i sve

brže povlačile sa juga, uslovili su da se ranije započeta ofanziva na neprijateljski saobraćaj i veze pojača kako bi se neprijatelju onemogućilo izvlačenje preko i sa teritorije Srema. U tom cilju je Glavni štab Vojvodine 17. septembra izdao zapovest²⁴¹ da brigade 18/19. septembra otpočnu opštu ofanzivu na neprijateljske komunikacije sa zadatkom uništenja železničkih pruga: Zemun — Vinkovci, Zemun — Petrovaradin i Ruma — Klenak i onemoguće izvlačenje žive sile i ratne tehnike neprijatelja. Jedinicama je naređeno:

6. brigadi — da se prebaci na prostoriju sela: Jazak, Bešenovo, Šuljam, Grgurevci, Mandelos i napada železničke pruge Vrdnik — Ruma i Beograd — Zagreb na relaciji Srem. Mitrovica — Putinci i likvidira sva uporišta na njima.

7. brigadi — da se prebaci na prostoriju sela: Privina Glava, Ljuba, St. Divoš, Ležimir i napada železničku prugu Srem. Mitrovica — Šid, a do dolaska 6. brigade da napada pruge Ruma — s. Kuzmin i Ruma — Vrdnik u sadejstvu sa Jurišnim bataljonom 11. brigade.

8. brigadi — da napada železničke pruge (i drum) Indija — Petrovaradin i Beočin — Petrovaradin;

9. brigadi — da napada pruge: Vinkovci — Šid, Vinkovci — Vukovar i Vinkovci — Županja;

10. brigadi — da napada železničku prugu Ruma — Putinci i Ruma — Klenak i poruši mostove na kanalu Jarčina;

11. brigadi — da Mornaričkom četom napada plovne objekte i onemogući saobraćaj na Dunavu.

Sve brigade su, pored toga, dobile zadatak da preko dana postavljaju zasede, napadaju neprijatelja u pokretu i onemogučavaju mu popravku pruge, kao i da napadaju utvrđene garnizone. Tako su, na osnovu ove i zapovesti štaba brigade,²⁴² 18/19. septembra otpočeli napadi:

7. brigada je rušila prugu Beograd — Zagreb na širokom frontu od Rume do stanice Kukujevci, po bataljonom. 3. bataljon je rušio prugu između Srem. Mitrovice i s. Voganj, stalno napadan od neprijatelja iz železničkih

²⁴¹ Zbornik I/8, dok. 153.

²⁴² Zbornik I/8, dok. 154, 156, 157, 159.

stanica Srem. Mitrovice. Obezbeđenja su tročasovnom borbom omogućila bataljonu da razori prugu, a kada je neprijatelju pristiglo pojačanje motorizovanih delova i prisak se pojačao, bataljon se povukao. Pruga je prekinuta na 5 mesta i razorena na dužini od oko 50 metara; posećeno je i 40 TT stubova. Delovi brigade na obezbeđenju imali su jednog poginulog i jednog ranjenog borca. 1. bataljon je rušio prugu između s. Laćarak i s. Martinci takođe pod stalnom vatrom neprijatelja iz obližnjih bunkera. Kada je, posle tročasovnog rušenja, naišao neprijatelj sa tenkovima i kamionima otvarajući artiljerijsku vatu od koje su ranjena tri borca, bataljon se povukao. Razoren je oko 1500 metara pruge i posećeno 40 TT stubova. U borbi sa delovima brigade na obezbeđenju neprijatelj je imao dva ranjena vojnika. Drugi bataljon je rušio prugu između s. Kuzmin i s. Kukujevci puna četiri časa i razorio je na dužini preko 1500 metara. Pored toga posećeno je 60 TT stubova i porušen 1 most. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

6. brigada je razorila oko 300 m oba koloseka pruge između Rume i s. Kraljevci.

10. brigada je izvršila temeljito rušenje pruge između Rume i s. Buđanovci na dužini od oko 4, a između s. Nikinci i Platičevo oko 3 kilometra: šine su povadene i zbacene sa nasipa, pragovi isečeni, a nasip na više mesta raskopan; železnička stanica Platičevo je zapaljena.

Jurišni bataljon 11. brigade je razrušio oko 150 m pruge Ruma — Vrdnik, između Rume i s. Pavlovci i presekao oko 2,5 km TT veza te napao i bunker žel. stanice Pavlovci. Porušen je i jedan most na drumu Ruma — Jazak. U napadu na bunker, koji je bio jako utvrđen i opasan sa nekoliko redova minskih polja i bodljikave žice, bataljon je upotrebio i pt topove, ali nije postigao uspeh, pa se u 3.00 časa ujutro, 19. septembra, povukao nanevši neprijatelju gubitke od 3 ubijena i 4 ranjena vojnika a bez sopstvenih gubitaka. Sledeće noći Jurišni bataljon je ponovio napad na isti bunker i produžio sa rušenjem pruge. Bunker je teško oštećen i zapaljen, a posada se povukla u obližnja skloništa i rovove, odakle se do kraja uporno branila. Gubici neprijatelja su bili 19 ubijenih, a Jurišnog bataljona 2 ranjena. Razrušivši oko 1500 metara pruge,

bataljon se u 3.00 časa ujutro, 20. septembra, povukao. Najzad, 20/21. septembra, pošto je neprijatelj osposobio isti bunker, a njegovu posadu pojačao, Jurišni bataljon ga je po treći put napao, pa je neprijatelj sutradan konačno napustio i bunker i železničku stanicu Pavlovci.

Delovi 8. brigade su 19. septembra između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci, napali iz zasede automobil sa dva nemačka oficira. Oba oficira su ranjena i zarobljena, a automobil uništen. Zaplenjena su dva ručna mitraljeza i jedan pištolj.

21/22. septembra jedinice 7. vojvođanske brigade su rušile prugu Beograd — Zagreb: 2. bataljon je, između s. Kuzmin i s. Kukujevci, razorio oko 50 metara pruge i porušio 1 most; 4. bataljon je između Srem. Mitrovice i Rume, razorio deo pruge i posekao 60 duplih TT stubova.

Mornarička četa, iz sastava 11. brigade, 22. septembra je napala i oštetila neprijateljski brod sa šest šlepova, a delovi Jurišnog bataljona su 22/23. septembra porušili most na drumu između Vrdnika i s. Pavlovci.

23/24. septembra 7. brigada je, uz stalne napade neprijatelja, rušila prugu Beograd — Zagreb: 3. bataljon je između s. Martinci i s. Laćarak, razorio oko 120 metara pruge; 4. bataljon je između Srem. Mitrovice i Vognja, razorio oba koloseka na dužini od oko 60 metara i posekao 35 TT stubova; 1. bataljon, između s. Kuzmin i s. Kukujevci, naišao je na neprijateljsku zasedu jačine oko 80 vojnika, te se posle jednočasavne žestoke borbe morao povući ne izvršivši zadatok. Iste noći su delovi 9. brigade razorili oko 70 m pruge između s. Kukujevci i s. Bačinci, posekli 9 TT stubova, i porušili most preko kanala Vrtić, na drumu između s. Kuzmin i s. Bosut. Jedan bataljon 6. brigade je ponovio rušenje pruge Ruma — Vrdnik i razorio je oko 1000 m između Rume i s. Pavlovci i posekao sve TT stubove na toj relaciji. Jedna četa je napala bunker kod železničke stanice Pavlovci, koji je neprijatelj ponovo zaposeo, ubila tri, a ranila sedam vojnika, dok je četa imala tri ranjena borca. Delovi Jurišnog bataljona 11. brigade su minirali prilazne puteve ka s. Pavlovci i uništili kamion sa vojskom, koja je pošla u selo da pljačka i teroriše narod.

Osim toga, delovi 6. brigade su razrušili šest bunkera na železničkoj stanici Platičevo, na pruzi Ruma — Šabac.

24/25. septembra jedna četa Jurišnog bataljona 11. brigade je pod stalnom borbom s neprijateljem prekinula prugu na više mesta i razorila oba koloseka oko 500 m pruge Beograd — Zagreb, između Srem. Mitrovice i Rume i s. Kukujevci i Martinci. Iste noći je i 2. bataljon 10. brigade, razorio oko 200 metara te pruge između s. Putinci i s. Golubinci, i posekao 22 TT stuba. U isto vreme je 3. bataljon 6. brigade temeljito porušio oko 5 kilometara pruge Ruma — Šabac, između s. Klenak i s. Platičevo i posekao preko 60 TT stubova, a 1. bataljon 10. brigade oko 2 kilometra između Rume i s. Buđanovci. 3. bataljon 8. brigade je razorio oko 300 m pruge između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci. Mornarička četa 11. brigade je 24. septembra po danu na Dunavu napala iz pt oruđa jedan brod sa šlepovima i oštetila ga.²⁴³

Produžavajući sa kočenjem neprijateljskog železničkog, drumskog i rečnog saobraćaja, delovi Jurišnog bataljona 11. brigade su 25/26. septembra razorili oko 50 m pruge između s. Golubinei i s. Putinci i posekli 12 TT stubova, a delovi 9. brigade oko 400 između s. Bačinci i s. Gibarac. Delovi 6. brigade su 26/27. septembra razorili oko 60 m pruge Ruma — Vrdnik, a delovi Jurišnog bataljona 11. brigade, na pruzi Vinkovci — Osijek, uništili lokomotivu i jedan vagon putničkog voza. Mornarička četa 11. brigade je: 26. septembra vatrom iz pt oruđa oštetila na Dunavu jedan brod — remorker, na kome je ranjen jedan oficir, 29. septembra teško oštetila patrolni brod na kome su ranjena četiri neprijateljska vojnika, a 30. septembra takođe teško oštetila ustaški brod »Zrinjski«.

Ovim je neprijateljski saobraćaj u ovo vreme bio skoro potpuno paralisan. Da bi ga ponovo uspostavio, neprijatelj je ulagao ogromne napore angažujući sve raspoložive jedinice, dovodeći radnu snagu sa strane i prisiljavajući stanovništvo da radi na tome. Njegova pažnja je

²⁴³ Istorijat Mornaričke čete 11. Vojvodanske brigade (VII dok. 11/2, k. 1247).

bila usmerena na prugu Beograd — Zagreb. Ona je za njega bila od životne važnosti pri organizaciji odbrane Srema od nastupajućih snaga NOVJ i Crvene armije. No i pored uloženih napora, saobraćaj se na ovoj pruzi nije mogao normalno odvijati, jer je njen rušenje vršeno planjski, neprekidno i na celoj dužini od Zemuna do Vinkovaca.

2. OSTALA DEJSTVA U SEPTEMBRU

I pored velike i svakodnevne angažovanosti na izvršavanju zadataka parališanja neprijateljskog saobraćaja, brigade su izvršile i veći broj napada na neprijatelja u garnizonima i pokretu.

Kako je prelaz domobrana na stranu NOVJ izazvao veliku pometnju kod neprijatelja, to su štabovi 6. i 10. brigade došli do zaključka da je nastupio momenat da se likvidira jako neprijateljsko uporište u selu Grabovci (u jugoistočnom Sremu), koje je neprijatelj nazvao »Sremski Staljingrad«. Grabovce je branila jedna četa nemačke policije i delovi 2. pripravnog bataljona, tj. oko 180 Nemaca naoružanih sa 2 minobacača, 6 teških mitraljeza, 8 puškomitraljeza, 15 ručnih mitraljeza i puškama. Posada je naročito utvrdila centar sela sa školom i crkvom, predviđen za zadnju odbranu, opasavši ga sa 12 bunkera i bodljikavom žicom.

Za napad na samo uporište određen je 2. bataljon 6. brigade, dok su na obezbeđenju bili: prema selima Platičevo, Nikinci i Hrtkovci 3. bataljon 6. brigade; prema s. Klenak 2. bataljon 10. brigade, čiji je 1. bataljon dobio zadatak da zaposedne put s. Nikinci — s. D. Tovarnik (sa jednom četom u s. D. Tovarnik) i ne dozvoli intervenciju neprijatelja iz Rume i s. Nikinci obilaznim putevima. Divizantska četa 6. brigade je minirala sve prilazne puteve prema uporištu.

Napad je otpočeo 21. septembra u 5.30 časova.

Jedinice 2. bataljona 6. brigade neopaženo su se privukle samom selu i oko 5.30 časova otvorile iznenadnu vatru na bunkere. U prvom naletu bataljon je zauzeo četiri bunkera, ali mu je napredovanje bilo otežano vatrom neprijateljskog teškog mitraljeza sa crkve i iz rovova ko-

jima su bunkeri bili povezani. U drugom naletu oko 9 časova, bataljon je zauzeo još 2 bunkera, zapalio zgradu odakle je neprijatelj pružio naročito jak otpor i porušio krov i toranj crkve. To je omogućilo da bataljon produži sa napadom na ostale bunkere prodirući ka centru sela. Oko 11 časova štab bataljona je privremeno obustavio napad i izvršio pregrupisavanje jedinica ostavljujući prema uporištu manje delove sa 6 puškomitraljeza da vatrom vežu neprijatelja. Oko 14.30 časova počeo je treći nalet kome je prethodila jaka minobacačka vatra i trajao je do 18 časova kada su likvidirani svi sem dva bunkera. Bataljon se opet pregrupisao. Izvršeno je probijanje zidova pojedinih zgrada i omogućeno da se partizani privuku sasvim blizu jednog od nelikvidiranih bunkera, a zatim je likvidiran i taj bunker. Pošto se već bilo smračilo, neprijatelj je napustio poslednji bunker i koristeći mrak napustio glavno uporište uspevši da se izvuče sa preživelim ljudstvom. U 20 časova uporište je bilo zauzeto, a selo Grabovci oslobođeno. U ovoj borbi koja je trajala punih 15 časova sa neprijateljem u jakim utvrđenjima, 2. bataljon 6. brigade je pokazao primernu upornost da neprijatelja po svaku cenu likvidira. Neprijatelj je pretrpeo gubitke od 44 ubijena vojnika. Zaplenjeno je: 2 minobacača sa 15 mina, 6 teških mitraljeza, 1 puškomitraljez, 2 ručna mitraljeza, 25 pušaka, 1 pištolj, 10 000 metaka, 1 radio-stanica i veće količine drugog raznog ratnog materijala. 2. bataljon je imao 2 poginula i 22 ranjena borca. U toku napada na uporište Grabovci neprijatelj nije ni iz jednog obližnjeg garnizona pokušao da interveniše.

Štab 6. brigade je predvideo mogućnost da će neprijatelj sledećeg dana pokušati da se povrati u selo Grabovci, pa su jedinice na obezbeđenju ostale na svojim mestima. Prepostavka se ostvarila. Oko 7 časova 22. septembra neprijatelj je sa tri tenka pošao iz Šapca, preko Klenka; 2. bataljon 10. brigade ga je pustio na blisko odstojanje, vatrom pt oruđa uništio jedan tenk i prinudio ga na povlačenje.

Oko 10 časova 300 neprijateljskih vojnika na čelu sa poznatim zločincima Bauerom, Riglom i Altgajerom je poslo od Rume preko sela Nikinci i Platičevo. Između s. Platičevo i s. Grabovci neprijatelj je naišao na 3. bataljon 6. vojvođanske brigade, koji ga je pustio da pride

blizu, a zatim otvorio vatru iz celokupnog naoružanja. Potpuno iznenaden, neprijatelj nije ni imao vremena da pruži otpor, već se posle 20—25 minuta dao u panično bekstvo prema Rumi. U ovoj kratkoj borbi ubijeno je 28, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Zaplenjeno je: 3 puškomitraljeza, 5 ručnih mitraljeza, 18 pušaka, 6 pištolja, 1100 metaka i druge vojničke opreme. 3. bataljon je pretrpeo gubitke od jednog poginulog i sedam ranjenih boraca.

Jedinice 6. i 10. brigade su 26. septembra izvršile napad na dobro utvrđeno neprijateljsko uporište u s. Šimanovci koje je branila četa nemačke policije i nešto domobrana i ustaša, ukupne jačine oko 160 vojnika. Uporište je napadao 1. bataljon 10. brigade, dok su dva njena i dva bataljona 6. brigade postavili obezbeđenje od Rume, Indije, Stare Pazove, Zemuna, S. Nikinci i Ašanje. Napad, sa zakašnjnjem, počeo je nešto posle 17 časova i neprijatelj je od početka davao snažan otpor braneći svaki bunker i svaku zgradu do krajnjih mogućnosti. Bataljon je uspeo da likvidira četiri bunkera i neke zgrade, gde je zaplenio četiri mitraljeza, ali žandarmerijskom stanicom i školom nije ovladao. Procenjujući da se zbog brisanog prostora i nemogućnosti podilaženja bez velikih gubitaka, zbog nedostatka teškog naoružanja za likvidaciju jako utvrđenih objekata i dotle već znatnih gubitaka — ne može postići veći uspeh, posle četvoročasovne borbe je naređeno povlačenje.

Prema podacima štabova brigada neprijatelju su naneti gubici od 20 ubijenih, oko 25 ranjenih i 1 zarobljen vojnik. Zaplenjena su 4 teška mitraljeza sa 2750 metaka. 1. bataljon 10. brigade je imao 1 poginulog i 24 ranjena borca. Neprijatelj je sutradan, 27. septembra, napustio i ovo uporište.

Osim ovih, jedinice 6. i 10. brigade su izvršile i više drugih napada: 18. septembra delovi 6. brigade su demonstrirali napad na Srem. Mitrovicu, zbog čega je čitavu noć posada garnizona osipala vatru iz celokupnog naoružanja u prazno. 25. septembra sličan napad je izvršen i na neprijateljsku posadu u s. Erdevik. Pored toga delovi 6. brigade su izvršili nekoliko napada iz zasede na manje neprijateljske patrole, a imali su i manjih sukoba. U sadejstvu 10. i

6. brigade 16. septembra je konačno očišćen teren oko s. Kupinova i Kupinskog kuta od zaostalih četničkih grupa koje su se početkom septembra prebacile u Srem.²⁴⁴

Jedinice 10. brigade, osim zajedničkih akcija sa 6. brigadom, 19. septembra su upale u s. Hrtkovci, razoružale seosku stražu i zaplenile veće količine namirnica; 25. septembra u s. Golubinci su razoružale deo posade i zauzele opštinu i žandarmerijsku stanicu. Zarobljeno je sedam neprijateljskih vojnika i zaplenjeno pet pušaka.

Dejstvujući na teritoriji severoistočnog Srema 8. brigada je 15. septembra s 1. bataljonom napala i proterala četu Nemaca i ustaša koja je došla iz Petrovaradina u s. Bukovac da ga opljačka; 20. septembra jedna četa 8. brigade je naišla na neprijateljsku zasedu jačine oko jedne čete, razbila neprijatelja nanevši mu gubitke od oko 20 ubijenih i toliko ranjenih vojnika, uz svoje gubitke od 3 poginula i 5 ranjenih boraca; 2. septembra jedna četa nemачke policije napala je 4. bataljon 8. brigade na položajima oko s. V. Remeta. Posle tročasovne borbe bataljon je odbacio neprijatelja u s. Krušedol nanevši mu gubitke od 12 ubijenih i oko 20 ranjenih vojnika. Zaplenjeno je: dva puškomitraljeza, dva ručna mitraljeza, osam pušaka i drugo; 4. bataljon je imao dva poginula i jednog ranjnog borca. 23. septembra delovi 8. brigade su napali jaču grupu Nemaca — u pokretu iz sela Krušedol ka selu Grgeteg, razbili je i primorali na povlačenje. Ubijena su 33 vojnika i 2 oficira, a zaplenjena 2 puškomitraljeza, 3 ručna mitraljeza, 8 pušaka, 2 pištolja i drugo; 2. septembra jedan bataljon 8. brigade je napao pustaru Jojkić kod Iriga, ubio jednog vojnika i zaplenio velike količine hrane, stoke i drugog materijala. Bataljon je imao 3 ranjena borca.

Na teritoriji zapadnog Srema 9. brigada je pored drugih akcija, 18. septembra upala u s. Privlaka, razbila i delom razoružala seosku stražu, a 21. septembra proterala neprijatelja sa položaja na r. Savi, od Srem. Mitrovice do s. Bosuta; 23. septembra 2. bataljon 9. brigade je napao iz zasede grupu od 40 neprijateljskih vojnika između s. Ku-

²⁴⁴ Zbornik I/8, dok. 181; I/17, dok. 166.

— Vojnoistorijski institut, dok. 29—5 i 29—9/3, k. 213.

zmin i s. Bosuta. Iznenadnom vatrom i jurišem neprijatelj je razbijen; ubijena su četiri ranjeno 5, a zarobljena 2 vojnika. Zaplenjeno je devet pušaka, dva pištolja, devet bombi i drugo. Bataljon je imao jednog poginulog i tri ranjena borca.

Napad na Ilok i Šarengrad

Pošto je 12. septembra vodila tešku borbu sa jakom neprijateljskom kolonom blizu Iriga, a 25. septembra izvršila napad na s. Sot (između Šida i Iloka), odakle je protekala nemačku posadu nanevši joj gubitke od 1 ubijenog i 6 zarobljenih vojnika, zaplenila 1 teški mitraljez, 12 pušaka, 2 pištolja, 8 ručnih bombi i uništila 1 kamion sa pšenicom, 7. brigada je 29. septembra izvršila napad na dotle neosvojivo uporište Ilok. Napad je planirao Glavni štab NOV i PO Vojvodine. U cilju prikupljanja što tačnijih podataka o jačini i karakteru odbrane neprijatelja, štab 7. vojvođanske brigade je preuzeo odgovarajuće mere da ispita mogućnosti napada, a zatim da u sadejstvu sa delovima 11. brigade 29. septembra izvrši napad na Ilok i Šarengrad. Štab 7. brigade je, 28. septembra izdao zapovest gde prvo upoznaje jedinice sa situacijom:²⁴⁵

Povećani pritisak snaga Narodnooslobodilačke vojske u svim delovima naše otadžbine prisiljava neprijatelja da iz svojih istaknutih uporišta, koja se nalaze podalje od glavnih komunikacija, izvlači ubrzanim tempom hranu i materijal. Njemu je jasno da ta uporišta neće moći održati usled svakodnevnog jačanja NOV i da će jednoga dana morati povući snage iz njih ili da će ista biti likvidirana.

Brigada je izvršila napad na Ilok, gde su se nalazili: delovi 6. ustaške bojne — oko 80 ustaša smeštenih prema Šidu, oko 120 gestapovaca smeštenih u rejonu škole, crkve i bunkera (zapadni deo Iloka) i, oko 200 milicionera mештана, naoružanih sa 5 teških mitraljeza, sa 6 puškomitraljeza, 1 minobacačem, sa 100 bombi i puškama.

U obližnjim garnizonima su se nalazile sledeće neprijateljske snage: Šidu oko 1200 neprijateljskih vojnika sa

²⁴⁵ Zbornik I/8, dok. 153, 167, 176, 179.

2 tenka, nekoliko kamiona i 4 topa: u Erdeviku oko 300 gestapovaca, ustaša i milicionera; u Srem. Mitrovici oko 2100 Nemaca, ustaša i domobrana; u Kuzminu otprilike četa Nemaca i ustaša; u Kukujevcima bataljon gestapovaca; u Beočinu oko 500 Nemaca, ustaša i milicionera; u Čalmi oko 500 gestapovaca i milicionera; u Šarengradu četa 6. ustaške bojne i nešto domaćih ustaša i milicionera.

Početak napada je određen za 29. septembar u 4.30 časova, ali je zbog jake kiše i raskvašenog zemljišta počeo tek u 6.30 časova i trajao sve do 19 časova 30. septembra.

1. i 3. bataljon 7. brigade su se neopaženo privukli spoljnim bunkerima, pa je iznenadeni neprijatelj u početku davao slabiji otpor, a po sređivanju branio se uporno.

— 1. bataljon je napadao sa istočne strane i brzo likvidirao nekoliko spoljnih bunkera. Prodor ka centru je išao teže, jer je bio izgrađen čitav sistem dobro utvrđenih i branjenih bunkera. Bataljon je zato formirao bombaške grupe koje su likvidirale nekoliko uzastopnih bunkera. Neprijatelj, zastrašen udarom bombi, nije ni sačekivao bombaše u sledećim bunkerima. Energičnim napadom na sledeće bunkere bataljon je uspeo da do 9.30 časova sabije neprijatelja u tvrđavu (školu, crkvu i još jednu zgradu). Neprijatelj se na tom pravcu držao još samo u jednom bunkeru i poljoprivrednoj školi. Pošto je raspolagao topovskim odeljenjem iz 11. brigade, bataljon je do 12 časova likvidirao bunker, a do kraja dana i poljoprivrednu školu gde je uništeno jedno neprijateljsko odeljenje, a zgrada minirana i zapaljena.

— 3. bataljon je napadao sa zapadne i jugozapadne strane i na isti način likvidirao sve spoljne bunkere primoravši neprijatelja da se povuče u tvrđavu. Oko 12 časova neprijatelj je protivnapadom iz tvrđave prinudio bataljon da se povuče za oko 200 metara povrativši tri bunkera u kojima se održao do idućeg dana.

U toku 29. septembra neprijatelj je pokušao da interveniše. Oko 18.15 časova pošao je od Erdevika i kod sela Ljuba naišao na 2. bataljon 7. brigade pokušavajući da se u tri kolone probije ka Iluku. U borbi koja je trajala do 10 časova neprijatelj je pretrpeo velike gubitke i bio primoran da se povuče u Erdevik i u toku toga dana se više nije pojavljivao. Neprijatelj je snagama iz Šida od oko

400 vojnika napao 4. bataljon 7. brigade koji ga je spremno sačekao i prinudio na povlačenje. Oko 15 časova isti neprijatelj je ponovio napad, ali je i ovoga puta bio odbijen.

Tako su 29. septembra jedinice 7. brigade likvidirale sva utvrđenja osim »tvrdave« i tri bunkera u zapadnom delu Iloka. 29/30. septembra nije bilo napada ni s jedne strane, što su jedinice brigade iskoristile za sređivanje i popunu municijom.

Jurišni bataljon 11. brigade je 29. septembra u isto vreme napao neprijateljsko uporište Šarengrad. Napad je vršila jedna četa, a dve su postavljene na obezbeđenje prema Iloku. Neprijatelj se uglavnom nalazio u utvrđenoj zgradi vatrogasnog doma i jednom magacinu za žito, pa je četa i usmerila napade na ova dva objekta. Neprijatelj se brzo povukao iz magacina, a posle 45 minuta, pretrpevši znatne gubitke, i iz vatrogasnog doma. Pošto je za povlačenje imao samo slobodan pravac prema Dunavu, to su se njegovi ostaci ukrcali u čamac sa namerom da otplove prema Iloku. Čamac je naišao na zasedu čete koja je efikasnom mitraljeskom i puščanom vatrom uništila čitavu neprijateljsku grupu u čamcu. Tako je do 9 časova Šarengrad bio oslobođen. U isto vreme jedna minerska grupa Jurišnog bataljona je potopila jedan šlep na brodskom pristaništu. Neprijatelj je imao 21 ubijenog i 12 zarobljenih vojnika, a Jurišni bataljon 2 ranjena borca.

30. septembra bataljoni 7. brigade su produžili napad na tvrđavu i nelikvidirane bunkere. Do 12 časova 3. bataljon je likvidirao sva tri bunkera i neprijatelj je sabijen u zgrade »tvrdave«, gde nije postignut neki značajniji uspeh. Oko 13 časova neprijatelj je napao, uz prethodnu artiljerijsku pripremu, tenkovima i pešadijom od Erdevika i Šida 2. i 4. bataljona na osiguranju, kojima je štab brigade odmah uputio deo Jurišnog bataljona kao pojačanje. Pod pritiskom nadmoćnih neprijateljskih snaga bataljoni su se pod borbom povukli na sledeće položaje prema Iloku. U jednom momentu pretila je opasnost da deo 2. bataljona bude opkoljen, ali je štab brigade ovo sprečio prebacivanjem svoje rezerve na taj sektor.

Oko 15 časova štab brigade je dobio izveštaj da se jače neprijateljske snage prebacuju iz Bačke preko Dunava između Iloka i Šarengrada. Ocenjujući da se jedinice neće

moći uspešno suprotstaviti neprijateljskim snagama koje pridolaze štab je naredio povlačenje bataljona iz Iloka, a posle toga i sa obezbeđenja, koje je izvršeno organizованo: 1. i 3. bataljon prema s. Neštin i s. Susek — a 2. i 4. prema selu Vizić i Bingulskoj kosi.

U navedenim borbama za Ilok neprijatelj je imao gubitke od 130 ubijenih i 65 zarobljenih vojnika; zaplenjeno je: 1 teški mitraljez, 250 pušaka, oko 7000 metaka i oko 160 kola raznog ratnog materijala i namirnica; porušeno je 12 bunkera i 3 utvrđene zgrade. Jedinice 7. brigade su imale 15 poginulih, 50 ranjenih i 9 nestalih boraca.

U napadu na Šarengrad i na obezbeđenjima jedinice 11. brigade su nanele neprijatelju gubitke od oko 80 ubijenih, 19 utopljenih i 12 zarobljenih vojnika i oficira; zaplenjeno je: 1 puškomitraljez, 13 pušaka, oko 6000 metaka, 16 ručnih bombi i 13 kola raznog drugog materijala. Jurišni bataljon 11. brigade je imao 4 poginula i 10 ranjenih boraca.

Za vreme napada na Ilok i Šarengrad, 29. septembra, Mornarička četa Jurišnog bataljona je između Iloka i Neština napala jedan brod na Dunavu i onesposobila ga za dalju plovidbu. Mađarski vojnici su odmah pristupili spašavanju posade sa nasukanog broda na levoj obali.

Napad na Ilok bio je solidno pripremljen i umešno izvođen. »Tvrđava« bi bila likvidirana da okolni garnizoni neprijatelja nisu brzo i jakim snagama intervenisali. Iako uporište nije do kraja likvidirano, uspeh je ipak postignut; neprijatelju su naneti veliki gubici u ljudstvu i materijalu, a borci 7. brigade stekli dragocena iskustva u napadu na veliko utvrđeno naseljeno mesto, što je bilo značajno za predstojeći konačni obračun sa okupatorom.

Po napadu na Ilok, jedinice 7. vojvođanske brigade su razmeštene na odmor i sređivanje posle teških borbi, ali odmora nije bilo. 1. bataljon se 1. oktobra nalazio u s. Neštin (6 km istočno od Iloka), u takvoj blizini neprijatelja da ovaj nije mogao biti miran i oko 16.30 časova napao je bataljon. Štab 7. brigade je na vreme bio izvešten o nameštanju neprijatelja i, s obzirom na zamor jedinica, odlučio da ne prihvati borbu. Saglasno sa naredenjem štaba brigade bataljon se izvukao iz sela i uputio ka vencu Fruške gore ostavljujući u zaštitnici jednu i po četu. Napad nepri-

jatelja je podržan artiljerijskom vatrom iz Iloka i brodova na Dunavu. Zaštitnica 1. bataljona je primala borbu samo za dobitak u vremenu, oko jedan sat, kada se ceo bataljon povukao na nove položaje.²⁴⁶

3. DEJSTVA U SREMU DO OSLOBOĐENJA BEOGRADA

U borbama za oslobođenje Beograda sadejstvovale su i jedinice NOVJ u Sremu pojačavajući napade na neprijateljski saobraćaj i posade garnizona, onemogućavajući mu nekažnjeno izvlačenje. Po naređenju Glavnog štaba Vojvodine 6. vojvođanska brigada je do 8. oktobra bila raspoređena na komunikacijama koje vode od s. Klenaka Rumi i Srem. Mitrovici, da bi sprečila izvlačenje neprijatelja iz Šapca, a 9. oktobra se kod sela Mrđenovci prebacila u Srbiju i ušla u sastav 36. vojvođanske divizije. Krajem septembra delovi Crvene armije su izbili na jugoslovensko-rumunsku granicu, a početkom oktobra je usledilo konačno oslobođenje Banata, u čemu su učestvovale i tamošnje jedinice NOV i PO i u fazi približavanja Crvene armije oslobodile neka mesta — Belu Crkvu, Vršac, Pančevo, Petrovgrad, Kikindu i dr.

8. vojvođanska brigada, koja je početkom oktobra dejstvovala zapadno od komunikacije Irig — Petrovaradin i rušila prugu Vrdnik — Ruma, dobila je zadatak da 4. oktobra usiljenim maršem izvrši pokret u rejon s. Belegiš — s. Surduk, da se prebaci preko Dunava u Banat, stupi u vezu sa tamošnjim jedinicama NOVJ i Crvene armije i dejstvuje tamo prema daljim naređenjima Glavnog štaba.

Krenuvši 4. oktobra iz Fruške gore, 8. brigada je 7. oktobra stigla u selo Belegiš, kada je i neprijatelj, oko 100 vojnika, upao u s. Banovci (južno od s. Belegiš). Čim je za ovo saznao štab 8. brigade je odmah uputio jedan bataljon da napadne ovog neprijatelja. Bataljon je brzo sabio neprijatelja na uzan prostor u centru sela i kada ga je još

²⁴⁶ Vojnoistorijski institut:

— dok. 1—4, k. 213 (Izveštaj Glavnog štaba Vojvodine br. 21 od oktobra 1944. godine).

— dok. 5—4, k. 213 (Izveštaj štaba 7. vojvođ. brigade od 3. oktobra 1944. godine).

samo trebalo likvidirati, pojavile su se nove neprijateljske snage od Stare Pazove. Bataljon 8. brigade je bio primoran da se povuče u s. Belegiš. Neprijatelju su naneti gubici od 20 ubijenih, a bataljon je imao 3 ranjena. Da bi neprijatelj sprečio 8. brigadu da se prebací u Banat, sutradan je, 8. oktobra oko 15 časova, jačim snagama i sa oko 16 tenkova izvršio iznenadni napad na s. Belegiš. Brigada se pod jakim pritiskom povukla u s. Surduk i odmah otpočela skelama prebacivanje preko Dunava u Banat, praćena stalnom vatrom neprijateljske artiljerije. Prebacivanje je završeno do 3 časa 9. oktobra koje neprijatelj i pored nadmoćnosti nije uspeo da spreči. U ovim borbama uništena su dva tenka, a brigada je imala jednog poginulog, tri ranjena i pet nestalih boraca.

8. oktobra (u rejonu Pančeva) od Udarnog bataljona Banatske operativne zone i postojećih odreda u južnom Banatu formirana je 12. vojvodanska brigada; 14. oktobra (u Petrovgradu) od partizanskih odreda u severnom Banatu formirana je 13. vojvodanska brigada. Dva bataljona 12. brigade sa jedinicama Crvene armije su polovinom oktobra prešli Dunav i do 19. oktobra vodili borbe kod Mirijeva, a potom 12. brigada, 8. brigada i jedinice Crvene armije prešle su Tisu i oslobođale Bačku. 13. brigada je po formiranju ušla u sastav Korpusa narodne odbrane.²⁴⁷

Odlaskom 6. i 8. brigade u Sremu su ostale 7., 9., 10. i 11. brigada, koje su nastavile sa napadima na neprijatelja u povlačenju, koji je pripremao poslednju odbranu Srema i evakuaciju domaćih Nemaca, zašto su im od naročite važnosti bile komunikacije Beograd — Zagreb i Beograd — Novi Sad, na koje su brigade i usmerile težište svojih napada. Tako su jedinice 7. brigade od 11. do 14. oktobra svakodnevno napadale jake kolone neprijatelja na drumu između Iriga i s. Beške — sprečavale evakuaciju domaćih Nemaca iz severoistočnog Srema i ratnih zarobljenika iz Beograda i Zemuna. Neprijatelju su naneti veliki gubici, ali zbog njegove nadmoćnosti u ljudstvu i naoružanju brigada nije uspela da mu izvlačenje i onemogući. U ovim borbama 7. brigada je imala 4 poginula i 13 ranjenih bo-

²⁴⁷ Rat 1941—45, II str. 329.

— Stenograf, reg. 1/12, k. 1993; reg. 1/4, k. 1992.

raca. Brigada je 10. oktobra po delovima napala neprijateljske kolone između: Beške i Srem. Karlovaca, s. Laćarka i s. Martinaca, Srem. Mitrovice i Rume, Petrovaradina i Srem. Karlovaca, Vrdnika i Rume itd., te tako negde potpuno, a u celini delimično sprečila nesmetano i nekažnjeno povlačenje okupatora.

U napadima na komunikacije 7. brigada je 9/10. oktobra na četiri mesta prekinula prugu Beograd — Zagreb, između Srem. Mitrovice i Vognja izbacila iz koloseka jedan voz i uništila četiri vagona, a lokomotivu oštetila. 10/11. oktobra na tri mesta prekinula i razorila prugu Beograd — Novi Sad, između Srem. Karlovaca i s. Čortanovci. Ponovo rušenje pruge između Srem. Mitrovice i Rume brigada je izvršila: 14/15, 16/17, 17/18, i 18/19. oktobra. 19. oktobra 7. brigada je izvršila napad na dobro utvrđenu neprijateljsku posadu u s. Sot, jačine oko 150 vojnika, iz 8. lovačke pukovnije. Pošto jedan od dva bataljona, određena za napad, nije stigao na vreme, štab brigade je posle dvočasovne borbe i znatnih gubitaka naredio prekid napada i povlačenje. Neprijatelju su naneti gubici od svega 2 ubijena i 1 ranjenog vojnika, dok je 7. brigada imala 10 ranjenih boraca.²⁴⁸

9. vojvođanska brigada je do 14. oktobra dejstvovala na teritoriji zapadnog Srema, kada se sa glavninom prebacila u zapadni deo Fruške gore. (1. bataljon je dejstvovao u zapadnom Sremu, pa se 20. oktobra i on priključio glavnini u Fruškoj gori). Za to vreme, do prebacivanja, brigada je izvršila više napada na železničku prugu Beograd — Zagreb: 1/2. oktobra između Šida i s. Kukujevci prekinula je prugu na 23 mesta i razorila oba koloseka na dužini od oko 20 metara; 15/16. oktobra između s. Martinci i s. Kukujevci prekinula prugu na 27 mesta, razorila oba koloseka na dužini od oko 500 metara i posekla 25 TT stubova; od 16. do 18. oktobra, između s. Laćarak i s. Martinci, prekinula je prugu na više mesta i razorila oba koloseka na dužini od preko 500 metara.

1. bataljon 9. brigade od 16. do 20. oktobra rušio je ove pruge tri puta: između Šida i Tovarnika, s. Gibarac

²⁴⁸ Vojnoistorijski institut, dok. 12/1—5, k. 1661; 3—4, k. 213. — Stenograf, reg. 1/10, k. 1993.

i s. Bačinci i u pokretu za Frušku goru između s. Bačinci i s. Kukujevci. Osim toga, bataljon je držao položaje na desnoj obali r. Bosut u rejonu sela Morović, Batrovci i Višnjićevo i sprečavao povlačenje neprijateljskih snaga tim pravcima. Zbog važnosti ovog rejona bataljon je izdržao svakodnevne napade neprijatelja i vodio žestoke borbe u kojima je ubijeno preko 15 neprijateljskih vojnika, a bataljon je imao sedam poginulih boraca.

10. vojvođanska brigada je u jugoistočnom Sremu napadala neprijateljske kolone i vodila sa njima žestoke borbe. Tako je 3. bataljon 10. oktobra izvršio napad na deo nemačke motorizovane kolone od preko 100 kamiona sa vojskom i 30 tenkova, koja se iz Šapea preko s. Klenak kretala ka Rumi. Pošto je sa bliskog odstojanja iz zasede osuo po koloni snažnu vatru iz celokupnog naoružanja, na šta je neprijatelj brzo reagovao vatrom artiljerije, posle jednočasovne borbe bataljon se povukao. Neprijatelju su naneti veliki gubici, a bataljon je imao četiri poginula i dva ranjena borca.

Sa povlačenjem okupatora iz Srbije povlačile su se i jedinice njegovih saradnika — narodnih izdajnika. Tako se početkom oktobra prebacio u jugoistočni Srem i Ljotićev »Srpski dobrovoljački korpus« i sa nemačkim snagama razmestio duž komunikacije Zemun — Ruma, radi obezbeđenja povlačenja ostalih snaga na ovom važnom pravcu. Neprijateljske snage su bile nesrazmerno jače od 10. brigade, te se ova orijentisala na napade na pojedine delove u cilju njihovog slabljenja i delimičnog uništavanja. Tako je jedan bataljon 10. oktobra napao na oko 250 ljotićevaca u s. Bečmen. Posle tročasovne borbe stvoreni su realni izgledi za potpunu likvidaciju ljotićevaca, kad im je stiglo pojačanje od nekoliko kamiona Nemaca i tri tenka, zbog čega je bataljon bio primoran da se povuče. Istoga dana jedna četa je napala i razbila pobočnicu neprijatelja od oko 70 ljotićevaca, koja je obezbeđivala pokret kolone drumom Zemun — Ruma; gubici neprijatelja su bili šest ubijenih i više ranjenih; zaplenjeno je: 3 puškomitraljeza, nekoliko pušaka, bombi i drugo.

1. bataljon je 15. oktobra iz zasede na drumu Jakovo — Boljeveči napao jedan kamion sa 15 vojnika, ubio 9 Nemaca i zaplenio 2 puškomitraljeza, nekoliko pušaka i pi-

štolja, 1 kamion i 6 kola sa municijom; 19. oktobra delovi brigade su napali jaču grupu ljotičevaca u s. Subotište, koja je vršila rekviziciju kola. Iznenadeni ljotičevci su bili razbijeni i proterani iz sela.

U svim ovim borbama 10. brigada je pretrpela gubitke od 6 poginulih i 32 ranjena borca.

11. brigada je u ovom periodu, osim mornaričke čete, uglavnom izvršavala zadatak Glavnog štaba obezbeđujući njegove delove, oficirsku i druge škole, u pokretu iz Fruške gore do s. Surduk i s. Belegiš na putu za Banat.²⁴⁹ Pokret Glavnog štaba je izведен u dve kolone: jedna iz s. Grgurevci, preko sela V. Radinci, Šašinci, Buđanovci i dalje kroz jugoistočni Srem, u kojoj se nalazio Glavni štab sa jurišnim bataljonom; druga iz s. Mandelos, preko sela: Grgurevci, Šimanovci i Vojka ka Belegišu sa pratećim bataljom, koji je krenuo jedan dan ranije da izvidi situaciju na mestima prelaza i postavi obezbeđenje. Oba bataljona su na tom putu vodila borbe sa neprijateljskim obezbeđenjima na pruzi Beograd — Zagreb i snagama u jugoistočnom Sremu. Bataljoni su uglavnom razbijali neprijatelja, nanosili mu gubitke i omogućavali dalji pokret Glavnog štaba.²⁵⁰

Mornarička četa 11. brigade je u ovom periodu pojačala pritisak na neprijateljski saobraćaj na Dunavu. Dejstvujući između s. Neštin i s. Beočin četa je napala više brodova i drugih plovnih objekata: 6. oktobra pt oruđima i mitraljezima napala je brod »Bratislava« sa sedam šlepova; brod je lakše oštećen, a jedan šlep zapaljen. 11. oktobra napala je nemački brod »Kazan«, koji je vukao nekoliko šlepova. Posada broda je odgovorila vatrom iz topova i mitraljeza. Direktnim pogocima iz pt topova, oštećen je brod i svi šlepovi, a zadnji šlep je i zapaljen. 14. oktobra napala je brod »Zagreb«, koji se, teško oštećen pre-

²⁴⁹ Posle prelaza 8. brigade u Banat, neprijatelj je poseo sve prelaze kod Surduka i Belegiša. Glavni štab Vojvodine nije mogao ovim putem da pređe u Banat, već je to učinio kasnije avionom, a za to vreme sa 8. brigadom bio je samo zamenik komandanta Glavnog štaba, koji se sa brigadom i prebacio.

²⁵⁰ Izvod iz operativnog dnevnika 11. brigade od 16. X 1944. god. (VII dok. 26—1/4, k. 213).

— Stenograf, reg. 1/II, k. 1993.

ciznom vatrom pt oruđa zaustavio na levoj obali kod s. Begeč, gde je posada iškrevana. Istoga dana izvršen je napad i na jedan nemački brod, koji je takođe oštećen, ali je produžio put. 15. oktobra direktnim pogocima iz pt oruđa teško je oštećen nemački brod-remorker, koji se zaustavio na levoj obali kod sela Čib. U isto vreme je iz pt topova pogoden i oštećen mađarski bunker na levoj obali. 17. oktobra četa je ušla u s. Beočin koje je neprijatelj napustio, a 18. oktobra iz tog rejona je napala dva brza transportna broda i jedan oštetila.

Od 1. septembra do 21. oktobra vojvodanske brigade (6, 7, 8, 9, 10. i 11) su u preko 150 akcija i borbi nanele neprijatelju gubitke: oko 1000 ubijenih, 90 ranjenih i 420 zarobljenih vojnika; zaplenjeno: 2 topa, 2 minobacača, 59 raznih mitraljeza, 1333 puške, 43 pištolja, 100 ručnih bombi, 30 000 metaka i velike količine raznog drugog materijala i opreme. U 65 diverzija na železnički, putni i rečni saobraćaj, razrušeno je: oko 16 kilometara pruge, uništeno ili oštećeno: 3 lokomotive, 9 vagona, 3 tenka, 8 motornih vozila, 13 brodova, 6 šlepova, 7 mostova i drugo.

Brigade su u istom periodu pretrpele gubitke od oko 80 pогинулих, 195 ранjenih i 14 nestалих бораца.

VII

PRELAZAK 1. I 12. KORPUSA NOVJ I POČETAK KONAČNOG OSLOBOĐENJA SREMA

Oslobodenje Zemuna

Odmah po oslobođenju Beograda, a prema odluci štaba 1. armijske grupe, 1. i 12. korpus NOVJ dobili su zadatak da u sadejstvu sa jedinicama 4. mehanizovanog korpusa Crvene armije forsiraju r. Savu kod Zemuna, Obrenovca, Skele i Umke — oslobose Zemun, preseku komunikacije Zemun — Srem. Mitrovica pa, goneći i uništavajući neprijateljsku grupaciju, Srem konačno oslobose. Delovi 1. i 6. proleterske divizije i 4. mehanizovanog korpusa Crvene armije prešli su 20. oktobra preko mosta na r. Savi i ovladali mostobranom, a 21. oktobra ujutro su

preduzeli napad na Zemun, koji su branili: 750. puk 118. nemačke divizije, delovi 117. nemačke divizije, delovi 38. pav puka 20. pav divizije i manje ustaške i domobranske snage.²⁵¹ Posle žestokih borbi Zemun je 22. oktobra oslobođen. Po oslobođenju Zemuna, 6. proleterska divizija nastavila je gonjenje neprijatelja, oslobodivši toga dana Novu Pazovu, s. Dobanovci i s. N. Banovci.

Oslobođenje Stare Pazove i Rume

Dok su se vodile borbe za Zemun, 12. korpus je 21/22. oktobra forsirao r. Savu na odseku s. Skela — Obrenovac — s. Umka i prešao u Srem goneći razbijenog neprijatelja prema Staroj Pazovi i Rumi. Nastupajući ka St. Pazovi sa 16. divizijom pravcem sela: Kupinovo — Ašanja — Deč — Vojka, 36. i 11. divizijom pravcem sela Jakovo — Surčin — Dobanovci, 12. korpus je do 23. oktobra oslobođio sva mesta jugoistočnog Srema i izbio na liniju Stara Pazova — sela Popinci — Pećinci — Buđanovci. 23/24. oktobra u sadejstvu sa 1. korpusom, oslobođena je i Stara Pazova.

Da bi sprečio dalje nastupanje snaga NOVJ na zapad, neprijatelj je organizovao odbranu kanala Jarčina (koji se proteže na liniji sela Jarak — Dobrinci — Petrovci — Putinci) i Rume. Snage 12. korpusa su 25. oktobra probile liniju kanala Jarčina i odmah nastavile napad na Rumu, čija se odbrana naslanjala na s. Jarak i koju je branilo oko 4000 neprijateljskih vojnika. Napad su vršile: 11. divizija pravcem Buđanovci — Jarak — Šašinci sa zadatkom da po proboru odbrane na Jarčini preseče komunikacije između Rume i Srem. Mitrovice i nastupa ka Srem. Mitrovici; 16. divizija opštim pravcem Dobrinci — Ruma, s tim da po proboru odbrane kanala napada Rumu s juga i jugoistoka; 36. divizija glavnim snagama napada na Rumu obuhvatajući je sa severa i severoistoka, a delom snaga da nastupa ka Irigu i ovlada tim garnizonom.

U ovakovom rasporedu jedinice korpusa su otpočele napad u 12 časova 25. oktobra. Divizije su u toku noći 25/26. oktobra probile odbrambenu liniju na Jarčini, a 26.

²⁵¹ Zbornik I/8, dok. 135, 202.

oktobra su 16. divizija i 5. brigada 36. divizije otpočele napad na Rumu. Posle snažnog otpora neprijatelja, Ruma je oslobođena 27. oktobra oko 10 časova a noću 25/26. oktobra, jedinice 36. divizije su oslobodile i Irig.

U međuvremenu, dok su jedinice 12. i 1. korpusa izbjale pred Srem. Mitrovicu, 7, 9, 10. i delovi 11. vojvođanske brigade su, dejstvujući u pozadini neprijatelja, izvršile više napada na njegove garnizone i kolone u povlačenju, čime su olakšale nastupanje glavnim snagama NOVJ i doprinele bržem oslobođenju Srema.

Oslobodenje Srem. Kamenice, Petrovaradina i Srem. Karlovaca

Dok su se vodile borbe za Zemun, 7. vojvođanska brigada je, 21. oktobra u 15.30 časova izvršila napad na Srem. Kamenicu koju je branilo oko 260 ustaša i milicionera. Napad su vršila dva bataljona, a jedan je vršio obezbeđenje od Petrovaradina, gde se još uvek nalazilo oko 380 neprijateljskih vojnika raznih jedinica. Jednovremenim i brzim napadom sa svih strana iznenadeni neprijatelj u Kamenici nije ni stigao da pruži jači otpor; posle jednočasovne borbe bio je razbijen, delom uništen i zarobljen, a delom se razbežao. Pored više ubijenih i ranjenih, zarobljeno je 59 vojnika i zaplenjeno: 3 puškomitraljeza, 37 pušaka, 88 ručnih bombi, 6000 puščanih metaka, 13 sanduka druge razne municije, kao i veće količine ratnog materijala. Brigada je imala jednog poginulog i četiri ranjena borca. Pokušaj neprijateljske intervencije iz Petrovaradina osuđen je, a Srem. Kamenica, stalno ustaško-nemačko uporište u toku rata, prvi put i konačno je oslobođena.²⁵²

Posle oslobođenja Srem. Kamenice jedinice 7. brigade su produžile s dejstvima i 23. oktobra ušle u Petrovaradin i Srem. Karlovce, koje je neprijatelj toga dana napustio. U Petrovaradinu je bez otpora zarobljeno preko 200 do-

²⁵² Izveštaj Glavnog štaba Vojvodine br. 24 od novembra 1944. (VII, dok. 42/5, k. 213).

— Izveštaj štaba Sremske oper. zone od 26. X 1944. (VII, dok. 36—4, k. 214).

mobilna zaplenjeno 2 topa, 4 puškomitraljeza, 30 pištolja i oko 600 pušaka, a u Srem. Karlovcima 2 ručna mitraljeza i oko 100 pušaka. Jedna četa 1. bataljona 7. brigade je 22. oktobra iz zasede napala kamion sa 12 vojnika, između Rume i Srem. Mitrovice i uništila ga zajedno sa vojnicima; ubijeno je 9 a zarobljeno 3 vojnika, zaplenjeno 9 pušaka i druga oprema, a kamion je zapaljen.

Jedinice 9. vojvođanske brigade, u sadejstvu sa Jurišnim bataljonom 11. brigade su 23. oktobra iz zasede između s. V. Radinci i s. Čalma, napale kolonu nemačke vojske (oko 200 vojnika), koja se povlačila od Zemuna ka Rumi. Pošto se ova kolona kretala u dva dela, u vremenском razmaku od dva časa, to je napad na manji deo — prethodnicu od oko 50 vojnika, izvršen oko 14 časova, a na glavninu kolone oko 16 časova. U oba napada neprijatelj je bio razbijen, delom uništen, a delom je uspeo da se izvuče. Samo u napadu na prethodnicu ubijena su 22 i zarobljena 2 Nemca, dok su u napadu na glavninu kolone gubici neprijatelja bili znatno veći; zaplenjen je 1 puškomitraljez, 6 pušaka i 9 punih kola razne opreme. Brigada je imala samo dva ranjena borca.

Dok su jedinice 12. korpusa probijale neprijateljsku odbranu na kanalu Jarčina i odbranu Rume, 9. brigada je vodila borbe sa neprijateljskim snagama u rejonu Vrdnika. Neprijatelj je 25. oktobra oko 11 časova napustio Vrdnik u koji je odmah ušla 9. brigada, a oko 21 čas jedna nemačka kolona (oko 700 vojnika) ponovo je zauzela Vrdnik, iznenadivši 9. brigadu. Sutradan izjutra 9. i 7. vojvođanska brigada napale su Vrdnik. Razvila se borba koja je trajala čitav dan uz obostrane velike gubitke. Tek posle trećeg napada krajem dana neprijatelj je proteran iz mesta, a Glavni štab je još u toku napada izvukao 7. brigadu i uputio u Novi Sad. Međutim, neprijatelj je 26/27. oktobra posle brojnih protivnapada ponovo ovладao Vrdnikom i zaposeo ga. Ovako upornu borbu za Vrdnik neprijatelj je vodio u cilju zaposedenja planirane odbrambene linije: Vrdnik — Ruma — Jazak. U borbama za Vrdnik ubijeno je oko 200 neprijateljskih vojnika i zaplenjeno 10 puškomitraljeza i 130 pušaka. 9. brigada je imala 35 poginulih i 55 ranjenih boraca.

U isto vreme (25—26. oktobra) delovi 11. brigade su iz zasede napali dve jače nemačke kolone između Srem. Mitrovice i Ležimira, u kojima je ubijeno oko 130 vojnika i zaplenjene veće količine naoružanja, municije i drugog ratnog materijala.

Oslobodenje Srem. Mitrovica

Oslobodenjem Rume i Iriga jedinice 12. korpusa su podišle liniji Srem. Mitrovica — sela: Pavlovci — Jazak — Vrdnik, gde je neprijatelj organizovao odbranu jakim snagama nastojeći da što više uspori nastupanje snaga NOVJ radi organizacije odbrane na liniji: od ušća r. Bosut, preko Šida — jednim krakom do Iloka, a drugim prema Vukovaru. U odnosu na takve namere neprijatelja, zadatak snaga NOVJ je bio da što pre ovladaju Srem. Mitrovicom i produže gonjenje na zapad. Zato je štab 12. korpusa 27. oktobra izdao zapovest za napad po kojoj: 11. divizija u sadejstvu sa 117. i 374. protivoklopnim, 152. haubičkim, 506. dalekometnim i 87. gardijskim minobacačkim pukom Crvene armije napada Srem. Mitrovicu; 36. divizija napada i likvidira neprijateljsku posadu u Vrdniku i s. Jazak; 6. proleterska divizija (1. korpus) da napada pravcem Ruma — Radinci — Čalma, po izvršenju tih zadataka jedinice da nastave sa gonjenjem neprijatelja i da što pre ovladaju linijom Ilok — Šid — s. Srem. Rača.

Radi izvršenja zadatka štab 11. divizije je naredio da 5. brigada napadne Srem. Mitrovicu sa severa, 12. brigada sa istoka, a 32. brigada da napada s. Laćarak. 28. oktobra u 4 časa ujutro sve jedinice 11. divizije su otpočele sa napadom. Odbranu grada neprijatelj je dobro organizovao angažujući jake nemačke snage raspoređene kako na prilazima i spoljnim utvrđenjima, tako i unutar grada. Neprijatelj je od početka davao žestok otpor, zbog čega su jedinice 11. divizije bile prinudene da vode teške i duge borbe. I pored svih napora divizija je postizala samo delimične uspehe: 5. brigada je 28. oktobra jednim bataljonom zauzela železničku stanicu; bataljon je prodro u grad i posle teške osmočasovne borbe, izolovan od ostalih jedinica, pod vrlo teškim okolnostima se izvukao. U napadu 28/29. oktobra 5. brigada je ponovo zauzela železničku

stanicu, ali se, pod pritiskom jakog neprijatelja i zbog neuspeha ostalih jedinica, ponovo morala povući, posle čega je štab 12. korpusa 29. oktobra naredio 11. diviziji da prekine sa napadom i samo izvrši blokadu grada.

Pored neuspeha 11. divizije u napadu na Srem. Mitrovicu i 6. proleterska divizija nije uspela da zauzme s. V. Radinci, a ni jedinice 36. divizije nisu imale uspeha u napadu na s. Bešenovo i s. Šuljam. Posle ovoga, neprijateljska odbrana se protezala linijom: Srem. Mitrovica — potok Čikoš — s. V. Radinci — Šuljam — s. Bešenovo. Da bi obezbedio dalje nastupanje, štab 12. korpusa je 30. oktobra izdao novu zapovest kojom naređuje: 16. diviziji, dotle na odmoru u Rumi, da po padu mraka smeni 11. diviziju i u 21 čas otpočne s napadom na Srem. Mitrovicu; 6. proleterskoj diviziji da izvrši napad na s. V. Radinci i, pošto ga zauzme, da delom snaga nastupa za ovlađivanje s. Laćarak i dejstvuje u bok i pozadinu neprijatelja u Srem. Mitrovici, a delom da likvidira uporište u s. Mandelos i s. Čalma; 36. divizija da u 18 časova izvrši napad i ovlađa selima Bešenovo i Šuljam, a potom da nastupa ka s. Bingula i s. Erdevik s ciljem da što brže izbije na liniju Ilok — s. Ljuba — s. Erdevik.

Štab 16. divizije je naredio brigadama da izvrše smenu jedinica 11. divizije i u 21 čas 30. oktobra napadnu Srem. Mitrovicu i to: 1. brigada sa istoka, između druma Ruma — Srem. Mitrovica i r. Sava, pravcem Prosek — centar grada; 4. brigada sa severoistoka pravcem železnička pruga — vašarište zahvatajući i železničku stanicu; 2. brigada da ostane u korpusnoj rezervi u rejonu železničke stanice Voganj. Pošto su otpočele s napadom u određeno vreme 1. i 4. brigada su vodile ogorčene borbe sa neprijateljem u Srem. Mitrovici čitavu noć, ali nisu uspele da prodru u grad. Delove koji su povremeno uspevali da probiju spoljnu odbranu neprijatelj je energičnim protivnapadima odbacio na polazne položaje. Najzad, noću 31. oktobra na 1. novembar, kada je 16. diviziju trebalo po naređenju štaba korpusa, smeniti sa 21. divizijom i prebaciti je na sektor Mačve, 1. i 4. brigada su ponovile napad na Srem. Mitrovicu i prodrle prvo u istočni i centralni deo grada, a zatim do jutra 1. novembra konačno oslobodile grad i nastupale ka s. Laćarak.

Tako je posle petodnevnih napornih borbi oslobođena Srem. Mitrovica, grad koji se nalazio pod čizmom okupatora u toku čitavog rata, čije je stanovništvo ogromnom većinom bilo uključeno u narodnooslobodilačku borbu i nesebično se borilo do kraja; grad u kome je okupator vršio masovna streljanja, vešanja i mučenja naroda svih delova Srema. Zato je narod ovoga grada i dočekao oslobođenje koliko sa radošću i oduševljenjem toliko i sa olakšanjem da je konačno došao kraj fašističkoj okupaciji.

1. novembra su i na drugim pravcima postignuti uspesi: 6. proleterska divizija je oslobođila s. V. Radinci i s. Bešenovo, a 36. divizija s. Šuljam.

U toku 1944. godine jedinice NOV i POJ koje su dejstvovale u Sremu zaključno do oktobra, nanele su neprijatelju gubitke od oko 4700 vojnika izbačenih iz stroja od kojih je: 2750 ubijeno, 1170 zarobljeno, ostalo ranjeno; zaplenjeno je, pored ostalog, 156 mitraljeza, 3000 pušaka, preko 100 000 metaka i 120 pištolja, 400 ručnih bombi, 2 topa i 2 minobacača, kao i velike količine drugog ratnog materijala. U oko 300 izvršenih diverzija na komunikacije, saobraćaj i veze uništeno je ili oštećeno oko 83 lokomotive, 421 vagon, 25 kamiona i automobila, 11 tenkova, 20 brodova, 7 šlepova, 1 avion; porušeno oko 45 kilometara železničke pruge i 39 mostova, posećeno preko 2350 TT stubova.²⁵³

Jedinice NOV i POJ su pretrpele gubitke od oko 323 poginula, 606 ranjenih i 14 nestalih boraca (ne računajući gubitke I. i XII korpusa).

VIII

KONAČNO OSLOBOĐENJE SREMA

Oslobodenjem Srem. Mitrovice jedinice 21. (1. novembra je smenila 16. diviziju), 6. proleterske i 36. divizije produžile su napade na sledeće neprijateljske položaje. Da bi obezbedio prihvatanje snaga koje su se povlačile iz Grčke, neprijatelj je sektor Srema još upornije branio.

²⁵³ Ovde nisu navedeni gubici neprijatelja u borbama sa 1. i 12. korpusom NOVJ.

U ovoj odbrani angažovani su delovi 117. i 118. lovačke, 1. brdske, 7. SS i 264. divizije, 606. puka za osiguranje, 1. i 3. policijskog puka »Hrvatska«, 1. i 4. samostalnog policijskog bataljona, 5. SS i 18. policijskog puka, 92. motorizovanog puka, više ustaško-domobranksih jedinica, Ljotićevog dobrovoljačkog korpusa i dr. Dubinskim rasporedom snaga na uzastopnim položajima, upornom odbranom i stalnim protivnapadima neprijatelja, jedinice NOVJ su morale čitavog novembra i decembra 1944. da vode žestoke borbe za ovlađivanje prostorom između Srem. Mitrovice, Iloka, sela Mohovo, Tovarnik, Ilinci, Batrovci, leve obale Bosuta do sela Lipovac, Soljani, Strašinci i r. Save, gde se, posle obostranih protivnapada od 3. do 19. januara 1945. godine front konačno stabilizovao. Obe strane su prešle u pozicionu odbranu koja je trajala sve do 11. aprila 1945. godine, kada je 1. armija izvršila probor Sremskog fronta u sklopu završne ofanzive JA za konačno oslobođenje Jugoslavije i do 13. aprila oslobodila preostali deo zapadnog Srema.

Dok su 6. i 8. vojvođanska brigada otišle iz Srema još pre oslobođenja Beograda, 7, 9. 10. i 11. brigada su, dejstvujući u neprijateljskoj pozadini, učestvovale sa jedinicama 1. i 12. korpusa u borbama za konačno oslobođenje Srema do kraja oktobra (a 10. brigada i do polovine novembra). 1. novembra brigade su (osim 10 brigade), prema naređenju Glavnog štaba Vojvodine, prešle u Bačku i Banat i pristupile izvršenju novih zadataka. 16. divizija (1, 2. i 4. vojvođanska brigada) i 36. divizija (3, 5. i 6. vojvođanska brigada), u sastavu XII korpusa, učestvovale su u oslobođenju Srema do polovine novembra kada su se, od 12. do 16. novembra, prebacile u Bačku i dalje u Baranju. Istovremeno Srem je napustila i 10. vojvođanska brigada.

Dok su jedinice 1. i 12. korpusa i delovi Crvene armije vodili završne borbe za oslobođenje Srema, u Novom Sadu je, 31. oktobra 1944. godine, naredbom Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine formirana 3. vojvođanska divizija (sastav: 7, 8. i 12. brigada), koja naredbom od 13. novembra 1944.

godine istog štaba menja naziv u 51. diviziju NOVJ. Dva dana pre toga, 11. novembra, u Bačkom Petrovcu je od pripadnika slovačke nacionalne manjine formirana 14. vojvodanska (Slovačka) brigada; imala je tri bataljona i preko 1800 boraca, a ušla je u sastav 51. divizije; 31. decembra 1944. godine je od pripadnika mađarske nacionalne manjine formirana u Bačkoj i 15. vojvodanska brigada »Sandor Petefi« sa četiri bataljona i 1200 boraca, koja je ušla u sastav 16. divizije.²⁵⁴

Sl. 34 — Komandant 3. Armije generallajtnant Kosta Nad, sa komandantom 12. korpusa i komandantima 16, 36 i 51. divizije u Belom Manastiru (Baranja) krajem 1944. godine.

Naredbom Vrhovnog štaba od 1. januara 1945. godine 12. korpus je prerastao u 3. armiju a Glavni štab NOV i PO Vojvodine u štab 3. armije.²⁵⁵

²⁵⁴ Zbornik I/10, dok. 65 i 171.

— Stenograf, reg. 1/1, k. 1993.

²⁵⁵ 3. armija formirana je istovremeno sa 1. i 2. armijom a 1. marta 1945. godine formirana je i 4. Jugoslovenska armija, kada je i Vrhovni štab NOV i POJ preimenovan u Generalštab JA.

ZAKLJUČCI I ISKUSTVA

Osnovni elementi koji su u našoj zemlji omogućili dizanje ustanka i uspešnu borbu do konačnog oslobođenja od okupatora (jedinstvo naroda, njegova nacionalna i politička svest i revolucionarna Partija koja je to jedinstvo ostvarila), postojali su u Sremu od početka ustanka, a kroz njegov dalji tok stalno se širili, jačali i učvršćivali. Ali s obzirom na razne nepogodnosti (geografski položaj, topografski stvor, komunikativnost, prostorna skučenost, više-nacionalni sastav stanovništva, jačina neprijateljskih snaga itd.), uspeh se mogao postići samo doslednim sproveđenjem politike KPJ i druga Tita. »Pravilna linija naše Partije prema okupatorima i domaćim izdajnicima, borba za slobodu naše domovine i bolji život našeg radnog naroda, razvila je visoku patriotsku i revolucionarnu svest u najširim masama i podigla ih na ustanak«.²⁵⁶

Imajući u vidu sve pomenute nepogodnosti za dizanje ustanka i za oružanu borbu protiv nadmoćnog okupatora, kao i iskustva iz nekih krajeva naše zemlje gde je, zbog nerealno ocenjenih mogućnosti došlo do razbijanja ustanka od strane okupatora, znatnih gubitaka i stagnacije, partisko rukovodstvo Srema se u okviru osnovne linije CK KPJ orijentisalo na taktiku koja je najviše odgovarala specifičnim uslovima i konkretnoj situaciji.

U okvirima vojnih priprema posebnu pažnju zaslužuje formiranje i postojanje mesnih partizanskih desetina širom čitavog Srema. Formirane u glavnom od članova Partije, skojevaca i do kraja odanih simpatizera NOP, one su višemesečnim ilegalnim vojno-političkim radom u pripremnom periodu postale organizaciono i politički čvrste, upoznate sa taktikom partizanskog ratovanja i otpočele borbu bez nekih posebnih teškoća. Može se reći da su

²⁵⁶ Jovan Veselinov: »15 Vojvodanskih brigada«, uvodni članak.

mesne partizanske desetine u pripremama oružanog ustanka u Sremu, odigrale važnu ulogu kako u formiranju, tako i u daljem razvoju partizanskih odreda i njihovih dejstava.

Intenzitet nastajanja i razvoja oružanih formacija NOV i PO Srema, kao i njihovih dejstava, bio je različit u toku rata, na šta su uticali kako objektivni, tako i neki subjektivni faktori. Dok su formiranja dvaju odreda i ograničena dejstva u 1941. godini bila u skladu sa realnom situacijom i izvršenim pripremama, dalji razvoj jedinica — zbog nedostatka naoružanja, nepostojanja veze sa partizanskim jedinicama na susednim teritorijama i mogućnosti manevra i širenja — nije išlo ukorak sa izvršenim pripremama i mogućnostima u odnosu na broj dobrovoljaca, već je bio u relativnom zastoju. Krajem 1942. i u toku 1943. godine iako je, uspostavljanjem veze sa 6. istočnobosanskom brigadom i prebacivanjem u istočnu Bosnu glavnine odreda, bilo omogućeno upućivanje viška ljudstva koji jedinice u Sremu nisu mogle apsorbovati, ipak je i u tom vremenu razvoj jedinica u celini bio i dalje u zastoju uglavnom zbog sve izrazitijeg nedostatka oružja. Izrazita stagnacija u kvalitativnom razvoju oružanih formacija kako onih u Sremu tako i onih iz Srema u istočnoj Bosni zbog nedostatka veze sa Vrhovnim štabom i nepostojanja Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine trajala je do jula 1943. godine. Objektivni uslovi za formiranje 1. vojvođanske brigade stvoreni su odmah po prelazu glavnine (tri bataljona) 3. odreda 3. operativne zone iz Srema i istočnu Bosnu jer to praktično više nije bio odred, već brigada, kako po organizaciji i jačini, tako i (naročito) po načinu dejstva. Iako je dejstvovao kao kompaktna celina na drugoj teritoriji, odred je tek posle nekoliko meseci prerastao u grupu udarnih bataljona, a zatim u brigadu. Taj metod prerastanja odreda u brigadu, preko udarnih bataljona, primjenjen je i kod formiranja 3. vojvođanske brigade. Zbog formalnosti da se formiranje pojedinih brigada potvrди od višeg štaba, došlo je do zaostajanja vojne organizacije u Sremu pa i u istočnoj Bosni, u odnosu na one u drugim delovima naše zemlje. Tek od jula 1943.

godine, kada je formiran Glavni štab Vojvodine i od kada je veza sa Vrhovnim štabom bila redovna, razvoj vojne organizacije je tekao u glavnom normalno. Naoružanja je bilo sve više, ali još uvek nedovoljno za broj raspoloživog ljudstva, koga je u jedinicama uvek bilo na pretek.

U pogledu taktike dejstva jedinica takođe je bilo razlike po vremenskim periodima: 1941. godine ustanak se razvijao s ciljem da se izvrše temeljite pripreme i omogući što uspešniji dalji razvoj oružanog ustanka; prvih meseci 1942. godine oružana borba se razvijala u znaku nastojanja okupatora da uništi postojeće partizanske odrede i uguši ustanak, a s druge strane u nastojanju partizanskih odreda da sačuvaju svoje snage. Kada se oružana borba počela sve više rasplamsavati, kada je priliv dobrovoljaca postajao sve veći, a napadi partizanskih jedinica na okupatora sve intenzivniji (što je dostiglo kulminaciju u julu i avgustu 1942) okupator je organizovao ofanzivu na Frušku goru sa dotle najjačim snagama u cilju uništenja glavnine partizanskih snaga, a samim tim i ugušenje ustanka u Sremu. U toj ofanzivi okupator je pretrpeo neuspeh ali bi on bio još veći da Fruškogorski odred nije odstupio od partizanske taktike vodeći dvodnevne odbrambene frontalne borbe sa nesrazmerno jačim neprijateljem, što je izazvalo nepotrebne gubitke i privremenu neaktivnost. Posle reorganizacije i prebacivanja glavnine odreda u istočnu Bosnu, bataljon koji je ostao u Sremu razvijao je u toku zime 1942/43. godine vrlo uspešna partizanska dejstva. U toku 1943. i 1944. godine sve jedinice su se u svojim dejstvima uglavnom pridržavale partizanske taktike.

Ako se ima u vidu da je samo u 1942. godini, godini privremenih kriza i stagnacije u razvoju oružane borbe, izvršeno preko 450 raznih napada na neprijatelja (koliko ih je prikupljeno iz postojeće ratne dokumentacije i sećanja učesnika), a pogotovo kasnije kada je aktivnost partizanskih jedinica stalno rasla brojno i kvalitetno onda se zna da je bio skoro dosledno zastupljen princip da se samo napadom može postići pobeda, da pasivnost neminovno vodi porazu.

Ta raznovrsna aktivnost bila je po obimnosti postepena i u skladu sa konkretnom situacijom (vremenom i jačinom obostranih snaga). Ona se ispoljavala kako u napadima na neprijatelja garnizoniranog u naseljenim mestima, tako i na njegove jedinice u pokretu; u diverzijama i napadima na železnički, putni, rečni i TT saobraćaj, u paljenju opštinskih arhiva i proterivanju okupatorske vlasti, u uništavanju njegove žetve, likvidaciji agenata, špijuna, petokolonaša i drugih izdajnika.

U pogledu taktike, izvođenja pojedinih akcija postoje specifičnosti karakteristične za čisto sremske uslove. Tako je u 1942. godini neprijatelj kontrolisao čitavu teritoriju držeći manje garnizone gusto posejane i oslonjene na veće i jače. Ti manji garnizoni su i bili glavni objekti napada partizanskih odreda, što je neprijatelja sateralo u gradove i mesta pored glavnih komunikacija, odakle je pokušavao da kontroliše ispraznjene rejone putem povremenih upada jačim snagama. Koncentracija neprijatelja u veće garnizone i promena njegove taktike u pogledu držanja teritorije, zahtevala je i promenu taktike napada na njih jačim snagama, temeljiti pretpripreme, puno iznenadenja, brzinu dejstva, veću umešnost, odlučnost i upornost, veće obezbeđenje i drugo. Zbog toga su se partizanske snage, koje su ranije napadale po desetinama, vodovima i četama, morale za takve napade naglo skoncentrisati a po napadu opet rasturiti i to najčešće sve u toku jedne noći. Formirani su udarni bataljoni i brigade, čije je napade trebalo obezbeđivati snagama često većim i od onih koje su napadale. Napadi na neprijatelja iz zaseda jesu jedan od karakterističnih vidova borbi jedinica NOP Srema, putem kojih su i postignuti veliki uspesi.

Jedna od osnovnih vrsta aktivnosti bila su i diverzantska dejstva. Posebno za to obučene — diverzantske jedinice, u početku u okviru odreda, a kasnije diverzantski bataljon, u toku čitavog rata su rušile železničke pruge, mostove, centrale i druge objekte, uništavale vozove, drumska motorna vozila, tenkove, brodove, TT veze i drugo. Dok je u 1941. i prvoj polovini 1942. godine, zbog

nedostatka eksploziva, diverzantska aktivnost bila slabija, ona se kasnije sve više razvijala da bi u 1944. godini pre rasla u pravu diverzantsku ofanzivu NOVJ. U celini diverzantska aktivnost partizanskih jedinica Srema nanela je neprijatelju ogromne gubitke, kako u živoj sili i naoružanju, tako i u saobraćajnim sredstvima, a još više zastoj u saobraćaju, što mu je oduzelo dragoceno vreme.

Paljenjem i uništavanjem opštinskih arhiva okupatoru je otežavano da dolazi do raznih podataka i time umnogome smanjivana mogućnost pljačke, hapšenja, pozivanja i odvođenja stanovništva na rad u Nemačku, mobilizacije u kvislinške jedinice itd. Paralelno sa paljenjem arhiva nemilosrdno je proganjana okupatorska vlast i njeni organi (opštinski i sreski načelnici, beležnici, blagajnici i drugi). Posle prvih opomena da sami napustite službu okupatora (što je omogućavano samo onima koji se dotle nisu istakli kao otvoreni neprijatelji ili zločinci) i ukoliko to nisu odmah činili, bespoštedno su kažnjavani. Na taj način je veliki broj naseljenih mesta očišćen od ovih izdajnika i slugu okupatora, čime je okupatoru i na taj način izbjijena iz ruku ili bar smanjena mogućnost pljačke i terora nad narodom.

U toku leta 1942. i 1943. godine uništene su ogromne količine žitarica, čime je neprijatelju onemogućeno da iz Srema izveze one količine koje je planirao, a s druge strane omogućeno je narodu da za sebe i svoje partizane skloni dovoljne količine. Neprijatelj je u to vreme žetve morao preuzimati velike ofanzive da bi izvršio pljačku. No, ni ofanzive nisu dale rezultate, jer u borbi za žetvu nisu učestvovale samo partizanske jedinice, već i veliki deo naroda, naročito omladina, što je potpuno paralisalo neprijateljske snage. U fazi žetve 1944. godine (s obzirom na skoro oslobođenje) težište je bilo na obezbeđenju žetve, a uništeno samo ono što je bilo na domaku okupatora.

Primenjujući sve te i druge vrste aktivnosti, jedinice NOV i PO Srema su oslobođale selo po selo i stvarale slobodnu teritoriju. Slobodna teritorija u Sremu nije branjena frontalno po svaku cenu, a naročito kada je neprijatelj napadao jakim snagama. Obrana je bila uporna

samo kada su bili u pitanju ranjenici ili nenaoružano ljudstvo i to dok se ne evakuišu ili uklone na sigurna mesta. Međutim, kada su bile u pitanju manje neprijateljske snage redovno su napadane, uništavane ili proterivane, što ga je primoravalo na angažovanje jačih snaga čime je morao slabiti svoje rezerve.

»Sa razvitkom ustanka razvijala se i jačala nova narodna vlast. Skoro u svim selima Srema stvoreni su narodnooslobodički odbori koji su bili od naroda jedino priznata vlast.«²⁵⁷

U toku 1942. godine u Sremu je funkcionalo oko 40 mesnih narodnooslobodilačkih odbora da bi se taj broj do septembra 1943. godine popeo na 103, a u martu 1944. na 127 mesnih, 8 sreskih i 2 okružna NO odbora. Početkom 1944. godine u Sremu je obrazovan Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine, nastao od Inicijativnog odbora obrazovanog u oktobru 1943. godine, odnosno Pokrajinskog u koji je Inicijativni prethodno prerastao. Kulturno-prosvetni odbori, kao organi N.O.O., razvili su veliku aktivnost na kulturno-prosvetnom uzdizanju naroda. Samo u toku 1943/44. godine u Sremu su radile 34 partizanske osnovne škole i izlazilo je preko 10 listova.

Jedna od karakteristika ustanka u Sremu je i ta, što u njemu u toku čitavog rata nije bilo četničkih formacija, osim onih koje su nekoliko puta prešle iz Srbije i koje su odmah uništavane ili proterivane nazad u Srbiju. Svi pokušaji raznih agenata da stvore neku četničku organizaciju u Sremu propali su.

To je bila velika pobeda Narodnooslobodilačkog pokreta koji je uspeo da ove izdajnike na vreme demaskira. Srbi su čistili iz svoje sredine četnike isto tako kao i sve druge koji su služili okupatoru ili ga na bilo koji način pomagali. Nepomirljiv odnos prema četnicima od prvih dana borbe ojačao je jedinstvo našeg naroda i stvorio čvrstu pozadinu našim vojnim jedinicama.²⁵⁸

U osvarenju bratstva i jedinstva naroda Srema Partija je pravilnom nacionalnom politikom u toku čitave NOB i narodne revolucije postigla odlučujuće uspehe.

²⁵⁷ Jovan Veselinov: isto.

²⁵⁸ Jovan Veselinov: isto.

Uporan rad na doslednom sprovođenju takve politike doprineo je da pored Srba, koji su od početka masovno učestvovali u borbi i činili gro partizanskih jedinica, i Hrvati, kao i pripadnici nacionalnih manjina (osim Nemaca), tokom vremena sve više prilaze i uključuju se u NOP i partizanske jedinice, da bi u drugoj polovini 1944. godine opredeljenje za NOP bilo skoro potpuno.

Prebacivanje glavnine partizanskih snaga iz Srema u istočnu Bosnu bilo je od ogromnog značaja kako za razvoj oružane borbe u Sremu, tako i one u istočnoj Bosni: stvorena je baza za pun razvoj NOV Vojvodine. Prelazak boraca iz Srema i delom iz drugih oblasti Vojvodine u istočnu Bosnu, imao je poseban moralnopolitički značaj za ostvarenje bratstva i jedinstva između naroda Vojvodine, Bosne

Sl. 35 — Sekretar PK KPJ Vojvodine Jovan Veselinov-Žarko i komandant 3. Armije generallajtnant Kosta Nađ u poseti Štabu 51. divizije u s. Petlovecu (Baranja) krajem marta 1945. godine.

i drugih krajeva kroz koje su prolazili i borili se borci vojvodanskih brigada. Posebno se ističe prisnost veza naroda Srema i naroda istočne Bosne, gde su vojvodanske brigade najduže boravile. U borbi protiv upada okupator-

skih jedinica u sela na oslobođenoj teritoriji narod Srema se služio i pomoćnim sredstvima, specifičnim za ravničast i otkriven teren, bez prirodnih objekata zaštite. To su, u prvom redu, bile »baze« (skloništa, bunkeri), a s tim povezano i seoske osmatračnice. Za potrebe NOV i PO i sklanjanje, uskladištenje većih količina pšenice, mesa, masti, odeće, obuće i drugih potreba, baze je, pored NO odbora i vojnopolazinskih organa, izgrađivala svaka porodica za sebe. Vremenom se izgradnja baza toliko usavršila da su postojale vrlo male mogućnosti da neprijatelj pri upadu otkrije neku od njih i to samo u slučaju direktnog potkazivanja, što se dešavalo vrlo retko. Sklanjući se u takve baze pri iznenadnom nailasku neprijatelja, a redovno sklanjajući i sve ono što bi ovaj mogao odneti, narod se spasavao od terora i pljačke ili ih je bar ograničavao i ublažavao. Postavljanjem osmatrača na crkvene tornjeve i na druge istaknute objekte i blagovremenim oglašavanjem dolaska neprijatelja, umnogome je olakšana upotreba baza. Iskustvo je pokazalo, naročito u selima jugoistočnog Srema, da je primena ovih pomoćnih sredstava u zaštiti naroda i materijalnih dobara onemogućavalo okupatoru postizanje postavljenih ciljeva, a samim tim ogromno koristila NOP-u i narodu u celini.

I najzad, rezultat četvorogodišnje oružane borbe protiv okupatora i narodnih izdajnika bio je da je, pored više odreda, samostalnih bataljona i četa, u Sremu formirano osam brigada, a od boraca pretežno iz Srema u istočnoj Bosni još tri brigade. Narod Srema je dao preko 26 700 boraca, koji su se borili u sastavu 15 vojvodanskih brigada i drugih jedinica u mnogim krajevima naše zemlje od početka ustanka 1941. pa do njenog konačnog oslobođenja 1945. godine, od kojih je preko 10 000 poginulo. Pored toga, pod besomučnim terorom okupatora, izgubilo je živote oko 15 000 ljudi, žena i dece, a mnogi su izdržali sve strahote zloglasnih koncentracionih logora i drugih mučilišta.

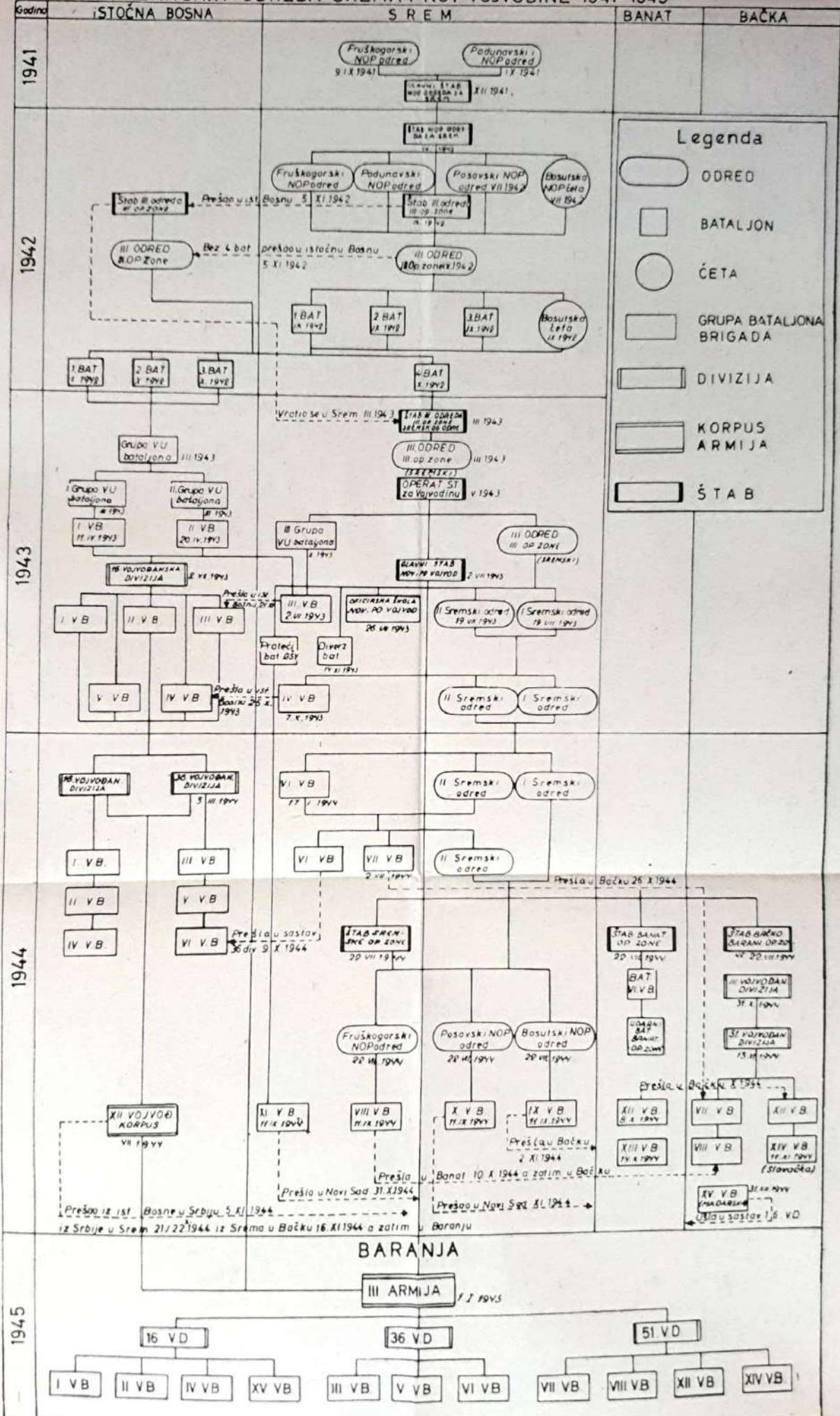
S druge strane, jedinice NOV i PO, koje su dejstvovale na teritoriji Srema od 1941. do oktobra 1944. godine, nanele su okupatoru i njegovim slugama ogromne gubitke. Ukupno je izbačeno iz stroja oko 11 000 neprijateljskih

vojnika — Nemaca, ustaša, domobrana, četnika, finanaca, milicionera i drugih, od kojih je oko 5000 ubijeno, preko 3500 zarobljeno i oko 2500 ranjeno. Zaplenjene su velike količine naoružanja i drugog raznog ratnog materijala. Pored ostalog zaplenjeno je oko: 5800 pušaka, 260 mitraljeza, 10 topova i minobacača, nekoliko stotina hiljada metaka i drugo. Pored toga uništeno je ili oštećeno preko 180 lokomotiva, preko 900 vagona, oko: 60 kamiona i automobila, 14 tenkova, 23 broda i 7 šlepova, 2 aviona i 1 jedrilica; porušeno oko: 50 kilometara železničkog koloseka, 60 mostova, veći broj utvrđenih zgrada, bunkera i drugo i posećeno oko 6500 TT stubova. Osim svega toga, u borbi za žetvu, naročito 1942. i 1943. godine, popaljeno je i uništeno preko 1000 vagona žita, više stotina vršalica, kosačica, traktora i drugih radilica i velike količine pamuka. Jedinice NOV i PO na teritoriji Srema su, u tom vremenu, imale gubitke od oko: 620 poginulih, 900 ranjenih i 40 nestalih boraca.

Sve ovo govori da je Srem svojim učešćem u borbama, nanetim gubicima neprijatelju i sopstvenim žrtvama dao značajan prilog zajedničkoj borbi i revoluciji, koju su vodili narodi Jugoslavije za oslobođenje svoje zemlje i za svoju bolju budućnost.

ŠEMA RAZVOJA

PARTIZANSKIH ODREDA SRIMA I NOV VOJVODINE 1941-1945

SASTAV ŠTABOVA JEDINICA NOV I PO VOJVODINE

A) SREM 1941—1944.

Godina	Naziv štaba	Funkcija	Ime, prezime, nadimak	Poginuo — kad i gde	Izvor podataka
1	2	3	4	5	6
1941	Fruškogorski odred	Komandant	Sima Relić	—	Zb. I/2/87
		Komesar	Stanko Paunović Veljko	1. IX 1942. g. s. Rakovac	Zb. I/2/87
		Zamenik komandanta	Jovica Trajković	1. III 1942. g. s. Višnjićevo	Zb. I/6/7
			Boško Palkovljević Pinki	9. VI 1942. g. s. M. Remeta	15 VB
			Marko Peričin Kamenjar	—	—
1941	Podunavski odred	Komandant	Petar Relić Ceda	—	15 VB
		Komesar	Stevan Doronjski Franja	—	15 VB

1	2	3	4	5	6
Glavni štab NOP odreda za Srem	Komandant	Sreća Popović Uča	—	—	I. Štokavac — J. Veselinov
		Pavle Tarabić Zmaj	maj 1944. s. Sašinci	—	P. Relić S. Sogić
	Komesar	Stanko Paunović Veljko	—	—	Zb. 1/2, str. 291
1942	Štab NOP odreda za Srem	Komandant	Dorđe Marković Dilas	1. IX 1942. g. s. Rakovac	Zb. 1/6/52
		Komesar	Stanko Paunović Veljko	—	Zb. 1/6/52
		Zamenik komesara	Luka Mrkšić Miša, Boža	—	15 VB
	Fruškogorski odred	Komandant	Srdić Janko	—	S. Sogić D. Nađ
			Marko Peričin vd Kamenjar	—	Zb. I/6/52
		Komesar	Gojko Dudaš	27. VIII 1942. g. F. Gora	Zb. I/6/38
		Komesar	Slobodan Bajić Paja	jula 1943. g. Ist. Bosna	15 VB

I	2	3	4	5	6
1942	I četa	Fruškogorski odred	Zamenik komesara	Josip Hrnčević Steva	M. Peričin
				Sreta Savić Kolja	Zb. I/6/38
		Komandir		Marko Peričin Kamenjar	Zb I/6/52
		Komesar		Slobodan Bajić Paja	15 VB
				Vasa Stankov Stojan	Zb. I/6/52
	II četa	Komandir		Boško Milošević Zmaj	4. V 1942. g. Bosut. šume
				Zika Tadić Miloš	Zb. I/6/52
		Komesar		Stanko Radulović Maksim	Z. Tadić, S. Sogić
				Dragan Dikić Vanja	15 VB
		Zamenik komesara		Stanko Radulović Maksim	Z. Tadić

1	2	3	4	5	6
1942	III četa	Komandir	Slavko Mojić	22. VIII 1942. g. s. Ledincl	15 VB
		Komesar	Nikola Mojić	—	15 VB
		Zamenik komandira	Nikola Jovanović	—	N. Mojić G. Matić
		Zamenik komesara	Gligorije Matić Giga	—	N. Mojić G. Matić
	IV četa	Komandir	Nikola Ninković Čica	—	N. Mojić G. Matić
		Komesar	Ilija Kalenić Lieider	—	15 VB
		Komandir	Dorde Nikšić Jehan	—	15 VB
		Komesar	Joca Mijatović Zvonko	—	Z. Tadić
	V četa	Komandir	Draga Đikić Vanja	—	M. Korica
		Komesar	Branko Kevilj Relja	—	Z. Tadić

1	2	3	4	5	6
1942	V četa	Zamenik komandira	<i>Loda Nikolić Micko</i>	—	Z. Tadić
		Zamenik komesara	<i>Zora Potiparski Dara</i>	—	Z. Tadić
		Komandir	<i>Gligorije Matić Giga</i>	—	M. Korica S. Savić
		Komesar	<i>Nikola Ninković Čiča</i>	—	N. Mojić G. Matić
	VI četa		<i>Bora Ivanišević</i>	—	M. Korica
		Zamenik komandira	<i>Svetozar Banić Brile</i>	—	N. Mojić G. Matić
		Zamenik komesara	<i>Bora Ivanišević</i>	—	N. Mojić G. Matić
			<i>Dorđe Šunduković Šune</i>	24. III 1942. g. F. Gora	St. VII. 1-17/7
	Podunavski odred	Komandant	<i>Svetozar Milošević Brka</i>	27. VIII 1942. g. F. Gora	Zb. I 6/27
			<i>Stanko Lužajlē Milan-Marjan</i>	Umro 11. II 1943. g. Ist. Bosna	St. VII. 2-7/7 k. 1992

1	2	3	4	5	6
1942	Podunavski odred	Komesar	<i>Jovan Beljanski Doktor Lala</i>	—	Zb. I/6/27
		Zamenik komandanta	<i>Svetozar Milošević Brka</i>	—	St. VII. 1/17/7 k. 1992
			<i>Damjan Petković Veliki</i>	—	Zb. I/6/27
		Zamenik komesara	<i>Stevan Jovičić Maksim</i>	—	St. VII. 2-7/7 k. 1992
		Komandir	<i>Dorđe Šunduković Sune</i>	—	15 VB
	I četa		<i>Gavrilo Dundić Raša</i>	—	Zb. I/6/27
			<i>Svetozar Milošević Brka</i>	—	15 VB
			<i>Jovan Matić Pišta</i>	—	15 VB
			<i>Petar Matić Dule</i>	—	15 VB
		Komesar	<i>Drago Dikić Vanja</i>	—	Zb. I/6/27
			<i>Dura Matić Imre</i>	—	J. Beljanski

1	2	3	4	5	6
1942	I četa	Zamenik komandira	Jovan Matić Pišta	—	Zb. I/6/27
			Vlada Veselinović Badža	—	15 VB
		Zamenik komesara	Ilija Gudurić Sulja	—	J. Beljanski
			Dura Matić Imre	—	15 VB
			Gavro Radoički Gara	—	Zb. I/6/27
	II četa	Komandir	Milan Dragojlović Cveta	—	J. Beljanski
			Milan Jovičić Vlajko	—	15 VB
		Komesar	Nikola Marinković Mitanče	1943. g. s. Neradin	Zb. I/6/27
			Radoslav Jović Miško	—	15 VB
			Jovan Beljanski doktor Lala	—	St. VII. 1-15/7 k. 1992
			Dušan Lazarević Đokica	avgusta 1943. g. s. Krčedin	Zb. I/6/27

1942	2	3	4	5	6
1942	II četa	Komesar	Dragoljub Janković Maksa	24. III 1942. g. Fruška Gora	15 VB
		Zamenik komesara	Milan Brzaković Trta	—	St. VII. 1-15/7 k. 1992
		Zamenik komesara	Branko Vukajlović Mirko-Cikica	—	Zb. I/6/27
		Zamenik komesara	Dorđe Bošković Bata	—	J. Beljanski
		Komandir	Nebojša Nešić Neša	januara 1944. g. 1st. Bosna	Zb. I/6/27
	III četa	Komesar	Dragan Rajnpreht Brka-Svaba	—	Zb. I/6/27
		Zamenik komandira	Dimitrije Šešerinac Gedža	—	Zb. I/6/27
		Zamenik komesara	Voja Živanović Džokej	—	Zb. I/6/27
			Radovan Oreščanin Adam	—	15 VB
	IV četa	Komandir	Stevan Đurković	—	15 VB
			Pavle Zarić King	26. VII 1942. g. Fruška Gora	St. VII. 2-8/71 k. 1992

1	2	3	4	5	6
1942	IV četa	Komesar	<i>Sreća Kovačević Danilo</i>	—	15 VB
			<i>Pavle Zarić King</i>	—	15 VB
		Zamenik komandira	<i>Branko Pekić Mita</i>	Umro 1943. g. u Sremu	15 VB
			<i>Radovan Oreščanin Adam</i>	—	15 VB
		Zamenik komesara	<i>Branko Pekić Mita</i>	—	St. VII. 2-8/7 k. 1992
			<i>Sava Mali Giga</i>	--	15 VB
	Posavski odred	Komandant	<i>Nikola Krunić Džoni</i>	—	15 VB
			<i>Milan Stepanović Matroz</i>	—	15 VB
		Komesar	<i>Voja Jovanović Toma</i>	5. IX 1942. g. s. Ašanja	15 VB
		Zamenik komandanta	<i>Negovan Ćirić</i>	—	M. Savić
		Zamenik komesara	<i>Milan Veselinović Feda</i>	—	15 VB

1	2	3	4	5	6
1942	I četa	Komandir	Mića Čuruvić Milenko	—	15 VB
		Komesar	Vasa Raičević Strina	9. IX 1942. g. s. Ašanja	15 VB
		Zamenik komandira	Živko Gagić Srbijanac	—	M. Korica
		Zamenik komesara	Ljubinković Negovan Jovica	1. I 1943. g. s. Deč	L. Atanacković M. Ješić
	II četa	Komandir	Milan Ješić Ibra	—	15 VB
		Komesar	Dušan Filipin Žan	—	15 VB
		Zamenik komesara	Edita Pisker Mila	—	M. Ješić
		Komandir	Banko Janković Muja	—	15 VB
	III četa	Komesar	Zivojin Kontić Korčagin	—	15 VB
		Komandir	Boško Milošević Zmaj	—	St. VII. 1-11/5 k. 1992
	Bosutska četa		Pajica Kuzminac Krsta	—	St. VII. 1-14/5 k. 1992

1	2	3	4	5	6
1942	Bosutska četa	Komesar	<i>Mića Tadić Srbijanac</i>	—	St. VII. 1-15/5 k. 1992
		Zamenik komesara	<i>Jožef Marčok Dragutin</i>	1942. g. u j. i Sremu	St. VII. 1-15/5 k. 1992
	III odred III operativne zone	Komandant	<i>Stanko Lužajić Milan-Marjan</i>	—	Zb. I/6/49
		Komesar	<i>Luka Mrkšić Miša, Boža</i>	—	Zb. I/6/49
		Zamenik komandanta	<i>Sreća Savić Kolja</i>	—	15 VB
		Zamenik komesara	<i>Stevan Jovičić Maksim</i>	—	Sr. Savić
		Komandant	<i>Marko Peričin Kamenjar</i>	—	15 VB
	1. bataljon		<i>Miloš Zekić</i>	--	Sr. Savić
		Komesar	<i>Slobodan Bajić Paja</i>	—	15 VB
		Zamenik komandanta	<i>Ilija Kalenić Licider</i>	--	S. Sogić
			<i>Dorđe Bikicki Rojnik</i>	—	15 VB

1	2	3	4	5	6
1942	1. bataljon	Zamenik komesara	<i>Drago Dikić Vanja</i>	—	15 VB
		Komandant	<i>Damjan Petković Veliki</i>	—	J. Beljanski
		Komesar	<i>Marko Tanurdžić Siptar</i>	—	J. Beljanski
		Komesar	<i>Jovan Beljanski Lala</i>	—	J. Beljanski
	2. bataljon	Zamenik komandanta	<i>Voja Živanović Džokej</i>	—	J. Beljanski
		Zamenik komandanta	<i>Nebojša Nešić Neša</i>	—	J. Beljanski
		Zamenik komesara	<i>Dimitrije Šešerinac Gedža</i>	—	J. Beljanski
		Zamenik komesara	<i>Dorđe Bošković Bata</i>	—	J. Beljanski
	3. bataljon	Komandant	<i>Ilija Bogdanović Čiča</i>	—	15 VB
		Komesar	<i>Novak Atanacković Dugački</i>	sept. 1943. g. Ist. Bosna	Zb I/6/94
		Komesar	<i>Milan Veselinović Feda</i>	—	15 VB

1	2	3	4	5	6
3. bataljon	Komesar		<i>Branko Pešić</i>	—	15 VB
			<i>Milan Uzelac Šule</i>	1944. g. Ist. Bosna	Zb. I/6/94
	Zamenik komandanta		<i>Milan Stepanović Matroz</i>	—	15 VB
			<i>Vasa Majić Luka</i>	—	Zb. I/6/94
			<i>Branko Pešić</i>	—	15 VB
			<i>Milan Veselinović Feda</i>	—	15 VB
	Zamenik komesara		<i>Uroš Ostojić Đetić</i>	—	Zb. I/6/94
			<i>Marko Peričin Kamenjar</i>	—	15 VB
			<i>Petar Matić Dule</i>	—	Zb. I/6/58
			<i>Jovan Beljanski Doktor Lala</i>	—	Zb. I/6/57
	Komandant		<i>Petar Matić Dule</i>	—	Zb. I/6/57
4. bataljon	Komesar				
	Zamenik komandanta				

1	2	3	4	5	6
Sremski odred	4. bataljon	Zamenik komesara	<i>Stevan Molerov Stenjka</i>	—	15 VB
		Komandir	<i>Nikola Grulović Kosta</i>	—	Zb. I/6/63
		Komesar	<i>Branko Marić Robijaš</i>	—	St. VII. 1-24/5 k. 1992
		Zamenik komandira	<i>Jovan Stokovac Džoe</i>	—	St. VII. 1-24/5 k. 1992
		Zamenik komesara	<i>Marinko Maricki Mabet</i>	—	St. VII. 1-24/5 k. 1992
		Komandant	<i>Pajica Kuzmanac Krsta</i>	—	P. Gajić
		Zamenik komesara	<i>Branko Kevilj Relja</i>	—	St. VII. 1-24/5 k. 1992
		Komesar	<i>Panta Krstić Kuštra</i>	—	St. VII. 1-24/5 k. 1992
		Komesar	<i>Sreta Savić Kolja</i>	—	Zb. I/6/87
			<i>Sava Sogić Kusa</i>	—	15 VB
		Komesar	<i>Jovan Beljanski Doktor Lala</i>	—	Zb. I/6/87

1	2	3	4	5	6
Sremski odred 1. bataljon (Fruškogorski)	Zamenik komandanta	Novak Atanacković Dugački	—	Zb. I/6/96	
	Zamenik komesara	Žarko Samardžić Baća	1944. g. Ist. Bosna	Zb. I/6/97	
	Komandant	Stevan Jovičić Maksim	—	Zb. I/6/96	
	Komesar	Sava Sogić Kusa	—	15 VB	
	Zamenik komandanta	Boško Čirić	—	15 VB	
	Zamenik komesara	Bora Ivanišević	—	S. Sogić	
	Zamenik komandanta	Ilija Romanović	—	15 VB	
	Zamenik komesara	Vukašin Bivolarević Volf	—	S. Sogić	
	Zamenik komandanta	Jovan Štokavac Džoe	—	S. Sogić	
	Zamenik komesara	Steva Vasić	—	S. Sogić	

1	2	3	4	5	6
2. bataljon (Podunavski)	Komandant	Jovan Vuksan Moša	oktobar 1943. g. Srbija	15 VB	
	Komesar	Dragan Rajnpreht Brka-Švaba	—	15 VB	
	Zamenik komandanta	Vlada Veselinović Badža	—	15 VB	
	Zamenik komesara	Luna Hudja Lela	—	15 VB	
	Komandant	Gavrilo Mehandžić Vojko	—	15 VB	
	Komesar	Novak Atanacković Dugački	—	15 VB	
3. bataljon (Posavski)	Komesar	Milan Uzelac Sule	1944. g. Ist. Bosna	15 VB	
	Zamenik komandanta	Vasa Majić Luka	—	15 VB	
	Zamenik komesara	Uroš Ostojić Detić	—	15 VB	
4. bataljon (Bosutski)	Komandant	Boško Cirić	—	15 VB	
	Komesar	Mića Tadić Srbijanac	poginuo	15 VB	

1	2	3	4	5	6
III grupa Vojvodanskih udarnih bataljona	4. bataljon (Bosutski)	Zamenik komandanta	Slavko Stanković Lipić	—	15 VB
		Zamenik komesara	Vladimir Branković Gedža	—	15 VB
	1. udarni bataljon	Komandant	Petar Matić Dule	—	St. VII. 1-2/4 k. 1993
		Komesar	Bora Ivanišević	—	15 VB
		Zamenik komandanta	Novak Atanacković Dugački	—	15 VB
		Zamenik komesara	Uroš Ostojić Đetić	--	15 VB
		Komandant	Milan Sekendek Šmuća	1943. g. Jugolstočni Srem	St. VII. 1-2/4 k. 1993
		Komesar	Zika Maletić Žile	—	15 VB
		Zamenik komandanta	Marko Stepanov	—	St. VII. 1/4 k. 1992
		Zamenik komesara	Mića Jovanović Srbijanac	—	15 VB

1	2	3	4	5	6
2. udarni bataljon	Komandant	Zika Stojšić	—	—	St. VII. 1/4 k. 1992
	Komesar	Milan Uzelac Sule	1944. g. Ist. Bosna	—	St. VII. 1/4 k. 1992
	Zamenik komandanta	Vasa Majić Luka	—	—	St. VII. 1/4 k. 1992
	Zamenik komesara	Arsa Jovanović Aka	—	—	St. VII. 1/4 k. 1992
	Komandant	Milan Korica Kovač	—	—	St. bel. 1/4, k. 1992
	Komesar	Pavle Nemet Salašt	1944. III - 1945. g. Bačka	—	15 VB
3. udarni bataljon	Zamenik komesara	Doka Popović Vlada	—	—	St. VII. 1/4 k. 1992
	Komandant	Petar Matić Dule	—	—	St. VII. 1-2/4 k. 1993
	Komesar	Dušan Vukasović Diogen	1945. g. Baranja	—	P. Matić
	Zamenik komesara	Dorđe Bikicki Rojnik	—	—	Zb. I/8/49
1943-44	III Vojvodanska brigada	Nikola Đurašević	—	—	Zb. I/10/47

1	2	3	4	5	6
1943-44	III Vojvodanska brigada	Komesar	<i>Bora Ivanišević</i>	—	M. Korica
			<i>Sulejman Omerović Car</i>	—	15 VB
		Zamenik komandanta	<i>Novak Atanacković Dugački</i>	sept. 1943. g. Ist. Bosna	Zb. I/6/178
		Zamenik komesara	<i>Uroš Ostojić Đetić</i>	—	M. Korica
		Komandant	<i>Marko Milanović</i>	1944. g. Srem	Zb. I/6/167
	IV Vojvodanska brigada	Komesar	<i>Milorad Mitrović Rade</i>	—	Zb. I/6/167
			<i>Branko Radomirović Žarki</i>	—	Zb. I/8/49
			<i>Bogdan Vujošević</i>	—	15 VB
			<i>Stevan Krneta</i>	maj 1944. g. Ist. Bosna	Zb. I/8/49
		Zamenik komandanta	<i>Dušan Vukasović Diogen</i>	1945. g. Baranja	15 VB

1	2	3	4	5	6
	IV Vojvodanska brigada	Zamenik komesara	Bogdan Vujošević	—	Zb. I/8/167
		Komandant	Branko Radomirović Žarki	—	15 VB
1943-44	I Sremski odred	Komesar	Žarko Samardžić Baća	1944. g. Ist. Bosna	Zb. I/8/15
		Zamenik komandanta	Petar Matić Dule	—	Zb. I/8/6
			Marko Tanurdžić Šiptar	—	Zb. I/8/76
			Boško Čirić	—	Zb. I/8/113
		Zamenik komesara	Lazar Ljubinković Saša	—	Zb. I/6/109
			Jovan Vuksan Moša	—	Zb. I/6/147
			Marko Tanurdžić Šiptar	—	15 VB
			Boško Čirić	—	Zb. I/8/68
			Gavriло Mehandžić Vojko	--	Zb. I/6/109

1	2	3	4	5	6
1943-44 II Sremski odred	Komandant	Sava Sogić <i>Kusa</i>	—	Zb. I/6/109	
		Ilija Bogdanović <i>Ciča</i>	—	Zb. I/6/137, 167	
		Milan Korica <i>Kovač</i>	—	Zb. I/8/61	
		Jovan Beljanski <i>Doktor Lala</i>	—	Zb. I/6/109	
		Voja Živanović <i>Džokej</i>	—	Zb. I/6/167	
	Komesar	Georgije Vasić <i>Uča, Stanko</i>	—	Zb. I/8/5	
		Obrad Jurišić <i>Mika</i>	—	Zb. I/6/133	
		Jovan Matić <i>Pišta</i>	—	Zb. I/8/68	
	Zamenik komandanta	Obrad Jurišić <i>Mika</i>	—	Zb. I/6/147	
		Damjan Petković <i>Veliki</i>	—	Zb. I/8/85	

1	2	3	4	5	6
	Operativni štab za Vojvodinu	Komandant	Aćim Grulović Slobodan Sremčić	Umro posle rata	Zb. I/6/104
		Zamenik komandanta	Sreta Savić Kolja	—	—
1943-44		Komandant	Aćim Grulović Slobodan	—	Zb. I/6/109
			Kosta Nađ	—	Zb. I/8/185
			Slobodan Bajtić Paja	—	Zb. I/6/109
	Glavni štab NOV i PO Vojvodine	Komesar	Stevan Jovičić Maksim	—	Zb. I/6/157
			Ljuba Momčilović Aleksa	—	Zb. I/10/1
			Branko Petričević Kada	—	Zb. I/10/90
		Zamenik komandanta	Sreta Savić Kolja	—	Zb. I/6/109
			Aćim Grulović Slobodan Sremčić	—	Zb. I/9/185

1	2	3	4	5	6
1943-44	Diverzantski bataljon	Komandant	<i>Živko Kovačević</i>	—	Zb. I/8/47
		Komesar	<i>Mihajlo Vukša Jovo</i>	<i>8. XII 1943. g. s. Petrovčić</i>	Zb. I/17/138
		Zamenik komandanta	<i>Franc Kafol Pera Slovenac</i>	—	S. Savić
		Zamenik komesara	<i>Avram Ivanović Garavi</i>	—	S. Savić
		Komandant	<i>Milovan Kovačević Taras</i>	—	Zb. I/6/113
1944	Oficirska škola NOV i PO Vojvodine	Komesar	<i>Novak Mihajlović Laka</i>	—	Zb. I/6/113
		Komandant	<i>Zarko Samardžić Baća</i>	—	Zb. I/8/5
			<i>Petar Matić Dule</i>	—	Zb. I/8/83
			<i>Milan Korica vd Kovač</i>	—	Zb. I/8/117
			<i>Ilija Romanović Roman</i>	—	Zb. I/8/117
			<i>Dura Radoš</i>	—	Zb. I/8/234

1	2	3	4	5	6
1944	VI Vojvodanska brigada	Komesar	<i>Voja Živanović Džokej</i>	—	Zb. I/8/5
			<i>Žika Vučić</i>	—	V. Živanović
			<i>Milorad Radulović Miša</i>	—	V. Živanović
		Zamenik komandanta	<i>Milan Ješić Ibra</i>	—	Zb. I/8/67
			<i>Radivoje Golubović Tehničar</i>	—	Zb. I/8/5
	VII Vojvodanska brigada	Zamenik komesara	<i>Mihajlo Funtek</i>	—	V. Živanović
		Komandant	<i>Milan Ješić Ibra</i>	—	Zb. I/8/102
			<i>Lazar Ljubljković Saša</i>	—	Sr. Savić
		Komesar	<i>Vladimir Branković Gadža</i>	—	Zb. I/10/124
			<i>Radivoje Golubović Tehničar</i>	—	Zb. I/8/102

1	2	3	4	5	6
1944	VII Vojvodanska brigada	Zamenik komandanta	<i>Duro Ramas</i>	—	G. Jovičić D. Ramas
		Zamenik komesara	<i>Lazar Marković Čada</i>	—	M. Ješić
		Komandant	<i>Dušan Sekić Šaca</i>	—	15 VB
		Komesar	<i>Boško Ćirić</i>	—	Zb. I/8/144
		Zamenik komesara	<i>Vladimir Branković Gadža</i>	—	Zb. I/8/144
	Fruškogorski odred	Zamenik komesara	<i>Milenko Brzak Uča</i>	19. IX 1944. g. s. Grgeteg	Zb. I/8/144
		Komandant	<i>Jovan Matić Pišta</i>	—	Zb. I/8/144
		Komesar	<i>Svetozar Nikolić Braca</i>	—	Zb. I/8/144
		Zamenik komandanta	<i>Dorde Djojić Đorđo</i>	—	J. Matić
		Zamenik komesara	<i>Pavle Gajić Branko</i>	—	Zb. I/8/144

1	2	3	4	5	6
1944	Bosutski odred VIII Vojvodanska brigada	Komandant	<i>Slavko Stanković Lipić</i>	—	Zb. I/8/144
			<i>Nedeljko Šuljmanac Prikan</i>	—	P. Gajić
		Komesar	<i>Jovan Vujić Saban</i>	—	M. Korica
			<i>Pavle Gajić Branko</i>	—	P. Gajić
		Zamenik komesara	<i>Jovan Vujić Saban</i>	—	P. Gajić
			<i>Milan Korica Kovač</i>	—	Zb. I/8/144
		Komandant	<i>Vladimir Branković Gadža</i>	—	G. Matić
			<i>Svetislav Veličković Cveta</i>	1945. g. Slavonija	G. Matić
			<i>Gligorije Opačić Gliša</i>	—	G. Matić
		Komesar	<i>Vladimir Branković Gadža</i>	—	Zb. I/8/144
			<i>Uroš Ostojić Djetić</i>	—	G. Matić

1	2	3	4	5	6
1944	VIII Vojvodanska brigada	Komesar	<i>Miroslav Demirović Beli</i>	—	G. Matić Đ. Ramas
			<i>Lazar Ljubinković Saša</i>	—	L. Ljubinković
			<i>Juraj Ćule</i>	—	S. Savić
		Zamenik komandanta	<i>Gligorije Matić Giga</i>	—	G. Matić
		Zamenik komesara	<i>Milenko Brzak Uča</i>	—	Zb. I/8/144
			<i>Uroš Ostojić Djetić</i>	—	Sr. Savić
			<i>Dušan Krajinović Dule</i>	—	G. Matić
		Komandant	<i>Vasilije Krstić Vale</i>	—	Zb. I/8/144
	IX Vojvodanska brigada	Komesar	<i>Gavra Mehandžić Vojko</i>	—	Zb. I/8/144
		Zamenik komandanta	<i>Slavko Stanković Lipić</i>	—	Zb. I/8/144

1	2	3	4	5	6
1944	IX Vojvodanska brigada	Zamenik komesara	Zivko Skakun Đena	—	Zb. I/8/144
			Milan Georgijević Fric	—	15 VB
			Milutin Rajković Deda Laza	—	Zb. I/8/158
		Komandant	Jovan Matić Pišta	—	Zb. I/8/144
		Komesar	Svetozar Nikolić Braca	—	Zb. I/8/144
	X Vojvodanska brigada	Zamenik komandanta	Dorde Đođić Dordo	—	Zb. I/8/144
		Zamenik komesara	Pavle Gajić Branko	—	Zb. I/8/144
		Komandant	Boško Ćirić	—	Zb. I/8/144
		Komesar	Dušan Kostić Bira	—	Zb. I/8/144
			Zivko Skakun Đena	—	Zb. I/8/154

1	2	3	4	5	6
1944	XI Vojvodanska brigada	Zamenik komandanta	<i>Milan Ančić</i>	—	15 VB
		Zamenik komesara	<i>Anka Daus Crna</i>	—	Zb. I/8/144
		Komandant	<i>Predrag Gavrilović</i>	—	15 VB
		Komesar	<i>Milan Korica Kovač</i>	—	Zb. I/8/177
		Zamenik komandanta	<i>Petar Matić Lule</i>	—	Zb. I/8/192
	Stab Sremske operativne zone	Komesar	<i>Gavra Mehandžić Vojko</i>	—	Zb. I/8/117
		Zamenik komandanta	<i>Stevan Jovičić Maksim</i>	—	Zb. I/8/192
		Komandant	<i>Nikola Stojanović Karadžić</i>	—	M. Korica
		Komesar	<i>Marjan Đurđević</i>	—	Zb. I/8/158
		Zamenik komandanta	<i>Novak Mihajlović Laka</i>	—	Zb. I/8/158
	Oficirska i podoficirska škola NOV i PO Vojvodine	Zamenik komandanta	<i>Ljudevit Bertok</i>	—	Zb. I/8/158

1	2	3	4	5	6
B) ISTOČNA BOSNA 1943—1944. GODINE					
		Komandant	<i>Marko Peričin Kamenjar</i>	—	Zb. I/6/93
	Grupa Vojvodanskih partizanskih udarnih bataljona	Komesar	<i>Slobodan Bajić Paja</i>	—	Zb. I/6/93
		Zamenik komesara	<i>Luka Mrkšić Miša, Boža</i>	—	Zb. I/6/93
1944	I Grupa Vojvodanskih partizanskih udarnih bataljona	Komandant	<i>Marko Peričin Kamenjar</i>	—	Zb. I/6/98
		Komesar	<i>Slobodan Bajić Paja</i>	—	Zb. I/6/98
		Zamenik komesara	<i>Luka Mrkšić Miša, Boža</i>	—	Zb. I/6/93
	II Grupa Vojvodanskih partizanskih udarnih bataljona	Komandant	<i>Radoslav Jović Miško</i>	—	Zb. I/6/98
		Zamenik komandanta	<i>Ilija Bogdanović Čića</i>	—	Zb. I/6/98
		Zamenik komesara	<i>Drago Dikić Vanja</i>	—	Zb. I/6/98

1	2	3	4	5	6
I Vojvodanska brigada	Komandant	Marko Peričin Kamenjar	—	Zb. I/6/98	
		Ilija Bogdanović Čića	—	Zb. I/6/94	
	Komesar	Slobodan Bajić Paja	—	15 VB	
		Paško Romac Zdravko	—	Zb. I/6/176	
	Zamenik komandanta	Jovan Štokavac Džoe	—	Zb. I/8/58	
		Dorđe Bikicki Rojnik	—	Zb. I/8/49	
	Zamenik komesara	Stevan Bikić	—	Zb. I/6/167	
		Ilija Bogdanović Čića	—	Zb. I/6/167	
	Komandant	Ljuba Momčilović Aleksa	—	Zb. I/6/125	
		Radoslav Jović Miško	—	Zb. I/8/49	
		Sava Sogić Kusa	—	Zb. I/8/49	
II Vojvodanska brigada					

1	2	3	4	5	6
II Vojvodanska brigada	Komandant	<i>Dorde Živković Jaša</i>	—	S. Sogić	
		<i>Sulejman Omerović Čar</i>	1945. g. Slavonija	Zb. I/10/35	
		<i>Drago Dikić Vanja</i>	—	Zb. I/6/175	
	Komesar	<i>Uroš Ostojić Djetić</i>	—	S. Sogić	
		<i>Paja Kapičić</i>	—	Zb. I/8/49	
		<i>Arsa Mijović</i>	—	S. Sogić	
		<i>Josip Kljajić</i>	—	Zb. I/10/35	
	Zamenik komandanta	<i>Sava Sogić Kusa</i>	—	Zb. I/8/49	
		<i>Marko Tanurdžić Šiptar</i>	—	15 VB	
		<i>Marko Milanović</i>	1944. g. Srem	Zb. I/6/167	
	Zamenik komesara	<i>Ljubica Stanimirović Sonja</i>	—	—	—

1	2	3	4	5	6
V Vojvodanska brigada	Komandant	Stevan Bikić	—	Zb. I/6/167	
		Paja Kapičić	—	Zb. I/10/17	
		Arso Mijović	sept. 1944. g. Srem	Zb. I/6/167	
	Komesar	Stevan Krneta	maj 1944. g. Ist. Bosna	Zb. I/8/49	
		Nikola Dukić Šuca	—	Zb. I/10/17	
		Esad Cerić	—	Zb. I/10/72	
	Zamenik komandanta	Milan Korica Kovač	—	15 VB	
		Dušan Rapajić	—	Zb. I/10/72	
	Zamenik komesara	Ljubica Đorđević	—	Zb. I/6/167	
		Doka Popović Vlada	—	Zb. I/8/49	

1	2	3	4	5	6
16. Vojvodanska divizija	Komandant	Komesar	Danilo Lekić Spanac	—	Zb. I/8/49
			Marko Peričin Kamenjar	—	Zb. I/10/97
			Stefan Mitrović	—	Zb. I/8/49
	Zamenik komandanta	Komesar	Paško Romac Zdravko	—	Zb. I/8/49
			Miloš Pajković	—	Sr. Savić
			Radoslav Jović Miško	—	Zb. I/8/49
	36. Vojvodanska divizija	Komandant	Marko Peričin Kamenjar	—	Zb. I/8/49
			Radoslav Jović Miško	—	Zb. I/8/108
			Dušan Vukasović Diogen	—	Zb. I/10/31
			Đorđe Bikicki vd Rojnik	—	Sr. Savić

1	2	3	4	5	6
	36. Vojvodanska divizija	Komesar	<i>Stefan Mitrović</i>	—	Zb. I/8/49
		Zamenik komandanta	<i>Bogdan Vujošević</i>	—	Zb. I/8/198
		Komandant	<i>Dušan Vukasović Diogen</i>	—	Zb. I/8/49
	XII Vojvodanski korpus		<i>Danilo Lekić Spanac</i>	—	Zb. I/8/203
		Komesar	<i>Gligo Mandić</i>	—	Sr. Savić
			<i>Stefan Mitrović</i>	—	Zb. I/8/203
			<i>Jovan Kapičić</i>	—	Sr. Savić
			<i>Branko Petričević Kadja</i>	—	Zb. I/10/90

C) BANAT 1944. GODINE

Stab Banatske operativne zone	Komandant	<i>Marko Tanurdžić Šiptar</i>	—	Zb. I/8/117
	Komesar	<i>Milojko Filipčev</i>	—	Zb. I/8/117

1	2	3	4	5	6
	Udarni bataljon Banatske operativne zone	Komandant	Dušan Doronjski Jocika	—	15 VB
		Komesar	Lazar Mišković	—	15 VB
		Zamenik komesara	Nikola Kmežić Nidža	—	15 VB
	XII Vojvodanska brigada	Komandant	Dušan Doronjski Jocika	—	Zb. I/10/83
		Komesar	Lazar Mišković	—	15 VB
		Zamenik komandanta	Milan Basta	—	15 VB
		Zamenik komesara	Svetislav Veličković Cveta	—	St. VII. bel. 2-13/7, k. 1992
	XIII Vojvodanska brigada	Komandant	Nikola Kmežić Nidža	—	15 VB
		Komesar	Marko Tanurdžić Šiptar	—	15 VB
			Zivan Filipčev	—	15 VB
			Lazar Ljubinković Saša	—	L. Ljubinković

1

2

3

4

5

6

D) BAČKA I BARANJA 1944. GODINE

Štab Bačko-Baranjske operativne zone	Komandant	Svetislav Veličković Cveta	—	Zb. I/8/117
		Duro Dulić	—	Zb. I/8/132
	Komesar	Georgije Vasić Stanko, Uča	—	Zb. I/8/117
	Komandant	Sreća Savić Kolja	—	Zb. I/10/10
	Komesar	Duro Medenica	—	Zb. I/10/1
	Zamenik komandanta	Milan Basta	—	Sr. Savić
	Zamenik komesara	Dura Dulić	—	Zb. I/10/10
		Uroš Ostojić Djetić	—	Sr. Savić
	Komandant	Jan Paljik Dura	—	J. Kis
		Andrej Pečnik Dorđe	—	J. Kis

1	2	3	4	5	6
XIV Vojvodanska brigada (Slovačka)	Komesar	<i>Jan Kiš</i>	—	15 VB	
		<i>Miroslav Demirović Beli</i>	—		M. Ješić, J. Kiš
		<i>Andrej Peenik Đorđe</i>	—		15 VB
	Zamenik komandanta	<i>Stevan Svilokos</i>	—	P. Gajic J. Kiš	
		<i>Stevan Koroš</i>	—		15 VB
		<i>Dušan Kostić Bire</i>	—		Sr. Savić J. Kiš
	Komandant	<i>Kiš Ferenc</i>	—	15 VB	
		<i>Rudolf Jontović</i>	—		15 VB
	Zamenik komesara	<i>Franja Baki</i>	—	15 VB	
	Komandant	<i>Kosta Nad</i>	—		—
XV Vojvodanska brigada (Madarska)	Komesar	<i>Branko Petričević Kađa</i>	—	—	—
	Zamenik komandanta	<i>Mate Jerković</i>	—	—	—
III Armija					

PREGLED BROJA UČESNIKA U JEDINICAMA NOV I PO, POGINULIH I ŽRTAVA FAŠISTIČKOG
TERORA OD 1941. DO 1945. GODINE

Mesto		Broj stanovnika							Broj učesnika u NPV i PO			Broj žrtava fašističkog terora	Primedba
		Ukupno	Srbci	Hrvati	Ostali Sloveni	Nemci	Madjari	Ostali	Ukupno	Poginulo	Preživelo		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Adaševci	2802	2604	158	11	3	4	22	322	143	179	376	
2	Ašanja	1555	1104	5	274	127	3	42	142	73	69	59	
3	Batrovci	884	553	286	—	—	—	45	49	23	26	130	
4	Bačinci	1839	1067	23	718	1	1	29	295	54	241	23	
5	Belegiš	2863	2653	47	48	6	21	88	257	142	115	146	
6	Berkasovo	2070	1017	192	809	16	23	13	170	30	140	12	
7	Bešenovo i	1785	1741	23	4	14	3	—	157	88	69	98	
8	Beš. Prnjavor								43	25	18	18	
9	Bingula	1613	769	29	538	136	141	—	200	60	140	50	
10	Bosut	1176	1036	78	3	5	53	1	150	47	103	240	
11	Brestač	1395	1383	—	2	1	—	9	405	105	300	49	
12	Buđanovci	3630	3456	—	2	23	9	140	501	101	400	131	
13	Vel. Radinci	1130	1077	62	22	5	—	—	81	34	47	54	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
14	Vitojevci								57	37	20	43	
15	Višnjićevo	2667	2451	54	124	22	6	10	181	68	113	840	
16	Voganj	1547	1166	28	33	120	189	11	164	41	123	28	
17	Vojka	4424	4151	46	12	208	7	—	427	186	241	42	
18	Vrdnik	4040	2219	1050	123	212	409	27	320	110	210	123	
19	Gibarac	1073	56	925	53	19	20	—	67	25	42	3	
20	Golubinci	4916	2916	1829	6	70	10	85	430	95	335	86	
21	Grabovci	2589	2052	59	1	473	4	—	237	87	150	65	
22	Grgeteg								42	16	26	51	
23	Grgurevci	2034	1603	65	4	361	1	—	217	89	128	347	
24	D. Tovarnik	1120	991	29	4	86	10	—	128	49	79	52	
25	Deč	1731	1558	1	14	152	6	—	213	91	122	54	
26	Divoš	2410	1951	206	146	91	16	—	295	137	158	332	
27	Dobrinci	2098	2022	20	2	49	5	—	509	120	389	146	
28	Erdevik	4869	1495	283	1300	1149	542	100	231	71	160	114	
29	Žarkovac								40	9	31	9	
30	Ilinei	1637	1556	58	3	17	3	—	193	72	121	51	
31	Irig	5179	3849	299	86	275	654	16	657	211	446	217	
32	Indija	7809	1781	208	162	5254	318	23	73	31	42	—	
33	Jazak	2350	2300	—	9	2	11	28	291	107	184	117	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
34	Jamena	1994	1577	384	26	3	4	—	140	80	60	1317	
35	Jarak	1561	1345	54	3	23	97	39	210	89	121	75	
36	Jarkovci								42	11	31	5	
37	Karlovčić	1936	1902	—	1	3	1	29	269	137	132	33	
38	Klenak	1996	1752	29	18	183	14	—	215	44	171	9	
39	Kraljevci	1795	1550	—	20	47	126	52	210	37	173	10	
40	Krnješevci	972	962	1	3	1	5	—	120	48	72	20	
41	Kuzmin	4052	3768	82	22	127	29	24	378	119	259	58	
42	Kukujevci	2510	70	1960	3	446	31	—	—	—	—	—	
43	Kupinovo	2400	2184	—	68	69	9	70	244	116	128	89	
44	Laćarak	4898	3717	103	38	645	395	—	673	153	520	102	
45	Ležimir	2041	1954	65	8	3	11	—	166	74	92	255	
46	Ljuba								100	40	60	20	
47	Ljukovo								51	12	39	8	
48	Mandelos	1580	1450	81	1	39	5	4	122	91	31	177	
49	Martinci	4497	4349	84	10	17	36	1	750	172	578	118	
50	Mihaljevci	1282	1282	—	—	—	—	—	212	65	147	83	
51	Molovin								81	38	43	147	
52	Morović	2028	997	882	6	128	14	1	95	40	55	720	
53	M. Vašica	2330	1643	466	182	8	1	30	202	75	127	29	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
54	M. Radinci								164	15	149	18	
55	M. Remeta								35	16	19	11	
56	Neradin	2131	1669	36	15	21	390	—	119	36	83	27	
57	Nikinci	2228	58	656	1	606	903	4	40	9	31	—	
58	N. Banovci	1320	60	430	17	768	4	41	29	4	25	—	
59	N. Karlovci	3785	3650	18	31	62	18	6	300	90	210	210	
60	N. Pazova	4915	54	16	13	4817	6	4	—	—	—	—	
61	N. Slankamen	4340	857	2393	318	704	37	37	33	11	22	15	
62	Obrež	1504	993	—	2	431	10	68	115	58	57	24	
63	Ogar	1298	1209	10	5	62	12	—	138	65	73	40	
64	Pavlovci	702	639	14	1	18	30	—	199	18	181	53	
65	Petrovci D.	1100	968	2	6	1	123	—	135	49	86	82	
66	Pećinci	1501	1497	—	3	1	—	—	193	92	101	91	
67	Platičovo	2225	1101	748	6	11	359	—	149	44	105	5	
68	Popinci	1642	1629	2	1	1	9	—	212	51	161	58	
69	Privina Glava								52	12	40	19	
70	Prhovo	1132	1123	3	1	5	—	—	191	70	121	50	
71	Putinci	2612	856	8	26	1404	277	41	71	19	52	23	
72	Rivica	975	930	14	—	20	11	—	124	43	81	54	
73	Ruma	13403	4389	1499	106	6908	428	73	320	103	217	93	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
74	Sibač								92	44	48	62	
75	Sot	1949	639	757	118	123	280	32	61	8	53	7	
76	S. Mitrovica	13839	6202	4227	632	1753	945	80	490	215	275	710	
77	Srem. Rača	932	841	63	7	10	11	—	60	25	35	412	
78	Stejanovci	1184	1153	11	2	—	18	—	154	58	96	69	
79	St. Banovci	2195	1954	—	14	60	3	164	238	65	173	89	
80	St. Pazova	8536	1805	120	6157	315	43	96	315	73	242	23	
81	St. Slankamen	1040	449	499	25	53	14	—	17	11	6	9	
82	Subotište	1295	1190	22	—	—	79	4	159	67	92	21	
83	Surduk	2001	1942	36	3	6	1	13	215	58	157	106	
84	Hrtkovci	2916	74	1250	8	752	806	26	77	25	52	—	
85	Čalma	1683	893	90	11	633	55	1	92	25	67	158	
86	Šatrincl								39	9	30	4	
87	Šašinci	2440	2393	11	3	6	27	—	210	88	122	42	
88	Šid	5926	3156	686	1750	167	118	49	486	136	350	248	
89	Šimanovci	2213	2139	19	30	—	25	—	254	112	142	58	
90	Šišatovac												
91	Šuljam	1080	1072	1	7	—	—	—	162	54	108	39	
92	Batajnica	3212	2987	88	33	78	13	13	102	37	65		
93	Bečmen	974	383	5	6	561	17	2	70	17	53		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
113	Lug												
114	Rakovac	824	658	69	1	39	56	1					
115	Sviloš												
116	Susek	3124	2365	75	625	38	21	—					
117	Čerević	2447	1598	581	13	165	87	3					
118	Bukovac	1284	1063	175	—	37	5	4	2018	880	1138	502	
119	Ledinci	1559	1508	8	9	6	22	6	386	182	204	360	
120	Petrovaradin	—	—	—	—	—	—	—					
121	S. Kamenica	3357	1513	1360	66	84	327	5	165	34	131	63	
122	Neštin	2490	1767	420	183	26	63	31	205	72	133	135	
123	Vizić	—	—	—	—	—	—	—	62	26	36	72	
124	Apševci	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	4	
125	Bapska-Novak	1752	52	1202	100	372	26	—	32	8	24	4	
126	Berak	892	7	193	1	533	157	1	62	15	47	5	
127	Vrbanja	2625	414	1680	121	95	59	256	43	18	25	256	
128	Gunja	1703	201	1112	92	147	127	24	129	32	97	14	
129	D. Novo Selo	639	19	606	3	8	3	—	8	4	4	14	
130	Drenoveci	2726	94	1939	13	626	51	3	146	27	119	12	
131	Đeletovci	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
132	Đurići	—	—	—	—	—	—	—	20	7	13	2	
133	Ilok	5809	580	2861	1350	527	379	112	67	25	42	72	
134	Komletinci	2006	118	1648	89	76	57	18	32	7	25	3	
135	Laze Sremske	874	822	41	2	7	2	—	41	6	35	58	
136	Lipovac	1343	51	1121	11	155	5	—	17	5	12	5	
137	Mohovo	449	418	16	—	—	5	10	61	13	48	19	
138	Nijemci	4804	401	3701	52	574	57	19	24	13	11	12	
139	Orolik	1161	476	325	2	346	12	—	28	3	25	35	
140	Otok	3295	176	2926	24	94	68	7	34	6	28	4	
141	Podgrađe	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	7	
142	Podgajci Pos.	1101	150	761	10	24	25	131	14	3	11	1	
143	Privlaka	1942	265	1491	5	151	28	2	30	5	25	3	
144	Rajevo Selo	1244	189	696	168	156	17	18	53	12	41	4	
145	Račinovci	2097	113	1422	48	329	111	74	56	10	46	7	
146	Svinjarevci	861	48	414	8	365	26	—	2	—	2	1	
147	Slakovci	930	32	841	1	27	20	9	7	6	1	3	
148	Soljani	1932	53	1411	335	68	65	—	92	14	78	17	
149	Strašinci	1014	58	841	16	63	17	19	15	3	12	30	
150	Šarengrad	1448	290	1015	16	58	32	37	7	2	5	3	
151	Šid. Banovci	1139	324	11	6	788	9	1	54	6	48	30	
152	Dobrodol	—	—	—	—	—	—	—	14	2	12	—	
		340.217	187.599	63.435	21.221	51.348	13.595	3.219	26.777	10.037	16.740	14.633	

od kojih: 14.484 muškaraca, 3.662 žena, 1.297 staraca i starica i 2.172 dece.

R E G I S T A R

NAZIVI MESTA I GEOGRAFSKO-TOPOGRAFSKIH OBJEKATA

- Adaševci 51, 54, 55, 147, 167, 281, 288, 331, 367, 377, 382, 394, 403, 413, 425, 516
Apševci 363, 404, 523
Arandelovac 315
Ašanja 115, 154, 155, 157, 158, 213, 223, 291, 324, 325, 351, 386, 424, 462, 486, 487, 516

Babina Greda 418
Babska — Novak 326, 363, 523
Bačinci 167, 199, 209, 224, 270, 279, 284, 285, 332, 353, 354, 363, 378, 390, 392, 396, 401, 413, 416, 430, 432, 446, 447, 459, 516
Bačka 20, 24, 122, 135, 144, 245, 246, 253, 254, 255, 258, 306, 454, 457, 468, 469, 495
Bački Petrovac 469
Balkan 98, 344, 435
Banat 20, 24, 29, 118, 229, 245, 246, 253, 254, 255, 257, 258, 347, 375, 438, 456, 457, 460, 468
Bankovci, post. 108, 109, 272
Banoštar 66, 69, 73, 78, 103, 104, 105, 131, 133, 134, 147, 197, 218, 225, 281, 321, 323, 398, 400, 432, 433, 522
Banstol 109, 135, 136, 137, 138
Barajevo 315
Baranja 20, 495, 496
Batajnica 16, 109, 147, 157, 158, 175, 178, 179, 198, 201, 204, 212, 213, 237, 249, 251, 278, 294, 300, 314, 323, 325, 331, 332, 333, 344, 353, 354, 389, 402, 429, 432, 434, 521
Batković 172
Batrovci 15, 167, 168, 268, 269, 305, 310, 312, 313, 328, 333, 360, 364, 370, 379, 391, 401, 404, 414, 415, 417, 419, 422, 459, 468, 516
Bećmen 177, 201, 295, 324, 326, 391, 424, 459, 521
Begeč 461
Bekteže 421, 422
Bela Crkva 456
Belegiš 101, 108, 147, 158, 160, 176, 197, 216, 241, 251, 283, 342, 400, 438, 456, 457, 460, 516
Beli Manastir 469
Bena, polje 203
Beočin 16, 63, 64, 67, 69, 73, 78, 90, 91, 96, 103, 104, 105, 131, 134, 147, 148, 196, 209, 212, 213, 220, 238, 239, 246, 250, 252, 271, 301, 314, 324, 327, 345, 352, 353, 373, 388, 393, 394, 398, 400, 408, 423, 428, 437, 443, 444, 453, 460, 461, 522
Beočin, man. 92
Beočinske livade 91, 94, 95, 97, 107
Beograd 15, 16, 20, 105, 109, 126, 167, 175, 178, 179, 190, 197, 199, 205, 209, 223, 236, 237, 243, 248, 253, 255, 267, 279, 281, 284, 285, 293, 294, 295, 298, 301, 302, 305, 308, 309, 311, 313, 318, 325, 330, 331, 333, 334, 335, 337, 344, 346, 347, 353, 354, 357, 363, 366, 372, 373, 374, 375, 377, 378, 380, 383, 386, 389, 391, 392, 397, 401, 407, 414, 415, 416, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 443, 444, 446, 447, 448, 456, 457, 458, 460, 461, 468
Berak 523
Berava, kan. 418
Beravci 418
Berkasovo 270, 516
Bešenovo 25, 33, 56, 57, 58, 62, 69, 103, 130, 134, 135, 143, 147, 176, 180, 224, 271, 275, 306, 308, 327, 388, 400, 406, 408, 409, 444, 467, 516
Bešenovački Prnjavor 26, 28, 33, 56, 63, 73, 104, 105, 107, 131, 142, 143, 180, 226, 227, 232, 233, 260, 285, 299, 409, 516
Beška 131, 158, 175, 197, 200, 213, 228, 281, 295, 334, 352, 373, 400, 413, 429, 432, 433, 457, 458, 521
Bežanija 110, 245
Bič, r. 12

- Bihać 187
 Bijeljina 30, 53, 269, 293, 346
 Bingula 63, 74, 102, 103, 104, 130,
     140, 147, 197, 199, 218, 219, 223,
     306, 324, 334, 349, 466, 516
 Bobota 224, 305
 Bogatić 32, 362
 Bokšić, ž. st. 333, 334
 Boljevci 16, 110, 112, 115, 175, 178,
     179, 199, 201, 212, 223, 225, 237,
     245, 251, 278, 281, 289, 290, 291,
     292, 294, 325, 407, 425, 435, 459,
     521
 Borkovac 131
 Borovo 345, 413
 Bosanska krajina 187
 Bos. Rača 269, 280, 368, 377, 414
 Bosna 50, 71, 124, 229, 245, 303, 366,
     371, 475
 Bosut, r. 13, 17, 53, 55, 153, 167,
     172, 230, 243, 269, 285, 286, 297,
     299, 305, 311, 357, 359, 360, 365,
     377, 378, 381, 391, 404, 414, 415,
     416, 425, 459, 465, 468
 Bosut 101, 116, 117, 147, 161, 166,
     189, 202, 232, 270, 280, 284, 297,
     305, 309, 310, 311, 312, 330, 345,
     360, 365, 367, 370, 377, 378, 381,
     382, 414, 428, 446, 451, 452, 516
 Bosutske šume 13, 15, 55, 56, 89,
     117, 143, 161, 163, 166, 188, 201,
     211, 233, 241, 242, 243, 247, 286,
     288, 293, 299, 306, 308, 309, 311,
     313, 314, 319, 321, 347, 368, 377,
     379, 380, 383, 398, 401, 404, 409,
     413, 415, 416, 417, 418, 422, 423,
     438, 480
 Bošnjaci 287, 301, 311, 312, 416, 417
 Brankov spomenik 134, 135, 137,
     138
 Brestač 115, 156, 203, 226, 265, 516
 Brezovo Polje 313
 Brežica, r. 284, 296, 391
 Brčko 15, 16, 105, 165, 166, 284, 285,
     295, 296, 297, 305, 309, 310, 311,
     312, 355, 356, 367, 368, 391, 393,
     412, 414, 415, 416, 417, 422, 425,
     432, 434
 Budimpešta 15, 16
 Budanovci 101, 111, 113, 115, 147,
     175, 179, 190, 196, 197, 199, 203,
     236, 265, 279, 302, 324, 333, 349,
     429, 434, 437, 443, 445, 447, 460,
     462, 516
 Bukovac 61, 79, 80, 81, 82, 91, 109,
     122, 137, 147, 252, 274, 451, 522

 Cer (k. 426 »Jabuka«) 142, 161, 408,
     409
 Crkvari 419, 420
 Crkvina (k. 244) 140
 Crkvište 404
 Crni čot 131
 Crvena krečana 131

 Crveni čot (k. 539) 13, 28, 32, 63,
     90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 131,
     142, 398, 408, 409

 Čačinci 419, 420
 Čakovci 301, 333, 372, 391, 393, 403,
     413
 Čalma 15, 25, 56, 67, 74, 78, 100,
     103, 130, 135, 175, 197, 213, 321,
     334, 345, 346, 347, 349, 366, 398,
     407, 424, 426, 427, 428, 434, 453,
     464, 465, 466, 520
 Cerević 62, 64, 66, 69, 72, 104, 105,
     128, 131, 134, 144, 147, 222, 271,
     281, 306, 308, 327, 352, 398, 423,
     432, 433, 522
 Čerevička karlica 28
 Čib 461
 Conak (k. 299) 67
 Cortanovci 78, 101, 108, 136, 197,
     201, 204, 214, 225, 294, 295, 373,
     393, 400, 402, 425, 433, 446, 447,
     458, 522
 Cortanovački tunel 109, 139

 Dalj 413
 Deč 114, 147, 154, 156, 157, 175, 198,
     199, 201, 213, 222, 462, 487, 517
 Dilj — gora 13, 153, 169, 417, 418
 Divoš 25, 58, 63, 66, 67, 103, 130,
     133, 135, 140, 143, 147, 161, 199,
     233, 304, 306, 308, 321, 324, 349,
     365, 366, 373, 398, 400, 408, 409,
     410, 427, 428, 446, 517
 Dobanovci 110, 156, 175, 176, 212,
     213, 278, 282, 283, 303, 326, 385,
     423, 428, 435, 462, 521
 Dobrinci 110, 111, 145, 147, 155, 158,
     176, 178, 203, 265, 267, 333, 334,
     354, 423, 462, 517
 Dobra voda 129
 Dobrodol 524
 Domuskela 117, 161, 166, 313, 367,
     381
 D. Crnješlovo 368, 414
 D. Miholjac 419, 421
 D. Novo Selo 428, 523
 D. Petrovci 159, 173, 178, 519
 D. Tovarnik 115, 147, 203, 227, 386,
     411, 448, 517
 Drenovci 285, 287, 298, 309, 328, 329,
     330, 355, 366, 383, 404, 405, 411,
     412, 523
 Drina, r. 161, 180, 346, 347, 368, 414
 Dučina 315
 Dumbovo 148, 209
 Dunav 12, 13, 15, 17, 29, 75, 105,
     125, 128, 129, 130, 131, 135, 144,
     158, 174, 204, 228, 239, 245, 246,
     247, 306, 308, 323, 357, 397, 398,
     424, 429, 432, 433, 438, 439, 444,
     447, 454, 455, 456, 457, 460

Dakovo 13, 154, 422
Đeletovci 284, 298, 299, 305, 330, 331,
332, 373, 383, 389, 523
Dipša 63, 131, 308, 313, 398
Durdevac (k. 294) 139
Durđenovac 419, 420
Durići 310, 523

Erdevik 15, 49, 75, 101, 104, 130, 133,
135, 140, 147, 167, 197, 219, 251,
274, 306, 326, 347, 365, 366, 373,
380, 398, 400, 407, 408, 426, 427,
428, 449, 453, 454, 466, 517
Eugenov put 15, 90, 91, 92, 134

Feričanci 419, 420

Filipov put 166, 312, 313, 404
Fruška gora 13, 15, 20, 28, 29, 30,
31, 32, 49, 55, 56, 57, 58, 65, 67,
71, 75, 80, 87, 89, 90, 91, 94, 118,
121, 122, 124, 125, 126, 127, 128,
129, 130, 131, 133, 134, 135, 136,
138, 139, 141, 142, 144, 147, 148,
149, 150, 151, 152, 154, 160, 161,
163, 164, 166, 167, 168, 171, 192,
202, 206, 216, 219, 220, 224, 232,
233, 235, 241, 244, 247, 248, 255,
265, 267, 270, 271, 273, 289, 299,
300, 302, 306, 308, 309, 311, 312,
319, 321, 322, 327, 330, 334, 365,
368, 374, 378, 379, 380, 384, 386,
387, 396, 397, 398, 400, 401, 402,
405, 408, 409, 410, 411, 413, 414,
415, 416, 426, 439, 440, 455, 458,
459, 460, 472, 479, 482, 485

Garešin 315

Gibarac 175, 270, 281, 284, 285, 305,
309, 331, 354, 363, 390, 396, 401,
416, 447, 458, 517

Gladnoš post. 109, 384

Glavica (k. 311) 28, 31, 32, 141, 409
Golubinci 43, 101, 108, 147, 158, 160,
178, 190, 198, 212, 281, 282, 294,
295, 300, 327, 332, 333, 354, 390,
391, 392, 402, 430, 447, 451, 517

Grabovac, post. 251, 395, 398, 405,
423, 426, 427

Grabovo 13, 63, 67, 133, 140, 147,
308, 321, 323, 522

Grabovci 112, 115, 147, 157, 173, 175,
176, 179, 213, 237, 251, 252, 281,
324, 327, 334, 335, 352, 385, 386,
396, 448, 449, 517

Gradac (k. 341) 28

Gradina (k. 337) 140, 156

Gradište 421, 445

Grčka 467

Grgeteg 15, 60, 94, 134, 135, 136, 138,
147, 216, 224, 233, 249, 327, 451,
502, 517

Grgeteg, man. 61, 69

Grgurevci 31, 32, 33, 63, 69, 73,
75, 76, 78, 103, 104, 105, 106

128, 130, 134, 135, 141, 147, 178,
188, 197, 224, 227, 251, 272, 300,
314, 319, 320, 321, 322, 327, 334,
339, 365, 395, 400, 405, 408, 409,
410, 423, 425, 426, 444, 460, 517
Gundinci 418
Gunja 49, 309, 310, 312, 523

Hajdučki breg (k. 452) 29, 30, 31,
32, 135, 142, 167, 408, 409
Hajdučki izvor 91, 135, 138, 139
Hercegovina 178, 366
Hopovo, man. 101
Hrtkovci 157, 173, 178, 213, 224,
237, 251, 293, 373, 428, 448, 451,
520
Hrvatska 313, 344

Ilača 16, 279, 298, 299, 301, 305, 309,
331, 332, 353, 354, 372, 383, 389,
392, 403, 412, 413, 433
Ilinči 281, 305, 310, 312, 367, 378,
382, 403, 404, 405, 416, 468, 517
Ilok 12, 15, 16, 23, 25, 32, 63, 90,
104, 130, 134, 140, 147, 167, 174,
196, 205, 211, 213, 218, 226, 227,
237, 246, 250, 251, 252, 259, 274,
301, 306, 321, 326, 345, 346, 351,
365, 373, 380, 384, 398, 400, 408,
415, 433, 452, 453, 454, 455, 456,
465, 466, 468, 523
Indija 13, 27, 75, 101, 105, 108, 109,
131, 158, 175, 189, 197, 212, 227,
237, 279, 281, 282, 294, 295, 299,
323, 334, 344, 345, 413, 429, 432,
433, 444, 517

Inocenc, post. 365

Irig 12, 15, 16, 23, 34, 35, 52, 58,
59, 60, 61, 67, 68, 69, 74, 75, 78,
79, 100, 101, 107, 108, 109, 125,
129, 130, 131, 136, 137, 138, 141,
147, 157, 158, 197, 200, 212, 213,
216, 217, 226, 227, 228, 247, 249,
270, 272, 276, 281, 282, 289, 295,
306, 308, 314, 339, 345, 346, 352,
373, 384, 388, 398, 451, 452, 456,
457, 462, 463, 465, 517

Iriški venac 65, 68, 69, 75, 90, 91,
92, 96, 108, 134, 137, 157, 276, 277,
281, 282, 295, 301, 384, 398, 400,
428, 443

Isin čot 91, 94, 95

Istočna Bosna 45, 48, 51, 89, 154,
162, 163, 164, 168, 169, 170, 171,
172, 173, 174, 177, 183, 202, 205,
207, 228, 229, 230, 232, 235, 241,
244, 245, 246, 247, 253, 254, 255,
244, 245, 246, 247, 253, 254, 225,
257, 258, 259, 260, 262, 269, 287,
289, 293, 297, 313, 315, 316, 321,
322, 323, 337, 347, 348, 360, 366,
367, 368, 369, 372, 374, 375, 376,
377, 380, 402, 414, 471, 472, 475,
477, 479, 482, 485, 489, 507

Italija 343

- Jabučje** 379
Jajce 343
Jakovo 101, 110, 176, 200, 201, 204,
 223, 225, 245, 278, 282, 325, 352,
 388, 407, 459, 462, 521
Jamena 51, 55, 147, 161, 166, 167,
 176, 180, 200, 226, 242, 243, 252,
 312, 313, 314, 360, 366, 367, 370,
 380, 381, 413, 417, 517
Jankovci 301, 332, 389, 432, 437
Jarak 110, 142, 147, 156, 179, 213,
 224, 237, 238, 407, 411, 462, 517
Jarčina 17, 113, 158, 178, 197, 386,
 407, 408, 424, 432, 443, 444, 462,
 464
Jarkovci 518
Jazak 32, 61, 73, 74, 78, 101, 130,
 131, 135, 145, 147, 193, 194, 195,
 241, 275, 352, 400, 444, 445, 464,
 465, 517
Jelisavetin kanal 398, 401, 403, 414,
 415

Kamen (sev. Irig) 61, 68
Karakuša šuma 348, 386
Karlović 147, 155, 175, 227, 236, 267,
 385, 386, 394, 436, 518
Kesten (k.) 235) 67
Kikinda 456
Kipovna (k.) 361) 139
Klenak 26, 49, 113, 173, 175, 197, 204,
 213, 224, 226, 237, 245, 250, 251,
 252, 295, 333, 334, 348, 349, 385,
 429, 437, 438, 443, 444, 447, 448,
 449, 456, 459, 518
Klještevica šuma 116, 117, 186, 171,
 202, 377
Komletinci 299, 329, 435, 523
Koruška 105, 246, 247
Kovin 375
Kozara 126
Kozarska lipa 91
Kraljevci 106, 107, 123, 147, 157, 175,
 201, 325, 333, 334, 351, 353, 354,
 389, 390, 391, 392, 423, 433, 434,
 445, 518
Krčedin 101, 108, 147, 158, 175, 203,
 213, 281, 400, 484, 521
Krndija 419
Krnješevci 108, 158, 160, 175, 176,
 281, 333, 350, 435, 518
Kruša 131
Krušedol 49, 59, 60, 69, 131, 147, 157,
 158, 213, 252, 281, 305, 306, 324,
 345, 352, 353, 373, 400, 451, 521
Krušedol, man. 59
Krušedolski Prnjavor 34, 54, 58, 59,
 108, 521
Kukujevci 101, 197, 199, 209, 210,
 212, 243, 279, 284, 330, 332, 333,
 346, 353, 354, 376, 378, 380, 390,
 391, 392, 398, 401, 428, 430, 431,
 432, 443, 444, 445, 446, 447, 453,
 458, 459, 518
Kupinovo 17, 112, 147, 154, 157, 153,
 175, 200, 201, 224, 225, 247, 281,
 283, 289, 290, 291, 292, 303, 324,
 325, 386, 387, 424, 451, 462, 518
Kupinski kut 219, 386, 428, 451
Kurjakovac, post. 288
Kutjevo 421
Kuveždin, man. 103, 140, 226, 227,
 232, 409
Kuzmin 27, 33, 101, 103, 116, 117,
 147, 161, 164, 165, 166, 180, 199,
 202, 210, 212, 223, 243, 284, 297,
 305, 309, 312, 330, 332, 333, 345,
 346, 364, 367, 376, 377, 381, 390,
 394, 401, 428, 443, 444, 445, 446,
 451, 453, 518

Lačarak 13, 25, 74, 78, 100, 103, 104,
 105, 143, 147, 197, 210, 213, 224,
 279, 284, 291, 292, 293, 300, 323,
 325, 332, 333, 346, 353, 354, 373,
 389, 390, 392, 424, 426, 432, 434,
 437, 442, 445, 446, 458, 465, 466,
 467, 518
Ledinci 64, 65, 69, 72, 104, 105, 131,
 134, 147, 190, 201, 212, 213, 220,
 225, 238, 301, 308, 309, 314, 352,
 388, 443, 481, 522
Lešovo (k.) 294) 67
Letenka 32, 62, 131, 134, 142, 303,
 398, 408, 409
Levanjska Varoš 419
Ležimir 15, 56, 57, 64, 67, 75, 100,
 102, 103, 104, 106, 125, 128, 129,
 130, 134, 135, 140, 141, 143, 147,
 161, 175, 226, 227, 306, 308, 322,
 365, 391, 400, 408, 410, 444, 465,
 518
Lice, post. 140
Liparija 131
Lipovac 15, 117, 167, 268, 269, 312,
 313, 328, 329, 363, 364, 365, 367,
 379, 380, 396, 401, 414, 415, 419,
 422, 468, 523
Lipov čot 131, 143
Lisnik 117, 163, 172, 211, 227, 244,
 381, 382
London 182, 344
Lopare 171
Lošinci 386
Lovas 363, 376
Lug 200, 201, 522

Ljuba 13, 78, 213, 223, 251, 306, 453,
 466, 518
Ljuk o 282, 518

Mačkovac (k.) 192) 140
Mačkov prud 144
Mačva 31, 344, 466
Madarška 20, 118, 346
Majdan 53, 59
Majevica 169, 170, 366
Makedonija 415
Makiš 385

- M. Remeta 27, 33, 77, 101, 143, 317, 410, 478, 519
 M. Vašica 167, 224, 281, 305, 310, 312, 328, 378, 391, 403, 519
 M. Gradac 131
 M. Radinci 136, 147, 160, 176, 178, 224, 345, 519
 Mandelos 57, 66, 75, 78, 100, 104, 130, 133, 135, 143, 147, 164, 176, 240, 241, 242, 250, 345, 350, 395, 398, 405, 406, 423, 426, 429, 444, 460, 466, 518
 Maradik 60, 78, 79, 109, 147, 160, 176, 223, 224, 252, 276, 295, 327, 352, 372, 400, 521
 Marinči 288, 333
 Martinci 33, 54, 55, 100, 105, 161, 178, 197, 199, 202, 223, 224, 279, 284, 288, 293, 300, 323, 325, 332, 333, 346, 353, 354, 361, 373, 377, 381, 389, 390, 413, 426, 429, 432, 442, 445, 446, 447, 458, 518
 Matorce (k. 285) 140, 408, 409
 Mihaljevci 19, 101, 113, 115, 155, 156, 158, 226, 267, 333, 394, 518
 Mikluševci 288, 301, 372
 Mirjevo 457
 Mirkovci 331, 332, 412, 432
 Miškovci 157, 233
 Mohovo 468, 523
 Molovin 103, 161, 294, 313, 519
 Morintovo 65, 69, 75, 78, 94, 95
 Morović 15, 53, 54, 55, 105, 116, 117, 147, 161, 166, 176, 180, 201, 210, 211, 225, 236, 242, 243, 251, 269, 285, 286, 288, 305, 309, 310, 312, 313, 330, 331, 333, 358, 359, 360, 364, 365, 367, 377, 378, 379, 380, 395, 396, 401, 402, 404, 413, 414, 415, 416, 417, 425, 459, 519
 Mrdenovci 456
 Naprečava šuma 167, 313
 Našice 421
 Negoslavci 333, 413
 Nemačka 25, 36, 39, 56, 63, 138, 182, 213, 302, 345, 366, 473,
 Neradin 52, 59, 60, 67, 68, 69, 108, 137, 138, 176, 216, 217, 241, 252, 281, 324, 484, 519
 Neštin 13, 66, 73, 100, 101, 103, 106, 125, 129, 130, 134, 140, 213, 224, 246, 250, 251, 252, 274, 275, 283, 304, 308, 345, 380, 398, 400, 433, 434, 455, 460, 522
 NDH 10, 11, 20, 61, 83, 101, 113, 118, 123, 145, 218
 Nijemci, s. 284, 296, 298, 311, 329, 330, 356, 403, 404, 405, 412, 414, 435, 523
 Nikinci 179, 196, 197, 201, 241, 279, 283, 300, 349, 402, 425, 428, 433, 434, 437, 445, 448, 449, 519
 Niš 15
 N. Pazova 11, 158, 160, 176, 178, 197, 212, 237, 247, 249, 278, 323, 325, 331, 332, 333, 334, 345, 353, 354, 384, 389, 403, 429, 432, 462, 519
 N. Banovci 109, 197, 353, 403, 462, 519
 N. Futoč 441
 N. Karloveci 83, 101, 108, 109, 110, 147, 160, 175, 176, 181, 226, 233, 238, 241, 281, 519, 525
 Novi Sad 15, 30, 73, 83, 90, 95, 109, 148, 158, 174, 209, 212, 250, 253, 257, 294, 295, 301, 314, 318, 352, 353, 373, 393, 402, 429, 432, 433, 439, 457, 458, 464, 468
 Nuštar 333, 391
 Obedska bara 17, 325, 326, 386, 411
 Obradovac 420
 Obrenovac 315, 461, 462
 Obrež 156, 157, 158, 176, 179, 237, 281, 324, 325, 326, 335, 352, 386, 388, 396, 411, 519
 Ogar 110, 115, 155, 156, 157, 176, 203, 204, 260, 265, 335, 385, 386, 411, 519
 Opatovac 301
 Orahovica 419, 420, 421
 Orlovac 91, 92, 93, 94, 95, 131
 Orolik 301, 331, 332, 373, 390, 523
 Osijek 119, 279, 422, 425, 447
 Osovje 91, 92
 Otok 268, 284, 287, 311, 345, 346, 357, 367, 412, 414, 431, 434, 523
 Pančevo 302, 456, 457
 Paprenja 142, 409
 Papuk 126, 169
 Paragovo 69, 428
 Paušinci 420
 Pavlovci 61, 74, 78, 100, 103, 145, 147, 161, 195, 197, 213, 236, 251, 282, 326, 351, 352, 387, 388, 443, 445, 446, 465, 519
 Pećinci 41, 110, 111, 115, 145, 147, 155, 160, 175, 178, 179, 226, 233, 237, 265, 267, 281, 323, 334, 391, 462, 519
 Petlovac 476
 Petrovaradin 13, 15, 26, 29, 30, 49, 61, 79, 81, 82, 83, 125, 129, 131, 138, 189, 190, 202, 220, 238, 240, 246, 247, 272, 344, 345, 346, 384, 391, 398, 429, 431, 439, 446, 451, 456, 458, 463, 522
 Petrovaradinska tvrđava 29
 Petrovci 201, 265, 407, 462
 Petrović 101, 112, 115, 147, 156, 157, 213, 223, 248, 267, 333, 500, 521
 Petrovgrad 456, 457
 Pištinac 67
 Platičeve 188, 197, 203, 250, 282, 283, 295, 304, 314, 348, 349, 373, 385, 403, 425, 433, 437, 445, 447, 448, 449, 519
 Plavšićeve brdo 420
 Pleternica 421

- Podgrade 311, 329, 404, 425, 523
 Podravska Moslavina 421
 Poljska 302
 Popinci 110, 114, 123, 134, 138, 155,
     160, 178, 201, 265, 323, 354, 375,
     393, 462, 519
 Posavski Podgajci 301, 310, 360, 523
 Potoranj 67
 Prhovo 101, 110, 115, 155, 156, 158,
     178, 213, 233, 265, 333, 350, 519
 Princepovac, post. 365
 Privina glava 116, 363, 446, 519
 Privlaka 299, 311, 451, 523
 Progar 110, 112, 114, 115, 156, 175,
     201, 204, 223, 225, 226, 245, 281,
     386, 387, 411, 424, 452, 521
 Progorevcı 315
 Prosara, pl. 126
 Psunj, pl. 126, 130
 Putinci 75, 79, 108, 113, 158, 175, 178,
     190, 203, 212, 281, 293, 294, 295,
     300, 325, 332, 346, 351, 353, 354,
     387, 389, 390, 391, 392, 403, 423,
     430, 433, 444, 447, 462, 519
- Račinovci 252, 328, 330, 360, 366, 367,
     405, 414, 524
 Rajevo Selo 524
 Rakitnjača Šuma 404
 Rakovac 69, 70, 73, 90, 104, 105, 129,
     131, 134, 147, 148, 202, 238, 250,
     301, 306, 308, 314, 398, 400, 478,
     479, 522
 Rakovačka ada 148
 Rakovački kamen 74
 Ravan 62, 63, 64, 66, 67, 69, 133, 409
 Ravnje 361, 362
 Rivica 79, 200, 353, 520
 Ruma 12, 13, 15, 16, 23, 25, 26, 32,
     34, 49, 50, 58, 61, 63, 74, 75, 77,
     78, 90, 95, 101, 103, 105, 106, 107,
     110, 111, 113, 115, 125, 129, 131,
     138, 145, 156, 157, 158, 173, 174,
     175, 177, 188, 190, 195, 196, 197,
     200, 201, 203, 212, 213, 221, 227,
     228, 236, 237, 240, 241, 250, 252,
     267, 271, 273, 275, 276, 277, 279,
     283, 293, 295, 314, 319, 320, 321,
     322, 323, 324, 333, 334, 344, 345,
     346, 347, 348, 349, 352, 353, 354,
     373, 387, 388, 390, 391, 392, 394,
     405, 407, 408, 424, 426, 429, 432,
     433, 434, 437, 440, 443, 444, 445,
     446, 447, 448, 449, 450, 456, 458,
     459, 462, 463, 464, 465, 466, 520
- Sarvaš 345
 Sava 10, 12, 13, 15, 17, 31, 52,
     88, 117, 156, 161, 163, 166, 170,
     172, 174, 200, 204, 213, 225, 228,
     230, 241, 244, 245, 246, 249, 251,
     257, 269, 280, 283, 289, 297, 303,
     310, 315, 325, 360, 361, 362, 363,
- 366, 367, 368, 369, 380, 381, 385,
     386, 397, 398, 411, 414, 415, 428,
     451, 461, 462, 466, 468
 Semberija 143, 169, 170, 366, 378, 379,
     380
 Semeljci 422
 Sibač 111, 178, 232, 265, 408, 423, 520
 Skela 416, 462
 Slakovci 298, 390, 403, 413, 524
 Slankamen 75, 101, 108, 109, 110, 161,
     175, 178, 197, 199, 214, 215, 246,
     294, 295, 327, 351, 400, 519, 520
 Slavonija 118, 153, 154, 169, 172, 206,
     310, 317, 318, 416, 417, 418, 419,
     422, 423, 425, 503
 Slav. Brod 123, 188, 344, 347
 Slav. Samac 418
 Slobodna vlast 419
 Sofija 15
 Solun 15
 Soljani 165, 286, 289, 309, 328, 355,
     356, 360, 367, 380, 383, 404, 405,
     411, 412, 414, 468, 524
 Sot 73, 353, 365, 452, 458, 520
 Sotin 246
 Spačva 105, 268, 284, 289, 295, 296,
     305, 356, 391, 393, 412, 422, 431,
     432
 Srbija 15, 26, 31, 32, 36, 46, 52, 118,
     122, 126, 127, 172, 245, 246, 283,
     303, 304, 315, 316, 324, 325, 347,
     348, 361, 363, 366, 371, 374, 375,
     386, 411, 414, 428, 435, 443, 456,
     459, 475
 Srem. Kamenica 28, 30, 65, 67, 75,
     79, 125, 129, 130, 131, 141, 142,
     212, 213, 247, 249, 270, 301, 306,
     308, 345, 346, 351, 372, 388, 391,
     394, 398, 400, 428, 437, 440, 443,
     463, 522
 Srem. Mitrovica 12, 13, 15, 23, 25,
     26, 27, 28, 30, 32, 33, 49, 50, 57,
     58, 63, 74, 76, 78, 88, 90, 100, 103,
     105, 123, 125, 129, 130, 134, 143,
     144, 147, 156, 164, 174, 175, 179,
     188, 197, 198, 205, 209, 210, 213,
     223, 225, 226, 227, 228, 241, 242,
     246, 248, 250, 251, 259, 270, 271,
     273, 275, 278, 279, 282, 285, 287,
     299, 300, 319, 320, 321, 322, 323,
     325, 332, 334, 337, 345, 346, 347,
     350, 352, 353, 354, 366, 367, 373,
     389, 390, 391, 392, 394, 395, 396,
     406, 407, 408, 409, 413, 414, 425,
     426, 427, 429, 430, 431, 434, 437,
     444, 445, 446, 447, 449, 451, 453,
     456, 458, 461, 462, 463, 464, 465,
     466, 467, 468, 520
- Srem. Rača 13, 16, 105, 117, 147, 166,
     167, 172, 180, 200, 210, 212, 222,
     223, 232, 242, 243, 244, 249, 251,
     252, 279, 280, 284, 297, 309, 312,
     313, 330, 365, 367, 368, 369, 370,
     371, 377, 378, 379, 380, 381, 394,
     403, 414, 415, 417, 428, 465, 520
- Sremske Laze 311, 402, 523

- Srem.** Karlovec 10, 12, 13, 23, 30,
 61, 68, 69, 78, 91, 101, 108, 109,
 131, 135, 136, 137, 138, 139, 157,
 189, 205, 224, 282, 295, 306, 321,
 345, 373, 393, 398, 402, 425, 429,
 431, 432, 433, 446, 447, 458, 463,
 464, 521
SSSR 25, 99, 145
Staro Pazova 11, 12, 13, 23, 27, 34,
 101, 108, 116, 158, 160, 175, 176,
 197, 201, 203, 205, 212, 224, 236,
 237, 247, 279, 281, 282, 283, 294,
 295, 323, 325, 333, 350, 373, 385,
 391, 429, 432, 435, 457, 462, 520
St. Banovci 101, 108, 175, 178, 197,
 200, 201, 216, 283, 304, 456, 520
Staro Hopovo, man. 62
Stejanovci 56, 61, 66, 102, 145, 147,
 197, 198, 398, 520
Strašinci 162, 269, 288, 289, 309, 329,
 360, 367, 380, 383, 404, 405, 411,
 412, 414, 415, 468, 524
Stražilovo 90, 91, 138, 157
Studva, r. 285, 359, 379, 414
Subotica 15
Subotiće 112, 113, 114, 123, 203, 232,
 265, 281, 334, 386, 391, 411, 460,
 520
Surčin 110, 157, 175, 177, 213, 283,
 294, 295, 300, 314, 323, 325, 326,
 352, 391, 424, 428, 462, 521
Surduk 101, 108, 160, 199, 214, 215,
 216, 225, 229, 246, 400, 438, 456,
 457, 460, 520
Susek 15, 66, 78, 101, 103, 104, 106,
 125, 128, 129, 130, 134, 161, 197,
 200, 250, 251, 308, 345, 398, 400,
 434, 455, 522
Sviloš 56, 67, 75, 104, 125, 128, 130,
 131, 134, 140, 141, 142, 147, 201,
 226, 251, 270, 308, 321, 408, 410,
 522

Šabac 15, 16, 26, 44, 50, 103, 115,
 175, 190, 196, 197, 212, 236, 240,
 250, 279, 295, 314, 324, 346, 348,
 349, 373, 407, 429, 432, 433, 434,
 437, 443, 447, 449, 456, 459
Šakotinac 67
Šarengrad 246, 293, 452, 453, 454,
 455, 524
Šašinci 25, 107, 115, 147, 283, 395,
 408, 460, 462, 479, 520
Šatrinici 78, 223, 327, 520
Šekovići 254
Sevićev salaš 112, 113
Šid 12, 15, 16, 23, 25, 49, 50, 51, 101,
 105, 116, 123, 154, 167, 172, 174,
 196, 205, 210, 212, 213, 223, 227,
 228, 237, 241, 250, 251, 259, 279,
 281, 284, 298, 301, 305, 309, 310,
 312, 313, 326, 330, 331, 332, 333,
 334, 345, 351, 353, 357, 358, 359,
 363, 364, 365, 367, 378, 379, 380,
 381, 382, 383, 389, 390, 391, 392,
 393, 394, 395, 398, 402, 403, 404,
- 405, 408, 412, 413, 414, 415, 425,
 428, 433, 434, 443, 444, 452, 453,
 454, 458, 465, 521
Šidski Banovci 299, 305, 309, 330,
 331, 332, 354, 363, 392, 402, 412,
 413, 524
Šimanovci 101, 111, 155, 157, 175,
 177, 178, 198, 199, 203, 213, 22,
 267, 281, 333, 350, 351, 385, 394,
 435, 460, 521
Siroko Polje 422
Šišatovac 56, 285
Šišatovac, man. 101, 103, 140, 400,
 521
Stitar 418
Sugina ledina 140, 409
Šuljam 25, 28, 30, 31, 56, 57, 62, 66,
 67, 69, 100, 134, 141, 143, 147,
 241, 271, 308, 400, 410, 444, 466,
 467, 521

Tancoš (k) 355 22, 28
Tatarica (k.) 465 131
Terazije 134, 409
Testera 64, 69, 308
Tetreman 62
Tisa, r. 29, 457
Tompojevci 357, 383
Tovarnik 75, 110, 157, 175, 265, 279,
 296, 301, 305, 313, 330, 331, 332,
 335, 353, 363, 364, 367, 372, 378,
 382, 383, 389, 390, 392, 403, 412,
 413, 428, 433, 434, 443, 458, 468
Trbušnica 315
Trešnjevac 128, 139
Trnava 418
Trnova 369
Trpinja 224, 299
Turska 15
Tuzla 297, 356

Ugrinovci 110, 156, 157, 177, 199, 241,
 283, 435, 521
Umka 315, 375, 461, 462
Ušće 283

Valjevo 44, 50
Varmečki čot 131, 142, 409, 410
V. Radinci 75, 77, 100, 103, 105, 135,
 143, 147, 175, 197, 198, 213, 320,
 322, 333, 346, 398, 424, 460, 464,
 465, 466, 467, 516
V. Remeta 13, 61, 134, 135, 136, 147,
 200, 216, 249, 281, 451, 521
Vetrenjača 62, 142, 409
Vilin kamen 91, 92
Viljevo 421
Vinkovci 12, 13, 15, 16, 32, 105, 111,
 154, 165, 188, 189, 279, 284, 285,
 295, 296, 305, 310, 311, 332, 333,
 334, 344, 345, 346, 354, 356, 366,
 367, 391, 393, 403, 412, 414, 415,
 416, 417, 422, 425, 429, 432, 434,
 443, 444, 445, 448

- Višnjićevo 53, 54, 55, 103, 116, 117,
     147, 166, 167, 178, 180, 199, 202,
     210, 211, 212, 223, 226, 236, 242,
     243, 251, 284, 285, 286, 288, 305,
     309, 310, 360, 365, 367, 377, 401,
     414, 459, 478, 517
 Vitojevci 156, 517
 Vitojevačka greda 386
 Vizić 73, 131, 147, 308, 313, 398, 455,
     523
 Vlasenica 254
 Voganj 25, 33, 74, 75, 76, 78, 173, 179,
     200, 209, 210, 225, 237, 248, 270,
     275, 278, 279, 300, 323, 325, 332,
     335, 337, 352, 373, 389, 390, 392,
     395, 413, 425, 430, 431, 443, 444,
     446, 458, 466, 517
 Vojka 108, 116, 147, 160, 199, 221,
     222, 236, 237, 300, 325, 351, 385,
     391, 460, 462, 517
 Vojvodina 15, 20, 23, 24, 25, 253,
     254, 255, 257, 258, 259, 260, 318,
     337, 344, 368, 375, 441, 475
 Vrbanja 15, 161, 164, 185, 166, 285,
     286, 287, 296, 298, 305, 312, 313,
     328, 355, 356, 364, 365, 366, 367,
     393, 396, 404, 411, 412, 414, 431,
     432, 434, 523
 Vrdnik 13, 16, 49, 50, 52, 61, 65, 66,
     69, 73, 74, 76, 78, 96, 103, 104,
     105, 122, 129, 130, 131, 134, 135,
     142, 147, 158, 177, 188, 191, 193,
     194, 195, 200, 202, 213, 221, 236,
     237, 240, 251, 252, 271, 276, 277,
     281, 282, 283, 293, 294, 295, 306,
     308, 324, 326, 333, 345, 351, 352,
     353, 384, 387, 388, 395, 396, 398,
     400, 405, 407, 408, 437, 443, 445,
     446, 447, 456, 458, 464, 465, 517
 Vršac 456
 Vršani 313
 Vučetinac 140, 408
 Vuka, r. 12, 333
 Vukovar 12, 13, 15, 16, 30, 32, 144,
     145, 154, 188, 246, 288, 301, 305,
     331, 333, 334, 346, 347, 372, 376,
     383, 391, 393, 413, 428, 429, 434,
     444, 465
 Zagreb 15, 16, 24, 105, 125, 167, 175,
     178, 179, 190, 197, 199, 205, 209,
     223, 236, 237, 243, 248, 252, 255,
     267, 279, 281, 284, 285, 293, 294,
     295, 298, 301, 302, 305, 308, 309,
     311, 313, 318, 325, 330, 331, 333,
     334, 335, 337, 353, 354, 357, 363,
     366, 372, 373, 374, 377, 378, 380,
     383, 389, 391, 392, 397, 401, 407,
     414, 415, 416, 429, 430, 431, 432,
     433, 434, 443, 444, 446, 447, 448,
     457, 458, 460
 Zasavica 362
 Zdenci 420
 Zemun 11, 12, 13, 16, 23, 25, 26, 34,
     49, 88, 106, 109, 110, 118, 130,
     138, 147, 157, 158, 174, 175, 177,
     188, 199, 201, 203, 204, 212, 215,
     225, 226, 227, 228, 237, 246, 249,
     279, 282, 284, 290, 291, 292, 293,
     299, 300, 302, 303, 304, 314, 323,
     325, 333, 334, 345, 346, 348, 349,
     384, 386, 429, 432, 434, 437, 440,
     444, 448, 457, 459, 461, 462, 463,
     464, 521
 Zmajevac 52, 65, 66, 67, 68, 69, 90,
     92, 94, 95, 131
 Zvečevo 317
 Zvornik 356
 Žarkovac (Solnok) 387, 517
 Žarkovo 94, 95
 Županja 12, 15, 16, 154, 246, 287, 296,
     301, 310, 311, 345, 366, 416, 418,
     429, 443, 444

IMENA LIČNOSTI

Adamović Slavko 238, 267
Ančić Milan 505
Atanacković Novak 489, 492, 493,
494, 496
Avramović Ciga 292

Bajić Slobodan 27, 51, 90, 253, 479,
480, 488, 499, 507, 508
Baki Franjo 515
Banić Svetozar 482
Banjac Nikola 75
Basta Milan 513, 514
Bauer Anton 145, 408, 449
Bertok Ljudevit 124, 144
Beljanski Jovan 29, 59, 60, 69, 91,
172, 369, 370, 371, 393, 483, 484,
435, 489, 490, 491, 498
Bikicki Đorđe 488, 489, 495, 508,
511
Bikić Stevan 508, 510
Biljan Dragutin 30
Bivolarević Vukašin 275, 492
Bogdanović Ilija 489, 498, 507, 508
Borovski, nem. gen. major 124, 127,
129, 144
Bošković Đorđe 485, 489
Branković Vladimir 211, 212, 494,
501, 502, 503
Broz Josip Tito 5, 74, 187, 344, 437,
470
Brzak Milenko 502, 504
Brzaković Milan 485

Cerić Esad 510
Crnić Slavica 370

Ćmelik Janko 34
Ćule Juraj 504

Ćirić Boško 492, 493, 497, 502, 505
Ćirić Negovan 486
Ćirpanov Radivoje 24
Curuvija Mića 487

Danilović Uglješa 163
Daus Anka 506
Demirović Miroslav 504, 515
Dević Jovan 24
Dević Maksim 24
Davidson Bazil, engl. major 370,
371

Dikić Draga 480, 481, 483, 489, 507,
509
Doronjski Dušan 513
Doronjski Stevan 34, 478
Dragođlović Milan 484
Drozd Robert 111, 115
Dudaš Gojko 90, 142, 479
Dulić Đuro 514
Dundić Gavra 483
Dvoranac Milenko 211

Đžanić Sava 30

Đakulović Blažo 283
Đojić Đorđe 502, 505
Đorđević Ljubica 510
Đukić Nikola 510
Đurašević Nikola 495
Đurđević Marjan 506
Đurković Stevan 485

Eliker dr Jakov 123

Filipčev Milojko 512, 513
Filipin Dušan 487
Francisti Dalibor 29, 30
Franović Ante 29
Funtek Mihajlo 501

Gagić Živko 487
Gajić Pavle 502, 503, 505
Galović Zvonimir 30
Gavrilović Predrag 506
Georgijević Milan 505
Golubović Radivoje 501
Grujić Danilo 25, 30
Grulović Aćim 253, 499
Grulović Nikola 172, 491
Gudurić Ilija 484

Hajdenmaher, nem. por. 124
Hajenburg, nem. pp. 125
Hariš Ilija 317
Hinghofer dr, nem. gen. lajtn. 126
Horvat Pavle 30
Hrnčević Josip 51, 148, 154, 480

Ivanišević Bora 482, 492, 494, 496
Ivanović Avram 500

Janković Branko 487
Janković Dragoljub 485
Jelašić Andrija 30
Jelašić Ivan 30
Jelfimov Đorđe 29, 30
Jerković Mate 515
Ješić Milan 487, 501
Jontović Rudolf 515
Jovanović Arsa 495
Jovanović Mića 494
Jovanović Nikola 481
Jovanović Voja 155, 486
Jović Radoslav 484, 507, 508, 511
Jovičić Dušanka 148, 479
Jovičić Georgije 502
Jovičić Milan 60, 484
Jovičić Stevan 483, 488, 492, 499, 506
Jurišić Obrad 498
Jurković Pera 211

Kalbah Josip 30
Kafol Franc 500
Kalenić Ilija 481, 488
Kapičić Jovan 512
Kapičić Paja 509, 510
Keler, nem. pp. 61
Kendl Franc 66
Kevilj Branko 481, 491
Kiš Ferenc 515
Kiš Jan 515
Kljačić Josip 30, 509
Kmežić Nikola 513
Knežević Ivan 29
Kontić Živojin 487
Korica Milan 193, 194, 195, 317, 481, 482, 487, 495, 498, 500, 503, 506, 510
Koroš Stevan 515
Kostić Dušan 505, 515
Kovačević Milovan 500
Kovačević Sreta 486
Kovačević Živko 500
Krajinović Dušan 504
Krljšek Anton 30
Krneta Stevan 496, 510
Krstić Panta 491
Krstić Vasilije 504
Krnić Nikola 486
Kunda Srećko 30
Kušić Rade 374
Kuzmanac Pajica 487, 491
Kvaternik Slavko 10

Lazarević Dušan 484
Lekić Danilo 511, 512
Lukaš Ivan 30
Lužajić Stanko 482, 488

Ljubinković Lazar 497, 501, 504, 513
Ljubinković Negovan 487
Ljubinković Nada 108

Maček Vlatko 10, 11
Majić Vasa 490, 493, 495
Maklin, brit. gen. 343
Maletić Žika 494
Mali Sava 84, 486, 525
Mandić Gligo 512
Manojlović dr Branko 30
Marčok Jožef 488
Margraf Branislav 24
Maricki Marinko 491
Marić Branko 491
Marinković Nikola 484
Marković Đorđe 148, 149, 479
Marković Lazar 502
Marković Svetozar 25
Matasić Tomislav 24
Matić Dura 39, 51, 52, 58, 483, 484
Matić Gligorije 87, 481, 482, 503, 504
Matić Jovan 483, 484, 498, 502, 505
Matić Petar 52, 59, 66, 107, 137, 172, 483, 490, 494, 495, 497, 500, 506
Medenica Đuro 514
Mehandžić Gavrilo 493, 497, 504, 506
Mićašević Slavko 52
Mihailović Draža 182, 303, 304, 315, 324, 343
Mihajlović Novak 500, 506
Mijatović Joca 481
Mijatović Spasa 108
Mijović Arso 509, 510
Mike Jovan 29
Mikolčić Tomislav 30
Milanović Marko 496, 509
Milošević Boško 64, 480, 487
Milošević Svetozar 91, 482, 483
Milovanović Živan 211, 279
Mitrović Mika 32
Mitrović Milorad 496
Mitrović Stefan 511, 512
Mišković Lazar 416, 519
Mojić Nikola 87, 148, 481, 482
Mojić Slavko 91, 104, 481
Molerović Stevan 491
Momčilović Ljuba 499, 508
Mrkšić Luka 479, 488, 507

Nad Kosta 441, 469, 476, 499, 515
Nemet Pavle 495
Nešić Nebojša 485, 489
Nikolić Loda 482
Nikolić Svetozar 502, 505
Nikšić Đorđe 47, 134, 135, 481
Nimihtl Julius 220
Ninković Nikola 91, 481, 482
Nović Radovan 417
Novosel Pepa 285
Novosel Tomo 330

Obradović Vladimir 395
Omerović Sulejman 496, 509
Opačić Gligorije 503
Oreščanin Radovan 485, 486
Orović Savo 254
Ostojić Uroš 490, 493, 494, 496, 503, 504, 509, 514

Pajković Miloš 511, 512
 Palkovljević Boško 27, 31, 32, 46,
     53, 76, 77, 317, 478
 Paljik Jan 514
 Paunović Stanko 28, 31, 42, 43, 51,
     54, 55, 148, 149, 478, 479
 Pavelić Ante 19, 61, 144, 145, 182,
     215, 304, 338
 Pavlović Svetozar 30
 Pecnik Andrej 514, 515
 Pekić Branko 486
 Perić Drago 179
 Peričin Marko 27, 33, 51, 75, 161,
     172, 319, 478, 479, 480, 488, 490,
     507, 508, 511
 Petković Damjan 483, 489, 498
 Petovar Rudi 164
 Petričević Branko 499, 515
 Petrović Cira 29
 Petrović Novak 304
 Petrović Stevan 105, 191, 192, 193,
     194, 195, 238, 239, 240, 317, 318
 Pešić Branko 490
 Piler dr Lorenc 105
 Pinter Pišta 110
 Pisker Edita 487
 Popović Đoka 495, 510
 Popović Jovan 77, 239, 240
 Popović Sreta 43, 479
 Potiparski Zora 482

 Radišić Vera 30
 Radoički Gavra 484
 Radomirović Branko 496, 497
 Radosavljević Ivan 304
 Radoš Đura 500
 Radulović Milorad 501
 Radulović Stanko 480
 Raičević Vasa 487
 Rajčević Vaso 155
 Rajković Milutin 505
 Rajnpreht Dragan 485, 493
 Ramas Đuro 502, 511
 Rapajić Dušan 510
 Relić Petar 34, 478, 479
 Relić Sima 26, 31, 51, 478
 Ris Josip 155
 Romac Paško 27, 508, 511
 Romanović Ilija 492, 500
 Romeč 333

 Samardžić Žarko 492, 500
 Sapundžija Stevan 30
 Saubercvajg, nem. gen. 366
 Savatić Lazar 304
 Savić Sreta 253, 480, 488, 491, 499,
     514
 Sekendek Nikola 292, 494
 Sekić Dušan 502
 Silbaški Branko 30
 Simić Đorđe 413
 Skakun Živko 505
 Sogić Sava 93, 134, 479, 480, 491,
     492, 498, 508, 509
 Sorg Robert 385

Srđić Janko 479
 Stanimirović Ljubica 509
 Stankov Vasa 480
 Stanković Slavko 494, 497, 503, 504
 Stanković Tomo 30
 Stepanov Marko 494
 Stepanović Milan 486, 490
 Stojanović Nikola 506
 Stojšić Žika 495
 Sujić Josip 74
 Svežić Oktavijan 145
 Svilokos Stevan 515

 Šantek Ivan 30
 Šešerinac Dimitrije 135, 136, 139,
     212, 485, 489
 Smit Johan 155
 Stancer, nem. gen. 10
 Štokavac Jovan 27, 479, 491, 492,
     508
 Suljamanac Nedeljko 503
 Šunduković Đorđe 52, 59, 65, 66,
     482, 483

 Tadić Mića 488, 493
 Tadić Žika 480, 481, 482
 Tajs Rudolf 385
 Tanurdžić Marko 489, 497, 509, 512,
     513
 Tarabić Pavle 43, 479
 Tomić Viktor 144, 145, 146, 147
 Tonković Anton 24
 Trajković Jovica 27, 49, 51, 55, 478
 Trajković Tihomir 200
 Turinski Zarko 25

 Uzelac Milan 490, 493, 495

 Vajnert Jozef 105
 Vasić Georgije 498, 514
 Vasić Steva 492
 Veličković Svetislav 503, 513, 514
 Veselinov Jovan 23, 27, 42, 393, 470,
     474, 475, 476
 Veselinović Milan 486, 489
 Veselinović Vlada 484, 493
 Vesković Vasa 134, 416, 417
 Vidaković, ust. bojnik 62
 Vučić Žika 501
 Vujić Jovan 503
 Vujošević Bogdan 496, 497, 512
 Vukajlović Branko 485
 Vukasović Dušan 156, 495, 496, 511,
     512
 Vukmanović Svetozar 163
 Vuksan Jovan 315, 316, 493, 497
 Vukša Mihajlo 333, 500

 Zarić Pavle 485, 486
 Zekić Miloš 488
 Zeljajić Milan 317

 Zivanović Voja 485, 489, 498, 501
 Zivković Đorđe 509

J E D I N I C E

I. — NOV I POJ

Armije	422, 423, 424, 426, 427, 429, 432, 433, 434, 437, 438, 439, 440, 442, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 456, 457, 461, 468, 500, 501
I arm.	463
II arm.	469
III arm.	469, 515
IV arm.	469
Korpusi	6. istočnobosanska 163, 164, 166, 167, 170, 171, 471
1. proleterski	346, 461, 462, 463, 467, 468
3. udarni	366, 368
6. korp.	228, 416, 419
12. korp.	346, 402, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 512
Divizije	7. vojvodanska 347, 401, 402, 403, 404, 405, 411, 412, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 422, 438, 439, 440, 441, 444, 446, 452, 454, 455, 457, 458, 461, 463, 464, 468, 501, 502
1. proleterska	461
3. vojvodanska	402, 438, 441, 463
6. proleterska	461, 462, 465, 466, 467
11. udarna	462, 465, 466
16. vojvodanska	235, 259, 288, 289, 310, 313, 319, 337, 348, 356, 366, 368, 374, 402, 462, 463, 466, 467, 468, 469, 511
21. div.	466, 467
36. vojvodanska	347, 348, 368, 402, 439, 456, 462, 466, 467, 468, 469, 511, 512
51. vojvodanska	402, 438, 469, 514
Brigade	9. vojvodanska 438, 439, 440, 441, 443, 444, 446, 447, 451, 457, 458, 461, 463, 464, 468, 504, 505
1. vojvodanska	183, 207, 208, 241, 244, 254, 259, 310, 319, 320, 321, 322, 330, 348, 466, 468, 471, 503
1. Šumadijska	315
2. vojvodanska	207, 208, 241, 244, 254, 259, 287, 293, 310, 311, 312, 313, 315, 348, 466, 468, 508, 509
2. Šumadijska	375
3. vojvodanska	234, 235, 236, 247, 252, 259, 264, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 289, 290, 292, 293, 297, 298, 310, 316, 318, 339, 348, 468, 471, 495, 496
4. vojvodanska	259, 288, 289, 309, 310, 311, 312, 313, 316, 339, 348, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 366, 367, 368, 374, 466, 468, 496, 497
5. vojvodanska	316, 347, 348, 363, 468, 510
5. brig. 11. divizije	465, 466
6. vojvodanska	347, 348, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 363, 365, 374, 376, 378, 379, 380, 382, 387, 394, 395, 396, 398, 400, 401, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 415, 416,
Grupe udarnih bataljona	10. vojvodanska 438, 439, 440, 441, 444, 445, 448, 450, 451, 457, 459, 461, 463, 468, 505
11. vojvodanska	438, 439, 440, 444, 452, 453, 455, 457, 460, 461, 463, 465, 468, 505, 506
12. vojvodanska	457, 468, 513
12. brig. 11. divizije	465
13. vojvodanska	457, 513
14. vojvodanska (Slovačka)	469, 514, 515
15. vojvodanska (Madarska)	469, 515
21. brig. 11. divizije	465
Kosmajska	375
Bataljoni	Grupa vojvod. udar. bat. 507
1. bat. 1. V.B.	319
1. bat. 3. V.B.	272, 291, 292, 293, 494
1. bat. 4. V.B.	358, 359, 360, 361, 362, 365
1. bat. 6. V.B.	347, 355, 367, 368, 377, 379, 381, 383, 394, 395, 407, 408, 409, 410, 423, 424, 426, 430
1. bat. 7. V.B.	404, 405, 412, 418, 419, 420, 421, 422, 445, 446, 453, 455, 456, 464
1. bat. 8. V.B.	451
1. bat. 9. V.B.	458
1. bat. 10. V.B.	447, 448, 459
1. bat. 6. ist. bos. br.	164, 165, 166
1. bat. 1. srem. odr.	259, 270, 271, 289, 293, 300, 304, 306, 308, 310, 311, 313, 316, 326, 327, 349, 350, 351, 374, 384, 395, 398, 400, 407, 408, 409, 410, 411, 423

1. bat. 2. srem. odr. 259, 296, 328,
 330, 364, 376, 378, 381, 383, 396,
 401, 403, 412
 1. bat. srem. odr. 218, 219, 220, 221,
 222, 224, 278, 492
 1. bat. 3. odr. 153, 154, 161, 166, 167,
 168, 171, 173, 174, 488, 489
 1. posavsko-tamnavski bat. 375
 2. bat. 1. V.B. 319, 320
 2. bat. 3. V.B. 266, 267, 270, 271,
 291, 495
 2. bat. 4. V.B. 358, 359, 360, 365
 2. bat. 6. V.B. 355, 374, 387, 388, 394,
 395, 396, 400, 407, 408, 409, 411,
 412, 426, 427, 430, 435, 448, 449
 2. bat. 7. V.B. 402, 403, 404, 405,
 412, 413, 418, 420, 438, 445, 446,
 453, 454, 455
 2. bat. 9. V.B. 445, 451
 2. bat. 10. V.B. 447, 448, 449
 2. bat. 1. srem. odr. 259, 272, 288,
 304, 316, 325, 347, 348, 349, 350,
 351, 352, 385, 386
 2. bat. 2. srem. odr. 259, 296, 301,
 328, 329, 376, 380, 381, 383, 396,
 401, 405, 412
 2. bat. srem. odr. 214, 216, 217, 221,
 224, 238, 493
 2. bat. 3. odr. 153, 154, 157, 158, 159,
 160, 161, 171, 173, 174, 489
 2. posavsko-tamnavski bat. 375
 3. bat. 1. V.B. 319
 3. bat. 3. V.B. 270, 291, 292, 298,
 495
 3. bat. 4. V.B. 357, 359, 360, 361
 3. bat. 6. V.B. 347, 374, 388, 394, 395,
 426, 427, 428, 432, 447, 448, 449
 3. bat. 7. V.B. 419, 420, 421, 444, 446,
 453, 454, 455
 3. bat. 8. V.B. 447
 3. bat. 10. V.B. 459
 3. bat. 1. srem. odr. 259, 266, 267,
 288, 291, 302, 303, 304, 316, 324,
 347, 348, 349
 3. bat. srem. odr. 210, 211, 221, 222,
 237, 493
 3. bat. 3. odr. 153, 154, 155, 157,
 158, 159, 166, 170, 173, 174, 489,
 490
 3. bat. 6. ist. bos. br. 164, 165
 4. bat. 1. V.B. 319, 320
 4. bat. 3. V.B. 291, 293
 4. bat. 4. V.B. 359, 360
 4. bat. 6. V.B. 347, 426
 4. bat. 7. V.B. 402, 419, 420, 446,
 454, 455
 4. bat. 8. V.B. 451
 4. bat. 9. V.B. 441
 4. bat. srem. odr. 236, 493, 494
 4. bat. 3. odr. 171, 172, 173, 174, 175,
 177, 180, 181, 189, 190, 191, 195,
 201, 204, 205, 206, 207, 490, 491
 Diverzantski bat. 316, 318, 323, 331,
 333, 334, 337, 347, 348, 353, 354,
 356, 372, 373, 374, 376, 389, 392,
 402, 413, 422, 423, 425, 500

Jurišni bat. 422, 425, 429, 432, 433,
 434, 439, 440, 443, 444, 445, 446,
 447, 454, 455, 464
 Mačvanski bat. 385, 424, 425, 428
 Udarni bat. Banatske operativne
 zone 457, 519

Odredi NOP

1. sremski 245, 246, 259, 264, 266,
 267, 270, 271, 276, 281, 283, 289,
 293, 294, 295, 300, 302, 303, 304,
 314, 315, 316, 323, 324, 327, 347,
 348, 351, 352, 353, 367, 368, 372,
 374, 376, 384, 386, 387, 388, 394,
 396, 398, 400, 405, 406, 407, 408,
 409, 410, 416, 422, 423, 424, 425,
 497
 2. sremski 245, 246, 259, 267, 284,
 285, 286, 287, 288, 289, 295, 297,
 298, 301, 304, 309, 310, 311, 312,
 313, 316, 328, 329, 330, 347, 348,
 355, 356, 357, 358, 360, 363, 367,
 368, 372, 374, 376, 377, 378, 379,
 380, 382, 394, 396, 398, 401, 402,
 403, 411, 412, 413, 415, 416, 418,
 419, 422, 423, 497
 3. odr. 3. operat. zone 101, 102, 153,
 154, 169, 170, 171, 173, 207, 471,
 478
 3. bačko-baranjski 258, 353
 Bosutski 422, 428, 429, 430, 431, 432,
 433, 434, 435, 438, 503
 Diljski 418
 Fruškogorski 30, 31, 32, 33, 38, 39,
 43, 45, 46, 50, 54, 55, 56, 62, 63,
 66, 67, 70, 72, 73, 87, 88, 89, 90,
 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 102,
 104, 119, 126, 131, 134, 135, 139,
 141, 142, 143, 144, 148, 149, 151,
 152, 153, 154, 161, 317, 422, 426,
 428, 429, 431, 432, 443, 438, 472,
 478, 480, 502
 Kosmajski 315, 375
 Mačvanski 32, 374, 375
 Majevički 310, 380, 381, 412, 415,
 416, 418, 419, 429
 Podravski 421
 Podunavski 34, 38, 39, 43, 45, 52,
 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67,
 68, 69, 70, 78, 79, 80, 81, 82, 83,
 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93,
 94, 95, 96, 97, 98, 100, 102, 106, 107,
 110, 126, 131, 134, 135, 136, 138,
 139, 148, 151, 152, 153, 154, 245,
 317, 478, 482, 483
 Posavski 87, 89, 102, 111, 112, 113,
 114, 115, 116, 153, 422, 428, 429,
 432, 433, 434, 435, 439, 486, 502
 Sremski 173, 207, 208, 209, 212, 213,
 223, 234, 235, 236, 238, 343, 244,
 245, 247, 248, 251, 252, 259, 262,
 278, 279, 491, 492
 Sumadijски 315

Cete

1. fruš. odreda 56, 62, 64, 66, 67, 73, 74, 75, 91, 93, 94, 103, 105, 133, 141, 142, 143, 480
  1. podunav. odreda 65, 79, 81, 90, 92, 107, 108, 134, 136, 137, 139, 140, 483, 484
  1. posav. odreda 487
  2. frušk. odreda 56, 67, 75, 78, 91, 106, 133, 139, 140, 141, 142, 143, 480
  2. podun. odreda 65, 92, 139, 484, 485
  2. posav. odreda 487
  3. frušk. odreda 70, 73, 74, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 104, 105, 106, 134, 142, 143, 481
  3. podun. odreda 79, 136, 137, 138, 139, 148, 485
  4. posav. odreda 487
  4. frušk. odreda 70, 74, 102, 106, 133, 139, 140, 141, 142, 143, 481
  4. podun. odreda 139, 485, 486
  5. frušk. odreda 133, 139, 140, 141, 142, 481, 482
  6. frušk. odreda 134, 142, 143, 148, 482
- Bosutska 87, 89, 102, 110, 116, 117, 153, 154, 161, 163, 164, 166, 167, 170, 173, 174, 249, 280, 487, 488, 491
- Iriška 59, 61
- Krušedolska 60, 61
- Mornarička 439, 444, 446, 447, 455, 460
- Pogranična 245, 246, 283, 315, 316, 353
- Suncokreška 83, 84

Ostale jedinice i ustanove

- Bačko-baranjska operat. zona 422, 514
- Banatska operat. zona 348, 422, 512
- Sremska operat. zona 376, 422, 429, 443, 506
- Art. podof. škola 442
- Inž. vod Frušk. odreda 119, 120
- Oblasni vojni sud 231, 256, 257
- Oficirska škola NOV i PO Vojvodine 260, 261, 442, 500, 506
- Podof. škola 442, 506
- Politička oficirska škola 261

Stab — komanda

- Vrhovni komandant 226, 235, 254, 255, 259, 344
- Vrhovni Štab i POJ 46, 70, 85, 152, 153, 163, 182, 183, 187, 207, 228, 252, 253, 254, 259, 315, 343, 356, 402, 429, 435, 441, 442, 469, 471
- Glavni Štab Vojvodine 226, 227, 232, 233, 235, 245, 253, 254, 255, 256,

- 257, 258, 259, 260, 262, 271, 275, 288, 297, 304, 311, 312, 315, 316, 318, 319, 331, 336, 337, 347, 348, 351, 356, 360, 365, 367, 368, 369, 370, 371, 374, 376, 378, 393, 401, 402, 413, 415, 416, 417, 418, 419, 422, 423, 425, 429, 430, 434, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 452, 456, 460, 464, 468, 469, 471, 499
- Glavni Štab za B i H 163
- Glavni Štab Hrvatske 153, 343
- Glavni Štab NOPO za Srem 43, 44, 45, 51, 58, 479
- Operativni Štab za Vojvodinu 172, 236, 241, 253, 254, 499
- Štab NOP odreda za Vojvodinu 25
- Vojni komitet 24, 29
- Štab 3. armije 257, 469
- Štab 3. operat. zone 153, 154, 172, 183, 206
- Štab 3. odreda 153, 163, 169, 171, 172, 183, 207, 208
- Štab Sremskog odreda 238
- Štab NOPO za Srem 43, 62, 70, 71, 84, 89, 99, 135, 142, 143, 148, 149, 152, 153, 183, 479
- Sreski Štab za rumski srez 89
- Komanda područja za Srem 226
- Komanda sremskog područja 226, 227, 229, 232
- Komanda rumskog područja 226, 232, 327, 353
- Komanda sremskomitrovačkog područja 226, 232, 327, 353
- Komanda vinkovačkog područja 226, 232
- Fruškogorska komanda područja 227, 228, 442
- Posavska komanda područja 228
- Bosutska komanda područja 228, 442
- Komanda područja Paučje 419
- Komanda mesta Illok 226
- Komanda mesta Irig 226, 227, 228
- Komanda mesta Klenak 226
- Komanda mesta Ruma 227, 228, 231
- Komanda mesta Srem. Mitrovica 226, 227, 228
- Komanda mesta Šid 227, 228, 231
- Komanda mesta Zemun 227, 228, 231
- Komanda mesta Zemun I 226
- Komanda mesta Zemun II 226

Komitet

- CK KPJ 24, 31, 172, 207, 470
- CK KP Hrvatske 12, 16
- PK KP Srbije 12, 23, 153
- PK KP Vojvodine 12, 18, 23, 24, 235, 236, 253, 342, 393, 440
- PK SKOJ-a Vojvodine 335
- OK KPJ za Srem 12, 24, 25, 27, 30, 34, 35, 41, 51, 58, 70, 99, 135, 136,

152, 153, 169, 172, 182, 189, 205,
207, 208, 226, 235, 374, 404
OK KPJ za zapadni Srem 12
OK KPJ za istočni Srem 12
OK KPJ za Novi Sad 29
OK SKOJ-a za Srem 23, 27, 135,
136, 388

Jedinice Crvene armije

4. mehanizovani korpus 461
87. gard. minobac. puk 465
117. protivoklopni puk 465
152. haubički puk 465
374. protivoklopni puk 465
506. dalekometni puk 465

2. — NEPRIJATELJSKE a) nemačke

Korpsi

46. armijski 9
34. armijski 347
66. armijski 347
5. madarski 334

Divizije

1. brdska 347, 468
1. Kozačka konjička 189, 299, 300,
302, 304, 305, 306, 307, 309, 311,
313, 328, 369
7. SS-div. 468
8. tenkovska 9
13. SS-»handžar« 345, 366, 368, 369,
371, 372, 373, 374, 380, 398, 403,
404, 405, 411, 412, 414
16. motorizovana 9
20. flak-div. 345, 462
117. lovačka 346, 462, 468
118. lovačka 346, 468
173. rezervna 188, 299, 302, 306, 311,
321, 344
262. div. 345
264. div. 468
342. pešadijska 26, 31
704. pešadijska 50, 124, 126, 127, 129
714. pešadijska 126
717. pešadijska 50, 129
718. div. 25
»Bether« za naročitu upotrebu 346

Brigade

1. brdska 1. koz. div. 306, 308
2. brdska 1. koz. div. 306, 308
92. motorizovana 347

Pukovi

1. dobrovolački »Hrvatska« 345,
346, 398, 408, 414, 468
2. dobrovolački »Hrvatska« 398
2. »Brandenburg« 347

3. dobrovolački »Hrvatska« 345,
385, 398, 408, 414, 468
5. SS-policijski 346, 468
13. art. 13. SS-div. 366
14. SS-policijski 264, 265, 267, 270,
271
18. policijski 468
27. brdski 13. SS-div. 366, 367, 368
28. brdski 13. SS-div. 366, 367, 368
38. Pa puk 462
92. grenadirski 242, 468
521. arm. za vezu 124
606. za osiguranje 344, 345, 346,
385, 398, 408, 414, 468
668. art. 25
724. pešadijski 50, 126, 129
734. pešadijski 44, 50, 124, 128
737. pešadijski 124, 126, 129
741. pešadijski 124, 126, 139, 141
749. pešadijski 50
750. pešadijski 25, 461
901. grenadirski tenkovski 306, 321

Bataljoni

1. bat. 724. pp. 126, 127
1. bat. 737. pp. 124, 126, 128
1. bat. 741. pp. 124, 126, 128
1. samostalni policijski 345, 346,
468
1. lovački 126
2. bat. 2. dobr. polic. puka »Hr-
vatska« 189, 345
2. bat. pripravni »General Laudon«
50, 106, 144, 161, 188, 198, 203,
204, 224, 272, 448
2. bat. 750. pp. 25
3. bat. 18. SS-police. puka 346
4. samostalni policijski 345, 468
4. za obezb. žel. vozova 188
18. policijski 414
356. landesšicen 344
696. motor. poljski žandarmerijski
347
808. za osiguranje 344, 345
811. za osiguranje 344
812. za osiguranje 344, 345
Bat. za osiguranje žel. pruga 126

Art. divizioni

1. art. div. 668. ap. 25
654. art. div. 50, 124, 128
670. art. div. 50

Čete

1. landesšicen bat. 126, 128
3. (I.P. 741) 126, 128, 139, 141
4. č. 2. pripr. bat. 50, 126, 128, 144
5. č. 2. pripr. bat. 50, 128, 128, 144
6. (I.P. 734) 126, 128, 140
704. pionirska 124, 128
800. nastavna »Brandenburg« 50
Dobrovolačka 126, 128

b) ustaško-domobranske

Zdrugovi

- 2. doknadni lovački 346
- 2. sremski 250
- 2. ustaški stajači 188
- 3. gorski 49
- 3. lovački 345, 398
- 4. gorski 127, 128, 130
- 7. posadni 345, 381, 398, 414
- 18. stajači 419
- Sremski 47, 67, 96, 188, 203, 204, 287, 395, 399

Pukovnije

- 1. novačka 115, 188, 200
- 1. oružnička 22, 23, 27
- 1. pješačka 106, 114
- 2. novačka 110
- 3. gorska pješačka 49
- 3. lovačka 244
- 4. gorska pješačka 50, 117, 127, 130, 136, 140
- 4. oružnička 335, 346
- 5. lovačka 244, 309, 310, 345
- 6. pješačka 25, 26, 95, 161, 165
- 8. lovačka 296, 297, 345, 458
- 16. pješačka 26
- Zrakoplovna školska 26, 49, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 109, 127, 150, 160, 189, 190, 202, 203, 204, 214, 216, 220, 272, 346, 398, 437

Bojne

- 1. boj. 16. pukovnije 26
- 1. lovačka 49, 57, 66, 89, 90, 92, 94, 95, 96, 155, 188, 197, 203, 221
- 1. ustaška 249
- 2. boj. 6. pukovnije 25, 26
- 2. boj. 4. gorske pješ. puk. 127, 128, 130, 136, 138
- 2. boj. Sremskog zdruga 203, 287, 298, 349
- 2. jurišna 127, 128, 140
- 2. novačka 50, 156, 160
- 2. ustaška 25, 28
- 3. boj. 4. gorske pješ. puk. 117, 127, 128, 140
- 3. boj. 8. lov. puk. 296
- 3. boj. Sremskog zdruga 372
- 3. boj. 7. posadnog zdruga 385
- 4. novačka 50, 160
- 4. radna 268
- 5. boj. 1. pješ. puk. 106
- 5. željeznička stražarska 127
- 6. doknadna 49
- 6. ustaška 189, 250, 345, 398, 414, 452, 453
- 9. jurišna 419
- 12. želj. stražarska 49, 188, 202
- 13. želj. stražarska 189

- 16. ustaška 49, 89, 90, 92, 95, 96, 127, 128, 139, 141, 398, 414
- Mornarička 49
- oružnička novačka 62
- poljoprivredna 127, 128, 140
- ustaška pripremna 49, 58, 73, 103, 104, 109, 117, 127, 128, 140, 161, 411

Sklopovi

- 2. doknadni topnički 346
- 3. skl. 49
- 5. topnički 49, 127, 140
- 6. topnički 49
- 18. topnički 346

Satnija (sat)

- 1. satn. 2. nov. puk. 110
- 2. sat. 1. nov. puk. 115
- 2. satn. 6. dokn. bojne 49
- 2. satn. 12. želj. str. bojne 49
- 3. satn. 6. dokn. bojne 49
- 3. satn. 12. želj. str. bojne 49
- 5. satn. 2. bojne 6. pp. 25, 26
- 6. satn. 2. bojne 6. pp. 25, 26
- 7. satn. 16. ust. bojne 49
- 27. satn. 6. pp. 165

Bitnice

- 1. bitn. 4. gorskog zdruga 127, 128, 140
- 1. bitn. topn. poljskog sklopa 62
- 3. bitn. 5. topn. sklopa 49
- 13. bitn. 3. sklopa 49
- 16. bitn. 6. dokn. bojne 49

c) ostale neprijateljske jedinicce

- Avalski četnički korpus 315
- Rudnički četnički korpus 315
- Valjevski četnički korpus 315
- Srpski dobrovoljački korpus (Ljoticev) 459
- Mladenovačka četnička brigada 316
- Mađarska kraljevska dunavska flotila 125, 127, 140
- 3. topnička skupina 127
- 4. topnički odjel 26
- 303. oklopni voz 347
- 64. oklopni voz 345
- Topnička dočastnička škola 26, 49, 437
- Dočastnička škola tehničkih četa 346
- Oružnička škola 28, 65
- Pilotska škola 26
- 7. vazduhoplovni aerodrom 188
- Transportna eskadrila JU-52 26
- Grupa štuka JU-78 26

S A D R Ź A J

GODINA 1941.

1

GODINA 1942

II

RASPLAMSAVANJE USTANKA I PRELAZAK GLAVNINE PARTI- ZANSKIH SNAGA SREMA U ISTOČNU BOSNU	—	—	—	—	—	48
1 — Neprijateljske snage	—	—	—	—	—	49
2 — Oživljavanje oružane borbe	—	—	—	—	—	50
3 — Rasplamsavanje oružanog ustanka	—	—	—	—	—	54
A — Na teritoriji Fruškogorskog odreda	—	—	—	—	—	54
B — Na teritoriji Podunavskog odreda	—	—	—	—	—	58
4 — Dejstva u periodu maj — jun	—	—	—	—	—	72
A — Fruškogorskog odreda	—	—	—	—	—	72
B — Podunavskog odreda	—	—	—	—	—	78
C — Suncokretaške čete	—	—	—	—	—	83

	Str.
5 — Uputstvo za vođenje partizanskog rata — — — —	84
6 — Narastanje postojećih i formiranje novih partizanskih jedinica — — — — — — — — — —	87
7 — Neprijateljski napad na Fruškogorski i Podunavski odred (10—14. jula) — — — — — — — —	89
8 — Borba za žetvu — — — — — — — —	98
9 — Ostala dejstva u periodu borbe za žetvu — — — —	102
 A — Fruškogorskog odreda — — — — — — — —	102
B — Podunavskog odreda — — — — — — — —	106
C — Posavskog odreda — — — — — — — —	110
D — Bosutske čete — — — — — — — —	116
 10 — Formiranje inžinjerijskog voda i bolnice u Fruškogorskom odredu — — — — — — — —	119
11 — NOO i njihova uloga — — — — — — — —	120
12 — Antifašistički savez žena — — — — — — — —	121
13 — »Velika ofanziva« (25—31. avgusta) — — — — — — — —	122
 A — Neprijateljske snage — — — — — — — —	126
B — Partizanske snage — — — — — — — —	132
C — Tok borbi — — — — — — — —	136
D — Tomićev teror (8. VII—16. IX) — — — — — — — —	144
E — Pogibija Stanka Paunovića Veljka — — — — — — — —	148
 14 — Reorganizacija partizanskih jedinica — — — — — — — —	153
15 — Dejstva 3. odreda do prelaska glavnine u ist. Bosnu — — — — — — — —	154
 A — Dejstvo 3. bataljona — — — — — — — —	154
B — Dejstvo 2. bataljona — — — — — — — —	157
C — Dejstvo 1. bataljona — — — — — — — —	161
D — Dejstvo bosutske čete — — — — — — — —	162
 16 — 6. istočnobosanska brigada u Sremu — — — — — — — —	163
17 — Prebacivanje u istočnu Bosnu — — — — — — — —	168

III

FORMIRANJE SREMSKOG ODREDA I 3. GRUPE VOJVODANSKIH UDARNIH BATALJONA — — — — — — — —	173
1 — Dejstva 4. bataljona 3. odreda do kraja 1942. god. — —	174
2 — Decembarsko partijsko savetovanje — — — — — —	181
3 — Neki zaključci za 1942. godinu — — — — — —	183

G O D I N A 1943.

1 — Neprijateljske snage u Sremu u toku 1943. god. — —	188
2 — Dejstva 4. bataljona u januaru i februaru — —	189

3 — Formiranje Sremskog odreda i 1. i 2. vojvodanske brigade	Str.
4 — Dejstva Sremskog odreda u periodu mart-april	207
5 — Prva komanda područja	209
	225

IV

RAZMAH NARODNOOSLOBODILAČKE BORBE SREMA	— — — — —	234
1 — Formiranje 3. vojvodanske brigade	— — — — —	234
2 — Dejstva jedinica Srema u maju 1943. god.	— — — — —	236
3 — Razvoj graničnih jedinica	— — — — —	245
4 — Dejstva 3. vojvodanske brigade i Sremskog odreda u julu 1943. god.	— — — — —	247
5 — Glavni štab NOV i PO Vojvodine	— — — — —	253
6 — Formiranje 1. i 2. sremskog odreda	— — — — —	259
7 — Školovanje starešinskog kadra	— — — — —	260
8 — »Ni zrna žita okupatoru«	— — — — —	262
9 — Dejstva u periodu borbe za žetvu	— — — — —	267
A — 3. vojvodanske brigade	— — — — —	268
B — Sremskog odreda	— — — — —	278
C — 1. sremskog odreda	— — — — —	281
D — 2. sremskog odreda	— — — — —	284
10 — Formiranje 4. vojvodanske brigade	— — — — —	288
11 — Dejstva u periodu septembar — oktobar	— — — — —	289
A — 3. vojvodanske brigade	— — — — —	289
B — 1. sremskog odreda	— — — — —	293
C — 2. sremskog odreda	— — — — —	295
D — Neprijateljska ofanzivna dejstva u drugoj polovini septembra i u oktobru	— — — — —	299
12 — Reorganizacija odreda i formiranje Diverzantskog bataljona	— — — — —	316
13 — Prelazak 1. vojvodanske brigade u Srem i napad na s. Grgurevci	— — — — —	319
14 — Dejstva u periodu novembar — decembar	— — — — —	323
A — 1. sremskog odreda	— — — — —	323
B — 2. sremskog odreda	— — — — —	328
C — Diverzantskog bataljona	— — — — —	331
15 — Neki zaključci za 1943. god.	— — — — —	337

G O D I N A 1944.

V

FORMIRANJE 6. I 7. BRIGADE I DEJSTVA DO KRAJA AVGUSTA	343	
1 — Neprijateljske snage	— — — — —	344

	Str.
2 — Formiranje 6. vojvodanske brigade — — — — —	347
3 — Dejstva do početka neprijateljske ofanzive na jugozapadni Srem (januar — mart) — — — — —	348
A — 1. sremskog odreda — — — — —	348
B — Diverzantskog bataljona — — — — —	353
C — 4. i 6. vojvodanske brigade i 2. srem. odreda — —	355
4 — Ofanziva 13. SS divizije na jugozapadni Srem — —	366
5 — Dejstva 1. sremskog odreda i Diverzantskog bataljona do kraja marta — — — — —	372
6 — Dejstva u periodu april — maj — — — — —	374
A — 6. vojvodanske brigade i 2. srem. odreda — — —	376
B — 1. sremskog odreda — — — — —	384
C — Neprijateljska akcija čišćenja jugoistočnog Srema (od 6. do 16. maja) — — — — —	385
D — Diverzantskog bataljona — — — — —	389
7 — Dejstva u periodu jun — avgust — — — — —	392
8 — Poduhvat »Kornblume« — žitni cvet (14. jun — 6. avgust) — — — — —	397
9 — Formiranje 7. vojvodanske brigade — — — — —	401
10 — Dejstva u Slavoniji — — — — —	417
11 — Formiranje Sremske operativne zone — — — — —	422
12 — Ofanziva na neprijateljski saobraćaj i veze — — — — —	429

VI

UKIDANJE PARTIZANSKIH ODREDA, FORMIRANJE NOVIH VOJVODANSKIH BRIGADA I DEJSTVA DO OKTOBRA — — —	437
1 — Nastavlja se ofanziva na neprijateljski saobraćaj i veze	442
2 — Ostala dejstva u septembru — — — — —	448
3 — Dejstva u Sremu do oslobođenja Beograda — — —	456

VII

PRELAZAK 1. I 12. KORPUSA NOVJ I POČETAK KONAČNOG OSLOBOĐENJA SREMA — — — — — — — — —	461
---	-----

VIII

KONAČNO OSLOBOĐENJE SREMA — — — — — — — — —	467
---	-----

IX

ZAKLJUČCI I ISKUSTVA — — — — — — — — —	470
Prilog I — — — — — — — — —	479
Prilog II — — — — — — — — —	517
Registrar — — — — — — — — —	527

SRETA SAVIC

SREM U NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI

*

Redaktor

IVAN-DŽINA GLIGORIJEVIĆ

*

Lektor

BLAGOJE SVORCAN

*

Tehnički urednik

ANDRO STRUGAR

*

Korektori

GORDANA ROSI

VERA ĐURIĆ

*

Štampanje završeno maja 1963. god.

'Tiraž 3.000

I S P R A V K E
U KNJIZI SREM U NOB

<i>Str.</i>	<i>Red</i>	<i>Stoji</i>	<i>Treba</i>
52	7 odozgo	komndanturi	komandanturi
136	9 odozgo	Grgetag	Grgeteg
175	• 1 odozdo	Putnici	Putinci
238	16 odozgo	ja	je
254	17 odozdo	kuriske	kurirske
337	6 odozgo	organičavao	ograničavao

